

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

На правах рукопису

МУДРИНИЧ СВІТЛАНА ЮРІЇВНА

УДК 81-115"652:312":355.01

ТИПОЛОГІЯ СЛІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ СТАНУ
В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ:
СЕМАНТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник:
Леута Олександр Іванович,
доктор філологічних наук, професор

Київ – 2014

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІВ СЕМАНТИКИ СТАНУ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ	10
1.1. Слова семантики стану в системі граматичних категорій в українській та англійській мовах	10
1.2. Історія вивчення слів семантики стану в слов'янському та германському мовознавстві	23
Висновки до розділу 1	34
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА АНАЛІЗУ СЛІВ СЕМАНТИКИ СТАНУ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ	36
2.1. Вибір і обґрунтування принципів та аспектів дослідження	36
2.2. Стан як особлива семантична категорія, його кваліфікативні ознаки	43
2.3. Функціонально-семантичне поле слів семантики стану в українській та англійській мовах	47
Висновки до розділу 2	60
РОЗДІЛ 3. МОРФОЛОГІЧНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОЗНАКИ СЛІВ СЕМАНТИКИ СТАНУ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ	63
3.1. Частиномовний потенціал слів семантики стану	63
3.2. Морфологічні ознаки слів семантики стану в українській та англійській мовах	75
3.3. Семантичні ознаки слів семантики стану	85
Висновки до розділу 3	100
РОЗДІЛ 4. ТИПИ РЕЧЕНЬ ЗІ СЛОВАМИ СТАНУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ	103
4.1. Синтаксичні особливості слів семантики стану	103
4.2. Співвідношення частининомовного потенціалу слів семантики стану з типом речень у сучасній українській мові	115
4.3. Співвідношення частининомовного потенціалу слів семантики стану з типом речень у сучасній англійській мові	122
Висновки до розділу 4	129
РОЗДІЛ 5. ТИПИ ВАЛЕНТНОСТІ СЛІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ СТАНУ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ	131
5.1. Валентність слів семантики стану в українській та англійській мовах	131
5.2. Рівні валентності слів семантики стану в українській та англійській мовах	132
Висновки до розділу 5	154
ВИСНОВКИ	156
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	161
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ	184
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	185
ДОДАТКИ	192

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ФСП –	функціонально-семантичне поле
Adv –	прислівник
Adj –	прикметник
Adm –	обставина
Attr –	означення
Cl –	підрядне речення
cl –	безприйменникове підрядне речення
i/bo-cl –	прийменникове підрядне речення
Link(V) –	дієслово-зв'язка
N –	іменник
Obj –	додаток, який відноситься до члена речення, вираженого словом семантики стану
Obj' –	додаток, до якого відноситься член речення, виражений словом семантики стану
Pr –	займенник
Prd –	предикат
Prdv –	присудок
St –	слово семантики стану
Sub –	підмет
V –	дієслово

ВСТУП

Слова семантики стану протягом тривалого часу були об'єктом дискусій у вітчизняному й зарубіжному мовознавстві, але ще й досі не розроблено критеріїв чіткого розподілу слів за частинами мови, кількість частин мови не є усталеною категорією, тому науковці не можуть прийти до консенсусу щодо статусу цього класу одиниць.

У сучасному мовознавстві співіснують діаметрально протилежні погляди на кількість і якість критеріїв виокремлення частин мови. З одного боку, це так звана гомогенна класифікація, тобто розподіл мовних одиниць за одним критерієм, з іншого – це гетерогенна класифікація, тобто розподіл мовних одиниць за кількома критеріями. Тому питання про те, вважати слова семантики стану окремою частиною мови чи розглядати їх як окрему лексико-семантичну групу слів у межах інших частин мови, не має однозначного вирішення.

Останнім часом слова семантики стану стали предметом активних лінгвістичних досліджень. Статус і частиномовний потенціал слів семантики стану розглянуто у дисертаційних дослідженнях О.Є. Філімонової [198], Л.І. Анастасії [11], Лі О. [133], у посібнику Н.А. Каламової [107], у працях І.Р. Вихованця [52], О.В. Ісаченка [105]. Особливості функціонування лексичних одиниць із семантикою стану в англійській мові розглянуто в розвідках А.Л. Демидової [81], Л.Л. Лісіної [134]. Та попри це науковці так і не змогли однозначно визначити статус слів семантики стану.

Надзвичайно важливим для вирішення цієї проблеми є аналіз типологічно-зіставного характеру, оскільки проведення порівняльної характеристики основних морфологічних, синтаксичних і функціональних ознак слів семантики стану у зіставлюваних мовах – ще один крок до пізнання мовних їхніх особливостей. Проблема вивчення типологічних рис морфологічних класів різних мов посідає чільне місце в сучасному мовознавстві. Зокрема, І.В. Пянковська у дослідженні “Слова категорії стану в структурі речень німецької й української мов” [167] детально простежила

морфологічні, семантичні й синтаксичні особливості слів семантики стану в українській мові в порівнянні з німецькою мовою. Такий типологічно-зіставний аналіз є вагомим внеском у вирішення дискусійного питання сучасного мовознавства про статус слів семантики стану.

Але формально-граматичні й семантико-синтаксичні характеристики конструкцій зі словами з семантикою стану в українській та англійській мовах ще не були об'єктом спеціального комплексного зіставно-типологічного дослідження, досі не окреслено валентний потенціал цих слів, а також їх функціонально-семантичне поле, немає одностайної думки щодо статусу слів семантики стану в досліджуваних мовах. Тому постає необхідність комплексного, багатоаспектного зіставного вивчення конструкцій зі словами семантики стану в англійській і українській мовах.

Актуальність дисертації зумовлена її спрямуванням на типологічний вектор дослідження семантики, морфологічних показників, синтаксичної потенції цієї категорії слів у різних мовах світу, що й досі становлять предмет наукових дискусій, насамперед, в аспекті їх граматичної і лексичної природи, класифікаційних ознак, а головне, частиномовного статусу. Зіставно-типологічний аналіз слів із семантикою стану неблизькоспоріднених мов, зокрема української та англійської, сприяє виявленню особливостей їх семантичної організації, морфологічних ознак та синтаксичної поведінки, а також встановленню типології цих одиниць з урахуванням функціональної реалізації.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації відповідає науковому напрямку кафедри порівняльного мовознавства та перекладу Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова “Зіставна семантика та проблеми міжкультурної комунікації” і затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, протокол № 11 від 27 квітня 2010 р.

Тему роботи погоджено з науковою координаційною радою “Закономірності розвитку мов і практика мовної діяльності” Інституту

мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, протокол № 131/375 від 20 грудня 2011 р.

Мета дослідження – створити наукову типологію слів зі значенням стану в українській та англійській мовах на засадах аналізу їхніх лексико-семантичних, морфологічних і синтаксичних характеристик та функціональної структури цих одиниць. Досягнення мети передбачає розв’язання таких **завдань**:

- 1) проаналізувати теоретичні засади вивчення слів із семантикою стану у лінгвістичних розвідках;
- 2) розробити комплексну методіку дослідження лексико-семантичних, граматичних і функціональних особливостей одиниць із семантикою стану в українській та англійській мовах;
- 3) окреслити та порівняти частиномовний потенціал слів семантики стану в українській та англійській мовах;
- 4) описати семантичні та граматичні ознаки слів семантики стану в досліджуваних мовах;
- 5) охарактеризувати специфіку формування семантико-синтаксичної структури речень зі словами семантики стану в українській та англійській мовах;
- 6) визначити й порівняти особливості функціонально-семантичного поля стану в досліджуваних мовах.

Об’єктом дослідження обрано морфологічний клас слів, які мають спільну архісему ‘перебувати в певному стані’ і виконують функцію предиката в структурі речення в українській та англійській мовах.

Предметом дослідження є семантичні, морфологічні, синтаксичні та функціональні особливості виділеного класу слів, які вони виявляють у творенні та функціонуванні синтаксичних одиниць.

За основу визначення складу слів семантики стану обрано спільність логіко-предметної семантики, яка визначена на підставі дефініцій, поданих у тлумачних словниках, де спільною для усіх досліджуваних одиниць є

категорійна семантична ознака стану.

Матеріалом дослідження стали речення сучасних української та англійської мов зі словами семантики стану, дібрані шляхом вибирання з художніх текстів XIX–XXI ст. обсягом близько 1000 одиниць з кожної мови.

Корпус одиниць стану (у ході дослідження зафіксовано 340 слів семантики стану в англійській та 412 – в українській мові) було вибрано з словників сучасної української й англійської мов: Словник української мови в 11-ти томах, електронний словник “Словники України – інтегрована лексикографічна система”, Словник Б.Д. Грінченка, Великий тлумачний словник сучасної української мови, The Concise Oxford Dictionary of Current English, 2004, Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English, 2005, Longman Advanced American Dictionary, 2000 та тезауруси Longman Lexicon of Contemporary English by Tom McArthur, 1981, Roget’s II: The New Thesaurus, 1988.

Методи дослідження. Для розв’язання поставлених завдань і базуючись на семантико-синтаксичному та функціональному підходах у роботі було використано комплекс методів лінгвістичного аналізу: описовий метод дав змогу виділити досліджувані одиниці й здійснити їх класифікацію та інтерпретацію; зіставний метод став основою аналізу слів зі значенням стану в українській та англійській мовах і встановлення їхніх спільних і відмінних рис. На основі структурного методу виявлено взаємодію семантичної та формальної структур речень зі словами семантики стану, зокрема, компонентний аналіз застосовано при визначенні семантичного наповнення предикатів, установленні інтегральних і диференційних сем різних семантичних типів слів стану в зіставлюваних мовах. Трансформаційний аналіз та метод синонімічних субституцій було використано при семантичному аналізі та виявленні структурних типів речень з аналізованими предикатами.

Наукова новизна одержаних результатів, отриманих особисто здобувачкою наукового ступеня і поданих на захист, полягає у тому, що в

дисертації *вперше обґрунтовано* спільні кваліфікаційні показники одиниць із семантикою стану: актуалізація на часовій осі, інактивність, орієнтованість на суб'єкт стану, статичність; *виділено* лексико-семантичне угруповання слів семантики стану в українській та англійській мовах та представлено у вигляді функціонально-семантичного поля, структура якого в порівнюваних мовах однакова, але компоненти, що його складають, їх розподіл та морфологічне наповнення різні; *виявлено* подібні риси слів стану в обох мовах: відсутність словозміни, неможливість означати чи доповнювати інші члени речення, поєднання зі зв'язкою, аналітичне утворення вищо-часових форм. Відмінність між словами стану виявляється на синтаксичному рівні: вони є головним членом односкладних безособових речень в українській мові, тоді як конструкції в англійській мові містять предикат і суб'єкт; зв'язка при словах семантики стану може мати в українській мові нульове вираження, а в англійській вона наявна завжди; *визначено* реченнєвотвірну спроможність предикатів стану в зіставлюваних мовах, якісний і кількісний склад лівобічних та правобічних синтаксем, комбінації облігаторних та факультативних непередикатних синтаксем у семантико-синтаксичній структурі речень. Виявлено типи морфолого-синтаксичної, лексичної та синтаксичної валентності предикатів стану обох мов, що переважно подібні, хоча й мають відмінності реалізації за обов'язковістю/факультативністю підмета, експліцитністю/імпліцитністю зв'язки, односкладністю/двоскладністю речення; *удосконалено* методику визначення критеріїв установлення типологічних подібностей і розбіжностей формально-граматичної і семантико-синтаксичної організації речень української та англійської мов; *набули подальшого розвитку* теоретичні положення щодо природи частиномовних класів слів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх застосування у викладанні навчальних дисциплін: “Порівняльна типологія англійської та української мов”, “Теоретична граматики англійської мови” (розділи “Морфологія”, “Синтаксис”), “Сучасна українська літературна

мова”, “Теоретична граматики української мови”, “Теорія і практика перекладу”. Теоретичні положення й практичні результати можуть бути використані для укладання спеціальних і перекладних словників.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні теоретичні положення дослідження викладено на міжнародних наукових конференціях професорсько-викладацького складу й аспірантів Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка: “Мова як світ світів. Поетика і граматики” (2010 р.), “ХІ Міжнародні славістичні читання присвячені пам’яті академіка Л.А. Булаховського” (2011 р.), “Міжнародна наукова конференція до 80-річчя від дня народження професора Станіслава Володимировича Семчинського” (2010 р.), “Мова як світ світів. Поетика і граматики текстових структур” (2011 р.), на Міжнародних конференціях: “Мови і світ: дослідження та викладання” (Кіровоград, 2012 р.), “Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість” (Острог, 2012 р.), “Семантика мови і тексту” (Івано-Франківськ, 2012 р.), “Граматики та семантики аспекти функціонування мовних одиниць” (Ніжин, 2013), “Międzynarodowe Studia Humanistyczne” (Gdańsk, 2013).

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено у дев’яти публікаціях, вісім з яких надруковано у фахових виданнях, затверджених Міністерством освіти і науки України, одна – в зарубіжному виданні.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, п’яти розділів, висновків, списку використаної літератури (267 позицій), списку лексикографічних (10 позицій) і використаних джерел (106 позицій) та двох додатків. Загальний обсяг дослідження – 220 сторінки, з них основного тексту – 160.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІВ СЕМАНТИКИ СТАНУ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

1.1. Слова семантики стану в системі граматичних категорій української та англійської мов

Розподіл слів за частинами мови як в українській, так і в англійській мові є одним із актуальних питань сучасного мовознавства. Проблема в тому, що на сьогодні немає такої класифікації, яка могла б задовольнити дослідників, критерії розподілу слів за частинами мови ще і досі не усталені, тому кількість частин мови не є постійним показником.

У мовознавчій літературі питання про стан як специфічну семантичну категорію та її морфологічне вираження починають розробляти на початку XIX ст., що було безпосередньо пов'язане з інтересом до слів семантики стану. З початку XIX ст. ця категорія привертає увагу східнослов'янських учених, які сформували різні підходи до розгляду слів стану як окремої частини мови з такими назвами: *стативи* (Б.О. Ільш); *безособово-предикативні слова* (Є.М. Галкіна-Федорук, В.Д. Горяний); *слова категорії стану* (Л.В. Щерба, В.В. Виноградов, М.А. Жовтобрюх); *станівник* (В.О. Горпинич); *як окрема лексико-семантична група слів у межах інших частин мови: аналітичних дієслів* (І.Р. Вихованець); *предикативних прикметників* (Л.С. Бархударов, Д.А. Штелінг); *предикативних прислівників* (І.К. Білодід, О.Х. Востоков, А.П. Грищенко); *похідних від прислівників, іменників, прикметників* (О.К. Баліашвілі, Фр. Травничек, І.К. Кучеренко, О.Б. Шапіро).

В англійській мові слова семантики стану не привернули до себе пильної уваги дослідників. Системного дослідження слів зі значенням стану, їх особливими функціональними особливостями і морфологічною структурою немає. The Concise Oxford Dictionary of Current English братів Фаулерів супроводжує слова семантики стану поміткою *прислівник та предикативний прикметник* [6, с.3-4], Ч.Т. Оніонс кваліфікує їх як *предикативний прикметник, предикативний іменник, предикативний*

займенник [249, с.45], Дж.О. Керм іменує їх *дієсловами неповної предикації з додатком* і визначає слова типу *alive* як складні, в яких прийменник *on* редукувався у *a-* [217, с.23], Е. Крейзінга називає їх *номінальними предикатами* [243, с.78]. В англійському мовознавстві семантичну класифікацію дієслів здійснив У.Л. Чейф, який визначає семантичні класи дієслів: *стан, дія, процес, процес-дія* [203, с.56]. Р. Кверк розрізняє *a-adjectives* (*afraid, alert, asleep, awake*) і *a-adverbs* (*aboard, abroad, around, away*) та надає список найбільш уживаних прикметників з префіксом *a-* : *afraid, aghast, alert, alike, alive, alone, aloof, ashamed, asleep, averse, awake, aware, ablaze, afloat* [253, с.129]. Тлумачення слів семантики стану в сучасній англійській мові неоднозначне – від виділення їх в окрему частину мови до визнання їх прикметниками або прислівниками.

Питання про визначення статусу слів семантики стану розглядали М.М. Брайант (1945), В.С. Аллен (1960), Ч. Фріз і Р. Ладло (1960), Г. Глісон (1965). Беручи до уваги факт існування різних поглядів на слова семантики стану (окрема частина мови, окрема лексико-семантична група слів у межах інших частин мови) для нашої роботи дуже важливим є встановлення позицій, на яких буде ґрунтуватися подальше дослідження. Тому, насамперед, проаналізуємо тенденції розвитку питання про частини мови, визначимо і зіставимо критерії виокремлення частин мови в сучасній українській та англійській мовах.

У сучасному мовознавстві співіснують діаметрально протилежні погляди на кількість і якість критеріїв виокремлення частин мови. По-перше, це так звана гомогенна класифікація, тобто розподіл мовних одиниць за одним обраним критерієм, по-друге, це гетерогенна класифікація, що передбачає розподіл мовних одиниць за кількома критеріями [195, с.109].

Прихильником гомогенної класифікації в англійському мовознавстві був Г. Суїт – автор першої наукової граматики англійської мови, який поділив частини мови на дві основні групи – змінні та незмінні [262, с.98]. Він вважав морфологічні властивості основним принципом класифікації.

Щодо групи змінних (*declinables*) він дотримувався традиційного поділу – іменники, прикметники, дієслова. Прислівники, прийменники, сполучники і вигуки об'єднані в групу незмінних (*indeclinables*).

Але водночас з цією класифікацією Г. Суїт пропонує групування, засноване на синтаксичному функціонуванні певних класів слів. Так, до групи іменних слів (*noun-words*) належать, крім іменників, схожі за функціонуванням “іменні” займенники (*noun-pronouns*), “іменні” числівники (*noun-numerals*), інфінітив та герундій; до групи ад'єктивних слів входять, крім прикметників, “ад'єктивні” займенники (*adjective-pronouns*), “ад'єктивні” числівники (*adjective-numerals*), дієприкметники. Дієслівна група містить особові форми та вербалії – тут знову провідним стає морфологічний принцип – усі неособові форми, як і особові, мають дієслівні категорії часу (*tense*) та стану (*active /passive voice*) [262, с.99].

Вербалії – інфінітив та герундій – виявляються належними до іменних слів на основі їхнього синтаксичного функціонування, а за своїми морфологічними властивостями вони потрапляють до групи дієслова.

Г. Суїт бачив неузгодженість морфологічних і синтаксичних класів слів. Його спроба створити скоординовану групу привело до того, що за синтаксичною ознакою були об'єднані фрагменти розрядів лексично й морфологічно неподібних. Що стосується групи “незмінних”, то в ній представлені цілком різноманітні елементи: прислівники, які є членами речення, сполучники, прийменники і вигуки, які не є членами речення; прийменники, що входять до складу предикативних одиниць, сполучники, що поєднують предикативні одиниці.

Але в межах цієї та подібних класифікації немає узгодженості, тому що за основний критерій різними вченими були використані різні ознаки. На матеріалі російської мови у подібних дослідженнях О.О. Потебня (1874) брав за основу синтаксичний, П.Ф. Фортунатов (1879) та його послідовники Д.М. Ушаков (1913), О.М. Пешковський (1914) вважали основним морфологічний критерій, а А.М. Мухін (1976) використовував суто

семантичний критерій. Залежно від того, яка класифікаційна ознака є основою, виділяється відповідний склад частин мови. Виходячи тільки з семантичного критерію (лексичного значення), доводиться об'єднувати в одну частину мови слова типу *легкий, легкість, легко*, тому що в них спільне лексичне значення, але не взято до уваги їхні відмінні синтаксичні й морфологічні ознаки. Керуючись тільки синтаксичним критерієм, слова *материн* і *матері* (*материн шарф* і *шарф матері*) потрібно віднести до одного класу, оскільки вони виконують спільну атрибутивну функцію [28, с.23]. Морфологічний критерій можна використовувати лише для класифікації тих слів, які мають систему словозміни, яким властиві флексії (іменник, прикметник, дієслово, займенник, числівник). Слова невідмінювані (*при, над, щоб, бюро*) залишаються поза межами такої класифікації [70, с.22].

Прихильники гетерогенної класифікації І.В. Жигadlo, І.П. Іванова, Л.Л. Іофік (1956) визначають частини мови як лексико-граматичні розряди слів, що розрізняються за їхніми граматичними значеннями: за типами формотворення, за типами і формами словотворення та за функцією в реченні [84, с.62]. Вони наполягають на тому, що в англійській мові не можна виділяти частини мови тільки за однією ознакою – синтаксичною чи морфологічною. На основі трьох ознак вони поділяють словниковий склад англійської мови на тринадцять частин мови: дев'ять – самостійних (іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово, прислівник, модальні слова, слова семантики стану, вигук) і чотири – службові (прийменник, артикль, сполучник, частка). Частини мови – це категорії історично змінні. У ході розвитку англійської мови склад частин мови доповнився чотирма новими розрядами: артиклем, словами семантики стану, модальними словами і частками [84, с.101].

Шляхом збільшення кількості частин мови за рахунок семантико-граматичних груп лексики, які розглядалися в межах традиційної класифікації як підгрупи, пішов і російський мовознавець О.М. Тихонов, який виділяє п'ятнадцять частин мови: іменник, прикметник, дієприкметник,

числівник, займенник, дієслово, дієприслівник, прислівник, модальні слова, слова семантики стану, прийменник, сполучник, частка, вигук, звуконаслідування [192, с.48].

Лінгвіст В.Ф. Кіпріанов збільшує кількість частин мови за рахунок лексико-граматичного класу незмінних повнозначних слів, що виражають цілісну думку і функціонують винятково як однослівні нечленні речення, це так звані комунікативи, наприклад: *браво! досить! о! так! все! біда! караул!* [113, с.52].

М.Я. Блох називає три критерії виділення частин мови в сучасній англійській мові: семантичний, формальний, функціональний і поділяє слова на іменні та службові. Він не відносить до складу іменних частин мови модальні слова, слова семантики стану, а до складу службових частин мови відносить дієприкметник і модальні слова [30, с.113].

Дослідники – германісти Б.А. Абрамов (1948), Л.Л. Іофік, Л.П. Чахоян, А.Г. Поспелова (1981), А.Н. Marckwardt (1950), W.N. Francis (1958), С.Е. Eckersley (1960), М.А.К. Halliday (1970), Е.М. Гордон та І.П. Крилова (1980) виділяють у сучасній англійській мові від чотирьох до тринадцяти частин мови. До беззаперечних частин мови відносять, як правило, іменник, прикметник, дієслово і прислівник. З різним ступенем категоричності вчені Л.П. Винокурова (1954), Л.С. Бархударов (1960), М.Я. Блох (1966), І.Р. Гальперін (1971), В.Д. Аракін (1979), Дж. Буранов (1983), Н. Routsma (1926), W.N. Francis (1958), В. Kelly (1962) говорять про можливість надання статусу особливих частин мови числівнику, займеннику, прийменнику, сполучнику, артиклю, вигукам, словам семантики стану, модальним словам і часткам.

У тих випадках, коли заперечують частиномовний статус числівників, займенників та інших класів, ці одиниці розподіляють за іншими безперечними класифікаційними класами. Підставою для цього є або критерій тотожності морфолого-синтаксичних характеристик, або генетичні зв'язки слів, які потребують розподілу. Так, числівники потрапляють до

складу прикметників, іноді – іменників та прикметників; займенники розпорошуються серед класів іменників, прикметників і прислівників; прийменник тлумачать як прислівник, а сполучник – як прийменник; означений артикль розуміють як указівний займенник, а неозначений артикль – або як числівник, або як формант категорії дискретності, що виражається іменником; частки і модальні слова входять до складу прислівника; слова семантики стану розглядають як один із підкласів прикметника, рідше прикметника і прислівника. Вигуки виводять за межі частин мови [96, с.34].

Якщо визнавати об'єктивність категорії частин мови, доцільно буде з'ясувати, на яких саме принципах та критеріях ґрунтується їх розподіл, і чому кількість частин мови так відрізняється. Принципи класифікації за частинами мови в словниках, так само, як і критерії ідентифікації, були сформовані в лінгвістиці не одразу, цьому передував тривалий період накопичення емпіричних знань і узагальнення вже відомих фактів [68, с.15-20].

Характерним є те, що створення науково-граматичних систем більшості європейських мов проходило під безпосереднім впливом традицій грецьких і латинських граматиків, що виражалось, з одного боку, у використанні дослідниками нового часу класифікаційних схем стародавніх вчених, а з іншого – в запозиченні термінології, яку використовували в своїх працях грецькі та латинські автори [184, с.58]. Поступово дослідники підійшли до формулювання принципів, на основі яких треба здійснювати розподіл слів за частинами мови.

О. Єсперсен, автор “Філософії граматики” (“The Philosophy of Grammar”) та багатотомної “Граматики сучасної англійської мови на законах історії” (“A Modern English Grammar on Historical Principles”) розумів, як важко узгодити два основних принципи – форму і функцію, (тобто морфологію і синтаксис), навіть не враховуючи лексичне значення. Він справедливо зауважує: якщо за основу класифікації взяти морфологію

(змінність і незмінність), то слова *can, a, then, since* мають бути віднесені до одного класу [238, с. 34].

О. Єсперсен запропонував подвійну систему: давати опис традиційних частин мови з погляду їхнього морфологічного оформлення і понятійного змісту і водночас аналізувати їх функціонування в синтаксичних сполученнях (реченнях і словосполученнях). Слово може бути первинним (*primary*), тобто ядром словосполучення або підметом у реченні; вторинним (*secondary*), яке безпосередньо зумовлює первинне, і третинним (*tertiary*), що підпорядковане вторинному. Це так звана теорія трьох рангів, яка займає проміжне місце між морфологією та синтаксисом. У словосполученні *a loudly crying boy* іменник – *boy* первинне слово, *crying*, що безпосередньо визначає його, вторинне, прислівник *loudly* – третинне. Однак О. Єсперсен не заперечує ні традиційного поділу на частини мови, ні традиційних синтаксичних позицій [239, с. 126].

Ч. Фріз відкидає традиційну класифікацію і пропонує систему класів, яка була заснована на позиції слова у реченні. Він виділяє слова чотирьох класів, традиційно названих іменниками, дієсловами, прикметниками і прислівниками. Крім чотирьох класів, він виділяє п'ятнадцять груп, послідовно використовуючи позиційний принцип, тому в ці групи потрапляють слова різних показників. Ч. Фріз називає ці групи "*function words*", оскільки частина слів, що входять до цих груп, дуже близька до розрядів, які називають службовими частинами мови. Це єдина класифікація лексико-граматичних розрядів на підставі однієї послідовно застосованої ознаки [223, с.67].

У класифікаціях, запропонованих Дж. Следдом та Г. Глісоном, акцентовано увагу на важливості словотворчих афіксів як показників частин мови, а також звернено погляд на неоднорідність властивостей тих чи тих одиниць у межах певних лексико-граматичних розрядів. Саме на цьому й ґрунтується запропонований ними поділ на обмеженіші групи, до яких належать одиниці, що за всіма своїми показниками мають право бути

зарахованими до певної частини мови, і ширші, куди входять одиниці, які мають лише частину виділених ознак [261, с.98; 227, с.79].

Б.Є. Зернов, А.І. Варшавська, Л.П. Чахоян наполягають на класичному підході до класифікації слів за частинами мови у сучасній англійській мові, який проводить межу між частинами мови за допомогою виявлення їхніх семантичних, морфологічних і синтаксичних особливостей [96, с.67].

Е.Я. Мороховська вказує на те, що в англійській мові традиційна модель класифікації слів була доцільна тільки на ранніх етапах її розвитку. Історичні зміни поступово зробили англійську мову аналітичною. Лексико-граматичний принцип для класифікації англійських слів за лексико-граматичними класами практично не діє, оскільки в англійській мові дуже обмежена морфологія [152, с.147].

Е.Я. Мороховська виділяє два основні критерії поділу слів на частини мови: семантичний і граматичний. Вона доводить, що граматичні характеристики – морфологічні і синтаксичні – виявляють себе по-різному в групах слів у різних мовах, і порівнює іменні слова в синтетичних мовах з іменними словами в аналітичних мовах, якою є англійська мова. У синтетичних мовах іменні слова утворюються морфологічно, тоді як в аналітичних (зокрема в англійській мові) морфологічні ознаки не суттєві. Лексико-граматичні класи іменних слів в англійській мові можна назвати лексико-синтаксичними групами чи *“form-class”*, що є доцільнішим для англійської мови [152, с.147].

Назви і символи, які ми використовуємо для іменних слів у лексико-морфологічних і лексико-синтетичних класах, повинні узгоджуватися з принципами їх визначення.

Lexico-grammatical word-classes

lexico-morphological word-classes	lexico-syntactical word-classes
parts of speech	form-classes
n. - nouns	N - nominals
a. - adjectives	A - adjectives
v. - verbs	V - verb (al) s
adv. - adverbs	D - adverbials
num. - numerals	(Q - quantifiers)

У межах семантичної характеристики слів розглядають іменні одиниці в їх семантичному значенні, яке має дві відмінні ознаки: значення категорійності та індивідуальне значення [152, 150].

Якщо порівняти семантичні критерії головних лексико-граматичних класів іменних слів, що представлені *субстантивністю, якістю, кількістю, дієслівністю, прислівністю*, то побачимо, що всі вони універсальні і можуть використовуватися у мовах як основа для розподілу субстантивних, якісних і кількісних слів, дієслівних і прислівникових одиниць. В українській мові ці семантичні критерії є основою для розподілу іменних слів за частинами мови. Наприклад, значення кількості і якості характерне для числівників і прикметників. В англійській мові для розподілу іменних слів за частинами мови семантичний критерій не може бути абсолютним, тому треба враховувати ще й граматичні, морфологічні, синтаксичні критерії.

Гетерогенна класифікація в різних варіантах знайшла своє відображення в працях Л.В. Щерби (1957, 1974), В.В. Виноградова (1986), В.Г. Адмоні (1955, 1986), В.М. Жирмунського (1976), І.К. Кучеренка (1961) та ін. Так, Л.В. Щерба пріоритетним критерієм вважає семантичний і збільшує кількість частин мови за рахунок специфічних слів, які не належать до традиційних, – це слова семантики стану. Формування цієї групи

відбувається за рахунок іменників, прикметників, прислівників, дієслів [208, с. 75].

На думку В.В. Виноградова, поділ частин мови на основні граматичні категорії визначається такими відмінностями: синтаксичних функцій, що виконують різні категорії слів в структурі речення; морфологічної будови слів і форм слів; лексичних значень слів; відмінністю в способі відображення дійсності; в природі тих співвідносних і супідрядних категорій, які пов'язані з тою чи тією частиною мови [47, с.29-39].

І.К. Кучеренко наголошує, що реальне значення слова є провідним при визначенні поняття “частина мови”, підкреслюючи, що специфікою реального значення слова в решті-решт зумовлені і його граматичні атрибути [128, с.75].

В.М. Жирмунський зауважує, що зв'язок лексико-семантичного і граматичного аспектів категорії в різних випадках буває неоднаковим і певні її ознаки можуть домінувати [85, с.456].

В.Г. Адмоні наполягає на одночасному застосуванні декількох критеріїв виділення, бо це впливає із самої суті мовних явищ, і вважає неправомірним обирати один із критеріїв домінантним [9, с.76].

Сучасні українські граматисти І.Р. Вихованець, О.К. Безпояско, К.Г. Городенська, В.М. Русанівський, Ю.О. Карпенко при класифікації частин мови теж користуються такими критеріями, як семантичний, морфологічний, синтаксичний [49, с.123; 29, с.189; 110, с.103].

Для того, щоб мати можливість установити типологічні ознаки української та англійської мов на рівні частин мови, необхідно знайти такі критерії, які б мали загальніший характер.

В.Д. Аракін виокремлює такі критерії розподілу слів за частинами мови: семантичний і формальний, або морфологічний, оскільки частини мови представляють великі групи або розряди, до яких належать наявні у мові слова, то в них повинні бути відображені обидві характеристики слова, а також його функціональний критерій [19, с.56].

Семантичний критерій спрямований на віднесення певного слова до широкої значеннєвої (поняттєвої) категорії. Так, слова зі значенням предметності об'єднуються в семантичний розряд іменників. Слова зі значенням ознаки предмета утворюють семантичний розряд прикметників. Цей критерій було встановлено давно і він і досі є однією з диференційних ознак виділення частин мови. Морфологічний критерій використовують для віднесення певного слова до конкретного розряду на основі його морфологічних ознак.

В англійській мові не всі слова можуть поєднуватися одне з одним. Прислівники поєднуються з прикметниками і дієсловами, але не поєднуються з іменниками і займенниками, тому В.Д. Аракін виділяє поєднуваність як один із суттєвих критеріїв виділення частин мови [19, с.174].

Для кожної частини мови можна увиразнювати властиву тільки їй словотвірну парадигму. Так, в англійській мові можна виявити словотвірні афікси, які відносять це слово до розряду іменників. Наприклад: *-ship* у словах *scholarship, hardship, partnership*; *-ment* у словах *parliament, resentment, instrument*. Тому система словотвірних афіксів теж повинна бути врахована як один із критеріїв виділення частин мови.

В.Д. Аракін наголошує на таких критеріях виділення частин мови у типологічному плані: 1) семантичний критерій – віднесення слова до широкої понятійної категорії; 2) морфологічний критерій – наявність матеріально виражених морфологічних категорій; 3) синтаксичний критерій – функція певного слова у мові; 4) критерій сполучуваності – здатність слів певної частини мови сполучатися зі словами різних частин мови; 5) словотвірний критерій – здатність слів певної частини мови до утворення нових слів за певним типом [19, с.89].

Взявши за основу ці критерії, можна здійснити типологічний аналіз граматичної будови обох мов. І перш за все, треба підкреслити, що, незважаючи на значні морфологічні та синтаксичні відмінності в структурі

англійської та української мов, номенклатура частин мови у них однакова: іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово, прислівник, прийменник, сполучник, вигук, частка, модальні слова, слова категорії стану. Відмінною рисою англійської мови порівняно з українською є наявність у ній артикля. Але, незважаючи на однаковість частин мови за складом, є значні відмінності між ними, зокрема розходження у складі граматичних категорій і засобів їх вираження. Граматична будова кожної мови є найбільш сталим рівнем мови, який характерний цілим рядом особливостей.

Основна відмінність граматичної будови англійської та української мов у способах вираження зв'язку слів у реченні. Будову сучасної англійської мови визначають як аналітичну, тобто зв'язки слів у реченні виражаються не формами слова, а за допомогою порядку слів і службових одиниць. Водночас граматична будова української мови відзначається синтетизмом, тобто зв'язки слів у реченні виражені самими формами слів.

Морфологічні особливості сучасної англійської мови, як і української, стосуються структури частин мови, словотворення і словозміни. Основними способами словотворення в англійській і українській мовах є: морфологічний і неморфологічний. В українській мові слова можуть утворюватися абрєвіацією. Для сучасної англійської мови характерна наявність значної кількості морфологічно нечленованих, часто односкладних слів: *write, read, boy, table*. В англійській мові морфологічне оформлення слова значно бідніше, тому для неї важливе синтаксичне оформлення слів і морфолого-синтаксичний спосіб словотворення є найпродуктивнішим видом збагачення словникового складу. Внаслідок цього окремі частини мови не мають тут таких чітких і виразних меж, які ми спостерігаємо в українській мові.

Особливими формами словозміни в англійській мові є аналітичні для вираження граматичних категорій (наприклад, видо-часові форми дієслова) і синтетичні (наприклад, форми іменника). В українській мові аналітичні форми використовують при сполученні флексійної форми слова з прийменником (*на стін-і, до стін-и*) чи з іншими допоміжними словами, що

виконують службову функцію формотвірної морфемі і синтетичні, за допомогою кінцевих змінних морфем-афіксів і постфіксів (*стол-а, -и, -ів; біж-у, -иш, -імо*); зміни кореня слова (*стіл – стол-а; стій – стоя-ти*); зміни суфікса (*гарн-ий – гарніш-ий*) чи й префікса (*най- гарніший; пис-а-ти – на-пис-а-ти*).

Семантична характеристика слова (субстантивність, кількість, якість, дієслівність, прислівниковість) є основою для виділення частин мови в українській мові, тоді як в англійській мові для виділення частин мови треба враховувати як морфологічні, так і граматичні й синтаксичні характеристики поряд з семантичними показниками слова [86, с.37].

Специфіка кожної мови виявляється, насамперед, у характері її будови, де проблема теорії частин мови є найбільш значуща. Так, для англійської мови, у якій слабо розвинута флексія і поширена омонімія, де використовується конверсія як спосіб утворення нових слів та наявна загальна синтаксизація граматики, питання про критерії виокремлення частин мови особливо актуальні [96, с.34].

Хоча обидві зіставлювані мови належать до індоєвропейської сім'ї, і на перший погляд здається, що суттєвих відмінностей між ними не може бути, але ми бачимо, що їхні семантичні, синтаксичні і морфологічні системи в ході історичного розвитку суттєво відмежувались одна від одної.

Нерівномірність розподілу ознак, їх перетин – усе це не зовсім відповідає основним правилам логічної класифікації. Отже, після невдалих спроб створити переконливу морфологічну класифікацію лінгвісти повернулися до первісного поділу. І тепер, як і раніше, проблема полягає в існуванні недостатньо досліджених фрагментів мовної системи, серед яких слова семантики стану [98, с.125].

1.2. Історія вивчення слів семантики стану в слов'янському та германському мовознавстві

Мова – це соціальне явище, яке зумовлене законами історичного розвитку суспільства. Необхідною умовою розуміння стану сучасного мовознавства є вивчення історичних процесів його розвитку. М.Я. Марр наполягає на вивченні не тільки еволюційного руху розвитку мовних форм, але і явищ, які приводять до глобальних мовних змін [147, с.67]. Аналізуючи історичний шлях слів семантики стану в слов'янському та в германському мовознавстві, можна прийти до розуміння їх морфологічного складу, формальних ознак, синтаксичних функцій, семантичних і частиномовних розрядів.

Для правильного розуміння й переконливого тлумачення мовного вираження категорій навколишньої дійсності необхідно виявити їх логіко-філософську сутність.

Стан – це категорія наукового пізнання, яка характеризує здатність рухомої матерії проявлятися в різних формах. За допомогою слів семантики стану виражається процес існування й розвитку речей і явищ, який врешті-решт зводиться до зміни їхніх властивостей і відношень [11, с.84]. Одним із перших серед східнослов'янських лінгвістів звернув увагу на особливості слів семантики стану в англійській мові Л.С. Бархударов, який, однак, зазначав, що значення стану підходить під ширше значення якості, властивості предмета, яке характерне для прикметників. Стан – тимчасова, перехідна якість предмета або особи [25, с.5].

Багато лінгвістів, що представляли різні мовознавчі школи, зверталися до проблеми мовного вираження стану, статусу слів семантики стану в системі частин мови. У русистиці на початку XIX ст. окремі безособово-предикативні слова з формою іменників, прикметників, прислівників на -о привернули увагу мовознавців. Так, М.Ф. Кошанський (1824), О.Х. Востоков (1831), Ф.І. Буслаєв (1858) констатували, що такі слова, як *жаль*, *лень*, *стыдно*, *совестно* не можна віднести ні до іменників, ні до коротких прикметників, ні до прислівників. М.Ф. Кошанський вважав, що це

безособові дієслова [120, с.130]. О.Х. Востоков у своїх розвідках приєднує весь цей розряд слів до категорії дієслова, додає до них слова *можно*, *должно*, короткі прикметники – *рад*, *готов*, *горазд* і відносить їх до дієслів, які керуються інфінітивом [57, с.254-270]. Ф.І. Буслаєв також вважав такі слова, як *жаль*, *лень* безособовими дієсловами [42,с.156]. О.О. Шахматов (1913), О.М. Пешковський (1914), Л.В. Щерба (1957), враховуючи не тільки морфологічну природу, але й синтаксичну функцію слів, виокремили розряд одиниць, проміжних між іменами й дієсловами. Такий підхід видався надто радикальним для більшості російських граматистів ХІХ ст., тому ця гіпотеза була спростована, Г.П. Павським, К.С. Аксаковим, О.О. Потебнею [166, с.430]. До появи праці О.О. Шахматова “Очерки современного русского литературного языка” питання про слова семантики стану залишалося невизначеним. О.О. Шахматов (1913) розвинув і затвердив своїми дослідженнями відкриття О.Х. Востокова (1831), також визнавши короткі форми прикметників відмінюваними словами, але він не виділяє “категорію стану” поряд з іншими частинами мови [205, с.104]. Значну увагу безособовим предикативним словам приділив О.М. Пешковський. Він відокремлює слова *нельзя*, *стыдно*, *жаль*, які не є ознаками, але вживаються тільки при дієсловах, здебільшого з дієсловом *бути*. О.М. Пешковський докладно аналізує безособово-предикативні слова на -о і приходять до висновку, що характерними рисами для них є: давальний відмінок займенника та іменника *ему было грустно*, *людям жарко* й інфінітив *рано просыпаться*, *скучно играть*. З одного боку, він має сумнів щодо відношення цих слів до прислівників, а з іншого – не впевнений, що це абсолютно інша група слів, тому він не виокремлює її в особливий клас [162, с.202].

Цей крок зробив Л.В. Щерба (1928), який уперше описав морфологічну групу одиниць із назвою “категорія стану” як окрему частину мови в двадцятих роках ХХ ст. у праці “О частях речи в русском языке”. Оскільки ця група слів слугує для вираження стану, він запропонував назвати їх

“категорією стану”, акцентуючи увагу на невідмінюваності й вживанні зі зв’язкою як на основних формальних ознаках. Загалом погляди Л.В. Щерби на слова семантики стану видаються дещо суперечливими, тому що, з одного боку, йому самому “не здається, щоб це була яскрава і переконлива категорія в російській мові”, з іншого, він зазначає, “якщо не визнавати наявності категорії стану, то такі слова, як *пора, холодно, навеселе* і т.п. усе ж таки не можна вважати прислівниками, і вони залишаються поза категоріями” [210, с.76]. Цінність тієї праці в тому, що автор намагався окреслити склад і намітити межі слів семантики стану, виявити граматичні особливості та вказати на місце цих одиниць у системі частин мови.

Докладно слова категорії стану охарактеризував і виділив у самостійну частину мови В.В. Виноградов. У праці “Русский язык” він обґрунтував їх як особливу групу слів, “аналітичних” за своєю формою (зв’язка вважається лише формальним додатком, показником їхніх граматичних значень, зокрема значень часу, які вживаються у функції присудка) [47, с.340]. До слів семантики стану він відносить невідмінювані прислівникові слова, які мають форму часу і вживаються тільки у формі присудка. Слова семантики стану за зовнішнім виглядом відрізняються від прикметників та іменників відсутністю форм відмінювання і наявністю форм часу, від прислівників – формами часу і нездатністю якісно і ґрунтовно означати дієслово та прикметник [47, с.240]. Щодо об’єднаних у “категорії стану” слів, то В.В. Виноградов, як і Л.В. Щерба, зазначав, що категорія стану розвивається в сучасній мові переважно за рахунок прислівників на *-о*, коротких форм прикметників, іменників, коротких пасивних дієприкметників на *-о*, деяких фразеологічних сполучень під сильним “організувальним впливом” дієслова. На думку В.В. Виноградова, граматичним ядром категорії стану є короткі прикметники типу *рад, горазд, должен, прав*, вони однотипні з короткими формами прикметників [47, с.251]. О.М. Тихонов не вважає короткі прикметники ядром категорії стану і не відносить їх до складу безособово-предикативних слів. Граматичним ядром категорії стану, на його думку, є

слова типу *стыдно, можно, нужно, жаль*, що вживаються тільки як безособові присудки [192, с.35].

Слід вважати дискусійним віднесення до категорії стану В.В. Виноградовим слів та словосполучень, які допускають особові конструкції: *она не жалец на белом свете, он не промах, девка кровь с молоком, тертый калач*. Окрім цього, В.В. Виноградов виокремлює ще один тип слів і форм у складі категорії стану: “колишні форми називного відмінка іменників, які втратили основні властивості категорії іменника і наблизилися за своїми функціями до безособово-предикативних слів, напр.: *Над старостью смеются грех* (А. Грибоедов)” [47, с.417]. В.В. Виноградов детально описав специфічні особливості категорії стану як частини мови, знайшов подібні та відмінні риси категорії стану в тих частинах мови, на базі яких вона формується. Але, розширивши лексичний склад категорії стану, він не зміг чітко окреслити його морфологічні ознаки.

Причина розвитку і поширення категорії стану, судячи з інтерпретації Л.В. Щерби й В.В. Виноградова, полягає в протиріччі між морфологічними й синтаксичними властивостями імен. Морфологічно ім'я протиставлене дієслову, а синтаксично іменник також може бути частиною присудка, тобто на цьому рівні відбувається глибоке граматичне розходження між поняттям дії, що протікає в часі, наділеної складними відтінками просторово-видових значень, і між поняттям якісного стану, у якому перебувають особи й предмети [47, с.420].

Пізніше у першій половині 50-х років ХХ ст. чеські лінгвісти виділили ці слова в окрему групу і назвали їх *предикативами*, але не надали їм статусу самостійної частини мови (Мразек 1964, Матезиус, 1967, Светлик, 1970, Данеш, 1974, Гаузенблас, 1974, Андерш, 1987, та ін.). Семантичне протиставлення категорій дії і стану найчастіше реалізується у мові як протиставлення двох відповідних класів дієслів. Мовознавці висловлюють думку, що спочатку слова, які позначають стан, взагалі не були дієсловами, а представляли окрему частину мови (щось подібне до “категорії стану”) [144,

с.11].

Детально розробляли питання відокремлення категорії стану від інших частин мови у своїх працях М.С. Поспелов (1955), Є.М. Галкіна-Федорук (1957), І.Г. Милославський (1981), Г.І. Тираспольський (1999).

Є.М. Галкіна-Федорук указує на специфічні семантичні та граматичні ознаки слів семантики стану: семантична – ознака стану кого-небудь, чого-небудь; синтаксична – функція присудка у безособовому реченні; сполучуваність зі зв'язкою; незмінюваність [63, с. 41]. Але вона не приєднує до слів семантики стану короткі форми прикметників *рад, горазд*, а також інші слова, які сполучаються з формою називного відмінка особи або предмета в реченні.

М.С. Поспелов наголошує на граматичних ознаках безособово-предикативних слів – змінюваність за часами та способом і робить висновок, що пасивні прислівники на -о, які мають граматичні ознаки дієслова, та короткі прикметники, що мають форми роду та числа, яких немає у слів семантики стану, не можуть бути віднесені до категорії стану [165, с.55].

О.В. Ісаченко розділяє думку В.В. Виноградова стосовно дієслова-зв'язки *бути*, який пов'язує появу та розвиток категорії стану, як окремої частини мови, з історією розвитку дієслова *бути* і говорить, що категорія стану є носієм яскравого відбитку аналітичного ладу [105, с.48-65]. О.В. Ісаченко називає безособово-предикативні слова *предикативами*, виділяє предикативну функцію як основну, і відносить до цієї категорії не тільки безособово-предикативні слова, а й короткі прикметники та займенники, що мають предикативну функцію [105, с.48-65].

Н.О. Каламова має протилежну думку стосовно дієслова-зв'язки *бути*. Вона наголошує на тому, що зв'язка при словах семантики стану не є їхнім морфологічним показником, а синтаксичною особливістю іменного складеного присудка, тому вважає, що історію розвитку слів семантики стану не слід пов'язувати з розвитком зв'язок, незважаючи на те, що слова семантики стану вживаються в ролі головного члена безособового речення і

як присудок не вживаються без зв'язки [107, с.11].

Суперечливість в оцінці зв'язки є наслідком визнання подвійної природи самого аналізованого об'єкта та абсолютизації однієї з двох рівноцінних функцій дієслівного елемента в складеному іменному присудку – функції власне зв'язки і функції вираження предикативності. Ігнорування однієї зі сторін явища значно обмежує розуміння самої природи зв'язки у мові, механізмів формування речення. Так, на основі спільності синтаксичних функцій зв'язки можна розглядати в одній площині як дієслівні, так і недієслівні елементи, хоча останні не виконують предикативної функції у реченні [131, с. 53].

М.М. Петерсон (1946), А.Б. Шапіро (1955), Фр. Травнічек (1956), О.М. Кузнєцов (1980) взагалі не визнавали цієї частини мови. Фр. Травнічек говорить з цього приводу, що слова семантики стану не формують спільну семантичну групу, тому що вони не мають єдиної лексичної подібності [194, с.16]. Однак всім відомий факт, що слова *близко, исподтишка, тут, весело*, які означають неоднорідні поняття, є прислівниками, тому немає сенсу вимагати тільки від слів семантики стану повної лексичної однорідності [192, с.35]. На думку А.Б. Шапіро, частини мови треба визначати тільки за їхніми структурними особливостями, бо лише будова слова виражає категорійне значення особи, числа, роду, відмінка. Ці структурні риси слів утворюють систему, яка дозволяє класифікувати слова незалежно від значення їхніх основ і функцій у реченні [204, с.46]. Але ми розуміємо, що вузько морфологічний підхід необ'єктивний у класифікації частин мови і приводить до цілого ряду непорозумінь: цілі групи слів не були б включені до частин мови, до яких вони входять на законній підставі.

У 60-70-ті роки ХХ ст. термін “*категорія стану*” не вживали, його було замінено терміном “*предикатив*”. Але й предикативи не мали загального визначення як самостійної частини мови. Не визнала за предикативами статусу самостійної частини мови й російська академічна граматики (1970). В україністиці В.О. Горпинич наголошує, що є всі підстави

вважати слова категорії стану самостійною частиною мови, називаючи це лексичне угруповання терміном “*станівник*” – клас невідмінюваних слів з категорійним значенням непроцесуального стану в функції головного члена односкладних (безособових) речень. Для загальнокатегорійного значення стану цих лексем характерна непроцесуальність, на відміну від дієслів зі значенням процесуального стану, пор.: *спішити* – *спішно*, *морозити* – *морозно*, *жаліти* – *жалко*, *жаль*. До слів категорії стану В. Горпинич відносить слова: *безлюдно*, *важливо*, *видно*, *морозно*, *прикро*, *жалко*, *лихо*, *тихо*, *варто*, *страх*, *необхідно*, *корисно*, *ліньки* [70, с.237].

В українському мовознавстві думку про те, що категорію стану можна розглядати як окрему частину мови, поділяли автори “Курсу сучасної української літературної мови” М.А. Жовтобрюх і Б.М. Кулик [87, с.156]. Вони зазначають, що категорією стану називається “невідмінювана частина мови, що охоплює слова зі значенням стану, які виступають головним членом у безособовому односкладному реченні, напр.: *Маковейчику просторо і легко на серці* (О. Гончар); *Романові стало прикро і яось соромно* (О. Минко) [87, с.67].

Причиною розвитку й поширення слів семантики стану виступає суперечність між морфологічними й синтаксичними властивостями імен, оскільки існує глибока граматична відмінність між поняттям дії й стану. Крім того, прихильники погляду, що слова семантики стану можуть утворювати самостійну частину мови, підтверджують це тим, що одиниці, які зараховують до неї, мають специфічні ознаки, які не дозволяють включати їх до складу прислівників, прикметників чи іменників.

Становлення і формування слів семантики стану в англійській мові як самостійної словникової одиниці є продуктом тривалого історичного розвитку, цілої історичної епохи.

Б.О. Ільїш першим у східнослов'янському мовознавстві здійснив лексико-граматичний аналіз слів семантики стану в англійській мові і виділив їх в окрему частину мови [101]. Автор зазначає, що завдяки

відсутності морфологічного оформлення означення в англійській мові, будь-яке слово, що займає позицію між артиклем та іменником, подається як означення до цього іменника. В англійській мові є ряд прикметників, які називають предикативними, що не можуть бути використаними в функції означення. Наявність такого виду прикметників дала змогу зробити висновок, що предикативні прикметники типу *asleep* насправді представляють слова семантики стану [99, с.146]. Б.О. Ільш простежує історичний шлях слів семантики стану і відзначає, що категорія стану в англійській мові почала виділятися в середньо-англійському періоді (1100-1500 р). Слова цієї категорії утворилися від сполучення прийменника *on* з іменником, який потім стає слабким, як фонетично, так і семантично, а з часом перетворюється на префікс *a-*. За даними Оксфордського словника, слово *aflote* зустрічається в 1023 році. У Дж. Чосера виявлено декілька десятків випадків уживання таких слів: *aswowne*, *afered*, *asleep*, *awepere*, *alyve*. Але не можна впевнено сказати, що в усіх випадках сполучення елемента *a-* з основою представляє єдине слово, бо у середньоанглійському періоді був прийменник *a* як окреме слово. В ранньому новоанглійському періоді (1500-1660 р.) категорія стану перебуває в більш розвинутому вигляді. Так, крім слів, які були у мові Дж. Чосера, можна знайти слова з префіксом *a-* у Шекспіра: *acold*, *afered*, *afoot*, *afraid*, *alike*, *alive*, *amiss*, *ashamed*, *asleep*, *awake* [100, с.207].

Л.О. Піпаст розподіляє слова семантики стану за їх походженням на три групи. До першої групи він відносить слова типу: *afire*, *afloat*, *ablaze*, які утворилися від прийменникових зворотів (*on flote*, *on slépe*), що від початку вживалися в функції обставин, а потім стали другим елементом складеного присудка. Другу групу становлять слова типу: *afraid*, *awake*, *aware*, які розвилися із діеприкметників, що виражають стан особи у предикативній функції. Третя група містить слова такі, як: *ill*, *sorry*, *glad*, *well*, *poorly*, що втратили свій зв'язок з прикметником і прислівником, змінивши свою функцію [163, с.14].

Н.М. Раєвська додає, що історично більшість слів семантики стану походить від прийменникових сполук, наприклад: *asleep* < *in sleep*, *abloom* < *in bloom*, *afire* < *on fire*, *aflame* < *in flame*, *ajar* < *in the jar*. Деякі інші походять від дієприкметникових форм, наприклад: *aghast* (*agast*, *agasted* < дієприкметник минулого часу від *agasten* – ‘to terrify’, *afraid* < дієприкметник минулого часу від *affray*) [168, с.98].

У XVI ст. уперше зафіксовано спробу утворити слова семантики стану від основи дієслова: *aflaunt*, *ahoist*. Це стало можливим завдяки вживанню іменникових та дієслівних основ, а префікс *a-* стає засобом утворення слів семантики стану. У XVII – XVIII ст. новоутворень було менше. В XIX столітті знову триває бурхливе утворення слів семантики стану від всіх типів основ: іменної, дієслівно-іменної, дієслівної за допомогою префікса *a-*. Найчастіше відбувається утворення слів семантики стану від дієслівно-іменних основ, а також від прикметників з префіксом *a-* (*alike* < стародавн. англ. *gelic*) і дієприкметників II з тим же префіксом (*athirst* < дієприкметник II, стародавн. англ. *ofpurstan*), декілька слів семантики стану утворилися від прислівників (*afoot*, *amiss*) [102, с.127].

Л.О. Піпаст у своєму дослідженні простежує історичний шлях дієслова *to be* у реченні *he is on slæpe*, яке на ранніх етапах розвитку мови було повнозначним дієсловом, що виражало буття і мало предикативну функцію. З часом лексичне значення дієслова *to be* в таких сполученнях слабшало і все сполучення *is on slæpe* стало виражати ознаку суб'єкта його часовий стан, тоді як дієслово *to be* стало носієм граматичних категорій числа, особи, часу, способу. Прийменникове сполучення *on slæpe* змінило свою функцію і стало предикативним членом. Прийменник *on* втрачає лексичне значення, зливається з іменником і утворює слово *asleep*, в якому *a-* стає оформлювачем слів семантики стану [163, с.14].

М.Я. Блох констатує той факт, що, за аналогією з російською назвою “категория состояния” англійські лінгвісти здійснили лексико-граматичний аналіз *a-*слів і дали цій частині мови назву “категория стану” [31, с.78].

Термін “*слова категорії стану*” пізніше було змінено на “*слова стану*”, “*стативи*”. Нова частина мови знайшла як своїх прихильників, так і опонентів серед вчених, що займаються дослідженням англійської мови.

Б.С. Хаймович і Б.Й. Роговська виділяють “*слова стану*” в окрему частину мови і називають їх “*adlinks*” (завдяки їх зв’язку з “*link-verbs*” і аналогією з терміном “*adverbs*”). Вони визначають відмінні риси прикметника і слів семантики стану. По-перше, стативи ніби семантично протиставлені прикметникам, бо прикметники означають якість, а стативи вказують на стан. По-друге, префікс *a-* притаманний тільки стативам. По-третє, стативи не мають ступенів порівняння. По-четверте, стативи не вживаються в атрибутивній функції, їм властива неможливість сполучатися з іменником у постпозиції [202, с.34; 170, с.154].

М.Я. Блох вважає, що виділення стативів в окрему частину мови на базі порівняння їх з класичними прикметниками руйнує фундаментальні відносини між ними, коли прикметник – це окрема частина мови, а стативи перебувають на рівні підкласу [30, с.89].

На захист слів категорії стану як самостійного лексико-граматичного розряду в англійській мові виступили Б.М. Лейкіна (1953), І.В. Жигadlo (1956), Л.Л. Іофік (1956), І.П. Іванова (1956), Л.П. Винокурова (1954) та їхні послідовники А.Л. Демидова (1962), Л.Л. Лісіна (1970). Зарубіжні лінгвісти теж звернули увагу на статус слів семантики стану. Так, Ч. Філлмор аналізував питання виділення визначених класів мовних одиниць зі значенням стану за посередництва універсальної категорії відмінка на основі синтаксичної семантики [225, с.134], тоді як Дж. Лакофф – за допомогою семантико-синтаксичних критеріїв [245, с.178].

Л.С. Бархударов виступив проти виокремлення слів семантики стану в окрему частину мови. В своїй статті “О так называемой категории состояния” він вважає, що недостатньо мати лексичне значення тимчасового стану особи або предмета і виступати в предикативній функції, тобто в складі присудка при дієслові-зв’язки, для того, щоб виокремити слова типу *alive*, *afloat*,

asleep, glad, sorry в окрему частину мови. Він розглядає ці слова не як особливу частину мови, а як специфічну групу прикметників, якій притаманні всі ознаки прикметників, тобто значення стану підходить під більш широке значення якості, властивості предмета, характерне для прикметників [25, с.5].

В.Г. Вілюман вважає, що серед усіх частин мови, які передають в складеному предикаті поняття стану, значне місце посідає Participle II [46, с.5].

Отже, слова семантики стану в англійській мові – це нова категорія в системі категорій англійської мови, яка склалась протягом тривалого періоду її історії. Послідовне виділення слів семантики стану в англійській мові пов'язане з розвитком близьких до неї дієслівних, прикметникових, прислівникових, іменникових категорій. У слов'янському мовознавстві питання про слова семантики стану ще й досі залишається дискусійним. Погляди різних вчених на слова семантики стану відрізняються, тому нагальною є потреба визначення частиномовного потенціалу цих одиниць в українській та англійській мовах, знайти спільні і відмінні риси, порівняти морфологічну структуру слів, виділити їх семантичні ознаки, а також здійснити аналіз синтаксичних функцій слів стану в реченні.

Висновки до розділу 1.

Аналіз лінгвістичної літератури дав можливість виявити тенденції розвитку питання про стан як специфічну семантичну категорію, статус слів семантики стану у сучасній лінгвістиці, ряд їхніх властивостей і ознак в досліджуваних мовах, обґрунтувати термінологічний і поняттєвий апарат та проаналізувати тенденції розвитку питання про частини мови.

Проблема слів семантики стану, яку почали досліджувати російські лінгвісти, стала одним із дискусійних питань як для української, так і для англійської мов. Багато мовознавців намагалися визначити статус цього мовного явища. Деякі з них характеризували їх як самостійну частину мови, обґрунтовуючи свою думку тим, що вони виконують певну синтаксичну функцію в реченні (виступають у складі присудка), мають свою семантику (значення стану) і певні морфологічні ознаки (не мають форм словозміни). Інша група мовознавців не розглядає слова семантики стану як окрему повнозначну частину мови, оскільки вона не має жодних специфічних, неповторюваних в інших частинах мови ознак, і визначає слова семантики стану або як один із розрядів прислівника, або як один із видів аналітичних дієслів. Деякі вчені схиляються до думки, що слова цієї групи не виявляють у повному наборі тих ознак, які б дозволили кваліфікувати їх як окремий лексико-граматичний розряд слів.

В англійському мовознавстві питання про слова семантики стану як окремого класу слів до недавнього часу не ставили взагалі, а тільки проводили аналогію між предикатами стану в слов'янських мовах і предикативними прикметниками (атрибутами) з таким самим значенням в англійській мові на підставі того, що вони мають подібне семантичне забарвлення й виконують однакову синтаксичну функцію.

Різні погляди на слова семантики стану (окрема частина мови, окреме лексико-семантичне угруповання слів у межах інших частин мови), на кількість і якість критеріїв виокремлення частин мови не дають змогу

досліджувати цей напрям в типологічному плані поки не буде визначено критерії виокремлення частин мови в досліджуваних мовах.

Розглянувши діаметрально протилежні погляди на кількість і якість критеріїв виокремлення частин мови, прийшли до висновку, що не можна виділяти частини мови тільки за одним критерієм – синтаксичним чи морфологічним, тому в подальшому дослідженні були визначені такі критерії для виділення класів слів у типологічному плані: семантичний, морфологічний, синтаксичний, критерій сполучуваності, словотвірний критерій.

Взявши за основу ці критерії, які є домінуючими у сучасному мовознавстві, дійшли висновку, що наявні морфологічні та синтаксичні розходження в структурі англійської та української мов, але номенклатура частин мови у них значною мірою однакова: це – іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово, прислівник, прийменник, сполучник, вигук, частка, модальні слова, слова семантики стану. Відмінні риси це – наявність артикля в англійській мові, розходження у складі граматичних категорій і засобів вираження зв'язку слів у реченні. Англійська мова визначається як аналітична, в той час як українська мова – синтетична. На морфологічному рівні особливості сучасної англійської мови, як і української, виявляються в структурі частин мови, словотворення і словозміни.

Подальше дослідження проводиться з позиції, що слова семантики стану є окремим лексико-семантичним угрупованням слів у межах інших частин мови.

Докладно розглянувши історію вивчення слів семантики стану в слов'янському та германському мовознавстві, можна дістати висновку, що питання про статус слів зі значенням стану ще і досі є не вирішеним в сучасному мовознавстві.

Розділ 2.
МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА АНАЛІЗУ ОДИНИЦЬ
ІЗ СЕМАНТИКОЮ СТАНУ В УКРАЇНСЬКІЙ
ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

2.1. Вибір і обґрунтування принципів та аспектів дослідження

Успіх наукової розвідки значною мірою залежить від послідовного дотримання й чіткого застосування наукових принципів. Під науковими принципами розуміють основоположний початок вирішення наукової проблеми, спосіб організації знань, що забезпечує органічний зв'язок різноманітних елементів знань у рамках цілісної теоретичної системи. Вони носять нормативно-регулятивний характер, тобто дослідник мусить їх обов'язково дотримуватися, інакше наукове дослідження перестає бути науковим.

Класичними науковими принципами мовознавства вважають знаковість мови, асиметрію мовного знака, системно-структурну організацію мови, ізоморфність різних рівнів та одиниць мовної системи, соціальну зумовленість мови та її динамічний характер. Принцип системності полягає в тому, що не можна порівнювати випадково обрані факти, а кожен з них обов'язково треба розглядати в системі, тобто в його зв'язках і взаємовідношеннях з іншими явищами цієї системи.

З-поміж методологічних принципів сучасної лінгвістики виділяють: експансіонізм (впровадження до лінгвістики методів і методик інших наук); антропоцентризм (мова є продуктом людської діяльності, призначеним для потреб людини); експланаторність (усі мовні явища мусять бути пояснені на підставі строгої наукової теорії); функціоналізм (мовне явище мусить бути сприйняте у його взаємодії із середовищем); етноцентризм (мова фіксує ментальні риси етносу, його світогляд) [178, с. 36-42].

Справжня наука виникає лише тоді, коли формуються і систематично використовуються особливі наукові методи – сукупність способів і засобів емпіричного й теоретичного дослідження предметів і явищ дійсності.

За допомогою наукових методів отримують знання, які можна перевірити, зберегти і передати. Від правильно обраного методу значною мірою залежить доля наукового відкриття, а тому, не лише результат дослідження, а й шлях, який до нього веде, завжди мусить бути правильно обраним. Метод визначає підхід до об'єкта дослідження, взаємини між суб'єктом і об'єктом дослідження, спосіб побудови наукового знання, загальну орієнтацію і характер дослідження [186, с. 298].

Надзвичайно важливим лінгвістичним методом є зіставлення, сутність якого полягає у фіксації й визначенні фактів і явищ мов, які мають тотожні функції. Зіставний метод – це вивчення мови шляхом системного порівняння з іншою мовою з метою виявлення її специфіки на тлі спільних чи відмінних рис [115, с. 34]. Цей метод спрямований передусім на виявлення відмінностей між двома чи більше мовами (унікалій), але фіксує також їхні спільні риси, тому його застосовують до різних мов незалежно від їхньої генетичної, типологічної чи ареальної належності. Він зорієнтований на аналіз співвідношення структурних елементів мов і їхньої структури загалом з урахуванням усіх факторів їхньої взаємодії і взаємовпливу на всіх рівнях. Він дає змогу визначити факти і явища, що мають подібні функції в зіставлюваних мовах.

Методика паралельного вивчення мов полягає в тому, що факти цих мов досліджують за допомогою прийомів описового методу й отримані результати зіставляють. Завданням такого дослідження є виявлення найбільш тотожних, ізоморфних ознак, які визначають основну характеристику певного явища й тому можуть бути взяті за основу типологічних характеристик мови чи груп мов і використані для типологічної класифікації мов, що є однією із актуальних проблем сучасного мовознавства [183, с. 198]. Метод зіставлення дає змогу визначити не тільки факти і явища, які мають

подібні функції у різних мовах, але й місце, яке вони займають у своїй системі, у нашому дослідженні – слова з семантикою стану в українській та англійській мовах.

Ще одним важливим методом, застосованим у процесі аналізу матеріалу, є типологічний метод, який за своєю методологією мало відрізняється від зіставного, але він має дещо ширші завдання. Мета типології як наукового методу полягає у визначенні особливостей, що характеризують об'єкт вивчення, і в класифікації цих ознак, а також самого об'єкта за сукупністю виділених ознак. Лінгвістична типологія оперує поняттям “тип”, який розуміють як сукупність деяких мовних властивостей чи сукупність мов, що мають їх [146, с. 18]. У вузькому значенні тип – це форма універсального чи загального мовного явища [146, с. 19], а в нашому дослідженні це типи речень, типи синтаксичного зв'язку, типи морфологічного вираження одиниць тощо. На думку В.М. Ярцевої, “метою типологічного опису мов світу є виявлення суми подібних і відмінних рис, які визначають їхні системи” [212, с. 6], тому, на відміну від методу зіставлення, типологічний метод ставить своїм завданням виявлення ізоморфних та аломорфних рис цілих систем досліджуваних мов.

Семантичний принцип – це, за словами М.П. Кочергана, принцип опори на змістову основу порівнюваних явищ [118, с. 40]. Сучасний етап розвитку мовознавства відзначається особливою увагою до структурно-семантичних досліджень, бо лише системний опис мови з опорою на семантичні категорії дає можливість пояснити реальні причини функціонування мовних одиниць, виявити глибокі закономірності побудови синтаксичних конструкцій. Речення як предикативна одиниця є складною структурою у мовній ієрархічній системі одиниць. Сама багатогранна природа цієї мовної реалії зумовила виокремлення різних відносно самостійних її сторін, і, спричинила виникнення різноманітних напрямків у її вивченні. Так, з кінця ХХ ст. у граматиці розпочалася активна семантизація синтаксису, пов'язана з переорієнтацією лінгвістичних досліджень “від

значення до форми”. Посилений інтерес до змістовної сфери мови зумовлений прагненням поглибити уявлення про закономірності її організації, виявити специфічні властивості, що дають їй можливість бути знаряддям пізнання і комунікації. Семантичний підхід, який дав можливість використовувати семантичні ознаки в аналізі синтаксичних одиниць, довів, що він має безперечні переваги перед однобічним формально-граматичним підходом до вивчення синтаксису, бо “він досить виразно показує, що основною сферою синтаксичних одиниць є сфера значення, що заради висловлення думки приводиться в дію весь складний механізм мови” [55, с.3]. Г.В. Колшанський відзначає: “Виключення семантики з основної одиниці мови – речення є помилкою, про що свідчать усі невдалі спроби побудови правил формальної граматики” [114, с.9]. Спроби виключно семантичного опису призведуть до такого ж результату, бо відрив семантики від структурного її вираження є не чим іншим, як відривом змісту від форми, порушенням твердження про єдність змісту й форми.

За переконанням багатьох учених семантика є найпродуктивнішим підґрунтям для порівняння мов [37, с. 29-42; 212, с.134-136]. Якщо базовою основою дослідження обрано семантичний принцип, а підґрунтям визначено семантичні категорії, то дві мови буде проаналізовано за однаковим підходом і результати дослідження стануть значно об’єктивнішими і повнішими.

Методика цього аналізу, за визначенням М.П. Кочергана, передбачає такі послідовні етапи: 1) визначення семантичної категорії, за якою робиться намір здійснювати зіставлення; 2) встановлення засобів вираження досліджуваної семантичної категорії в рамках функціонально-семантичного поля в зіставляваних мовах; 3) зіставлення функціонально-семантичних полів порівнюваних мов з метою виявлення ізоморфних й аломорфних ознак; 4) встановлення міжмовних кореляцій (відношень збігу, розбіжностей, міжмовних лакун та способів їхньої компенсації тощо) [118, с. 42].

Особливої значущості у визначенні семантики мовних одиниць набув компонентний аналіз. Компонентний аналіз – це система прийомів

лінгвістичного вивчення значень слів, сутність якої полягає в розщепленні значення слова на складові компоненти, які називають семами (семантичними множниками, маркерами). Він базований на гіпотезі про те, що значення кожної мовної одиниці складається із семантичних компонентів (сем) і тому увесь словниковий склад мови можна описати за допомогою незначної кількості семантичних ознак. Методика компонентного аналізу тісно пов'язана з системно-парадигматичним розумінням мови, особливо з теорією поля.

Особливий спосіб опосередкованого пізнання як виявлених, так і невиявлених об'єктів представлений моделюванням. Моделювання – це один з видів апроксимації, тобто наближеного вираження певних величин через інші, простіші чи відоміші величини. У таких випадках замість самого об'єкта вивчають його модель, тобто спрощений образ цього об'єкта, якусь побудову, що імітує й у певному відношенні заміняє об'єкт. Використання моделей як засобів пізнання пов'язано з логічною аналогією, яка допускає, що знання про ознаки, якості, зв'язки одного предмета можна отримати “на основі знань про те, що цей предмет має подібність з іншими предметами” [117, с.29]. У лінгвістиці отримують своє застосування різні види моделювання, бо побудова так званих парадигматичних схем відмінювання чи дієвідмінювання є саме моделюванням, а самі схеми – моделями, що розташовують окремі граматичні форми слова у зручній для сприймання послідовності. Моделювання стосується й усталених у лінгвістиці схем опису складу речень, які здійснюють у термінах членів речення, частин мови, безпосередніх складників тощо. У семантичному синтаксисі найпоширенішою моделлю речення є подання за складниками, співвідносними з побудовами логічних структур: предиката (Pred), суб'єкта (S), об'єкта (Obj), адвербіалів (Adv) та ін. Важливо, що одна і та сама модель речень може мати абсолютно різні значення, тому моделі опосередковують пізнання реальних мовних явищ і мають відносну пізнавальну цінність.

Абстрактні математичні моделі мови, втілені у форму символів, і здійснювані з ними формальні операції зазвичай надто віддалені від оригіналу, тому використовувати їх для вичерпного опису практично неможливо. Проте вони, власне, і призначені для суто наукового теоретичного дослідження найзагальніших особливостей мови і саме цим вони надають традиційній лінгвістичній методиці математичної точності, однозначності, виявляють квантитативні показники.

Усвідомлення того, що слова в реченні пов'язані і за змістом, і граматично, розкрило свого часу перед лінгвістикою широкі можливості в дослідженні мовних явищ і глибшого проникнення в сутність системно-структурної організації мови. Сьогодні сполучуваність лексем як об'єкт вивчення є настільки актуальною, що говорять про формування самостійного напрямку в граматиці – комбінаторної лінгвістики. Комбінаторна лінгвістика досліджує синтагматичні відношення лексичних одиниць та їхню комбінаторну потенцію. У сучасних мовознавчих дослідженнях термін “сполучуваність” набуває різноманітних визначень, що зумовлено широтою охоплених ним уявлень про синтагматичні властивості мовних одиниць; окрім того, на сучасному етапі він дедалі частіше вступає в синонімічні відношення з такими термінами, як “валентність”, “інтенція”, “дистрибуція” і подібні, оскільки всі вони спрямовані на об'єктивацію сполучувальних можливостей слова в потенційному чи реальному аспектах. Варіативність термінології, яка розкриває уявлення про синтагматичні властивості лексичних одиниць, спричинена диференціацією самого поняття сполучуваності на семантичну (лексичну) й синтаксичну. Семантична сполучуваність відображає здатність слова до поєднання з огляду на його лексичне наповнення – значення. Ця здатність може бути виражена в семантичних відношеннях лексеми з іншими словами й групами слів, зокрема й тими чи тими частинами мови. Синтаксична сполучуваність є властивістю слова як представника частини мови та її лексико-граматичного

розряду вступати у зв'язки з іншими словами. Часто її визначають як здатність слів мати при собі залежні слова (форми слів) або поширювачі.

Функціональна (функційна) граматики стала одним із домінуючих напрямів сучасного мовознавства, бо вона має ряд безперечних переваг перед описовою. Хоча цей напрям завоював популярність порівняно недавно, його не можна вважати абсолютно новим, бо завжди при дослідженні граматичних явищ мовознавці зважали на функціональний аспект. Але, хоча функціональна граматики спирається на тривалу лінгвістичну традицію, вона за своєю сутністю є особливим новим напрямом, бо головним інтересом її аналізу стала функція і функціонування мовних одиниць. За визначенням М.О. Шелякіна у функціональній граматиці змінилася точка відліку у дослідженні мови, бо "...її елементи виділяють і описують насамперед за їхньою функціональною якістю, що дає можливість пізнати мову і її елементи у єдності їхніх структурно-системного і функціонального аспектів, а не "розводити" ці аспекти у різні сторони" [206, с.6].

Застосованим у роботі типом функціонального дослідження граматики є теорія функціонально-семантичних полів (ФСР), на засадах якої виділено ФСР стану. У нашому розумінні, функціонально-семантичне поле – це система різнорівневих засобів мови, об'єднаних на підставі семантичної спільності, а саме значення стану.

Підставами для виділення ФСР у мові є: 1) наявність спільних інваріантних семантичних функцій серед елементів, що складають цю групу; 2) взаємодія не лише однорідних, а й різнорідних елементів, наприклад, граматичних і лексичних; 3) структурна організація за принципом «центр – периферія», поступові переходи й проміжні явища між цими структурними елементами, їхні часткові перехресування, спільна сегментація і под.

Комплексне застосування різних методів і прийомів дослідження у роботі дали змогу визначити оптимальну методику вирішення поставлених завдань.

2.2. Стан як особлива семантична категорія, його кваліфікативні ознаки

Виділення семантичних ознак слів стану у мовних одиниць на різних рівнях пов'язано з “понятійною категорією” О. Єсперсена (1933) і І.І. Мещанінова (1947). “Понятійні категорії” засновані на визначенні спільних семантичних ознак, на виділенні універсальних характеристик ряду граматичних показників у типологічному плані, тому вони лежать в основі принципів категоризації [147, с.238]. Лінгвістичні категорії відображають і об'єднують загальні якості різних класів і розрядів мовних одиниць [248, с.78].

Категорія стану пов'язана з методом польового підходу до аналізу мовних типів різнорівневих засобів вираження за принципом показника насиченості/ненасиченості категорійного значення. Концепція польової структури мови набула значного поширення у сучасних лінгвістичних дослідженнях (І.Р. Вихованець, О.В. Бондарко, Г.О. Золотова, О.О. Лаптева, В.Г. Гак, М.О. Шелякін).

Питання класифікації значень слів здавна привертає увагу представників різних лінгвістичних шкіл (А. Вежбицькая, В. Грабе, Є. Кржижкова, Г. Зандау, К.-Е. Зоммерфельд, В. Гумбольдт, Б.О. Ільїш, О.К. Баліашвілі, Л.С. Бархударов, В.Г. Гак, Г.П. Арполенко, А.П. Грищенко, В.М. Русанівський, U. Weinreich, J. Lyons, G. Lakoff, K. Donnellan). Було створено ряд класифікацій, які базувалися на різних засадах, але чіткого розподілу й опису значень ніхто з вчених не створив. У процесі розробки цієї проблеми лінгвісти зіткнулися з труднощами як мовного, так і філософського характеру [56, с.123].

Семантично слова семантики стану об'єднані спільним значенням стану, яке має категорійне значення і реалізується двома основними лексико-граматичними розрядами [21, с.323]. Слова семантики стану – це марковані одиниці, які є структурно-значущими елементами певного рівня в плані вираження [83, с.16]. Лінгвісти виділяють слова цієї категорії зі значенням

стану людини та слова зі значенням стану природи, середовища (Вильюман, 1953; Шапиро, 1955; Иофик, 1957; Тихонов, 1960; Хаймович, 1961; Анастасия, 1982; Леута, 1988; Каламова, 1991]. Також багато дослідників [Котєлова, 1977; Кузнєцов, 1980; Желтов, 2001; Селиверстова, 2004; Добровольський, 2005; Keenan, 1971; Lakoff, 1971) підкреслюють, що існує зв'язок між значенням слів семантики стану та їхньою синтаксичною сполучуваністю з належністю до того чи того розряду, напр.: *Мені легко. Їй тяжко*. Слова зі значенням стану людини сполучаються з давальним відмінком суб'єкта стану, тоді як слова зі значенням стану природи, середовища сполучаються з обставинними членами місця чи часу, які виявляють цей стан, напр.: *В кімнаті душно. На вулиці сонячно*. Оскільки до цих розрядів входять слова, яким характерні певні граматичні форми і сполучуваність, то ці розряди можна назвати граматичними, але в той же час вони є і лексичними, тому що граматичні ознаки характеризують слова, а не їхні форми [192, с.19].

Н.О. Каламова стверджує, що безособово-предикативна функція визначила зміну семантичного забарвлення цих слів, які перейшли до розряду слів семантики стану, – вони стали виражати значення стану, що стало категорійним. Для всіх інших частин мови це значення не є категорійним (граматикалізованим), а тільки загальним лексичним (напр., дієслова *спати, дримати, сидіти* виражають стан у динаміці; прикметники *радий, сумний, веселий* та інші виражають ознаку як стан). Окрім того, у кожного з них є своє індивідуальне лексичне значення (наприклад, *спати* – знаходитися, перебувати в стані сну) [107, с.9].

Перед тим, як визначити лексико-семантичні розряди слів семантики стану, спробуємо окреслити семантичні ознаки, які дозволять нам зробити розподіл слів по групах. Л.В. Васильєв вважає, що роботу з вивчення семантичної системи якої-небудь мови найдоцільніше починати з усебічного опису окремих семантичних класів [43, с.4]. Е.В. Кузнєцова наполягає на комплексному підході, тому що місце слова в лексичній системі мови

визначається як зовнішніми факторами (співвіднесеністю з дійсністю і мисленням), так і внутрішніми (синтагматичними і парадигматичними зв'язками з іншими словами) [125, с.78-89].

За результатами дослідження кваліфікаційних ознак категорії стану [130, с.22] виділено такі показники стану, які дають можливість відокремити його від інших семантичних категорій, репрезентованих мовними засобами в українській та англійській мовах:

1. **Належність до часової осі.** Стан, на відміну від дій і процесів, безпосередньо розміщений на часовій осі, тому він має місце у будь-якій точці тих відрізків, з якими співвіднесений. Схематично це можна зобразити так:

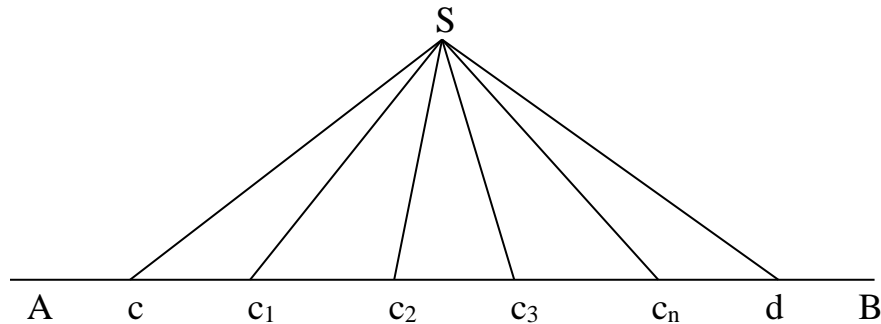

Рис. 1

Якщо стан /S/ має місце між точками /c/ і /d/ на часовій осі, то він справедливо для кожної із точок $c_1, c_2, c_3 \dots c_n$ на цій осі. Напр.: *Щось сумно тобі я бачу, чи не захворів?* (І. Багрянний). Якщо стан *сумно* співвіднести з точками /c/ і /d/, то він буде дійсним в будь-якому моменті між цими часовими точками. У семантиці вказаного слова виражена ідея статичної рівноваги, при якій ніщо не створюється, не змінюється і не переміщується.

2. **Інактивність.** Слова семантики стану не можуть мати значення мети, вони існують самі по собі і не потребують докладання зусиль для його підтримки, напр.: *Світає, господи, світає* (Л. Костенко).

3. **Орієнтованість на суб'єкт стану.** Якщо суб'єкт стану прямо не маніфестований у граматичній структурі речення, то його прочитання все одно не викликає труднощів, напр. *Не бійтесь заглядати у словник: Це пишний яр, а не сумне провалля* (М. Рильський). Суб'єкт стану належить до

типу пасивних суб'єктів. Протікання чи підтримання стану цілком визначається зовнішньою стосовно суб'єкта силою, тому стан існує сам по собі, напр.: *Після бою вже не слухає ніхто (П. Загребельний)*. Позначення стану стосується насамперед осіб, вказуючи на їхні внутрішні, психічні властивості, які не можна спостерігати безпосередньо або через їхні зовнішні прояви: пор.: *мені добре, йому соромно, нам радісно* тощо.

Я. Руферова вказує, що стан є суб'єктивним за своєю природою, і саме особовість ознаки може слугувати критерієм для розмежування станів у вузькому змісті слова і близьких до них категорій ознак. У цьому відношенні необхідно розрізняти стани як такі, що репрезентують ознаки суб'єкта, які оцінюються зсередини, напр.: *З тієї пригоди мені було таки дужеько смутно (В. Самійленко)*, і зовнішні прояви стану, тобто поведінка суб'єкта, яка оцінена зі стороннього погляду, напр.: - *Впаду я, вражений стрілою, Чи мимо пролетить вона, - Все буде благо (М. Рильський)* Внутрішні стани неможливо спостерігати безпосередньо, тому їх можна аналізувати лише за їхніми проявами [174, с.279 – 282].

4. Статичність. У семантиці слів стану виражається ідея статичної рівноваги, при якій ніщо не створюється, не змінюється і не переміщується, тому слова семантики стану в будь-якому контексті зберігають значення безперервного протікання актуальне для окремого відрізка часу, напр.: *Йому приємно, що костюм, безперечно, викликав щире захоплення в його друга (О. Донченко)*. Протяжність станів можна виявити з їхнього сполучення із прислівниками *мені весь час (увесь день, цілий день, з ранку до вечора) було весело*, напр.: *Я скитався сиротою, Гірко мені було весь час! (С. Руданський)*. Початок стану може бути виражений вказівками на час, напр.: *Нелегко вам на початку було, та, мабуть, і зараз тугувато (І. Цюпа)*. Закінчення стану частіше виражається запереченням минулого стану: *йому вже не тяжко*, або переходом в інший стан: *йому було весело, а потім він зажурився*. Оскільки в семантиці стану немає іншого розвитку, окрім

часового, то не може бути вираженим і відношення розвитку стану до часу, тобто при них не може бути показника *швидко* чи *повільно* [77, с.69].

Семантичні характеристики слів семантики стану включають темпоральність та аспектуальність, що дозволяє їх кваліфікувати та класифікувати за цим показником (Danes, 1971; Селиверстова, 1975; Бульгіна, 1982; Леута, 1988): динамічні/статистичні, дія, діяльність, стан, подія та інші.

Будь-який стан людини є відображенням тих явищ чи якості речей, які сприймаються за допомогою органів почуттів та свідомості, тому розподіл слів семантики стану за групами повинен представляти психологічну зумовленість сприйняття [86, с.54].

2.3. Функціонально-семантичне поле слів семантики стану в українській та англійській мовах

Та складність співвідношення одиниць всередині кожної частини мови, помічена Г. Глісаном (1965) і Дж. Следдом (1959), корелює з теорією граматичного поля, яка була запропонована В.Г. Адмоні (1986) на матеріалі німецької мови. В.Г. Адмоні, розглядаючи морфологічні поля, помітив, що в кожній частині мови є одиниці, які "наділені" всіма ознаками цієї частини мови; це, так би мовити, її ядро. Але є одиниці, які не мають усіх ознак цієї частини мови, хоч і належать до неї. Поле вбирає в себе центральні та периферійні елементи, воно неоднорідне за складом [9, с.274]. Досліджуючи це явище, необхідно виявити центральні і периферійні елементи, визначити за якими ознаками вони близькі до інших частин мови [34, с.58].

Концепція польової структури має свою тривалу історію. Видатний історик французької мови Ф. Брюно (1922) запропонував вивчати французьку граматику, починаючи зсередини, з виражених думок, а не з форм [38, с.67]. Пов'язана з цим концепція Ш. Баллі (1955) акцентує увагу на логічних категоріях та екстралінгвальних відношеннях [23, с.68]. О. Єсперсен (1935) указує на те, що, окрім синтаксичних категорій, що залежать від структури

кожної мови, є ще й екстралінгвальні категорії, незалежні від випадкових факторів існуючих мов, вони універсальні, тому і використовуються в різних мовах [237, с.45]. Л.В. Щерба (1928) бере за початкову точку форму слова та його значення і наполягає на тому, що мову слід вивчати зсередини як систему [209, с.65]. І.І. Мещанінов (1948) зосереджує увагу на лінгвальній природі слова, яка не повинна бути втрачена при вивченні категорій [149, с.48].

Поля тлумачать по-різному, залежно від завдань дослідження. Теорія семантичного поля була започаткована Л. Вайсгербером (1929) і Й. Трієром (1931) і отримала своє системне продовження у розвідках багатьох учених. В.Г. Гак наполягає, що польова організація усієї системи мови зумовлена її асиметрією, що знаходить вияв у таких факторах: а) нерівномірність розвитку аналогічних ланок системи; б) неповнота системи; в) неоднорідність ланок [60, с.217-218].

Вагомий внесок у концепцію польової структури зробив О.В. Бондарко, розглядаючи будову російської мови. Він вибудовує аналіз від значення до форми, приділяючи увагу функціональним переміщенням дієслівних форм та опозиціям у різних синтаксичних оточеннях [35, с.30]. Сучасне мовознавство переконливо показало, що мова як єдине ціле і кожна конкретна мова мають у своєму складі польові структури, і це не тільки функціонально-семантичні поля, які зазвичай являють собою поєднання різнорівневих мовних засобів (морфологічних, синтаксичних, словотвірних, лексичних), а також комбінованих лексико-семантичних утворень [35, с.25]. Основна сутність концепції поля О.В.Бондарка [Бондарко, 1972, 1984] у тому, що на основі синтезу спрямованості аналізу “від засобів до функції” і “від функції до засобів” пропонується виділяти функціонально-семантичне поле. Функціонально-семантичне поле – це система різнорівневих засобів певної мови, об’єднаних на основі семантичної спільності (наприклад, функціонально-семантичне поле модальності, аспектуальності).

Поняття поля граматисти тлумачать по-різному. Так, на думку Н.О. Сабурової, “Поле – це континуум з центром, або ядром, і периферійними зонами, які об’єднують декілька об’єктів. Смислові атрибути, що становлять ядерну зону, систематично репрезентують функції поля й представляють їх однозначно, тобто найбільш конкретно передають зміст поняття. Саме ядерні атрибути зумовлюють внутрішню структуру конкретного поля і типи відношень між його елементами. Конституенти, віддалені від ядра, розташовуються на периферії поля. Периферію становлять маргінальні смислові атрибути, ускладнені додатковими смислами й здатні виконувати не одну функцію. Як правило, периферійні елементи кількісно домінують над ядерними. За рахунок периферії відбувається якісне і кількісне розширення поля” [175, с.81].

Усі лінгвістичні одиниці, які функціонують у мові для того, щоб виразити те чи інше категорійне значення, становлять функціонально-семантичне поле певної категорії. Функціонально-семантичне поле (далі ФСП) поділяється принаймні на дві категорії, які перебувають в опозиції [168, с.43]. З одного боку, поля формуються категоріями, їх опозиціями, а з іншого – самі категорії мають польову структуру [58, с.87].

О.В. Бондарко виділяє два основних структурних типи ФСП: моноцентричні поля та поліцентричні поля. Перший тип представлений двома різновидами: моноцентричні поля з цілісним граматичним ядром, що мають опору на граматичну категорію, і моноцентричні поля з гетерогенним ядром, які мають опору на комплекс взаємодіючих мовних засобів, котрі можуть належати до різних рівнів системи мови (засобів морфологічних, синтаксичних, лексико-граматичних) [33, с.87].

Спробуємо розглянути функціонально-семантичне поле стану в українській мові, яке є моноцентричним, тобто спирається на слова семантики стану (перш за все це прислівники з обставинним та якісно-означальним значеннями) з цілісним граматичним ядром. О.В. Бондарко виокремлює чотири ознаки, які характеризують ядро ФСП. По-перше, як

відзначили В.Г. Адмоні та О.В. Бондарко, для центра польової структури характерна максимальна концентрація ознак, що визначають якісну специфіку цієї єдності. По-друге, це ознака найбільшої спеціалізованості мовних засобів, які слугують для реалізації базових семантичних функцій. По-третє, це концентрація зв'язків між засобами, що є носіями цих ознак [33, с.94; 8, с.263].

Якщо ми працюємо з ФСП, то маємо говорити про концентрацію базових семантичних функцій. Значення непроцесуального стану є семантичною базою для ФСП стану, категорійне значення непроцесуального стану виражене за допомогою нульової парадигми, синтаксична функція – функція головного члена односкладного безособового речення [70, с.237].

Спробуємо визначити ядро ФСП слів семантики стану в українській мові. На нашу думку, це найчастіше вживані, найпродуктивніші прислівники з обставинним та якісно-означальним значеннями: *затишно, сумно, важко*, напр.: *Чогось їй було сумно, чогось було журно (М. Коцюбинський)*. Семантичне значення слів цього розряду – фізичні та емоційні стани людини, стан природи і довкілля, напр.: *Добре було старому Макусі, що увірився дочці, та ще й розумній (Г. Квітка-Основ'яненко); Дай же, Боже, щоб усе було гоже! - промовив Ярема (Г. Григоренко); Мені тяжко (П. Загребельний)*. Прислівники з обставинним та якісно-означальним значеннями здатні сполучатися з дієсловами-зв'язками: *було затишно, буде весело*, напр.: *Марко.. все думав: як же це так, що в нього вже не буде матері? Йому було гірко, так гірко (І. Микитенко)*. Суфікс *-о* виражає значення середнього роду безособовості. Характерною ознакою вважається керування давальним відмінком, який позначає особу або предмет, що перебуває в тому чи тому стані. Граматичні категорії знайшли своє відбиття в аналітичних формах часу, виду, способу.

Визначаючи периферію поля, О.В. Бондарко наполягає на розгляді не тільки явно маргінальних компонентів польової структури, а й ближнього оточення ядра, тобто необхідно розглядати ближню і дальню периферію. До

ближньої периферії ФСП слів семантики стану слід віднести такі компоненти цього поля:

1) **слова семантики стану, які не мають омонімів** серед інших частин мови (прикметників, іменників, прислівників), але є похідними від них: *боязкий-боязко, безпечний-безпечно, дорогий-дорого, любий-любо, марний-марно, ніжний-ніжно, тяжкий-тяжко* та інші, напр.: *І дід, і баба у неділю На призьбі вдвох собі сиділи.. Сіяло сонце, в небесах Ані хмариночки, та тихо, Та люблю, як у раї (Т. Шевченко).*

2) **віддієприкметникові предикативні форми на -но, -то** зі значенням результативного стану: *зроблено, звелено, збирано, поставлено, писано продумано, укладено, скоректовано* та інші, напр.: *Тільки до Софії звелено привезти десять тисяч возів, повних провіанту для війська (П. Загребельний); Для звірів збирано свіже м'ясо (П. Загребельний).* Характерною особливістю цих форм є їх здатність керувати лише знахідним відмінком прямого об'єкта, тут неможливий суб'єктний компонент в орудному відмінку, вся увага звернена на дію та її результат, важливо, що станеться, а не те, хто це зробив чи зробить [119, с.240].

Відношення цих компонентів до ближньої периферії зумовлено тим, що вони не втрачають прямий семантичний зв'язок з ядром ФСП при всіх проявах відносної периферійності і також часто вживані.

Межі між ближньою і дальньою периферією поля стану динамічні й невизначені. Зробимо спробу віднести до дальньої периферії ФСП стану мовні засоби, у яких обмежена семантична функція стану і виявлена модальна, прикметникова та предметна спеціалізація мовних засобів у функції присудка. Типи мовних засобів, які беруть участь у вираженні семантики стану такі:

1) **іменники** в предикативній функції, які втратили іменникові категорії роду, числа, відмінка й стали еквівалентами предикативних слів прислівникового походження: *гріх, диво, жаль, лінь, лихо, шкода* та інші,

напр.: *Шкода й жалко було вам покинути матір. Еге?* - сказав до неї Ломицький (І. Нечуй-Левицький);

2) **дієслова**, які не виражають значень дії або процесу, напр.: *вірити, знати, забувати, любити, мовчати, ненавидіти* та інші напр.: *Любити й мовчати* – як це тяжко (П. Загребельний); *Чом би мав її ненавидіти, надто що була тоді ще майже такою самою рабиною, як і він* (П. Загребельний);

3) слова, які мають **модальне значення необхідності, можливості**, напр.: *варто, доступно, доцільно, можна, необхідно, не можна, потрібно, слід, треба* з предикатами стану, напр.: *І ради цього можна стерпіти все: голод, холод, приниження, неславу, бідність, несправедливість, нудьгу* (П. Загребельний); - *Це дуже цікаво!.. Над цим варто подумати* (О. Гончар);

4) **пасивні форми дієслова**, утворювані за допомогою постфікса *-ся* (*-сь*) від дієслів недоконаного виду дійсного способу: *дивуватися, журитися, кохатися, любитися, сподіватися, турбуватися* та інші, напр.: *Можна ще б було дивуватися на високо колісні вози чернечі з міцними будами* (П. Загребельний); *Молодий став помічати, турбуватися* (Марко Вовчок); *І почнуть отак обоє собі журитися* (Марко Вовчок);

Розглянемо функціонально-семантичне поле слів семантики стану в англійській мові, яке теж є моноцентричним і спирається на категорію стану (предикативні прислівники та прикметники) з цілісним граматичним ядром. Проаналізуємо детальніше ядро ФСП слів семантики стану, основу якого складають прикметники у функції присудка, що виражають якісний стан особи чи предмета у визначений момент часу. Морфологічною ознакою є префікс *a-*, який утворює категорію стану від основи іменника, дієслова і дієслівно-іменної основи: *afoot, aboil, ablaze*. Синтаксичною ознакою слів семантики стану як в англійській, так і в українській мові є функція головного члена односкладного безособового речення, постпозитивного невідокремленого і відокремленого означення [84, с.169]. І.В. Жигadlo, І.П. Іванова, Л.Л. Іофік виокремлюють сталі (біля 30) і несталі (біля 100) слова семантики стану. Сталі слова семантики стану означають:

1) **фізичний стан людини або неживої істоти:** *alive, asleep, await, athirst, awake, ablaz* та ін., напр.: *Perhaps his consciousness, too, was still **alive** (J. Galsworthy); The baby was **asleep**, tucked into a white pillow (M. Spark); He **awaited** the newcomer with mingled feelings (S. Maugham);*

2) **психологічний стан:** *afraid, agape, agog, aghast, ashamed, assume, assure, admire* та інші, напр.: *“There is nothing to be **ashamed** of in it,” said Mr. Jan Cloote (M. Spark); “I **assure** you,” said George to the reporter (M. Spark); He could enjoy the beauty of those green slopes, **admire** the perfection of a wide rose or listen to a lark’s song (J. Galsworthy);*

3) **стан у русі:** *afoot, astir, afloat, adrift* та ін., напр.: *They’re **not afoot** (M. Spark); If he cannot rely on definite valuer of property, his compass is amiss; he is **adrift** upon bitter waters without a helm (J. Galsworthy);*

4) **місце у просторі:** *astray, astride, askew, apart, aside, along, ahead* та ін., напр.: *Already and privately for some years I have been guessing that I was set **apart** from the common run (M. Spark).*

Несталі слова семантики стану складаються з двох груп: перша група – це слова синонімічні сталим словам: до слова *asleep* належать слова *adream, adoze, adrowse*, до групи сталих слів типу *afire* приєднуються слова *agleam, ashine, aglimmer, aglitter, asparkle, aglare*, до слів типу *askew* приєдналися *atwist, agee*. Друга група – це слова, які висловлюють такі поняття, які не передаються сталими словами: *ashuder, atremble, ashiver, ashake, aquiver, aquake, athrill, athrob, atingle, aflutter, ashrik*, що виражають стан тремтіння; *ahum, abuzz, atwitter, achuckle* – слова звуконаслідувального характеру; *awhirl, ajangle, astrain* – виражають відтінки психічного стану [84, с.198].

До близької периферії ФСП слів семантики стану, можна віднести такі компоненти виділеного поля:

1) **складений іменний присудок**, який утворюється за допомогою дієслова-зв’язки *to be*: *It is wet; It is warm* і позначає почуття, фізичні стани, стан природи і довкілля, напр.: *“Yes, it’s **been rather warm** today (A. Cronin).* Він має категорію часу, напр.: *Hadzi Michali had them awake before the*

morning was red (J. Aldridge) – минулий час; *The sun is very hot* (J. Galsworthy) – теперішній час; *It will be beautiful, the day is clear, warm and sunny* (S. Maugham) – майбутній час, і посідає проміжне місце між дієсловом і прикметником (є порівняльний ступінь), напр.: *The air was colder than water and there was already a skin of ice on the water in the rain barrels as Tom ambled slowly on down the lane* (G. Parker). Германісти подають займенник *It* у реченнях цього типу як формальний, безособовий підмет, який не називає ніякого предмета. Тому закономірно і слова *hot, sultry* теж не можуть бути прикметниками, якщо вони не означають ознаку предмета [180, с.78]. Б.О. Ільїш відносить такі вирази до слів семантики стану і акцентує увагу на тому, що, оскільки ці сполуки мають категорію часу, то в них тісніший зв'язок з дієсловом, ніж тоді, коли ми маємо справу з прикметником у предикативній функції, напр.: *It is windy* (Вітряно). *It was windy* (Було вітряно). *It will be windy* (Буде вітряно). Він наполягає на тому, що слова семантики стану є проміжними між дієсловами і прикметниками; а спільною рисою з прикметниками є ступінь порівняння, напр.: *Today is hotter than yesterday* [99, с.30].

2) складений присудок **to be + Past Participle**: *to be vexed, to be disappointed, to be stunned, to be amazed, to be irritated, to be frightened, to be ashamed, to be awed* та ін., напр.: *She was a little ashamed of her courage and business capacity* (S. Maugham); *There too I was awed by the greatness of the man who had painted that ceiling* (S. Maugham).

Сполучення **to be + Participle II** має два значення. При значенні дії – це форма пасивного стану простого присудка, а при значенні стану особи або предмета – це складений присудок. І.В. Жигадло та І.П. Іванова зазначають, що сполучення **to be + Participle II** завжди має значення пасивного стану простого присудка: *to be written, to be done, to be shut, to be skinned, to be taken* та ін., напр.: *His nose was skinned and there was dust on the bloody patch and dust in his hair* (E. Hemingway); *Up the river the mountains had been taken, none of the mountains beyond the river had not been taken* (E. Hemingway). Якщо

Participle II лексично виражає психічний стан особи, тоді це складений присудок, напр.: *I confess I was a little surprised at the company (S. Maugham); Miss Lawson was flustered and upset (A. Christie)* [84, с.205].

До дальньої периферії ФСП слів семантики стану можна віднести такі компоненти цього поля:

1) **іменники**, які втрачають у певному контексті своє пряме, лексичне значення і перетворюються на засіб характеристики стану: *pity*, напр.: *It's a pity*, а також лексичні одиниці, які мають значення стану поряд з їхнім основним значенням: *fit, turned red, feel at rest* напр.: *The fit was on her, so she was going to meet him (Z. Grey); Suddenly he turned red, and the others did not know what to do (E.A. Poe); Then he felt at rest, and the tension gone (K. Mansfield).*

Утрата іменником свого лексичного значення пов'язана з вживанням або не вживанням артикля. Б.О. Ільїш виділяє два основних випадки. Перший – коли сполучення іменника (без артикля) з прийменником перетворюється на характеристику стану. Це стосується висловів без артикля: *in theatre, in school, in bed, in silence, in uniform* та інші, у яких конкретне значення іменника ослаблене, і як наслідок цього маємо висловлення, яке характеризує стан особи, напр.: *They sat in silence for an hour (R. Aldington); He was still in bed and sleepy when I went to see him (E. Hemingway); I had been in uniform a long time and I missed the feeling of being held by your clothes (E. Hemingway).*

Другий випадок, коли абстрактні іменники: *shame, pity, fear, love, hate*, які взагалі використовуються без артикля, і коли у певному контексті вони вживаються з неозначеним артиклем, їхнє значення змінюється, напр.: *It's a pity* – характеризує ситуацію; *What a shame!* – характеризує вчинок, напр.: *"Yes. It's such a shame. He was such a fine big boy I thought you know"*(*E. Hemingway*); *It was a pity they were so often separated...* (*R. Aldington*). Коли іменник втрачає предметне значення і перетворюється в слово-характеристику, він починає виступати у предикативній функції;

2) **прикметники**, які передають фізичний чи психічний стан особи, напр.: *ill, well, thirsty, tired, hot, hungry, haggard* – указують на фізичний стан особи, напр.: “*Let’s get back into bed. I feel **fine** in bed*” (E. Hemingway), тоді як *angry, glad, happy, uneasy, anxious, gay* – передають психічний стан особи, напр.: “*Aren’t you **angry** of yourself? She said*” (A. Cronin). Семантичною ознакою групи прикметників є значення стану в словниковій дефініції, напр.: *furious adj. – to be extremely angry*, напр.: *And he was **furious*** (S. Maugham);

3) **дієслова, які не вживаються в Continuous form**: *to like, to hate, to dislike*. Граматисти виділяють такі семантичні групи дієслів стану:

- дієслова, які відображають фізичні відчуття: *to hear, to notice, to see*, напр.: *On Friday night about eleven he **heard** a tiny sound, as of a finger-nail tapping on his door* (J. Galsworthy);

- дієслова, які вказують на почуття: *to like, to hate, to dislike*, напр.: *He had thinking that Cooper **disliked** him as much as he **disliked** Cooper...* (S. Maugham);

- дієслова, що відтворюють бажання: *to desire, to want, to wish*, напр.: *I **hope** you’ll like me, Mrs. Tower “Let’s hope for the best,” I smiled* (S. Maugham);

- дієслова, які відображають розумові процеси: *to admire, to assume, to believe*, напр.: *Annabel knew very well that this image would come to an end sooner or later, just as she **assumed** that, sooner or later, she would have a real affair with Luigi* (M. Spark);

- відносні дієслова: *to apply, to belong, to concern*, напр.: *They frequently **applied** the word ‘Victorian’ to ideas and people they did not like* (M. Spark);

- деякі дієслова індивідуальної семантики: *to agree, to allow, to appear*, напр.: *Nisus **agreed** with that* (J. Aldridge);

4) **модальні дієслова *can, may, must, ought to* з предикатами стану**: *can feel, may look, ought to smell, may taste, can hear*, підмет виражений особовим займенником, напр.: “*I **can’t** understand*”, she said. “*I **can’t** understand Italian*” (E. Hemingway); “*You **must** forgive me. I know you are wounded*” (E. Hemingway).

Семантика модального дієслова є додатковою до семантики основного дієслова, але водночас – також індивідуальною. Модальні слова використовують для того, щоб вказати, чи дія, названа основним дієсловом, є можливою, необхідною, обов'язковою, проблематичною, очікуваною тощо [48, с.72]. Модальні дієслова можуть виражати, по-перше, відносно значення типу суб'єктивного ставлення, тобто здатності, зобов'язання, дозволу, бажаності тощо, по-друге, відносну ймовірність. Ці два типи функціональної семантики (здатність, зобов'язання, дозвіл, бажаність/ймовірність) можуть бути визначені за допомогою встановлення співвідношення чистих сполучень модальних дієслів з відповідними двома типами станівних сполучень слів еквівалентної функції: з одного боку, групи *be obliged, be permitted* тощо; з іншого боку – групи *be probable, be likely* [58, с.75]. Напр.: *The flowers may smell well. The flowers are probable to smell well. You may stay here. You are permitted to stay here.*

Отже, можна дійти висновку, що в зіставлюваних мовах ФСП слів семантики стану характерне специфічними рисами своєї структури, які пов'язані зі специфікою граматичних підсистем, лексичних форм та синтаксичних конструкцій. Ядро ФСП слів семантики стану як в українській, так і в англійській мовах представлено категорією стану, але якщо виходити зі структури української мови, ядро складається з прислівників з обставинним та якісно-означальним значеннями, то в англійській мові – це предикативні прислівники або прикметники. Статус прислівників з обставинним та якісно-означальним значеннями в українській мові і предикативних прислівників та прикметників в англійській мові як ядра поля стану визначається сукупністю всіх зазначених вище ознак, що характеризують центр ФСП. До таких ознак можна віднести: по-перше, концентрацію в системі прислівникових форм тих базових станових ознак, які визначають якісну специфіку слів семантики стану і поля стану; по-друге, найбільшу спеціалізованість цих форм для вираження узагальнених станових відношень, які слугують основою для більш конкретних семантичних

комплексів, що виражаються в мові за допомогою контексту; по-третє, це структурна концентрація семантичних станових опозицій в системі стану; і, по-четверте, – регулярність функціонування цих форм.

Склад близької периферії ФСП стану як в українській мові, так і в англійській представлений формами дієслів, прислівників, прикметників, які мають тісний зв'язок з ядром поля. Але виходячи зі структури мов, що порівнюються, в українській мові це: слова семантики стану, які не мають омонімів серед інших частин мови (прикметників, іменників, прислівників), але є похідними від них; віддієприкметникові предикативні форми на *-но*, *-то*. В англійській мові компонентами близької периферії, які при всіх проявах відносної периферійності не втрачають зв'язків з “ядерними” формами стану, є такі: складений іменний присудок, який утворюється за допомогою дієслова-зв'язки; складений присудок (*to be + Past Participle*). Порівняємо склад дальньої периферії обох мов, до якої ми віднесли такі мовні засоби, яким властива не тільки семантика стану, а й модальна, предметна, прикметникова у функції присудка. Склад мовних засобів, які утворюють дальню периферію в українській мові, відрізняється від їх складу в англійській мові. Типи мовних засобів, що беруть участь в представленні семантики стану в українській мові такі: іменники в предикативній функції; дієслова, які не виражають значень дії або процесу; лексеми, що мають модальне значення необхідності, можливості з предикатами стану; пасивні форми дієслова, утворювані за допомогою постфікса *-ся (-сь)* від дієслів недоконаного виду дійсного способу. В англійській мові це: іменники, які втрачають у певному контексті свою мовну семантику; прикметники, які передають фізичний чи психічний стан особи; дієслова, які не вживаються в *Continuous form*; модальні дієслова *can, may, must, ought to* з предикатами стану. Структура ФСП слів семантики стану в порівнюваних мовах подібна, але компоненти, які складають цю структуру, різні, і залежать від системно-структурної організації мови.

Спроба схарактеризувати функціонально-семантичні поля в різних мовах є одним із завдань дослідження. Нині теорія функціонально-семантичного поля є надзвичайно поширеною, тому дуже важливим кроком є визначення, структурування і зіставлення компонентів ФСП слів семантики стану в українській та англійській мовах.

Поняття поля тлумачать по-різному, залежно від завдань дослідження. У роботі було взято за основу концепцію О.В. Бондарка, який розглядає поле як систему мікрополів, взаємно протиставлених одне одному, які включають як граматичні так і лексичні засоби. Функціонально-семантичне поле стану в українській і англійській мовах є моноцентричним з цілісним граматичним ядром. Значення не процесуального стану є семантичною базою для ФСП стану. Встановлено, що в кожній мові ФСП стану характерне специфічними рисами його структури, які пов'язані з специфікою граматичних підсистем, лексичних форм та синтаксичних конструкцій, тому структура ФСП стану в порівнюваних мовах однакова, але компоненти, що складають цю структуру, залежать від системи та структури мови.

Висновки до розділу 2.

Дослідження слів семантики стану в українській та англійській мовах базоване на загальнонаукових принципах мовознавства: знаковість мови, асиметрія мовного знака, системно-структурна організація мови, ізоморфність різних рівнів мовної системи, соціальна зумовленість мови та її динамічний характер, здійснено на лексико-семантичному, морфологічному та синтаксичному рівнях на засадах структурно-семантичного й функціонального напрямку і покликане реалізувати комплекс поставлених завдань.

У ході синтезу сучасних мовознавчих праць з цієї проблеми у дисертації було розроблено комплексну методику аналізу слів семантики стану, яка складається з трьох етапів.

На *першому* етапі дослідження застосовано *описовий метод* для визначення стану як семантичної категорії, проведення інвентаризації слів семантики стану і дано пояснення особливостей їх будови та функціонування на сучасному етапі розвитку мови, також для встановлення частиномовного потенціалу слів категорії стану та здійснення їх класифікації та інтерпретації. Використовуючи прийоми внутрішньої інтерпретації на основі зіставлення і протиставлення мовних одиниць встановлено їхні диференційні ознаки, а на основі спільності й відмінності одиниці об'єднано в різні парадигматичні групи. На основі *методу семантичного поля* визначено структуру ФСП слів семантики стану, представлену мікрополями, що утворюють ядро, зони ближньої та дальньої периферії. Такий метод базований на кількісному принципі: ядро утворює мікрополе з більшою номінативною щільністю (кількістю лексем), а периферію – з меншою. Таким способом було вибудовано функціонально-семантичне поле слів семантики стану. За допомогою *зіставного методу* було проаналізовано слова зі значенням стану в сучасних українській та англійській мовах і встановлено їхні спільні та відмінні риси на лексико-семантичному, морфологічному і синтаксичному

рівнях. Зіставний метод застосовано для виявлення спільних і відмінних мікрополів, наявність яких дає підстави стверджувати, що в кожній мові ФСП стану характерне специфічними рисами його структури, які пов'язані з специфікою граматичних підсистем, лексичних форм та синтаксичних конструкцій, тому структура ФСП стану в порівнюваних мовах однакова, але компоненти, що його складають, зумовлені структурно-семантичною організацією мов.

На **другому** етапі аналізу морфолого-семантичних параметрів досліджуваного фактичного матеріалу за допомогою *структурного* методу, що передбачає методіку *компонентного аналізу* встановлено семну організацію лексичних одиниць в українських і англійських реченнях шляхом зіставлення лексеми з іншими одиницями, які мають з нею семантичну спільність, а також з'ясовано взаємодію семантичної та формальної структур речень зі словами семантики стану в зіставлюваних мовах, проаналізовано семантичне наповнення досліджуваних одиниць, при виявленні інтегральних та диференційних рис різних семантичних типів слів стану. У ході аналізу виявлено архісеми й інтегральні семи, за якими мовні одиниці об'єднано в мікрополя. Метод *семантичного аналізу* уможливив визначення лексико-семантичних особливостей розглядуваних одиниць. За допомогою *кількісного аналізу* і методу статистичних підрахунків встановлено частотність кожного з семантичних та структурних класів слів семантики стану у мовах, що досліджуються. **Принцип урахування ступеня спорідненості й типологічної близькості** зіставлювальних мов використано для порівняння неблизькоспоріднених й різноструктурних мов, що передбачає тісне переплетення подібних ознак і відмінностей при аналізі матеріалу дослідження. **Трансформаційний аналіз та метод синонімічних субституцій** було використано при семантичному аналізі та виявленні структурних типів речень з аналізованими одиницями.

На **останньому** етапі використано прийоми внутрішньої інтерпретації, слова семантики стану розглянуто на основі їхніх системних

парадигматичних і синтагматичних зв'язків. В основі таких зв'язків лежить система синтагматичних відношень між словами – база для об'єднання останніх у словосполучення та речення. Парадигматична методика доповнена синтагматичною, тобто вивченням сполучуваності досліджуваних одиниць, їх контексту. Синтагматика нерідко розкриває приховані властивості мовної одиниці, які при парадигматичному (опозиційному) підході можуть бути непоміченими.

РОЗДІЛ 3.

МОРФОЛОГІЧНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОЗНАКИ СЛІВ СЕМАНТИКИ СТАНУ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

3.1. Частиномовний потенціал слів семантики стану

Багато лінгвістів (Л.І. Анастасія, Л.Л. Буланін, Л.М. Васильєв, В.Г. Вілюман, В.О.Горпинич, А.Л. Демидова, Н.А. Каламова, Л.О. Піпаст, В.Н. Strang, Schibsbye Knud, R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik) намагалися окреслити частиномовний потенціал слів семантики стану, але й досі немає єдиного визначеного підходу до розв'язання цієї проблеми. Спробуємо виявити морфологічні межі слів семантики стану в порівнювальних мовах, а також з яким лексико-граматичним класом слів пов'язано їх поповнення.

Станівник, зазначає В.О. Горпинич, сформувався на базі різних частин мови, але лише в тих формах, які почали вживатися у функції присудка. Він, зокрема, виокремлює такі частини мови:

- іменники: *час, пора, лень, шкода, охота, сором, горе*, напр.: *У годину суху Відходились усі мости І сказав я - вже слава Богу (М. Вінграновський); Лихо мені! Згину я задаром! (В. Самійленко); Гріх другого убивати (Панас Мирний);*

- прислівники, які співвідносяться з прикметниками: *сумно, сухо, важко, гірко, тихо, добре, весело*, напр.: *Чогось їй було сумно, чогось було журно (М. Коцюбинський); Марко.. все думав: як же це так, що в нього вже не буде матері? Йому було гірко, так гірко (І. Микитенко);*

- модальні слова: *треба, необхідно, можливо, варто*, напр.: *Але жінка ніколи не може бути знана занадто (П. Загребельний); Мене віддавали тільки історії, відбираючи все земне і людське, але ніяк душа не здатна охопити й підкорити історію з її неосяжністю й невловимістю, - душі треба простого щастя(П. Загребельний);*

- прислівники, які співвідносяться з дієсловами: *чутно, заздро, видно, звісно*, напр.: *Видно, він жив цими новинами, вони були його суттю, єством*

(М. Олійник); *Всякому звісно, що мужик такий же чоловік, як і пан (Панас Мирний)* [70, с.239].

Спираючись на праці вітчизняних лінгвістів (Русанівський, 1988; Загнітко, 1996; Вихованець, 2004), зробимо спробу виокремити основні частиномовні розряди слів, на основі яких сформувалася група слів семантики стану.

Перша група – найбільше групування слів семантики стану в українській мові сформувалося на основі **прислівників з обставинним та якісно-означальним значеннями**: *затишно, жарко, холодно, душно, весело, сумно, гарно, досадно, клопітно, легко, небезпечно, неймовірно* та інші, напр.: *Сонце високо підбилося вгору, надворі стало душно (М. Коцюбинський)*. Слова цього розряду позначають почуття, фізичні стани, стан природи і довкілля. До слів стану частіше переходять якісні прислівники (*тепло, холодно*), ніж обставинні (*рано, пізно*).

Від прислівників вони відрізняються синтаксичним функціонуванням, а також тим, що не визначають дієслово. Неоднакові й їхні морфологічні категорії. Прислівник можна назвати аморфною частиною мови, бо він утратив ті морфологічні категорії, які його характеризували (вихідне слово – прикметник) коли став прислівником, а нових морфологічних категорій не набув, то слова семантики стану, виділяючись із лексико-граматичного класу слів, на базі яких вони виникли, набули нових граматичних категорій, які отримали своє відображення в аналітичних формах часу, виду, способу.

Ще один критерій відмінності – здатність сполучатися з дієсловами-зв'язками: *було затишно, буде весело*. Прислівники на *-о* не сполучаються з дієсловами-зв'язками. Суфікс *-о*, який в словах семантики стану має значення середнього роду безособовості, у прислівників є виразником якості. Більшість слів семантики стану на *-о* не має омонімів серед прислівників: *блакитно, солоно, запашно, строкато*. Прислівники не керуються давальним відмінком, тоді як для слів семантики стану керування давальним відмінком,

що позначає особу або предмет, який перебуває в тому чи іншому стані, є однією з характерних ознак.

Другу за кількістю групу становлять **лексеми, які не мають омонімів** серед інших частин мови (прикметників, іменників), але є похідними від них: *любо, боязно, блакитно, солоно, запашно, строкато* і подібні – предикативні прислівники у функції присудка. Залежно від вихідного слова їх можна поділити на підгрупи:

а) слова семантики стану, утворені від прикметників: *білий – біло, тихий – тихо, гарний – гарно, легкий – легко* та ін., напр.: **Тихо, тихо, ні найменшого подиху вітру** (І. Нечуй-Левицький); - *Дай же, Боже, щоб усе було гарно!* (С. Васильченко);

б) слова семантики стану, утворені від іменників: *жаль – жалко, страх – страшно, гріх – грішно, сором – соромно, кривда – кривдно* та ін., напр.: *Чом не приїхали на вокзал? Шкода й жалко було вам покинути матір. Еге? - сказав до неї Ломицький* (І. Нечуй-Левицький); **Соромно** було б мені, якби я брехала перед Вами (Леся Українка).

Третя група – це **віддіеприкметникові дієслівні форми на -но, -то:** *пояснено, написано, нараховано, насаджено, опрацьовано, пояснено*, та ін., напр.: *Поки я викупувавсь та чепурився, в світлиці налаштовано столи, накрито* лляними скатертями, *вставлено* печеним і вареним, і вже й гості скликані найвельможніші з тих, хто знайшовся в Чигирині, і нас з Мотронкою *посаджено* на покуті...(П. Загребельний); **Привезено** було до шатра сім голів угорських прелатів, які очолювали війська (П. Загребельний).

Четверту групу складають лексичні одиниці з **модальним значенням необхідності, можливості** з предикатами стану: *можна, не можна, необхідно, потрібно, доступно, повинно, доцільно, треба, слід* та ін., напр.: *Вона мучила своїм розпачем маломовного кизляр-агу, чорний євнух спокійно бурмотів: «Не можна вставляти палицю в колеса долі»* (П. Загребельний); *І над псом повинно ласку мати* (П. Гулак-Артемівський).

До п'ятої групи входять дієслова на зразок *любити, кохати, ненавидіти, думати, вірити* тощо, які не виражають значень дії або процесу. І. Вихованець вважає, що ці слова складають периферією слів семантики стану в українській мові, напр.: *Негоже зневажливо говорити про хліб. Народ цього не любить* (І. Волошин); *Вірю я в правду свого ідеалу* (Леся Українка); *Довіряйте лікарям, фельдшерам, не приховуйте від них хворих!* (О. Гончар).

Шосту групу складають іменники, які, виконуючи предикативну функцію, втратили зв'язок із парадигмою іменникового відмінювання (повна втрата категорій роду, числа, відмінка) й стали еквівалентами предикативних слів прислівникового походження: *лихо, лінь, гріх, жаль, диво, досада, пора, сором, охота, біда* тощо, напр.: *Слава гетьману!* (П. Загребельний); *Істинна ж правда! – реготав Барабаш* (П. Загребельний). Слова семантики стану, утворені від іменників, позначають: оцінку стану відносно протяжності в часі (*пора, час*); вольовий стан (*охота, лінь*); оцінку стану з морально-етичного погляду (*сором, гріх, досада*). Іменник втрачає своє значення предметності при переході в слова семантики стану і починає виражати значення стану, напр.: *Доле моя, щастя моє, Лихо мені з вами* (Я. Щоголів). Іменники переходять в слова семантики стану у формі називного відмінка, рідко у формі знахідного відмінка.

Сьома група – це пасивні форми дієслова, утворювані за допомогою постфікса *-ся (-сь)* від дієслів недоконаного виду дійсного способу: *складатися, писатися, називатися*, напр.: *Незнана донька незнаного попа, тоді рабиня, нещасна й зрозпачена, тепер рабиня щаслива, бо як же інакше їй називатися?* (П. Загребельний); *За ним утвердилося неподільне право остаточного вирішення, кого пускати через міст, а кого ні* (П. Загребельний).

В українській мові слова семантики стану є похідними від прислівників з обставинним та якісно-означальним значеннями. Частиномовний потенціал цих одиниць складають ще й слова семантики стану, які не мають омонімів

серед інших частин мови, але є похідними від них, сюди ми також зараховуємо віддієприкметникові дієслівні форми на *-но*, *-то*, лексичні одиниці, які мають модальне значення з предикатами стану, дієслова на зразок *любити*, *думати*, які не виражають значень дії або процесу, іменники які, виконують предикативну функцію, пасивні форми дієслова, утворювані за допомогою постфікса *-ся* (*-сь*).

Окресливши частиномовну базу слів семантики стану в українській мові, спробуємо встановити лексичний потенціал слів семантики стану в англійській мові і встановити з яким лексико-граматичним класом пов'язане поповнення слів семантики стану.

Першу групу складає **складений іменний присудок**, який утворюється за допомогою дієслова-зв'язки *to be*, *to get*, *to grow*, які вказують на статичність або динамічність стану, напр.: *It is dark. It is getting dark. It is frosty. It is dangerous. It is comfortable* і позначає стан природи і довкілля. Такі утворення мають категорію часу і посідають проміжне місце між дієсловом і прикметником (є порівняльний ступінь): *Today it is colder than yesterday*. Якщо взяти слово *cold* поза контекстом, то це буде прикметник, який може вживатися в предикативній і в атрибутивній функції. І тільки в особливому контекстом *It is cold* слово *cold* функціонує, як слово семантики стану [101, с.48], напр.: *It was hot.. A smell of dust and tar came in through the window (A. Christie); It was warm for April and that was a good thing for the miners (M. Spark); It was dark now and the stars shone out of a clear sky (G. Parker)*.

Другу групу становлять **слова типу *alive* (живий)**, що не мають **омонімів** серед інших частин мови, але є похідними від них: *aghast*, *alert*, *aloof* – **прикметники у функції присудка**, напр.: *In turn, each of these four brothers was very different from the other, yet they, too, were alike (J. Galsworthy)*. Вони вживаються тільки в одному синтаксичному контексті, тому на них можна виявити та проконтролювати структурні особливості всієї категорії. Б.О. Ільїш у своїй статті “О категории состояния в английском языке” [101] доходить висновку, що ядро слів семантики стану становлять

слова типу *alive*. The Concise Oxford Dictionary of Current English братів Фаулерів супроводжує слова типу *alike* поміткою “прислівник” та “предикативний прикметник”, напр.: *But as she spoke, Billy had jumped up from his chair, his thick lips were aghast* (M. Spark); *She was alert, remembering that this was something she had to see to* (M. Spark); *She looked aloof and well bred* (M. Spark). Тільки предикативними прикметникам названі слова: *afraid, akin, athirst, awake, aware*, напр.: *I'm afraid you'll laugh at me* (S. Maugham); *When he awoke he saw Jon standing between him and the window* (J. Galsworthy); *Annabel was entirely aware that facts are the real crux of any situation* (J. Galsworthy).

Н.М. Раєвська посилається на англійські словники і називає слова семантики стану предикативними прислівниками або прикметниками: *asleep, awake, alive, afoot, await, alike, alone*, напр.: *He awoke to find that Cora had gone downstairs* (A. Cronin). Вона подає формальні ознаки, які відрізняють їх від прислівників і прикметників. По-перше, вони мають категорію часу і способу, в якій дієслова-зв'язки завжди є необхідним компонентом. По-друге, слова семантики стану можуть означати: фізичний стан людини або неживої істоти: *alive, asleep, athirst, awake, afire, aflame, alight, aglow, ablaze*; психічний стан: *afraid, agape, agog, aghast, ashamed, aware*; стан у русі: *afoot, astir, afloat*; місце у просторі: *astray, astride, askew* [168, с.129]. Напр.: *Before he fell asleep he had been thinking: "As people shall we ever really like the French?"* (J. Galsworthy); *"You know, I'm convinced you were mistaken about Charles was alone?"* (S. Maugham).

І.В. Жигadlo, І.П. Іванова, Л.Л. Іофік виділяють кількісно невелику групу (біля 30) сталих слів семантики стану: *ablaze, afire, aflame, afloat, afoot, adrift, afraid, aghast, aglow, agog, ahead, akin, ajar, alight, alike, alive, aloof, alone, amiss, ashamed, aslant, asleep, aslope, askew, asquint, astir, astray, athirst, awake, aware*. Несталі слова семантики стану науковці поділяють на дві групи: перша – слова синонімічні сталим словам семантики стану, друга – слова, які виражають поняття, що не можуть бути передані сталими словами:

ashudder, atremble, ashiver, ashake, aquiver, aquake, athrill, athrob, atingle, aflutter, ashrink – виражають стан тремтіння; *ahum, abluzz, atwitter, achuckle* – слова звуконаслідувальні; *awhirl* – стан сум'яття; *ajangle, astrain* – стан нервового напруження [84, с.170].

Третя група – це **складений присудок: to be + Past Participle**: *to be written, to be done, to be shut*, напр.: *After I was wounded I never found him* (E. Hemingway); *His shoulder was smashed and his head was hurt* (E. Hemingway); *I kissed her hard and held her tight and tried to open her lips; they were closed tight* (E. Hemingway).

Четверту групу складають **модальні дієслова can, may, must, ought to з предикатами стану**: *can understand, may know, must feel*. Часто вживається модальне дієслово *can*, якщо підмет виражений особовим займенником. Напр.: *I myself felt as badly as he did, and could not understand why I had not gone* (E. Hemingway). М.В. Всеволодова, розглядаючи питання про предикацію членів речення, говорить, що модальні дієслова *can, may, must, ought to* можуть вживатися з дієсловами, що не позначають ні дій, ні процесів, а виражають специфічні стани: *to hear, to notice, to see, to look, to like, to smell, to taste*, якщо підмет виражений особовим займенником, напр.: *To the north we could look across a valley and see a forest of chestnut trees* (E. Hemingway); *The captain spoke Italian for my doubtful benefit, in order that I might understand perfectly, that nothing should be lost* (E. Hemingway). Модальні слова вказують на можливість, необхідність, обов'язковість або проблематичність дії основного дієслова, напр.: *"I thought perhaps he couldn't stand it and then of course he was killed and that was the end of it"* (E. Hemingway) [59, с.75].

П'ята група – це **дієслова (to love, to like, to know, to think), які не мають форм Continuous**, напр.: *I noticed that when she smiled she showed white, small and regular teeth* (W.S. Maugham); *"I always liked old George," said Winifred. He's so droll* (J. Galsworthy); *They hate me, as people always hate those whom they injured* (J. Galsworthy).

Е.М. Гордон та І.П. Крилова поділяють англійські дієслова за семантикою на слова, що визначають дію, термін “дія” має значення: 1) **активності** - *to walk, to speak, to play, to study*; 2) **процесу** - *to sleep, to wait, to live, to like, to know*; 4) **ставлення** - *to consist, to resemble, to lack*.

За належністю до Continuous form вчені поділяють їх на дві групи: дієслова дії та дієслова стану. Дієслова дії можуть вживатися в Continuous form, а дієслова стану не можуть вживатися в Continuous form. Різниця між дієсловами дії та дієсловами стану є фундаментальною в англійській граматиці. Граматисти виділяють найпоширеніші дієслова стану: дієслова, які відображають фізичні відчуття: *to hear, to see*; дієслова, які відображають почуття: *to adore, to detest, to dislike, to like, to love, to respect, to hope*; дієслова, які відображають бажання: *to desire, to want, to wish*; дієслова, які відображають розумові процеси: *to admire (to be of a high opinion), to appreciate, to believe (= to consider), to consider (= to regard), to doubt, to expect (= to suppose), to feel (= to consider), to imagine, to know, to perceive, to presume, to recall, to recognize, to recollect, to regard, to remember, to suppose, to think (= to consider, to trust, to understand; відносні дієслова: to apply, to be, to belong, to concern, to contain, to depend, to deserve, to differ, to fit, to have, to hold (= to contain), to involve, to lack, to matter, to need, to owe, to own, to possess, to remain, to require, to resemble, to result, to signify, to suffice, to exist; деякі інші дієслова: to agree, to allow, to appear (= to seem), to astonish, to claim, to consent, to displease, to envy, to fail to do, to feel (intr.), to find, to forbid, to forgive, to intend, to interest, to keep doing, to manage to do, to mean, to object, to please, to prefer, to prevent, to puzzle, to realize, to refuse, to remind, to satisfy, to seem, to smell (intr.), to sound (intr.), to succeed, to suit, to surprise (дивувати), to taste (intr.), to tend, to value, to weigh, to assume, to regret, to resemble [228, 17].*

Окремі лінгвісти (Л.І. Анастасія, Н. Routsma, М. Joos) підкреслюють, що змістова структура групи дієслів пов'язана з перехідністю і неперехідністю дієслів і визначається належністю лексичного значення дієслова до суб'єкта

або об'єкта дії. Усі дієслова цієї групи розподілені на підгрупи за наявністю лексико-семантичного варіанту стану в змістовій структурі: по-перше, це дієслова, в змістовій структурі яких є лексико-семантичний варіант стану, напр.: *to matter* v. – *to be important, especially to be important to you, or to have an effect on what happens*, напр.: “No **matter** where you get a boat, it will be the same,” *Burke said to Nisus (J. Aldridge)*, по-друге, це дієслова, в яких лексико-семантичний варіант стану проявляється через іменники, які мають таку ж кореневу морфему, напр.: *to regret* v. – *regret* n. – *to feel sorry about something you have done and wish you have not done it*, напр.: “I **regret** about the Macpherson and the others”, *Nisus said to them (J. Aldridge)*; *I was seized with regret to the brim (M. Spark)*; по-третє, це дієслова, в яких лексико-семантичний варіант стану виявляється через синоніми, напр.: *forgive* v. – *to decide not to blame someone or to be angry with them, although they have done something wrong*, напр.: *If they mention the American girl that took the pills in your flat, say you forgive her (M. Spark)*; і, по-четверте, це дієслова, в яких лексико-семантичний варіант стану проявляється через суфіксальні похідні тієї самої кореневої морфemi, напр.: *to prevent* v. – *to do something so that something harmful or bad dose not happen*, *prevention* n. – *the act of preventing something or the actions that you take in order to prevent something*, напр.: *She clenched her hands in order to prevent herself from telling him to hold his silly tongue (S. Maugham)* [11, с.21].

Шоста група – це **іменники**, які втрачають у певному контексті своє значення і перетворюються в засіб характеристики стану. Цей процес пов'язаний із вживанням або не вживанням артикля. Слово *pity* взагалі вживається без артикля і означає “жалість”, напр.: *The only feeling that I have to you is pity*. Коли воно вживається з артиклем: *It's a pity*, де *pity* не є “почуттям жалості” а представляє слово-характеристику, у предикативній функції означає “жаль”, як характеристику будь-якої ситуації. Навколо ядра Б.О. Ільїш групує інші розряди слів: іменники, які втрачають предметне

значення і перетворюються на слово-характеристику у предикативній функції, напр.: *It is a pity (Жаль)* [101, с.18].

Л.І. Анастасія виділяє імпліцитний спосіб вираження категорії стану і розглядає лексико-семантичний варіант стану в мовних групах. Групу іменників складають лексичні одиниці, які мають значення стану поряд з їхнім основним значенням, напр.: *loner n. – someone who prefers to be alone*, напр.: *I see, he is a loner (R. Aldington)*. Вони виражають фізичний стан людини: *rest, depth, fit, red*; суспільний стан або діяльність людини: *bond, watch*; психічний стан людини: *fear, puzzle*, напр.: *He'll meet his friends when the fit is on him (J. Galsworthy)*; *At five o'clock in the morning they were on watch (E. Hemingway)* [11, с.24].

Сьому групу складають **прикметники**, які передають фізичний та психічний стан особи, напр.: *sad, ill, well, sorry*, напр.: *I am ill – Я хворий (слово семантики стану)*; *ill temper – поганий характер (прикметник)*; *to speak ill – говорити несприятливо, зле, погано (прислівник)*, напр.: *Old Stroh is upset (M. Spark)*; *He was remarkably kind (M. Spark)* [48, с.73].

І.В. Жигадло, І.П. Іванова, Л.Л. Іофік до частиномовної бази слів семантики стану відносять прикметники. Але вони зауважують, що вираження стану прикметниками обмежується передачею фізичного і психічного стану особи [84, с.178]. Такі прикметники, як: *hungry, thirsty, cold, hot, ill, sick* указують на фізичний стан особи, напр.: *He was sick with fight, and he asked himself what it was he was frightened of (S. Maugham)*; *angry, glad, uneasy, anxious* передають психічний стан особи, напр.: *He was glad her eyes were on the road, because otherwise she might have seen the expression in his face (G. Gordon)*. Але слід зазначити, що при суб'єкті-неособі прикметники першої групи виражають ознаку. Порівняємо: *I am cold (Мені холодно)* і *The day is cold (День холодний)*. У першому реченні прикметник *cold* виражає стан, у другому – ознаку [84, с.179].

Л.І. Анастасія визначає, що семантичною ознакою групи прикметників є значення стану в словниковій дефініції. Напр.: *upset adj. – to feel unhappy or*

worried because something bad or disappointing has happened, напр.: “*What are you **upset** about?*” (J. Aldridge). Для прикметників цієї групи характерні наявність інваріантних якостей слів семантики стану, вони відрізняються більшою мірою загальності та однорідності, напр.: *glad, furious, gay, haggard* [11, с.19].

Л.І. Анастасія у своєму дослідженні категорії стану та засобів її вираження доходить висновку, що категорія стану – це мовна типологічна категорія, яка репрезентована одиницями різних рівнів і належить до різних лексико-граматичних розрядів слів, що виступають у ролі міжступеневих і міжрозрядних синонімів. Дослідниця зазначає, що одиниці різних рівнів і різних лексико-граматичних розрядів, які об’єднані спільною семантикою і виходять за рамки граматичної категорії, характеризуються як міжступеневі і міжрозрядні синоніми стану [11, с.14].

Отже, можна зробити висновок, що частиномовну базу слів семантики стану в англійській мові становлять: складений іменний присудок; слова типу *alive*, що не мають омонімів; складений присудок *to be + Past Participle*; модальні дієслова *can, may, must, ought to*, що вживаються з дієсловами, які не позначають ні дій, ні процесів, а виражають специфічні стани: *to hear, to notice*; дієприкметники (Participle II), у змістовій структурі яких переважає значення стану; дієслова, що не можуть вживатися в Continuous form: *to hear, to adore, to dislike, to respect*; іменники, які мають значення стану поряд з їх основним значенням: *rest, fit, watch*; прикметники, що мають значення стану в словниковій дефініції і характерні наявністю інваріантних якостей слів семантики стану: *ill, kind, strong*.

Оскільки в слові об’єднується як лексичне, так і граматичне значення, то для порівняння значень слів семантики стану в українській та англійській мовах ми будемо оперувати поняттям *лексема*. Розуміння лексеми як слова в сукупності його лексичних значень, виявляється більш відповідним до лексичної природи слова [19, с.216].

Співвідносність частиномовного потенціалу слів семантики стану в українській та англійській мовах представлено в таблиці №1.

Таблиця №1

українська мова	англійська мова
1. Прислівники з обставинним та якісно-означальним значенням: <i>холодно, спекотно, небезпечно, затишно, сумно, важко, тяжко</i> . Лексеми цього розряду позначають почуття, фізичні стани, стан природи і довкілля	1.Складений іменний присудок, який утворюється за допомогою дієслова-зв'язки: <i>It is cold. It is hot. It is dangerous. It is comfortable. It is hard</i> , і позначає стан природи і довкілля
2. Лексеми, що не мають омонімів: <i>боязно, видно, досить, звісно, шкода, боляче</i> - предикативні прислівники у функції присудка	2. Лексеми, що не мають омонімів: <i>alike, alive, afloat, afraid</i> - предикативні прикметники у функції присудка
3. Лексеми, які мають віддієприкметникові дієслівні форми на -но, -то: <i>написано, пояснено, опрацьовано</i>	3. Складений присудок to be + Past Participle <i>The documents are signed (Документи підписано)</i>
4. Лексеми, які мають модальне значення можливості, необхідності: <i>доцільно, можна, доступно, потрібно, необхідно</i> з предикатами стану	4. Модальні дієслова <i>can, may, must, ought to</i> з предикатами стану: <i>can understand (могти зрозуміти), may know (мати можливість знати), must feel (повинен відчувати)</i>
5. Дієслова на зразок: <i>любити, кохати, знати, вірити, думати</i> , які не виражають значень дії або процесу	5. Дієслова, що не мають форми Present Continuous: <i>to love, to like, to know, to think, to believe</i>
6.Іменники, які виконують предикативну функцію: <i>біда, гріх, диво, лінь, жаль</i> .	6. Групу іменників складають лексичні одиниці, які мають значення стану поряд з їхнім основним значенням, виражають фізичний стан людини: <i>rest (спокій), fit (здоровий)</i> ; суспільний стан або діяльність людини: <i>bond (кріпак), watch (сторож)</i> ; психічний стан людини: <i>fear(страх), puzzle (збентеження)</i>
7. Пасивна форма дієслова, утворювана за допомогою постфікса -ся (-сь) від дієслів недоконаного виду дійсного способу: <i>писати-писатися, будувати – будуватися</i>	7. Відповідник в англійській мові не належить до слів семантики стану

8. Відповідник в українській мові не належить до слів семантики стану	8. Прикметники, які передають фізичний та психічний стан особи, напр.: <i>ill, glad, sad</i>
---	--

Як ми виявили, слова семантики стану мають такі спільні риси в обох мовах: по-перше, вони виражають стан особи або предмета, по-друге, їх частиномовний потенціал має багато спільного; по-третє, ядро слів семантики стану в англійській мові складають прикметники у функції присудка: *alone, ashamed, aslant, asleep*, в українській це прислівники з обставинним та якісно-означальним значенням: *холодно, жарко*, по-четверте, кількість слів семантики стану як в українській, так і в англійській мові весь час зростає за рахунок переходу до неї інших частин мови.

Досить активно переходять до слів семантики стану в українській мові прислівники на *-o, -e*, вони найбільш яскраво виражають стан і разом з тим є найбільшою групою цієї граматичної категорії, в англійській мові це предикативні прикметники у функції присудка. Менш активно переходять до слів семантики стану в досліджуваних мовах іменники. Внаслідок такої трансформації в українській мові має місце явище омонімії граматичних форм – прислівників на *-o, -e* і слів семантики стану на *-o, -e*; однозвучних іменників і слів семантики стану на зразок *сором, страх, час, пора* і под.

3.2. Морфологічні ознаки слів семантики стану в українській та англійській мовах

Важливим аспектом характеристик певного класу мовних одиниць є їхні морфологічні ознаки, які стануть основою типологічного зіставлення слів семантики стану в українській та англійській мовах.

Головною кваліфікативною ознакою слів семантики стану в українській мові лінгвісти (Горпинич, 2004; Безпояско, Городенська, Русанівський, 1993; Вихованець, 2004; Загнітко, 1996; Грищенко, 1993; Кучеренко, 1961) називають невідмінюваність, тобто відсутність форм словозміни, порівняємо, напр.: *Все літо батько був радісний, жвавий,*

збуджений і від нього линує якийсь особливий запах (П. Загребельний) – прикметники *радісний, жвавий, збуджений* узгоджуються в числі, роді, відмінку з іменником-підметом; *Навколо було голо й сумно, мжичка поступово перейшла в дощ, зривався на ніч вітер* (П. Загребельний) – слова семантики стану *голо й сумно* не узгоджуються з іншими членами речення, вживаються як головний член безособового речення. Також можна виокремити ще одну морфологічну ознаку – це наявність суфікса *-о* у слів семантики стану, які походять від якісних прикметників і прислівників, напр.: *А вже було холодно* (П. Загребельний).

В.О. Горпинич підкреслює, що в окремих випадках станівник зберігає форми ступенів порівняння (синтетичних й аналітичних) в словах на *-о*, що пояснюється їх походженням від коротких якісних прикметників та якісних прислівників, напр.: *З пожежею було тяжче, аніж з султанською донькою* (П. Загребельний). Також він має форму умовного способу, напр.: *Це було б дивно* (І. Франко), та форми теперішнього, майбутнього й минулого часу, напр.: *Їм було тяжко. Їм буде тяжко. Їм тяжко*, які виражаються аналітично за допомогою дієслова-зв'язки *бути*. Але ці морфологічні ознаки, вважає В.О. Горпинич, не визначають сутність станівника як частини мови, а є залишком морфологічних ознак тих частин мови, на основі яких він сформувався [70, с.237].

Лінгвісти також виділяють співвідносність слів семантики стану з тими прикметниками, прислівниками, іменниками, від яких вони утворилися, як морфологічну, напр.: *Весело гуторячи, йшов я з громадкою знайомих селян* (І. Франко) – прислівник; *Це був веселий дужий парубок, який ніколи не занепадав духом* (О. Довженко) – прикметник; *Весело було йому, а я була сумною* (Л. Костенко) – слово семантики стану. Ряд слів семантики стану не мають омонімів (*жаль, прикро, шкода, любо, нестерпно, лоскотно, боязко*), що вказує на їхню морфологічну своєрідність та відокремленість. Деякі слова семантики стану випадають із системи слів, з якими вони співвідносились, напр.: прикметник *гладкий* має значення “*товстий, ситий*” у реченні: *Гладкі*

та червоні, Мов бугаї в загороду (Т. Шевченко) не співвідноситься зі словом *гладенько*, яке має значення “без труднощів, ускладнень” у реченні: *Шануй батька і няньку, буде тобі скрізь гладенько (прислів'я)*. Прикметник *легітний* має значення “про людину - повний життєвої сили, енергії, здатний швидко рухатися” у реченні: *Ростом невеликий, але такий прудкий, легітний, що навряд чи й двоє з ним справились би (О. Гончар)* не співвідноситься зі словом *легітно* яке, означає “без труднощів, ускладнень” у реченні: *Якось так тихо, так легітно (Г. Колісник)*.

Українські граматики А.П. Грищенко (1993), М.І. Степаненко (1998), В.О. Горпинич (2004), О.К. Безпояско (1993), К.Г. Городенська (1991), В.М. Русанівський (1971, 1977) детально розглянули дієслова стану і дійшли висновку, що ця категорія ґрунтується на протиставленні корелятивно взаємопов'язаних дієслівних форм активного і пасивного стану, що має морфологічне вираження.

Українські лінгвісти також виділяють одностанові (непарні) дієслова на *-ся*, які називають зворотними, напр.: *одягатися, голитися, митися, вчитися*. Вони мають значення активного стану, і відрізняються від пасивних форм активних дієслів. Одностанові дієслова бувають або тільки активні, або тільки пасивні. До активних належать неперехідні дієслова без *-ся* (*спати – вони сплять, лежати – він лежить, шкодити – ти шкодиш*); дієслова на *-ся* від неперехідних дієслів (*не думається, не сидиться, не лежиться*); дієслова на *-ся*, які без *-ся* не вживаються (*усміхатися, сподіватися, розрядитися*); дієслова на *-ся* від перехідних дієслів, які набувають іншого значення (*бачити – бачитися, вигрібати – вигрібатися, завдавати – завдаватися*). До пасивних належать дієслова, дія яких зосереджена на самому суб'єкті (*сподіватися, здаватися, снитися*) [70, с.190].

Аналіз морфологічних ознак слів семантики стану в українській мові дає змогу зробити висновок, що група слів, яка утворилася від якісних прикметників і прислівників за допомогою суфікса *-о* має форми ступенів порівняння. Також слова семантики стану мають форму умовного способу та

форми теперішнього, майбутнього і минулого часу, які виражаються аналітично за допомогою дієслова-зв'язки *бути*. Наявна співвідносність слів семантики стану з тими прикметниками, прислівниками, іменниками, від яких вони утворилися, ряд слів семантики стану не має омонімів, а деякі слова семантики стану випадають із системи слів, з якими вони співвідносились. Стосовно дієслів стану, то ми виділяємо предикативні форми пасивного стану, які утворюються за допомогою постфікса *-ся (-сь)* від дієслів недоконаного виду дійсного способу, за допомогою закінчення *-ий* від дієслів дійсного способу доконаного і недоконаного виду та віддієприкметникові предикативні форми на *-но, -то*. Окремою групою є одностанові (непарні) дієслова на *-ся*, які називають зворотними. Однак основною морфологічною ознакою слів семантики стану в українській мові ми вважаємо невідмінюваність.

Процес розвитку слів семантики стану в англійській мові, який розпочався у середньоанглійський період, не закінчився до сьогодні.

І.В. Жигadlo, І.П. Іванова, Л.Л. Іофік вважають, що слова семантики стану виникають у процесі синтезу аналітичної конструкції “*прийменник on + іменник*” у синтаксичній функції предикативного члена складеного іменного присудка. У результаті фонетичних змін прийменник *on* перетворюється на префікс *a-*. Цей префікс встановив зв'язок тільки з основами іменників. Перетворення у самому прийменниковому сполученні привели до його семантичної та морфологічної цілісності. Префікс стану вже не є службовою частиною (прийменником *on*), а стає засобом оформлення особливого лексико-граматичного розряду. Наприкінці середньоанглійського періоду розвитку англійської мови префікс *a-* стає продуктивним елементом, за допомогою якого утворюються нові слова семантики стану, так дієприкметник *ofpirst* перетворився в *athirst*, а середньоанглійський прикметник *iwar* в *aware*. В раньоанглійському періоді нові слова семантики стану утворюються від основ дієслів та іменників за допомогою префікса *a-*: *adrift, astir* [84, с.170].

Л.Л. Іофік поділяє англійські слова семантики стану за їх морфологічною структурою на три групи. Перша – **морфологічно подільні** слова, в яких виділяється префікс *a-* і основа іменника, дієслова або прикметника: *a-fire, a-quake, a-glow*. Друга група нечисленна – **неподільні** слова семантики стану, яких об'єднує з першою групою елемент *a-*. У цьому випадку його не можна розглядати як префікс тому, що основа при відтинанні його втрачає значення: *afraid, aghast, agog*. Третя група – **уявно подільні** слова: *athirst* < дієприкм. II дієсл. *alihtan, ashamed* < дієприкм. II дієсл. *asceamian, astir* [103, с.8].

Основи морфологічно подільних слів семантики стану можуть бути субстантивними, ад'єктивними й дієслівними, але всі вони побудовані за однією моделлю: префікс стану *a-* + іменник (N) або прикметник (A), чи дієслово (V). Л.І. Анастасія пропонує різні моделі слів семантики стану, які відрізняються одна від іншої не тільки співвіднесеністю їхніх основ визначеного лексико-семантичного розряду, але й семантикою префікса стану, тлумачення якого відбувається шляхом міжрівневої трансформації. Префікс стану може перебудувати зміст всієї конструкції за аналогією: *abloom-in a bloom, awork – at work, afoot-on foot, adead-dead* [11, с.7].

Суфіксальний спосіб вираження категорії стану будується на зумовленості суфіксами основ з визначеними семантичними ознаками. І.Г. Гальперін, виділяє одинадцять суфіксів [65, с.204], П.М. Каращук – сімнадцять [108, с.123; 109, с.56], Великий Оксфордський словник – вісім [9, с.11].

Л.І. Анастасія розглядає одинадцять суфіксів зі значенням стану: *-ness, -ty, -ation, -cy, -age, -ment, -dom, -ing, -ism, -ship, -hood* і робить висновок, що ці суфікси сполучаються тільки з визначеними семантичними основами.

Так суфікс *-ness* приєднується до основ, які виражені дієприкметниками II (Participle II), іменниками, прикметниками та дієсловами. Твірна основа, до якої він приєднується, може бути похідною та

непохідною, напр.: *dark – darkness, good – goodness, great – greatness, weak – weakness, quiet – quietness.*

Суфікс *-ty* приєднується до ад'єктивних основ, які виражають фізичний або психічний стан людини, напр.: *hospitable – hospitality, active – activity.*

Суфікс *-cy* приєднується до основ прикметників, які мають суфікси *-ant, -ent* і означають поведінку людини, її фізичний чи психологічний стан, фізичний стан предмета, напр.: *inconstant – inconstancy, inefficient – inefficiency, repugnant – repugnancy, inconstant – inconstancy.*

Суфікс *-ment* приєднується до основ дієслів, які виражають психічний стан людини, напр.: *embarrass – embarrassment, allure – allurements, excite – excitement, resent – resentment.*

Суфікс *-ship* приєднується до основ іменників, які виражають родинні зв'язки, рід занять людей, соціальне становище, напр.: *friend – friendship, member – membership, comrade – comradeship, apprentice – apprenticeship, master – mastership.*

Суфікс *-ing* приєднується до основ дієслів, що виражають фізичний або психічний стан людини, дію, напр.: *abide – abiding, accommodate – accommodating, captivate – captivating, catch – catching.*

Суфікс *-ism* приєднується до похідних і непохідних основ, які означають поведінку людини, її психічний стан, напр.: *hooligan – hooliganism, hero – heroism, active – activism, favorite – favoritism.*

Суфікс *-dom* приєднується до субстантивних та ад'єктивних основ які виражають рід занять людей, соціальне становище, напр.: *heir – heirdom, free – freedom.*

Суфікс *-age* приєднується до субстантивних та дієслівних основ, які означають стан людини або предмета, напр.: *miscarry – miscarriage.*

Суфікс *-ation* приєднується до похідних і непохідних дієслівних основ та означає поведінку людини, її психічний і фізичний стан, напр.: *affect – affection, abominate – abomination, admire – admiration, adore – adoration, execrate – execration.*

Суфікс *-hood* сполучається з субстантивними основами, які означають невеликий вік, рід занять, ставлення до релігії, напр.: *child – childhood, girl – girlhood, boy – boyhood, queen – queenhood* [11, с.14].

Розглянувши морфологічну структуру прийменникових зворотів (прийменник + іменник), напр.: *under apprehension, under arrest, under oath*, А.Л. Демидова доходить висновку, що переважну частину іменників складають слова з суфіксами абстрактного значення: *-sion: discussion, apprehension; -tion: construction, obligation, observation; -ment: treatment* [81, с.194].

Аналіз морфологічної структури слів семантики стану в англійській мові, виявив, що ці слова утворюються суфіксально-префіксальним способом. Основний префікс стану – *a*, який може приєднуватися до основ іменників, прикметників, дієслів. Одинадцять суфіксів стану приєднуються до своїх основ з означеними семантичними ознаками.

Для того, щоб зіставити морфологічну структуру слів семантики стану в українській та англійській мовах, треба знайти такі спільні ознаки, які можна визначати основою зіставлення. Типологічне зіставлення неможливе без наявності ідентичних величин. В.Д. Аракін пропонує такі критерії одиниць типологічного зіставлення на морфологічному рівні: перший – критерій функціональної тотожності зіставляваних морфем; другий – критерій відповідності загального окремому; третій – широкого охоплення лексичних одиниць, яке повинно бути покладене в основу визначення одиниці типологічного зіставлення [19, с.99].

Якщо зіставити слова, які належать до повнозначних частин мови, то побачимо, що в англійській мові більшість слів є одноморфемними утвореннями, де коренева морфема є самостійним словом і твірною основою. В українській мові слова складаються з двох морфем – кореневої та афіксальної, або з трьох морфем – кореневої, основотвірного суфікса, який з кореневою морфемою утворює основу слова, а також афіксальної морфеми.

З огляду на попередні розвідки можна зробити таку порівняльну

характеристику морфологічних ознак слів семантики стану в українській та англійській мовах.

По-перше, це **відсутність словозміни**. Для слів семантики стану в обох мовах характерна відсутність парадигми змінювання, напр.: *Хоч надворі вже було тепло, у залі натоплено високі печі (П. Загребельний); Мені тяжко (П. Загребельний); Вранці було ясно, не дуже душно (І. Нечуй-Левицький); I found her alone (J. Aldridge); Certainly. Are you alone? (A. Cronin); "There's no one to see. He's quite alone" (R. Aldington); He could not leave me alone (S. Maugham).*

По-друге, **наявність форми ступенів порівняння** (синтетичних й аналітичних) в порівнювальних мовах. В українській мові у словах на -о, що говорить про їх походження від коротких якісних прикметників та якісних прислівників, напр.: *Насті-то було легше, вона ще з восьмого класу протоптала стежку на ферму... А от Докійці, Парасці і Федорці несолодко (І. Цюпа). На ферму прийшла незабаром після випускного вечора. Було їй спершу дуже важко (Я. Гримайло); – Раз хочеш, значить досягнеш, хоч буде й дуже трудно (П. Дорошенко).* В англійській мові слова семантики стану можуть вживатися подібно прикметникам і прислівникам *more, most*, які є засобами творення ступенів порівняння прикметників, напр.: *She was brave, but not too obviously; cheerful, but not brazenly; and she seemed more anxious to listen to the troubles of others than to discuss her own (S. Maugham); "Don't disturb her; she's more alone than I think" (S. Maugham).*

Л.С. Бархударов відзначає, що слова семантики стану можуть вживатися подібно до прикметників із прислівниками *more, most*, які виражають значення, еквівалентне значенню форм ступенів порівняння прикметників. Для слів семантики стану характерна та ж сама сполучуваність, що і для прикметників: з прислівниками, з прийменниковою сполукою, з інфінітивом, а також ті ж самі синтаксичні функції: предиката та означення [26, с.5]. Проте варто відзначити й погляд Б.С. Хаймовича, який не згоден з Л.С. Бархударовим щодо вживання прислівників *more, most* зі

словами семантики стану, бо Л.С. Бархударов наводить тільки приклади на вживання прислівника *more* тоді, як цей прислівник відзначається дуже широкою сполучуваністю і може вживатися навіть з іменниками [202, с.12].

По-третє, **наявність форм часу**. Слова семантики стану вживаються у формі трьох часів: теперішнього (зі зв'язками *am, is, are* у англійській та з нульовою зв'язкою в українській мові), минулого (зі зв'язками *was, were* у англійській та *був, була, було, були, бувало, стало* в українській мові) та майбутнього (зі зв'язками *shall, will* у англійській та *буде, будеш, буду, будемо, будете, будуть, стане* в українській мові), напр.: теперішній час – *Тяжко, важко в світі жити Сироті без роду* (Т. Шевченко); *“I saw your husband. I'm afraid he's quite made up his mind not to return!”* (J. Galsworthy); *Each one of us is alone in the world* (A. Christie); *“My boys done it”, Mr Greenfeald had murmured, and then – “but all boys aren't alike”* (F. O'Connor); минулий час – *Щороку, як не гірко було, а до куті і шматок риби мався, і пироги* (Панас Мирний); *The miracle seemed to him that he was alive* (A. Cronin); *“They were afraid to tell you”* (S. Maugham); майбутній час – *Сьогодні до полудня буде хмарно, але сухо* (Леся Українка); *Тобі не буде в нас скучно* (П. Загребельний); *Michael will remain in the theatre, busy with the lights and so that they will be alone* (S. Maugham); *“You'll allow me to mention your name?”* (F. O'Connor); *Won't you be ashamed when you feel in your heart the desire for comfort and sympathy?* (R. Aldington).

По-четверте, **можливість утворення форм способу**. Словам семантики стану властиві переважно форми дійсного способу, рідше – умовного, що утворюється приєднанням частки *би (б)* до допоміжного дієслова в українській мові та зміною форми зв'язки *shall/will* на *should/would* у англійській, напр.: *Одному б треба бути кравцем, а він зробився шевцем, другому слід би панувати, а він череду пасе* (М. Кропивницький); *He would afraid if I ended in the water, too; and indeed I believe I was near it at one time* (R. Aldington); *If Julia knew that Dolly did not believe her and Dolly would aware that Julia knew it* (S. Maugham).

По-п'яте, **співвідносність**. Деякі слова семантики стану співвідносяться з тими прикметниками, прислівниками, іменниками, від яких вони утворилися, напр.: *Коли б ви знали, які ви гарні, яке у вас гарне личко, які очки (І. Нечуй-Левицький)* – прикметник; *Як гарна молодиця, то гарно й подивиться (прислів'я)* – прислівник; *Гарно було б, якби ти могла на Великдень приїхати сюди по мене... і здумать не можу, як би було хороше! (Л. Українка)* – слово семантики стану; *He evidently looked upon a case as a case, and anxious relatives as a nuisance which must be treated with firmness (M. Spark)* – прикметник; *Once or twice her eyes rested on him somewhat anxiously (J. Hilton)* – прислівник; *I am very anxious about your health (J. Hilton)* – слово семантики стану.

По-шосте, **відсутність омонімів серед інших частин мови**. В порівнюваних мовах можна виявити певну кількість слів семантики стану, які не мають омонімів серед інших класів лексичних одиниць, зокрема, в українській мові: *боязно, видно, досить, звісно, можна, варто, шкода, боляче, соромно* тощо, напр.: *Мав Цимбал свої слабості, над якими в Криничках кожному дозволено було потішатись (А. Гончар); А надворі так місячно, ясно, хоч голки збирай (М. Коцюбинський)*. Граматисти [Бархударов, 1958; Блох, 1966; Іванова, Бурлакова, Почепцов, 1981; Whitehall, 1956; Thomas, 1969] також виокремлюють групу слів зі значенням стану в англійській мові, які можуть виконувати в реченні суто предикативну функцію, а саме: *alight, alike, alive, aloof, alone, amiss, ashamed, aslant, asleep*, напр.: *“I'm afraid your wife has let religion warp her”, she said (F. O'Connor); “But was she all alone in London?” (F. O'Connor); “I was afraid you or Janios might get in ahead of me. I am sadly afraid, Theresa my sweet, that there'll be nothing doing this time (A. Christie).*

І останнє, на що треба звернути увагу, це **форми виду**. В словах семантики стану досліджуваних мов вони можуть функціонувати як нерозчленовані (зі зв'язкою *to be/бути*) і як розчленовані (зі зв'язками на зразок *become/ставати, стати, робитися, зробитися*), напр.: *It was dark now*

and the stars shone out of a clear sky (G. Parker); It was a hot, airless morning towards the end of June (A. Christie); I kept him alive during the War, so he's bound to keep me alive now (J. Galsworthy); It was as though he had become aware of the soul of the universe and were compelled to express it (G. Parker); Щось наче злив з нього вчорашній дощик – через те, може, було так легко (М. Коцюбинський); Пісня обірвалася, за стіною стало тихо (Д. Ткач).

Стійкі й неподільні сполучення слів у наведених прикладах мають будову словоформи, виконуючи функцію одного члена речення – головного компонента безособового речення, а в англійській мові можуть виступати й елементом особового речення.

Отже, можна зробити висновок, що в українській мові більше похідних слів, ніж в англійській, деривація більш поширена в українській мові, ніж в англійській, за допомогою суфіксів утворюється більша кількість слів, ніж за допомогою префіксів в обох мовах. Всі слова семантики стану в досліджуваних мовах утворюються морфолого-синтаксичним способом, тобто в результаті переходу різних частин мови в безособово-предикативні слова.

3.3. Семантичні ознаки слів семантики стану

Центральним семантичним об'єднанням одиниць є лексико-семантична група. Лексико-семантичні групи – це об'єднання слів, які позначають конкретні поняття, що розрізняються ступенем вияву якості, ознаки, дії, предмета, явища. Лексико-семантичні групи об'єднують синонімічні ряди слів, що виражають одне поняття, але з різних сторін, тобто різні його ознаки, характеристики [32, с.98].

У першій лексико-семантичній групі слів зі значенням стану людини ми виділяємо дві підгрупи слів: на позначення фізичного стану людини та на позначення психічного стану людини. У другій лексико-семантичній групі слів зі значенням стану природи, середовища провідним також є сприйняття людини. Тут ми виділяємо такі підгрупи слів, де стан природи сприймається

органами зору, органами слуху, при температурних відчуттях, при тактильних відчуттях, при положенні і руху людини у просторі, при смакових і нюхових відчуттях, при органічних відчуттях, стан емоційно оцінюваний людиною, стан інтелектуально оцінюваний людиною.

Серед слів семантики стану із значенням фізичного стану людини, можна виділити такі підгрупи одиниць:

- **слова зі значенням стану, що виникає при больових та температурних відчуттях:** *боляче, важко, душно, жарко, легко, мерзлякувато, прохолодно, тепло, трудно, холодно та інші, напр.: Йому було боляче й трудно (Панас Мирний); Одного ранку так-то мені важко було! (Марко Вовчок); Скоро ти пропотієш, а там, дивись, і стане легше... (В. Шевчук);*

- **при положенні людини в просторі, в русі, часі:** *зручно, м'яко, нерано, просторо, пусто, пізно, рано, спритно, тісно, твердо, час та інші, напр.: Вас дивує, чого я став крамарем, не пішов учителювати або писарювати?.. Так, бачите, зручніше (М. Коцюбинський); Було вже нерано. Селище поринуло в темряві (Д. Ткач);*

- **відносно протяжності в просторі:** *близько, високо, вузько, глибоко, далеко, довго, мілко, низько, поблизу, широко та інші, напр.: - А де ж тут у вас криниця?.. - Була далеко на луці (Марко Вовчок); Було близько, зараз отут (М. Коцюбинський); Затінене осокорами двоповерхове приміщення редакції було поблизу, через вулицю (Я. Гримайло);*

- **при зорових і слухових відчуттях:** *видно, не видно, не чутно, помітно, чутно, та інші, напр.: В кімнаті ще було видно (І. Нечуй-Левицький); Семенець помовчав, проте було помітно по очах, що йому теж не весело (С. Васильченко);*

- **при органічних відчуттях:** *боляче, важко, голодно, зле, лоскотно, лоскотливо, мутно, млосно, недобре, нудно, огидно, погано, п'яно, ситно, тяжко та інші, напр.: Було голодно, собі хліба ледве ставало (Панас Мирний); В перші дні після операції, коли йому було особливо зле, Валя не відходила від нього, була за рідну сестру, за матір (І. Цюпа).*

Психічний стан людини залежить від зовнішніх та внутрішніх впливів на органи сприйняття [56, с.78]. Залежно від того, які явища, і як емоційно вони оцінюються, виділяємо підгрупи слів семантики стану з такими значеннями:

- **емоційного стану людини:** *боязно, безтурботно, байдуже, весело, важко, лячно, моторошно, прикро, радісно, смутно, сумно, смішно, страшно, тяжко та інші, напр.: Дівчині **стало лячно, моторошно**, вона ладна була залишити помешкання (М. Олійник); Юлка **була** безмежно **рада**, що ніхто їй сьогодні не заважає танцювати з Михайлом (М. Томчаній); Мені **було** таки дуженько **смутно** (В. Самійленко); Так якось **тяжко та важко**. З рук усе випливає, ніщо не миле, не любе (Панас Мирний);*

- **вольового стану людини:** *ліньки, мука, неохота, неволя, охота та інші, напр.: Але те, що розважало відчайдушного хлопця, для дівчат **було мукою**, катуванням (О. Гончар); Нестерпно **боляче було** Данькові дивитись на неї. Очі - повні страждання. Губи обкусані, в запеченій крові... (О. Гончар);*

- **морального стану людини:** *безпринципно, бажано, безчесно, вдоволено, грішно, ганебно, жаль, заздро, ніяково, соромно, шкода та інші, напр.: Помсти не бійтись! ..Та й не буде помсти. Бо то **було б безчесно** (О. Гончар); Може, й **грішно** з таким звертатись до чоловіка, - зашепотіла, ковтаючи сльози й слова, - але ж до кого тоді? .. (М. Стельмах); Це **безпринципно**, треба покінчити з благодушним, рецензуванням поганих фільмів (О. Довженко);*

- **інтелектуального стану людини:** *бездіяльно, безпристрасно, вірно, відомо, видно, дурно, діловито, зрозуміло, за дарма, незрозуміло, нерозумно, невідомо, правильно, по-моєму, розумно, цікаво, ясно та інші, напр.: - А що! - таки **по-моєму стало!** - сказала Настя (І. Нечуй-Левицький); Вона не знала, хто такий Загорулько, а спитати про це **було немисливо** (С. Журахович); **Не виключено було**, що жінки страйкарів та солдатів почнуть вибивати вікна бемського скла в приміщенні Ради (Ю. Смолич); **Всім відомо**, куди він [Вовк] звик ходить і де він лиха набирився (Л. Глібов); - **Видно**, що якби ви*

зварили в себе дома кисіль із магазинного сушняку, то так би не лигали, як тепер, баришня (Г. Тютюнник); Крикнула [Леся], да **за дармо**. Розбишаки тільки зглянулись та всміхнулись між собою (П. Куліш);

- **з модальним відтінком**: варто, доволі, досить, достатньо, можливо, можна, має бути, не можна, необхідно, неможливо, пора, потрібно, треба та інші, напр.: Для мене **очевидно**, що Ви не бережеться, не слухаєте, певно, добрих порад (М. Коцюбинський); Може, ставши льотчиком відомим, Пронесеш ти славу на крилі, А **можливо**, будеш агрономом Не в надхмар'ї, просто на землі (П. Дорошко). Модальне значення має багато відтінків: можливості, неможливості, зобов'язання, необхідності, потреби, допущення.

Сприйняття людини також лежить в основі класифікації слів семантики стану зі значенням стану природи. Залежно від того, якими органами і при яких обставинах сприймається те чи те явище, виділяємо такі підгрупи слів:

- **органами зору**: брудно, болотисто, біло, водно, вільно, голо, зелено, людно, пусто, просторо, пустинно, пильно, світло сніжно, строкато, темно, тісно, туманно, чорно, чисто та інші, напр.: Левантина мусила вставати вдосвіта, як ще **темно було** (Б. Грінченко) Хотіла було [Маруся] піти додому, поки ще **світло**, поки ще нема ночі (Г. Хоткевич); В хатах **тісно**, ..грязь, дихати нічим, нездорово (М. Коцюбинський); Бог дасть, передоцититься, й **буде ясно** (Словник Б. Грінченка);

- **органами слуху**: вітряно, глухо, тихо, чутно, шумно та інші, напр.: **Стає дуже тихо**. Народ, що досі переговорювався, зразу замер-затих, чутно було, як муха літала (Панас Мирний); **Ставало вітряно**, зранку схопилась поземка, вздовж вулиці свистів вітер, низько, при землі, женучи білі димки снігу (О. Донченко);

- **за температурними відчуттями**: жарко, морозно, прохолодно, тепло, холодно та інші, напр.: **Ставало морозно**. М'який лапятий сніг не переставав падати, але вчорашня хуртовина вляглася (І. Микитенко); Надворі **стало тепло** (І. Цюпа); Ніч спускала вечірню теплоту, **робилося холодно** (І. Ле);

- при тактильному відчутті: *волого, пильно, сиро, сухо, слизько та інші*, напр.: **Було мокро**, стояла дощова неділя (І. Ле);
- при смакових та нюхальних відчуттях: *гірко, кисло, смачно, смердюче, солодко та інші*, напр.: **Було смачно**. Корж був такий апетитний, маслом змащений (І. Ле);
- стан емоційно оцінюваний людиною: *блаженно, вишукано, відмінно, гарно, затишно, ідеально, красиво, непристойно, некультурно, противно, сумно, спокійно, страшно, чудово, чортзна-як та інші*, напр.: **Як же глухо та сумно по селу...** (Марко Вовчок); **Тепер чортзна-як стало на Україні!** - каже, усе-таки за вікном, голос. - **Наш брат не у всякі двері й сунься** (П. Куліш).

При такому розподілі слів значення стану є основою, на якій базується загальнограматичне значення недійового стану. Межі між цими лексико-семантичними групами умовні. Залежно від контексту те чи те слово семантики стану може виражати психічний стан людини, стан середовища, може мати модальний відтінок, а може і не мати його [70, с.239], напр.: *Здається, що в хуторі тихо і сумно...* (Марко Вовчок) – стан середовища; *Сиджу сама у дівочій; сумно, тиша така...* (Марко Вовчок) – психічний стан людини. Вітчизняні лінгвісти запропонували багато критеріїв, на базі яких виділяються лексико-семантичні розряди слів стану, але, на нашу думку, поєднання мовного і психологічного аспекту дає нам переконливішу класифікацію значень слів стану.

Для визначення лексико-семантичних розрядів слів стану в англійській мові ми будемо використовувати ті ж самі семантичні ознаки, на основі яких зробили розподіл слів за групами в українській мові. Вважаємо доцільним також використання як мовного, так і психологічного аспекту в розподілі слів стану за семантичними групами.

М.Я. Блох формулює основне значення, що виражають стативи – “*stative property*”, тобто вид власності іменникового символу. Він вважає, що прикметник в цілому означає не “якість” у вузькому розумінні, а “власність”,

що категорійно поділяється на “*substantive quality as such*” (незалежну якість як таку) та “*substantive relation*” (незалежне ставлення). В цьому плані слова семантики стану суттєво не відрізняються від класичних прикметників. М.Я. Блох виділяє такі значення стативів: психічний стан особи – *afraid, ashamed, aware*, фізичний стан особи – *astir, afoot*, фізичний стан предмета – *afire, ablaze, aglow*, стан предмета в просторі – *askew, awry, aslant* і відзначає, що значення того ж типу представлене прийменниковими прикметниками: *the living man – the man alive* (живий чоловік – чоловік живий), *the burning house – the house afire* (палаючий будинок – будинок у вогні), *a floating raft – a raft afloat* (плаваючий пліт – пліт на воді) [30, с.205].

Але є багато інших прикметників й дієприкметників, які виражають значення різних станів, незалежно від подібності до стативів: *happy, curious, hungry, busy, active*.

Б.С. Хаймович указує, що специфіка стану як лексико-граматичного значення, полягає в тому, що стан – це не якість і не процес, він має деякі риси і того, й іншого [202, с.56].

За семантичними ознаками слова стану Н.М. Раєвська розподіляє на такі групи: перша – це фізичний стан людини або неживої істоти: *alive, asleep, await, athirst, awake, afire, aflame, alight, aglow, ablaze*; друга група – слова, які позначають психологічний стан: *afraid, agape, agog, aghast, ashamed, assume, aware, assure, admire*; третя – стан у русі: *afoot, astir, afloat*; четверту групу складають слова, що позначають місце у просторі: *astray, astride, askew, apart, aside, along, ahead* [168, с.98].

Є.М. Гордон та І.П. Крилова презентують класифікацію дієслів стану, які не вживаються в Continuous form за такими семантичними групами:

- дієслова, які відображають фізичні відчуття: *to hear, to notice, to see*;
- дієслова, які відображають ставлення: *to like, to hate, to dislike*;
- дієслова, які відображають бажання: *to desire, to want, to wish*;
- дієслова, які відображають розумові процеси: *to admire, to assume, to believe*;

- відносні дієслова: *to apply, to belong, to concern*;
- деякі дієслова індивідуальної семантики: *to agree, to allow, to appear* [228, с.12].

Слова семантики стану в англійській мові виражають якісний стан особи або предмета в певний момент часу, як зауважують В.В. Жигadlo, І.П. Іванова, Л.Л. Іофік. Сталі слова семантики стану вони розподіляють за такими лексико-семантичними групами, які виражають: психічний стан особи – *ashamed, aghast, afraid*; стан руху – *afoot, astir, afloat*; фізичний стан – *alive, awake, asleep, athirst*; фізичний стан предмета – *afire, aflame, alight, aglow, ablaze*; положення предмета у просторі – *askew, askint, aslope, ajar* [84, с.170].

О.Є. Філімонова визначила такі семантичні розряди слів семантики стану, прикметників та іменників, які сполучаються з дієсловом-зв'язкою: стан страху, стан сну, стан радості/смутку, самотності, стан надії, стан здивування, стан горіння, світіння, стан цвітіння, стан порядку/безпорядку, стан життя/смерті, стан плавання/дрейфування, стан злості, нестримності, стан впевненості/невпевненості, стан залежності/незалежності, стан зайнятості/незайнятості, стан провини/невинності, стан готовності, стан небезпеки/безпеки, стан поспіху, фізичний стан організму (втома, голод, спрага, хвороба), стан природи (холодно, тепло) [198, с.8].

Похідні слова семантики стану мають такі семантичні значення: слова, побудовані за моделлю префікс стану *a-* + іменник (N), означають “бути, перебувати в стані того, що позначене основою”: *aware, astir, alight, aground, akin*; слова, побудовані за моделлю префікс стану *a-* + прикметник (A), означають “абстрактний стан на який вказує основа”: *aghast, alone, alike*; слова, побудовані за моделлю префікс стану *a-* + дієслово (V), означають “перейти в стан того, що позначене основою”: *alive, awake, amiss, ashamed, ajar*. Для кожної моделі характерна своя семантична особливість [11, с.9].

Суфікси іменників зі значенням стану (*-ness, -ty, -ation, -cy, -age, -ment, -dom, -ing, -ism, -ship, -hood*), які були розглянуті вище, сполучаються з

основами, що виражені словами семантики стану, дієприкметниками II, іменниками, прикметниками та дієсловами зі значенням фізичного або психологічного стану людини чи предмета, поведінки людини, а також можуть означати рід занять людей, соціальне становище, родинні зв'язки, малий вік.

Дискусійним видається ствердження лінгвістів Б.С. Хаймович, Б.Й. Роговської, що значення стану, яке характернее для слів стану, не властиве прикметникам. Вони вважають, що у слові *asleep* стан представлено як стан, а у слові *sleepy* стан представлено як якість. Але наявність антонімів *alive – dead, afraid – fearless* спростовує цю думку [174, с.158].

Зробимо спробу розподілити слова семантики стану в англійській мові за лексико-семантичними групами. Можна виділити дві групи слів зі значенням стану людини: на позначення фізичного та психічного стану, а також декілька груп зі значенням стану природи, де стан природи сприймається органами зору, органами слуху, при відчутті на дотик, при положенні і руху людини в просторі, при смакових і нюхових відчуттях, при органічних відчуттях, стан емоційно оцінюваний людиною, стан інтелектуально оцінюваний людиною.

Спочатку розглянемо слова зі значенням фізичного стану людини, де можна виділити такі підгрупи слів:

- **слова зі значенням стану, який виникає при больових та температурних відчуттях** в англійській мові представлені дієсловами-зв'язками, що формують складений іменний присудок: *to be cold, to be hot, to be ill, to be sweaty, to be sick, to feel hot* та ін., напр.: *The night was bitterly cold but they didn't seem to feel cold (J. Hilton); He was sweaty, and the sheet of folded paper that he pulled out was not only dirty and crumpled, but damp (G. Gordon);*
- **положення людини в просторі, в русі, часі** в англійській мові передається дієсловами-зв'язками, що утворюють складений іменний присудок: *to be comfortable, to be crowded, to be empty, to be early, to be in time, to be firm, to be late, to be soft* та ін., а також стан у русі: *afoot, astir, afloat* та ін., просторі

afire, aflame, asleep, awake, alone, apart, ahead та ін., напр.: *Already and privately for some years I have been realizing that I was **apart** from the common men (M. Spark); Genie **was ahead** (J. Aldridge); He **was alive** and no more when I picked him up (A. Cronin); She **fell asleep** immediately, thinking of all things, of old Miss Jaggart, who kept the Rooms on the North Berwick road (A. Cronin); He **was alone** in the office (A. Cronin);*

- **протяжність у просторі** в англійській мові передається дієсловами-зв'язками, що формують складений іменний присудок: *to be deep, to be not deep, to be far away, to be not far away, to be high, to be low, to be narrow, to be wide* та інші, а також *astray, astride, askew, askint* та інші, напр.: *I was **high** in the mountains (E. Hemingway); “Nonsense! I prefer **astride** (A. Christie); We **were low** the river, the singing ceased; the young moon hid behind a tree, and all was dark (J. Galsworthy);*

- **зорові і слухові відчуття**: *to hear, to notice, to see* та інші, напр.: *She **heard** his voice, which sounded dry and harsh (F. O'Connor); But Julia did not **notice** the film-stars, they went, she stayed (S. Maugham); You **see** this creature with her curbstome English: the English that will keep her in the gutter to the end of her days (B. Show);*

- **органічні відчуття** в англійській мові передаються дієсловами-зв'язками, що утворюють складений іменний присудок: *to be hard, to be haggard, to be hungry, to feel bad, to feel not well, to feel sick, to feel queer, to feel pain, to feel tickling* та інші, а також *athirst*, напр.: *And George **was haggard** (M. Spark); “Your Tod **is hungry**, and must be red” (A. Cronin); “I **feel very well**”, he said, “but what’s it going to cost?” (J. Galsworthy).*

Другою є група слів зі значенням психічного стану людини, який, як і в українській мові, залежить від зовнішніх та внутрішніх впливів на органи сприйняття людини. Виділяємо підгрупи слів семантики стану зі значеннями:

- **емоційного стану людини**: *agog, afraid, to be in calm, to be funny, to be gay, to be glad, to be in love, to be in spirits, to be sad, to be terrified, to become unreasonable, to detest, to dislike, to hope, to hate, to like, to love* та інші, напр.:

I'd be very glad if you'd stay and have a bit of dinner with me (S. Maugham; But this April in 1844 was unusually warm and the miners after being on strike almost three weeks were still in high spirits (G. Gordon); But here, at Shangri-ha, all of us were in deep calm (A. Christie); Jan Cloot became unreasonable in tone (M. Spark); Nye saw that she wanted to leave, but was afraid to admit it (A. Cronin); I'm not in love with her as I was in love with Isabel (S. Maugham);

- **вольового стану людини:** *to be busy, to be free, to be lazy, to desire, to force, to feel bad/unhappy, to forbid, to require, to want, to wish та інші, напр.: But all the moment he was too busy planning the day (A. Cronin); Forsyte will require good, delicate feeding (J. Galsworthy); God forbid that he should know anything about the forces of Nature! God forbid that he should admit for a moment that there are such things (J. Galsworthy);*

- **морального стану людини:** *aghast, ashamed, afraid, agape, agog, to assume, to believe, to be envious, to be sorry, it's a sin (to), it's useless, to respect та інші, напр.: "But if I wasn't personally concerned I should be sorry at the waste"(J. Hilton); "You don't seem in the least ashamed"(F.O'Connor); He put his head back gently as if he was afraid it would crack (F. O'Connor);*

- **інтелектуального стану людини:** *aware, assure, assume, to admire, it is known, it is correct, it is true, it is reasonable, it is unscrupulously, it is indifferent, it is efficient, it is passive, how interesting та інші, напр.: He was well aware of the need of the local paper (A. Cronin); "It is true there's no one to see. He's quite alone"(J. Hilton); Even when my husband was alive I was always too busy with my films or my baby, it is known(F. O'Connor);*

- **з модальним відтінком:** *it's advisable, it is necessarily, it is necessary, it's enough, it is impossible, it is possible, it is well worth, it is well worthless, it is time та інші. Модальне значення має багато відтінків: можливості, неможливості, зобов'язання, необхідності, потреби, допущення, напр.: "You may or may not be aware that shortly before she died Miss Arundell wrote to me"(A. Christie); "Is it possible to have wine with the meals?" I asked her*

(E. Hemingway); - *Is it necessarily to have the barber before breakfast?*(J. Hilton).

Сприйняття людини також лежить в основі класифікації слів семантики стану зі значенням стану природи. Залежно від того, якими органами і за яких обставинах сприймається те чи інше явище, виділяємо такі підгрупи слів:

- **органами зору:** *aglow, ablaze, alight, it is bright, it is bare, it is black, it is crowded, it is clean, it is clear, it is dirty, it is dark, it is empty, it is green, it is light, it is misty, it is snowy, it is white* та інші, напр.: *The winter passed into spring, and the gardens on the Riviera were **ablaze** with colour (S. Maugham); At the bottom of the steps, on one side, grew a large bush and it was **alight** with fireflies (S. Maugham); It was **clear** in the afternoon (J. Galsworthy);*

- **органами слуху:** *it is heard, it is noisy, it is stiffly, it is still, it is tranquil, it is windy* та інші, напр.: *The plain was spread before her; it was **tranquil** and serene in the morning light (L. Voynich); The air in the Yard Seam was hot and **still** (S. Lewis); There were numbers of them walking in the cool, after the day's heat, it was **noisy** and the air was alive with the sound of voices, murmuring secrets (J. Galsworthy);*

- **температурні відчуття:** *it is cold, it is coolly, it is frosty, it is hot, it is warm* та інші, напр.: *It's **too hot** to go for a bike ride (M. Spark); It was **a cold** in a daytime (M. Spark); The winter passed into spring and it was **warm** in the gardens on the Riviera (S. Maugham);*

- **тактильні відчуття:** *it is damp, it is dry, it is dusty, it is slippery* та інші, напр.: *The morning was **dry** and clear (F. O'Connor);*

- **смакові та нюхові відчуття:** *it is bitter, it is balmy, it is smell, it is sour, it is sweet, to smell, it is tasty, to taste* та інші, напр.: *The night was **sweet**, the pavements were dry, birds singing in the gardens, the air was soft and cool (A. Cronin); The air was **balmy**, not too much heat in the sun (J. Galsworthy); The air **smelt** of decay and stagnation(G. Parker);*

- стан емоційно оцінюваний людиною: *it is beautifully, it is blissfully, it is disgustingly, it is excellently, it is nice, it is pleasant, it is perfect, it is refined, it is sad, it is sultry, it is terrible, it is wonderfully ma inui*, напр.: *The night was sultry and Kitty sat at the window looking at the fantastic roofs (M. Spark); The sun of the early autumn was pleasant, and if at daybreak was cold, the warmth later was very grateful (J. Hilton).*

Зіставлення значення слів у межах ЛСГ стану в англійській та українській мовах дозволяє виявити особливості семантики кожного окремого слова та групи близьких за значенням слів. Вчені відзначають труднощі, пов'язані з порівняльно-зіставним вивченням семантики мовних одиниць. По-перше, лексика кожної мови складається з великої кількості елементів, і, по-друге, проблема ускладнюється відмінностями граматичних систем різних мов, що впливає на характерні для них засоби номінації. Зіставний аналіз лексико-семантичної структури слів семантики стану в українській та англійській мовах є ефективним засобом визначення особливостей семантики слів стану кожної з цих мов. Значення слова є структурою, що складається з денотативного, комбінаторного, граматичного, стилістичного та конотативного елементів. Хоча найважливішим є денотативний компонент значення, але слід враховувати граматичні особливості та семантико-синтаксичну сполучуваність слів [19, с.67].

Зробимо спробу порівняти лексико-семантичні групи слів семантики стану в досліджуваних мовах і виявити, якими частинами мови передається те чи інше значення стану, та якими членами речення вони виступають. Ці результати представлені у таблиці №2.

Таблиця №2

Лексико-семантичні групи слів семантики стану в українській та англійській мовах			
Лексико-семантична підгрупа слів на позначення фізичного стану людини			
1. Слова зі значенням стану, який виникає при больових та температурних відчуттях			
Українська мова		Англійська мова	
Слово	до якої частини мови належить	слово	до якої частини мови належить
<i>Боляче</i>	прислівник	<i>to be cold (мерзнути)</i>	дієслово-зв'язка прикметник +
<i>Холодно</i>	прислівник	<i>to be hot (жарко)</i>	дієслово-зв'язка прикметник +
<i>Душно</i>	прислівник	<i>to be ill (бути хворим)</i>	дієслово-зв'язка прикметник +
2. При положенні людини у просторі, в русі, часі			
<i>зручно</i>	прислівник	<i>to be late (пізно)</i>	дієслово-зв'язка прикметник +
<i>Тісно</i>	прислівник	<i>to be empty (пусто)</i>	дієслово-зв'язка прикметник +
<i>Рано</i>	прислівник	<i>to be early (рано)</i>	дієслово-зв'язка прикметник +
3. Відносно протяжності у просторі			
<i>Далеко</i>	прислівник	<i>to be far away (далеко)</i>	дієслово-зв'язка прикметник +
<i>Близько</i>	прислівник	<i>to be high (високо)</i>	дієслово-зв'язка прикметник +
<i>Високо</i>	прислівник	<i>to be narrow (вузько)</i>	дієслово-зв'язка прикметник +
4. При зорових і слухових відчуттях			
<i>Видно</i>	прислівник	<i>to hear (чути)</i>	дієслово
<i>Чутно</i>	прислівник	<i>to see (бачити)</i>	дієслово
<i>помітно</i>	прислівник	<i>to notice (помічати)</i>	дієслово
5. При органічних відчуттях			
<i>Погано</i>	прислівник	<i>to feel bad (погано)</i>	дієслово-зв'язка прикметник +
<i>Млосно</i>	прислівник	<i>to feel well (добре)</i>	дієслово-зв'язка прикметник +
<i>Тяжко</i>	прислівник	<i>to feel sick (нудно)</i>	дієслово-зв'язка прикметник +
2. Лексико-семантична підгрупа слів на позначення психічного стану людини			
1. Емоційного стану людини			
<i>весело</i>	прислівник	<i>to be gay (весело)</i>	дієслово-зв'язка прикметник +
<i>Боязно</i>	прислівник	<i>agog (у збудженні)</i>	прислівник

Сумно	прислівник	<i>to detest</i> (ненавидіти)	дієслово
3. Вольового стану людини			
Ліньки	прислівник	<i>to desire</i> (бажати),	дієслово
Неволя	іменник	<i>to want</i> (хотіти),	дієслово
неохота	прислівник	<i>to be busy</i> (бути зайнятим),	дієслово-зв'язка + прикметник
4. Морального стану людини			
соромно	прислівник	<i>ashamed</i> (присоромлений)	прикметник
Жаль	іменник	<i>to be sorry</i> (жаль)	дієслово-зв'язка + прикметник
бажано	прислівник	<i>to respect</i> (поважати)	дієслово
5. Інтелектуального стану людини			
Ясно	прислівник	<i>assume</i> (передбачуваний)	прислівник
правильно	прислівник	<i>to admire</i> (бути високої думки),	дієслово
Цікаво	прислівник	<i>it is reasonable</i> (розумно)	дієслово-зв'язка + прикметник
6. З модальним відтінком			
Треба	прислівник	<i>it is possible</i> (можливо)	дієслово-зв'язка + прикметник
Досить	прислівник	<i>it is necessarily</i> (необхідно)	дієслово-зв'язка + прислівник
можливо	прислівник	<i>it is enough</i> (доволі)	дієслово-зв'язка + прислівник
3.Лексико-семантична підгрупа слів на позначення стану природи			
1. Органами зору			
Сніжно	прислівник	<i>it is crowded</i> (людно)	дієслово-зв'язка + прикметник
Людно	прислівник	<i>it is light</i> (світло)	дієслово-зв'язка + прикметник
Чисто	прислівник	<i>ablaze</i> (той, хто палає)	прислівник
2. Органами слуху			
Тихо	прислівник	<i>it is still</i> (тихо)	дієслово-зв'язка + прислівник
Шумно	прислівник	<i>it is noisy</i> (шумно)	дієслово-зв'язка + прислівник
Глухо	прислівник	<i>it is stiffly</i> (глухо)	дієслово-зв'язка + прислівник
3. При температурних відчужаннях			
Холодно	прислівник	<i>it is hot</i> (жарко),	дієслово-зв'язка + прикметник
Жарко	прислівник	<i>it is warm</i> (тепло)	дієслово-зв'язка + прикметник

<i>Тепло</i>	прислівник	<i>it is coolly (прохолодно)</i>	дієслово-зв'язка прислівник	+
4. При дотиковому відчутті				
<i>Сиро</i>	прислівник	<i>it is damp (сиро)</i>	дієслово-зв'язка прикметник	+
<i>Сухо</i>	прислівник	<i>it is dusty (пильно)</i>	дієслово-зв'язка прикметник	+
<i>Волого</i>	прислівник	<i>it is dry (сухо)</i>	дієслово-зв'язка прикметник	+
5. При смакових та нюхальних відчуттях				
<i>Смачно</i>	прислівник	<i>it is tasty (смачно)</i>	дієслово-зв'язка прислівник	+
<i>смердюче</i>	прислівник	<i>it is sour (кисло)</i>	дієслово-зв'язка прикметник	+
<i>Кисло</i>	прислівник	<i>it is smell (смердюче)</i>	дієслово-зв'язка іменник	+
6. Стан емоційно оцінюваний людиною				
<i>Красиво</i>	прислівник	<i>it is beautifully (красиво)</i>	дієслово-зв'язка прислівник	+
<i>Гарно</i>	прислівник	<i>it is nice (гарно)</i>	дієслово-зв'язка прикметник	+
<i>Чудово</i>	прислівник	<i>it is sad (сумно)</i>	дієслово-зв'язка прикметник	+

Отже, можна зробити висновок, що лексико-семантичні групи та підгрупи, за якими розподіляли слова семантики стану, в українській та англійській мовах однакові, але одне і теж значення стану в досліджуваних мовах передається різними частинами мови, напр.: в українській мові стан людини передається іменником *неволя*, в англійській мові – дієсловом *to force (примушувати)*; в українській мові іменник *ледарство* – в англійській мові це дієслово-зв'язка + прикметник *to be lazy (бути лінивим)*. Зауважимо, що немає співвідношення між англійськими і українськими словами семантики стану: *He is asleep* (слово семантики стану) – *Він спить* (дієслово).

Висновки до розділу 3.

Спираючись на праці лінгвістів було виокремлено основні частиномовні розряди слів, на основі яких сформувалася група слів семантики стану в українській мові а також встановлено лексичний потенціал слів семантики стану в англійській мові, виявлено спільні та відмінні риси цих одиниць в обох мовах:

- слова семантики стану виражають стан особи або предмета;
- частиномовний потенціал слів семантики стану в українській мові переважно співвідноситься з частиномовним потенціалом слів семантики стану в англійській мові;
- ядро слів семантики стану в англійській мові складають предикативні прикметники у функції присудка: *alone*, в українській це прислівники з обставинним та якісно-означальним значенням: *холодно*;
- кількість слів семантики стану як в українській, так і в англійській мові весь час зростає за рахунок переходу до неї інших частин мови.

Відмінність простежується у співвідношенні:

- прикметників, які передають фізичний та психічний стан особи, в англійській мові, тоді як відповідник в українській мові не належить до слів семантики стану;
- пасивної форми дієслова, яка утворилася за допомогою постфікса *-ся (-сь)* від дієслів недоконаного виду дійсного способу в українській мові, а відповідник в англійській мові не належить до слів стану.

Хоча слова семантики стану дуже схожі на деякі інші розряди слів (прислівники, іменники, прикметники, дієприслівники), але це лише граматичні омоніми.

Проаналізувавши фактичний матеріал можна виявити відмінні та порівняти подібні риси морфологічної й семантичної характеристики функціонування слів семантики стану в українській та англійській мовах.

Лінгвісти називають невідмінюваність головною кваліфікативною ознакою слів семантики стану в обох мовах, за винятком утворення

компаратива слів семантики стану на *-o*, *-e* в українській мові. Наступні морфологічні характеристики є також спільними в досліджуваних мовах: наявність форми ступенів порівняння (синтетичних й аналітичних), наявність форм часу, можливість утворення форм способу, співвідносність, омонімічність, форми виду. Слова семантики стану утворюються морфолого-синтаксичним способом як в українській, так і в англійській мовах, але в українській мові більше похідних слів і деривація більш поширена ніж в англійській мові. Суфіксальним способом утворюється більше слів ніж префіксальним в обох мовах, словоскладання в англійській мові має більше поширення, ніж афіксація.

Морфологічно слова семантики стану – це здебільшого вторинні утворення, похідні від прикметників, іменників і дієприкметників в англійській мові й від прислівників, іменників і модальних слів в українській.

Історія слів зі значенням стану своїми витокami сягає давнього періоду розвитку мов, зокрема, англійські слова семантики стану походять із спільногерманського розряду слів із семантикою стану, а українські еквіваленти були сформовані у давньоруській мові. У досліджуваних мовах вони виступали в складі безособових конструкцій на позначення емоційного, фізичного стану тощо.

Семантично слова стану об'єднуються спільним значенням стану, яке має категорійне значення і реалізується двома основними лексико-граматичними розрядами.

Спільними рисами слів семантики стану в обох мовах виступають також належність до часової осі, інактивність, орієнтованість на суб'єкт стану, статичність.

Центральним семантичним об'єднанням одиниць в обох мовах є лексико-семантична група. В обох порівнюваних мовах можна виокремити дві лексико-семантичних групи досліджуваних слів. Основним критерієм розподілу слів за лексико-семантичними групами є сприйняття людини. У першій лексико-семантичній групі слів зі значенням стану людини ми

виділяємо дві підгрупи слів: на позначення фізичного стану людини та на позначення психічного стану людини. У другій лексико-семантичній групі слів зі значенням стану природи, середовища провідним також є сприйняття людини, тому ми виділяємо такі підгрупи слів, де стан природи сприймається органами зору, органами слуху, при температурних відчуттях, при тактильних відчуттях, при положенні і руху людини у просторі, при смакових і нюхових відчуттях, при органічних відчуттях, стан емоційно оцінюваний людиною, стан інтелектуально оцінюваний людиною.

Слова семантики стану в українській й англійській мовах мають подібне семантичне забарвлення, їх можна класифікувати за спільними лексико-семантичними критеріями, а також вони дають характеристику природних явищ, фізичного і психічного станів людини, але одне і те ж значення стану в досліджуваних мовах передається різними частинами мови.

РОЗДІЛ 4.

ТИПИ РЕЧЕНЬ ЗІ СЛОВАМИ СТАНУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

4.1. Синтаксичні особливості слів семантики стану

Однією з найважливіших параметричних характеристик слів семантики стану в досліджуваних мовах є їхні синтаксичні показники, тому необхідно провести порівняльну характеристику основних синтаксичних ознак слів семантики стану в досліджуваних мовах. У сучасному мовознавстві сформувалося розуміння речення як складного багатопланового утворення, що виражає формально-граматичний, семантико-синтаксичний і комунікативно-прагматичний рівні організації, які разом з тим, у межах конструкції виявляють відносну самостійність (Й.Ф. Андерш, Ф.І. Буслаєв, Ф. Данеш, М. Докуліл, В. Матезіус, М.В. Мірченко, Ю.С. Степанов, К.Ф. Шульжук, Д.М. Шмельов, Т. van Dijk, W.N. Francis, A.H. Gardiner, V. Nathaway, J.R. Ross, M.A.K. Halliday). Ці рівні знаходять своє вираження у специфічних ознаках та конкретних одиницях і формах, що дає змогу їх виділяти і кваліфікувати [131, с.31].

Дослідження речення актуалізується у тривимірному аспекті, що передбачає аналіз формально-синтаксичної, семантико-синтаксичної і власне-комунікативної структур [53, с.3-7; 50, с.43; 151, с.12-14; 207, с.48-52]. З формально-синтаксичним аспектом пов'язують синтаксичні зв'язки і виділювані на їх основі компоненти речення [54, с.7; 234, с.25; 254, с.47]. З погляду семантико-синтаксичного структура речення характерна диференційними семантико-синтаксичними відношеннями й виділюваними на їх основі синтаксемами, що відбивають специфіку поєднання змісту і форми компонентів речення в конкретній мові [54, с.7; 13, с.20; 257, с.130; 249, с.46]. Особливістю комунікативної організації речення є те, що вона “спрямована не у сферу мови, а у сферу мовлення” [51, с.59], тому визначається мовленнєвою ситуацією та комунікативними завданнями. Зробимо спробу здійснити формально-синтаксичний аналіз речень зі словами

семантики стану і виділити синтаксичні функції цих одиниць. В українській мові, зазначають лінгвісти [Арполенко, Грищенко, Німчук, 1983; Вихованець, 1992, 1993; Мірченко, 1997; Загнітко, 2001; Шульжук, 2004], слова семантики стану можуть виконувати різні синтаксичні функції.

Перша – функція головного члена односкладного (безособового) речення. Ця функція є диференційною ознакою, яка розмежовує станівники та інші частини мови [70, с.237], напр.: *Стало так **просто** й хороше з цією людиною (О. Донченко)* – слово семантики стану; *Вона пливла **просто..** до берега. Там, на твердому ґрунті, вона.. задарма не віддала б свого життя (Ю. Смолич)* – прислівник, виступає обставиною до дієслова-присудка *пливла*; *На красивого чоловіка дивитись гарно, а з розумним жити **легко** (прислів'я)* – прислівник, виступає обставиною до дієслова-присудка *жити*; *Бодай вам було **легко** так ту славу пускати (С. Васильченко)* – слово семантики стану.

Друга синтаксична ознака – нездатність означати чи доповнювати інші члени речення, оскільки слова семантики стану виконують функцію незалежного компонента речення – головного члена односкладного (безособового) речення. Цим він відрізняється від прислівника й прикметника, напр.: *Та надворі **темно**, і стрільці ведмедеві не страшні, а смішні (П. Загребельний)*; ***Тихо, тихо** в садку, наче од вітру, скринула хвіртка (М. Стельмах)*. ***Тихо** в полі, гай темніє, Наступає літній вечір (Леся Українка)*.

Третя ознака – здатність сполучатися зі зв'язкою *бути* та допоміжним дієсловом *стати* у функції складеного головного члена, напр.: *Щоб **було несподівано** (П. Загребельний)*; *Не **було** мені тоді **легко** (П. Загребельний)*; *Як мені **стало** **безпомічно, болісно, тяжко** (П. Загребельний)*. У синтаксичній традиції, розвиток якої пов'язаний з іменем О.М. Пешковського, до складу зв'язок уводять узагальнену зв'язку *бути*, напівповнозначні зв'язки *стати/ставати, робитися/зробитися, залишитися, здаватися* та ін.

Четверта – можливість мати при собі у функції залежних компонентів

додатки, зокрема у давальному відмінку, обставини, інфінітиви, напр.: *Софії так легко, так весело на душі...* (Леся Українка); *Ні, сину, мені легко на серці* (Ю. Мокрієв). Головний член речення, який виражається категорією стану, сполучається з іменником і займенником, які стоять у давальному відмінку, напр.: *нам весело, йому спокійно, тобі смішно; Панасові жарко* (Леся Українка); *Маковейчикові радісно і легко на серці, бо сонця так багато, що небо аж побіліло від нього* (О. Гончар); *Йому стало легше на душі* (І. Нечуй-Левицький).

Ще одним показником є те, що слова семантики стану можуть сполучатися з прислівниками місця, часу, і особливо часто міри й ступеня, напр.: *зовсім погано, незвичайно прохолодно, дуже гарно: Невдоволення собою – гарна річ. Але зовсім погано, коли таке невдоволення перетворюється на комплекс неповноцінності* (Є. Гуцало); *Петрик жив з мамою край села під самісіньким лісом, і йому було особливо страшно вечорами* (В. Кучер). Означальні прислівники сполучаються з модальними словами та іменниками, напр.: *дуже жаль, так лінь, дуже потрібно, цілком можливо; Дівчині стало дуже лячно, моторошно, вона ладна була залишити помешкання* (М. Олійник); *Дуже цікаво мені* (І. Багрянний).

Формування і становлення семантики стану в українській мові значною мірою пов'язане з переходом дієслова *бути* в розряд зв'язок, а також руйнуванням двоскладних речень і перетворенням їх в односкладні (безособові) речення [70, с.238]. Лінгвісти (Галкина-Федорук 1958; Арват 1984; Городенська 2001; Загнітко 2001; Кочерган 2006) вважають, що послаблення зв'язку підмета з присудком, руйнування внаслідок цього двоскладних речень і перехід їх в односкладні відбувався під впливом різних лінгвальних факторів.

Можна виокремити основні синтаксичні особливості слів семантики стану: функція головного члена односкладного (безособового) речення; нездатність означувати чи доповнювати інші члени речення; здатність сполучатися за допомогою прилягання зі зв'язкою *бути* та допоміжним

дієсловом *стати* у функції залежного компонента – іменної частини складеного головного члена; здатність мати при собі у функції залежних компонентів додатки, зокрема у давальному відмінку, обставини, інфінітиви; примикання прислівників місця, часу, і особливо часто міри й ступеня до слів семантики стану.

В англійській мові, як зазначають дослідники (Пипаст 1953; Смирницький 1957; Мороховская 1984; Маркосян 1985; Теньер 1988; Waterhouse 1963; Harris 1952; Hornby 1959), слова семантики стану вживаються у трьох синтаксичних функціях.

Перша – функція предикативного компонента складеного іменного присудка, де слова семантики стану поєднуються з різними дієсловами-зв'язками, напр.: *His interest in Henrietta Savernake **grew stronger*** (A. Christie); *“I'm afraid there's another spot of bad news, Henry”* (A. Cronin).

Цей факт спростовує думку, що слова семантики стану дієвідмінюються за допомогою дієслова *to be*. Під дієсловами-зв'язками ми розуміємо службові дієслова, які в сполученні з іменниками, прикметниками, прийменниковими зворотами надають всьому сполученню значення стану чи процесу, у предикативній формі дієслова-зв'язки виступають як оформлювачі іменного присудка [27, с.137].

В англійській мові іменні безособові речення виражають стан навколишнього середовища, просторові та темпоральні відносини, напр.: *It has been raining since morning; It's five kilometers to the city; It's too late.* Підмет *It* не має лексичного значення, а виконує в реченні лише граматичну функцію формального підмета, тому українською мовою не перекладається. У. Чейф називає речення типу *It's raining амбієнтними* й стверджує, що дієслово тут представлене як всеохоплюючий елемент, що припускає події безвідносно до оточення [216, с.56]. Присудок безособових речень може бути дієслівним (*It's freezing*) або іменним (*It's warm*). Другий тип семантично і морфологічно ширший [104, с.205]. Безособові іменні речення складаються з формального підмета та складеного іменного присудка, що виражається

дієсловом-зв'язкою і предикативом, який може бути прикметником, що має ступені порівняння, напр.: *It is warm* (Тепло); *It is warmer* (Тепліше), або іменником, який може виражати стан навколишнього середовища, напр.: *It was getting daylight outside* (На дворі світало). Такі речення виражають стан або перехід з одного стану в інший, напр.: *It got cold*. З іменним присудком функціонують такі дієслова-зв'язки: *to get, to grow, to be*. Значення дієслова-зв'язки вказує на статичність (незмінність) або динамічність стану, напр.: *It is dark; It is getting dark* [200, с.6].

Друга – функція об'єктного предикативного члена. У цьому випадку стан об'єкта дії передається словами семантики стану в функції предикативного члена до додатка, у більшості випадків при дієсловах зі спонукальним значенням, напр.: “*Very well, if you want to kill yourself, go ahead*” (A. Cronin); “*No, let me go alone*” (A. Cronin).

І.В. Жигadlo, І.П. Іванова, Л.Л. Іофік поділяють думку Л.О. Піпаста і визначають третю функцію – відокремленого і невідокремленого означення. напр.: *The thought of Cora, of her look, sad and lingering, as she stood alone by the gate, pierced him to the heart* (A. Cronin); *The doctor, seeming he was awake, made a face like a Chinaman* (F. O'Connor); *Nye saw that she wanted to leave, but was afraid to admit it* (A. Cronin) [84, с.89].

А.Л. Демидова приєднується до думки Л.О. Піпаста, І.В. Жигadlo, І.П. Іванова, Л.Л. Іофіка й зауважує у своїх спостереженнях, що слова семантики стану можуть приєднувати прийменниковий додаток з прийменниками: *of, to, with, at*, напр.: *Then, as he turned the corner and hurried up Park Street, he became aware of a big crowd of people on the pavement* (A. Cronin). Слова *afraid, ashamed* приєднують додаток у формі інфінітива і підрядного речення, *aware* – у формі підрядного речення, напр.: “*It's a great pity for you, Smith, I know you're hardworking and conscientious, but I am afraid that I cannot advise Mr Somerirllle to supplement the original budget*” (A. Cronin); *She was afraid to leave him alone* (S. Maugham); *Since they had a monthly*

*account at the store he was at once **aware** that she had gone to telephone* (A. Cronin) [81, с.64].

Слова семантики стану у складеному присудку сполучаються з обставинами, які виражаються різними формами, напр.: *Far from the others, yet inscrutably close, each stood thus, **alone** with death, silent, his eyes lowered* (F. O'Connor); *In the dining-room at Stanhope Yate old Jalyon was **alone** when his son come in* (A. Christie); *“All evening long I was here **alone** while you spent hours with Cora”* (A. Cronin) [24, с.46].

Слова семантики стану сполучаються з обставинами, які виражаються всіма формами якісних прислівників: способу дії, міри та ступеня, підсилювальні, напр.: *I was **half afraid** to show it to the gentleman who had spoken to me about it* (S. Maugham); *I wish that poor Strickland had been **still alive*** (S. Maugham); *I'm **perfectly aware** of that, Henry said* (A. Cronin) [81, с.67].

При реалізації значення стану, зазначає Л.І. Анастасія, суфіксальні словоформи перебувають в певній відповідності з тим чи тим типом граматичних зв'язків у реченні та співвідносяться з певними членами речення, стан яких вони висловлюють. Значення стану співвідносне з членами речення, а у функції підмета висловлює стан додатка, напр.: *A strange **uneasiness** would seize the Captain* (S. Maugham); у функції додатка висловлює стан підмета, напр.: *It's not quite human; she's so sweet, she's so gentle, and yet there is a sort of **aloofness** in her that keeps you at a distance* (S. Maugham); у функції предикативного члена висловлює стан підмета, напр.: *Old age is very strange. It has a kind of **aloofness*** (S. Maugham); у функції обставини способу дії передає стан підмета, напр.: *His heart was **thudding with excitement*** (A. Cronin) [11, с.15].

Б.О. Ільш (1951), Н.М. Раєвська (1976), А.Л. Демидова (1962) у своїх роботах зауважують, що слова семантики стану можуть зустрічатися в таких формальних конструкціях: з дієсловом-зв'язкою у функції предиката, характерних для підмета й додатка. У цій функції вони співвідносні з різними

дієсловами-зв'язками, напр.: *He was afraid, but he had to find out* (A. Cronin); *We're aware of that. We don't like the situation any more than you* (A. Cronin); *All this flickered through David's mind with a new intensity as he lay awake, vainly trying to find some clue to Cora's behavior* (A. Cronin); як прості атрибутиви у позиції до або після іменника який вони визначають, напр.: *I'm the happiest man alive* (A. Cronin).

Л.П. Винокурова додає, що слова семантики стану можуть визначатися прислівником ступеня: *half, nearly, fast, much, very, too*, напр.: *"Startled was not fully awake, and Alice could not believe her ears"* (A. Cronin); *Page knew, of course, that beneath the banter they were both well aware he had been hurt, their predictions of his eventual victory seemed too ready and profuse* (A. Cronin); *She was half asleep* (A. Cronin) [48, с.72].

На характерні особливості слів категорії стану звертає увагу Л.О. Піпаст, зазначаючи, що в більшості випадків вони не супроводжуються другорядними членами речення, не потребують просторової характеристики, їх лексичне значення не треба уточнювати за допомогою обставин. Науковець наполягає, що кожна група слів семантики стану вживається з тими обставинними словами, які їх характеризують [163, с.13].

Група слів, яка виражає фізичний стан особи: *awake, afoot, asleep, ill, well*, вживається з прислівниками, що характеризують ступінь, частоту, інтенсивність стану, напр.: *fast asleep, half asleep, wide awake, badly ill; I wish that poor Strickland had been still alive* (S. Maugham); *They find themselves once more adrift* (S. Maugham), а також можуть бути визначеними обставинними словами (лексичні сполучення, прислівники) і підрядними реченнями, що виражають час чи вказують на тривалість стану, напр.: *Then I went back to my room and sat there alone all night* (A. Cronin); *But he was awake the whole night through* (F. O'Connor); група слів, яка виражає емоційний стан людини: *ashamed, aghast, afraid*, вживається з прислівниками, що виражають ступінь стану, напр.: *utterly ashamed, quite unaware, quite afire: Moffat must have gone at six as usual, quite unaware that anything was wrong* (A. Cronin), але більш

типовим для цієї групи слів є додаток, який вказує на причину виникнення стану, напр.: *Of course. I'm going **ahead with the concerts** (A. Cronin); The first time she was **alone** with Waddington (F. O'Connor).*

Слова семантики стану можуть бути одним із присудків у складному реченні [163, с.16]. Напр.: *Dr Contreras surmised she was **afraid** to go father in case she met any of people from the village (S. Maugham); He **felt the awe and the delight** which a man might feel who watched the beginning of a world (S. Maugham).*

Отже, можна виділити три головні функції слів семантики стану в реченні в англійській мові: функція предикативного компонента складеного іменного присудка, об'єктного предикативного члена, функція відокремленого і невідокремленого означення. Характерні особливості слів семантики стану у реченні такі: вони можуть мати прийменникове доповнення (з прийменниками: *of, to, with, at*); мати додаток у формі інфінітива та підрядного речення; у складеному присудку сполучатися з обставинами; можуть зустрічатися у конструкціях з дієсловом-зв'язкою у функції предиката, притаманних підмету й додатку, та можуть використовуватися як прості атрибутиви у позиції до або після іменника, який вони визначають; можуть визначатися всіма видами якісних прислівників: способу дії, міри та ступеня, підсилювальні; не супроводжуються другорядними членами речення; не потребують просторової характеристики; їхнє лексичне значення не треба уточнювати за допомогою обставин; кожна група слів семантики стану вживається з тими обставинними словами, які їх характеризують; можуть бути одним із присудків у складному реченні.

Проводячи порівняльний аналіз формально-синтаксичних ознак слів семантики стану в українській та англійській мовах, слід наголосити на таких рисах:

1. Функції головного та другорядного члена речення. Характерною синтаксичною особливістю слів семантики стану в українській мові є

функція головного члена односкладного (безособового) речення, напр.: *Боязко мені, бо соромливий собі я вдався (М. Стельмах); Що не складно, то не ладно (Прислів'я)*, та безособово-предикативного члена в структурі іменного складеного присудка, напр.: *Як же стало глухо та сумно по селу..! (Марко Вовчок); Аж самому стало себе шкода, шкода того безжурного, молодого, веселого обличчя, що колись зводило дівчат з розуму (І. Багрянний)*, тоді як в англійській мові слова семантики стану можуть виконувати функцію предикативного члена складеного іменного присудка, напр.: *When he became aware of it, the faint grayness of dawn was playing on the curtain (F. O'Connor); Daniel Simpson was awake in an instant (J. Parker)*, об'єктного предикативного члена, напр.: *"Leave me alone," she said, unkindly (S. Maugham); Let aghast him (F. O'Connor)* та функцію відокремленого і невідокремленого означення, напр.: *Steve had picked up his drunken father from the cement veranda of their little home in Stormhock (G. Gordon); He was in a very excited state, was he not? (G. Gordon)*, можуть бути одним із присудків в складному реченні, напр.: *"I'm afraid I have to go on" (A. Cronin); "I asked her if Miss Lawson was aware of what was being done, and Miss Arundell snapped out that she knew nothing about it" (A. Christie)*, сполучатися з обставинами у складеному присудку, напр.: *She understood that he was not alone with his business (S. Maugham); She waited for him to go on, and was aware that he never hesitated to speak his talk about herself (S. Lewis).*

2. Нездатність означати чи доповнювати інші члени речення.

Оскільки слова семантики стану в порівнюваних мовах виконують функцію незалежного компонента речення – головного члена односкладного (безособового) речення, то вони не супроводжуються другорядними членами речення, не потребують просторової характеристики, їхнє лексичне значення не потрібно уточнювати за допомогою обставин. На відміну від української мови, у якій безособове речення не може мати підмета, в англійській мові існує формальний підмет, виражений займенником *It*, який ставиться на початку речення, напр.: *It was getting dark (E. Hemingway); It rained on all day*

(*E. Hemingway*). Речення, що містять підмет та присудок, називаються двоскладними реченнями. Присудок двоскладних речень може бути виражений дієсловом у особовій формі, або дієсловом-зв'язкою і предикативною частиною (іменником, прикметником, займенником, числівником, прислівником). Залежно від форми вираження присудка, двоскладні речення діляться на два типи – дієслівні та іменні [19, с.256].

В англійській мові двоскладні речення представлені ширше, ніж в українській. На відміну від англійської, в українській мові немає таких типів двоскладних речень: 1) безособові речення, що представлені безособовим займенником *It* у функції підмета, напр.: *It is thundering; It snowed*; 2) неозначно-особові речення, де підмет виражений неозначено-особовими займенниками *one, they, you*, напр.: *They say. You don't say so*; 3) речення із дієсловом у пасивній формі із прийменником, напр.: *He was sent for; The project is objected to everywhere*; 4) речення із другорядною предикацією, напр.: *I thought him to be a teacher; We saw her cross the street*; 5) речення з герундіальними зворотами у якості предикативних конструкцій, напр.: *We learnt of his being decorated* [117, с.240].

Крім двоскладних речень існують ще односкладні речення, у яких є тільки один головний член речення, співвідносний з присудком, напр.: *Морозить; Суthenіє; Важко; Важливо*, рідше підметом, напр.: *Ранок; Дзвінок*. Таким реченням в англійській мові відповідають двоскладні речення, пор.: *It freezes; It getting dark; It is difficult; It is important* з вираженим формальним підметом *It*. Особливістю англійського безособового речення є його синтаксична двоскладність (наявність підмета *It*) при семантичній односкладності. Визначальним у становленні цього семантично-структурного типу речення була характерна для англійської мови тенденція до фіксованого порядку слів, що полегшувало розпізнання комунікативних типів речення протиставленням прямого та інверсійного порядку слів. Безперечним можна вважати й те, що формування бінарної моделі у реченні

цього типу сприяло стабілізації саме такого порядку слів в англійській мові [96, с.123].

В українській мові немає фіксованого порядку слів у реченні, це й пояснює відсутність вираження двоскладовості в безособових реченнях, напр.: *Приємно, спокійно, радісно* було комусь (*Леся Українка*); *Сіяло сонце, в небесах Ані хмариночки, та тихо, Та любо, як у раї* (*Т. Шевченко*).

3. Поєднання зі зв'язкою. Слова семантики стану в українській мові можуть використовуватись з експліцитною або імпліцитною зв'язкою (*бути, стати, ставати, зробитися*) у структурі головного члена речення та облігаторною (*be, become*) в англійській мові, оскільки двочленність є нормою англійського синтаксису. Саме зв'язка надає словам семантики стану значення часу, напр.: *Пливи і не журиш, небоже! Уже тобі скрізь буде гоже* (*І. Котляревський*) – форма майбутнього часу; *Не знала вона, що було гарно, що було погано, що треба робити, що ні, що соромно, що не соромно* (*Панас Мирний*) – форма минулого часу; *Чого воно любо так стає на душі, легко на серці, як побачиш з-під снігу зелену травицю?* (*Панас Мирний*) – форма теперішнього часу; *Now... I'm afraid I need your help* (*A. Cronin*) (*Зараз... Я боюсь, що мені потрібна твоя допомога*) – форма теперішнього часу; *Presently, after loud yawning, the natives went away to sleep, and Strickland and I were alone* (*S. Maugham*) – форма минулого часу; *"Sometimes I dare won't be alone at night"* (*A. Cronin*) – форма майбутнього часу. У порівнювальних мовах використання зв'язки *бути/be* в іменних присудках у різних часових формах більш поширене, ніж використання інших зв'язок *стати, ставати, зробитися, робитися/remain, keep, hold, rest, stay, continue*.

В українській мові, на відміну від англійської, зв'язка *бути* у формі теперішнього часу частіше буває пропущена, що дає право говорити про особливі моделі складеного іменного присудка з нульовою зв'язкою, однак дискусійним є питання: вважати такі присудки складеними чи простими. В англійській мові слова семантики стану можуть зустрічатися у конструкціях з дієсловом-зв'язкою у функції предиката, напр.: *He was alive and now he was*

dead (E. Hemingway); *Somewhat to her surprise she fell asleep and it was past three o'clock when the ringing of the telephone roused her* (A. Cronin).

4. Здатність керувати відмінковими формами. В українській мові слова семантики стану керують здебільшого давальним відмінком, іноді місцевим, рідше – родовим (з прийменником і без прийменника) та знахідним відмінками зізначеного прямого об'єкта, напр.: *Йди постій біля клуні, а я тут посиджу: і тобі гарно буде, і мені славно* (М. Стельмах); *Так, справді, се негідно, мені соромно за себе* (Л. Українка); *Йому було боязно за міст, може, більше, ніж за власне тіло* (П. Загребельний).

В англійській мові слова семантики стану можуть приєднувати додаток з прийменниками: *of, to, with, at*, у формі інфінітива й підрядного речення, напр.: *“Can I be left **alone with** him for a little while?” she asked. “Only for a minute”* (J. Parker); *“It’s very kind of her. I shouldn’t have thought she was **aware of** my existence”* (F. O’Connor).

До слів семантики стану в українській мові можуть належати прислівники місця, часу, міри та ступеня, напр.: *Дратують мене оті “парочки”, дуже заздрісно стає, хоч і чую, що це негарно, що недобре нарікати на свою долю* (М. Коцюбинський); *Набагато легше якось зробилось на серці* (М. Коцюбинський). В англійській мові слова семантики стану можуть визначатися всіма видами якісних прислівників: способу дії, міри та ступеня, підсилювальними, напр.: *“But I never am **alone**, even in an empty room”* (J. Aldridge).

Порівняльний аналіз синтаксичних особливостей слів семантики стану в українській та англійській мовах показує, що вони здебільшого дуже подібні. Зокрема, спільними є синтаксична функція, можливість вживання зі зв'язкою, аналітичне утворення видо-часових форм, здатність керувати відмінковими формами.

Розбіжності полягають в тому, що в українській мові слова семантики стану можуть використовуватися без зв'язки, тоді як в англійській вона обов'язково повинна бути. Крім того, в українській мові в конструкціях з

предикатами стану може бути відсутній суб'єкт стану, тоді як в англійській мові використовуються двоскладні речення.

4.2. Співвідношення частиномовного потенціалу слів семантики стану з типом речень в сучасній українській мові

Дослідження слів семантики стану на синтаксичному рівні є наразі однією з актуальних проблем сучасного мовознавства. В українській мові, як зазначають сучасні лінгвісти, слова семантики стану можуть вживатися в різних синтаксичних функціях. Першою і основною є функція головного члена односкладного (безособового) речення. Ця функція є диференційною ознакою, яка розмежовує станівники та інші частини мови [70, с.134], напр.: *Знов тихо стало* (М. Коцюбинський) – слово семантики стану; *Хор заспівав тихо, півголосом* (І. Нечуй-Левицький) – прислівник, виступає обставиною до дієслова-присудка заспівав.

Визначенням безособових речень займалися такі лінгвісти, як А.П. Загнітко (2001), О.Д. Пономарів (1991), Л.О. Кадомцева (1985), Г.М. Чирва (1974), Л.В. Зайко (2004) та інші. Вони висловлюють різні погляди з приводу місця безособових речень у синтаксичній системі української мови. Деякі лінгвісти (зокрема В.В. Коломийцева) посилаючись на праці представників логіко-граматичного напрямку лінгвістики (М. Греча, Ф. Буслаєва, О. Пешковського), вважають, що безособові речення доцільно виокремлювати з-посеред двоскладних неповних речень. Проте більшість українських мовознавців (В. Русанівський, Б. Кулик, І. Білодід) поділяють думку про те, що безособові речення є одним із видів односкладних повних речень. Ми приєднуємось до думки більшості дослідників і спираємось на визначення А.П. Грищенка, що безособовими називають “односкладні прості речення з предикативним центром, вираженим єдиним головним членом, лексико-семантична специфіка якого виключає наявність підмета як виразника суб'єкта дії чи стану [76, с.44 - 45].

Безособові речення виражають так звані безособові судження. Через те, що безособові речення вказують на відсутність суб'єкта дії або стану як активної сили, вони тим самим не можуть бути спонукальними реченнями. Адже ні від кого не можна вимагати, щоб скоріше чи пізніше світало, вечоріло, потепліло, щоб морозило, не стукотіло в скронях [93, с.457]. У безособовому реченні головний член виражає не діяльність суб'єкта, а його психічний чи фізичний стан, настрій, волевиявлення, прагнення, бажання, також явище (стан) природи, оточення, якийсь процес тощо. В українській мові безособові речення різноманітні за своїм значенням, що зумовлює різноманітність їх синтаксичної структури. Виділяють такі основні структурні типи безособових речень: безособові речення, головний член яких виражений безособовим дієсловом; безособові речення, головний член яких виражений особовим дієсловом у безособовому значенні; безособові речення, головний член яких виражений безособово-предикативною формою на -но,-то; безособові речення, головний член яких виражений словом семантики стану; безособові речення, головний член яких виражений предикативами типу: *можна, варто, необхідно, (не) треба, (не) потрібно* у поєднанні з інфінітивом повнозначного слова [92, с.67].

Характерною синтаксичною особливістю слів семантики стану в українській мові є функція головного члена односкладного (безособового) речення, напр.: *І знов темно (М. Коцюбинський)*, та безособово-предикативного члена в структурі іменного присудка, напр.: *На шляху було небезпечно (М. Коцюбинський)*.

Розглянемо співвідношення частиномовного потенціалу слів семантики стану з типом безособових речень.

Найбільше групування слів семантики стану в українській мові сформувалося на основі прислівників з обставинним та якісно-означальним значеннями: *весело, сумно, гарно, досадно, легко, небезпечно* та інші, напр.: *Сумно, безлюдно в святому місці – Азізі (М. Коцюбинський)*. Слова цього розряду позначають почуття, фізичні стани, стан природи та довкілля їх

вживають у безособових реченнях, головний член яких виражений словом семантики стану. Предикативних прислівників функціонує невелика кількість, але вони функціонально активні, тому безособові структури, що мають їх у своєму складі, часто вживані в різних стилях і формах мовлення [93, с.57], напр.: *Однак скрізь **тихо**; А проте **нудно** од тих одноманітних звуків; Вночі **стало** йому **гірше*** (М. Коцюбинський).

Другу за кількістю групу становлять слова семантики стану, які не мають омонімів серед інших частин мови (прикметників, іменників), але є похідними від них: *любо, боязно, блакитно, солоно, запашино, строкато* і подібні. Вживаються в безособових реченнях, головний член яких виражений словом семантики стану у функції предикативного прикметника, і виражають різні стани природи, навколишнього середовища, напр.: *В льохові **стало чорно й тихо**, лиш знадвору долітали сюди гавкання собаки та важке чалапання ніг* (М. Коцюбинський), повідомляють про фізичні або психічні почуття людини, напр.: *Соломії **було душно*** (М. Коцюбинський).

Третя група – це віддієприкметникові дієслівні форми на *-но, -то: нараховано, насаджено, опрацьовано, пояснено* та інші. У безособових реченнях з головним членом, вираженим безособово-предикативними формами на *-но, -то*, вони вживаються на позначення природно-фізичних явищ та дій, які не залежать від людської волі, а також на позначення різних станів у сфері людських відносин, напр.: *Наче золотою сіткою **оповито** майдан, коло музик, різнобарвну і різновікову юрму глядачів, що зібралися круг кола* (М. Коцюбинський); *Голову втікача **оцінено*** (М. Коцюбинський). Безособово-предикативні форми керують орудним відмінком іменника, що найчастіше виступає назвою неістоти, напр.: *Що **написано** пером, не витягнеш і волом* (Нар. творч.). Для того, щоб підкреслити минулий (майбутній) час дії, вираженої безособово-предикативною формою на *-но, -то*, до слів семантики стану додають часову форму дієслова бути (було, буде) [106, с.47], напр.: *Видко, що **було писано** не для дівчат* (М. Коцюбинський). Проте в значенні минулого часу допоміжне слово *було*

зайве, коли за змістом речення ясно, що результат виконаної дії чинний, не припинявся, напр.: *На засіданні також було **заслухано** питання про контроль за навчальним процесом на підготовчому відділенні (З газ.)* – у цьому реченні допоміжне дієслово *було* зайве.

Четверту групу слів семантики стану становлять лексичні одиниці з модальним значенням необхідності, можливості: *можна, не можна, необхідно, потрібно, доступно, (не) доцільно, (не) треба, слід* з предикатами стану. Безособові речення, головний член яких виражений предикативним словом типу (*можна, необхідно, доцільно, треба*) виражають стан людини з відтінком можливості чи неможливості його життєвої реалізації, доцільності, неминучості, необхідності, повинності, напр.: *Коран **треба тлумачити не так, як досі, а відповідно новому досвіду науки** (М. Коцюбинський)*. Головний член у безособових конструкціях такого типу може виступати в аналітичній формі, утвореній з інфінітива, що означає стан, та формальної зв'язки бути або допоміжного дієслова *починати, ставати* тощо [93, с.71], напр.: ***Треба було покинути** думку про якесь справжнє діло серед свого люду, у рідній країні (М. Коцюбинський)*. Безособові речення з ускладненим предикативним прислівником та інфінітивом слід відрізняти від двоскладних речень тотожного лексичного наповнення, пор.: *Сумно дивитися на зів'ялі квіти* (односкладне речення) і *Дивитися на зів'ялі квіти сумно* (двоскладне речення). Це речення, де інфінітив супроводжують предикативні прислівники типу *весело, радісно, сумно, тужно, жахно* із значенням стану. Речення функціонують як односкладні особові при постпозиції інфінітива щодо предикативних прислівників. При препозиції інфінітива предикативні прислівники семантично наближаються до прикметників, внаслідок чого речення стає двоскладним [164, с.59].

П'ята група – дієслова на зразок *любити, кохати, ненавидіти, думати, вірити* тощо, які не виражають значень дії або процесу, напр.: *Раз якось Остапові **не спалося** (М. Коцюбинський); Замірові **не вірилось** (М. Коцюбинський)*. Це безособові речення, головний член яких виражений

безособовим, а також особовим дієсловом у безособовому значенні, який вживається тоді, коли треба позначити психічні й фізичні переживання людини, напр.: *Ні, їм таки **везло** нині (М. Коцюбинський); Соломії **пощастило** (М. Коцюбинський)*, стихійні явища, стани природи та довкілля, напр.: *Вже трохи **розвиднилось** (М. Коцюбинський); На заході трохи **вияснилось**, і на мутному небі вирізалися контури чорних, мов важкі хмари, гір (М. Коцюбинський)*.

Поширеними у сучасній українській мові – у розмовному та художньому стилях – є безособові речення з головним членом – дієсловом на *-ло*, які вживаються тоді, коли треба позначити явища і процеси природи, психічні й фізичні переживання людини, які здаються неясними, загадковими щодо свого походження, або ж коли треба сказати, що дія чи явище завдають шкоду [129, 300], напр.: *Жито **запалило** (М. Коцюбинський); Його, очевидячки, **дратувало**, що дичина безкарно летіла над головою, захищена високостю та заборною полювати до Петра (М. Коцюбинський); Ще більше **здивувало** її, коли вона побачила, як мачуха приступила до печі і крадькома, але так, що всі бачили, перехрестила горщик з мамалигою (М. Коцюбинський)*.

Інші ж безособові речення цієї підгрупи, залежно від семантики головного члена, вживаються виключно на означення своєрідних психічних і фізичних станів людини, позначаючи різні процеси сприймання чого-небудь, які часто функціонують як головні частини складнопідрядного речення з підметовим підрядним елементом. Роль головного члена таких безособових конструкцій здебільшого виконують дієслова сприймання: *бачиться, ввижається, здається, відчувається, мариться, привиджується, сниться, сприймається, чується* тощо, напр.: *Як гарно **марилося** на шкільній лаві, скільки робилося сміливих, але часом і неосяжних проєктів; Їй **видалось**, що от той баранячий череп, білий як сніг, моргнув на неї своїм порожнім, витеклим оком (М. Коцюбинський)*. На відміну від безособових речень із особовим дієсловом, вжитим у безособовому значенні, здебільшого можна

виявити те чи те відношення до суб'єкта [136, с.84], напр.: *Йому все щось верзлося, і в маячні він кликав дідуся* (М. Коцюбинський).

Шосту групу становлять іменники, які, виконуючи предикативну функцію безособового речення, втратили зв'язок із парадигмою іменникового відмінювання (повна втрата категорій роду, числа, відмінка) й стали еквівалентами предикативних слів прислівникового походження: *лихо, досада, пора, сором, охота, пора тощо, напр.: Досада мені, що до дівчини приступає шайтан, і нашіптує неподібні думки, і хвилює дівочу кров* (М. Коцюбинський). До цієї групи слів семантики стану належать безособові речення, головний член яких виражений предикативним словом типу *біда, гріх, лінь, жаль, диво, час, напр.: Жаль Йонові, що він не може посватати Гашицю, він так увірував у створену ним причину...* (М. Коцюбинський).

Частина предикативних слів співвідносна з відповідними предикативними прислівниками: *гріх мені – грішно мені, досада мені – досадно мені, сором тобі – соромно тобі.*

Сьому групу слів семантики стану становлять пасивні форми дієслова, утворені за допомогою постфікса -ся (-сь) від дієслів недоконаного виду дійсного способу: *складатися, писатися, називатися, напр.: І ходиться коло нього, як коло нього, як коло рідної дитини, і годиться йому, зате ж і звекається до нього, як до близької істоти, з життям котрої зв'язано власне життя, хліб, достаток...* (М. Коцюбинський). Формотворчі можливості безособових дієслів з постфіксом -ся обмежені, напр.: *розвидняється, розвиднятиметься, буде розвиднятися, розвиднялось, розвиднялось би, хай (нехай) розвидняється.* Їх проте небагато більше, а ті з них, що керують іменниками у формі давального відмінка, вживаються практично необмежено: *лежиться, працюється, сидиться* тощо. Безособові речення, головний член яких виражений безособовим дієсловом із постфіксом –ся, можна розподілити на речення, (1) головний член яких виражений дієсловом, що означає стан природи, напр.: *Як тільки добре смеркалось, Прохора забігла по Гашицю і сливе силоміць потягла її за собою*

(М. Коцюбинський), а також речення, (2) які означають стан або настрій суб'єкта (виступають слова на позначення сприймання: *бачитися, ввижатися, здаватися, відчуватися, маритися*), напр.: *Незважаючи на всі розказані Іваном страхи, Соломії здавалося надто просто пройти випробування* (М. Коцюбинський), і речення (3) в яких безособові дієслова, маючи значення необхідності, повинності, бажання та інші модальні значення, вживаються у ролі допоміжних дієслів у сполученні з інфінітивом, що називає конкретну дію [164, с.89], напр.: *Йому хотілось гукнути на всі легені словами пісні або хоч крикнути, взяти отак щось у руки – велике, міцне – і зламати його* (М. Коцюбинський). У безособових реченнях другого і третього різновиду при головному члені може бути непрямий додаток у формі давального відмінка іменника або займенника із значенням особи, яка перебуває в якомусь стані [164, с.89].

Результати аналізу представлені в таблиці №3.

Таблиця №3

Співвідношення частиномовного потенціалу слів семантики стану з типом речень в українській мові

Частиномовний потенціал слів семантики стану в українській мові	Типи речень
1. Прислівники з обставинним та якісно-означальним значенням: <i>холодно, спекотно, небезпечно, затишно, сумно, важко, тяжко</i> . Лексеми цього розряду позначають почуття, фізичні стани, стан природи і довкілля	1. Безособові речення, головний член яких виражений предикативним прислівником, виражають різні стани природи, навколишнього середовища, напр.: <i>На березі було теж тихо і безлюдно</i> (М. Коцюбинський), повідомляють про фізичні або психічні почуття людини, напр.: <i>Тиховичеві було сумно</i> (М. Коцюбинський)
2. Лексеми, що не мають омонімів: <i>боязно, видно, боляче, блакитно, солоно, запашино, строкато</i> - предикативні прислівники у функції присудка	2. Безособові речення, головний член яких виражений предикативним прислівником, виражають різні стани природи, навколишнього середовища, напр.: <i>Чорно і голо. Поночі й не видно</i> (М. Коцюбинський), повідомляють про фізичні або психічні почуття людини, напр.: <i>Йонові було досадно</i> (М. Коцюбинський)
3. Лексеми, які мають віддієприкметникові дієслівні форми на -но, -то: <i>написано, пояснено, опрацьовано</i>	3. Безособові речення з головним членом, вираженим безособово-предикативними формами на -но, -то, які вживаються на позначення природно-фізичних явищ та дій та

	не залежать від людської волі. А також на позначення різних станів у сфері людських відносин, напр.: <i>Всіх їх покарано</i> (М. Коцюбинський)
4. Лексеми, які мають модальне значення можливості, необхідності: <i>доцільно, можна, доступно, потрібно, необхідно</i> з предикатами стану	4. Безособові речення, головний член яких виражений предикативним словом типу: <i>можна, необхідно, доцільно, треба</i> виражають стан людини з відтінком можливості чи неможливості його життєвої реалізації, доцільності, неминучості, необхідності, повинності, напр.: <i>Як можна так кривдити людей</i> (М. Коцюбинський)
5. Дієслова на зразок: <i>любити, кохати, знати, вірити, думати, бути</i> які не виражають значень дії або процесу	5. Безособові речення, головний член яких виражений безособовим а також особовим дієсловом у безособовому значенні, який вживається тоді, коли треба позначити психічні й фізичні переживання людини, напр.: <i>На щастя, дітей не було в них; Мене докучило вреши сидіти на гарячій землі</i> (М. Коцюбинський)
6. Іменники, які виконують предикативну функцію: <i>біда, гріх, диво, лінь, жаль</i> .	6. Безособові речення, головний член яких виражений предикативним словом типу <i>біда, гріх, лінь, жаль, диво, сором, час</i> , напр.: <i>Робітники зупинились: жаль молдувана</i> (М. Коцюбинський)
7. Пасивна форма дієслова, утворювана за допомогою постфікса <i>-ся (-сь)</i> від дієслів недоконаного виду дійсного способу: <i>вірити-вірилось, спати – спалося, звикати – звикається</i>	7. Безособові речення, які означають різні стани або настрою дійової особи. Часто функціонують як головні частини складнопідрядного речення з підрядним з'ясувальним (виступають дієслова на позначення сприймання: <i>бачитися, ввижатися, здаватися, відчуватися, маритися</i>), напр.: <i>Неспокійно спалося Титовичеві тої ночі</i> (М. Коцюбинський)

4.3. Співвідношення частиномовного потенціалу слів семантики стану з типом речень в сучасній англійській мові

Граматична форма речення багатокомпонентна, її специфіка полягає у наявності в ньому певного набору слів, що комбіновані певним чином. Отже, можна сказати, що семантичне значення – це індивідуальний зміст речення, який формується конкретним лексичним наповненням його компонентів, а граматичне значення речення – це узагальнений зміст властивостей не одного, а класу речень [135, с.74]. Першим і необхідним етапом у дослідженні

структури речень є його сегментація, тобто членування речення на складові частини. Увага до компонентів речення має об'єктивні, пов'язані з природою досліджуваного явища, підстави – речення не надані нам у готовому вигляді носіями мови, а щораз “збираються”, “монтуються” ними зі слів, яким у реченні надаються функціональні, синтаксичні значення [137, с.75].

Речення, як одиниця мови, за допомогою якої здійснюється мовне спілкування, повинне, з одного боку, відбивати все різноманіття можливих, постійно мінливих позамовних ситуацій, а з іншого боку – через узагальнювальний характер структурних схем і семантичних конфігурацій упорядковувати повідомлення про них. Лише при задоволенні цих вимог мова може ефективно функціонувати як засіб спілкування й засіб мислення людини [86, с.12].

Особливістю англійського безособового речення є його синтаксична двоскладність (наявність підмета *it*) при семантичній односкладності. Вважається, що визначальним у становленні цього семантично-структурного типу речення була характерна для англійської мови тенденція до фіксованого порядку слів, що полегшувало розпізнання комунікативних типів речення протиставленням прямого та інверсійного порядку слів. Безперечним можна вважати й те, що формування бінарної моделі у реченні цього типу сприяло стабілізації саме такого порядку слів в англійській мові. *It* у безособових реченнях не має лексичного значення, воно виконує в реченні лише граматичну функцію формального підмета і не перекладається українською мовою. На думку Н.С. Іртенєвої, основною відмінністю безособових речень є заповнювання у них позиції підмета в англійській мові на відміну від нульового вираження його у реченнях в українській й російській мовах. Елемент *it*, який займає позицію підмета при безособовому змісті англійського речення, втрачає дейктичну сутність свого етимону – особового займенника *it* – і виступає омонімом останнього. Безособовість змісту цього типу речення визначається об'єктом повідомлення, напр.: *How late it was!* (O. Wilde) [104, с.167].

Співвіднесемо частиномовний потенціал слів семантики стану в англійській мові з типом речень:

Першу групу становлять лексеми, які передаються дієсловами-зв'язками, що створюють складений іменний присудок, напр.: *It is cold. It is hot. It is dangerous. It is comfortable. It is hard* і позначають стан природи і довкілля або перехід з одного стану в іншій, напр.: *It got cold* (*Похолоднішало*). Безособові речення, які складаються з формального підмета *it* та складеного іменного присудка, що виражений дієсловом-зв'язкою і предикативом, який може бути прикметником або іменником, напр.: “*Yes, it's been rather warm today*” (*A. Cronin*). В англійських безособових реченнях з іменним присудком функціонують такі дієслова-зв'язки: *to get, to grow, to be*. Значення дієслова-зв'язки вказує на статичність або динамічність стану, напр.: *It is dark. It is getting dark*.

Другу групу складають лексеми, що не мають омонімів: *alike, alive, afloat, afraid*. Двоскладні речення з складеним іменним присудком, який формується з дієслова-зв'язки і предикативного прикметника, напр.: *Her gift was too aware at once* (*D. Cusack*); *She was afraid he was not very intelligent* (*O'Connor*); *She was awake when she heard Roger come in and turning on her light she saw that it was four* (*O'Connor*).

Третю групу становлять лексеми представлені складеним присудком *to be + Past Participle*. Двоскладні речення з дієсловом у пасивній формі з або без прийменника, напр.: *Mary was fully aware of the esteem in which Anthony was held* (*G. Gordon*); *You were satisfied with that explanation* (*G. Gordon*).

Четверту групу складають модальні дієслова *can, may, must, ought to* з предикатами стану: *can understand, may know, must feel*. Двоскладні речення, головний член яких виражений складеним дієслівним модальним присудком, який формується з модального дієслова та інфінітива дієслів, які не вживаються у формі *Continuous*. І.В. Жигadlo, І.П. Іванова, Л.Л. Іофік розрізняють декілька видів складеного дієслівного модального присудка, які

відрізняються між собою за оформленням та модальним значенням службової частини [84, с.105].

Перший вид – службова частина виражена модальним дієсловом, напр.: *Anybody could be proud to have you as a wife (G. Gordon)*. Тісний зв'язок обох членів словосполучення підкреслюється відсутністю частки *to* при інфінітиві в сполученні з модальними дієсловами *can, might, may, must*. У реченні модальні дієслова мають одну функцію – беруть участь в утворенні складеного дієслівного модального присудка, не вступають у зв'язок з іншими частинами мови.

Другий вид – службова частина виражена дієсловом з модальним значенням у дійсному стані, напр.: *He intended to make his mother well-aware of his displeasure (G. Gordon)*. Вони можуть мати різні відтінки по відношенню до дієслів, які не вживаються у формі *Continuous* як до бажаного, передбачуваного, позначеного. Це такі дієслова як: *want, wish, desire, long, pant, yearn, hope, expect, seek, struggle, strive, aspire, intend, decide, resolve, try, attempt, endeavour, dare, venture*, напр.: *Try to accept truth, however bitter it was, and weave into a design for living (A. Christie)*; *He pants to keep an article which contribute to his reputation while he was alive, and to leave it to the nation after he was dead (G. Gordon)*.

Третій вид – дієслово з модальним значенням у пасивному стані, напр.: *We were supposed to wear steel helmets but they were uncomfortable and too bloody (E. Hemingway)*. Дієслова з модальним значенням можуть виражати: припущення (*believe, expect, suppose, assume*), ствердження (*know, observe, see, report, say*), відношення до дії (стану) як необхідному (*intend, require*) напр.: *That night at the mess I sat next to the priest and he was intended to hurt that I had not gone to the Abruzzi (G. Gordon)*.

До п'ятої групи належать такі дієслова стану, що не мають форми Present Continuous: *to love, to like, to know, to think, to believe*. Вони вживаються у двоскладних реченнях, головний член яких виражений дієсловами, що не мають форми *Present Continuous*, напр.: *You dislike me from*

the first moment I come here (W.S. Maugham), а також у складнопідрядних і складносурядних реченнях, де можуть бути одним із присудків.

Шосту групу іменників складають лексичні одиниці, які мають значення стану поряд з їхнім основним значенням, виражають фізичний стан людини: *rest, fit*; суспільний стан або діяльність людини: *bond, watch*; психічний стан людини: *fear, puzzle*. Слова цієї групи співвідносяться з безособовими та двоскладними реченнями, предикативом у яких є іменник, що може виражати: 1) стан навколишнього середовища, напр.: *It was getting daylight outside* (G. Gordon); 2) темпоральні характеристики, напр.: *It is nearly ten* (G. Gordon); 3) просторові характеристики, напр.: *It is only a hundred miles to Philadelphia* (Y. Yordon); 4) психічний стан людини, напр.: *It's a crying shame. When you think of the waste* (T. Lichtenberg); *You're a beggar!* (T. Lichtenberg).

Сьому групу складають прикметники, які передають фізичний та психічний стан особи, напр.: *sad, ill, well, sorry, happy*, напр.: *Ursula, where are you? I'm so happy!* (D.H. Lawrence). Прикметники *hungry* (голодний), *thirsty* (сπραглий), *cold* (холодний), *hot* (жаркий), *ill* (хворий), *sick* (хворий) вказують на фізичний стан особи, прикметники *angry* (сердитий), *glad* (радий), *happy* (щасливий), *uneasy* (незручний), *anxious* (стурбований) передають психічний стан особи. Вони вживаються в двоскладних реченнях, головний член яких, виражений складеним іменниковим присудком, який складається з дієслова-зв'язки та предикатива вираженого прикметником, напр.: *"I'm afraid you've not had a very happy life"* (A. Christie); *He was unruffled* (A. Christie).

Результати аналізу представлені в таблиці №4.

Таблиця №4

**Співвідношення частиномовного потенціалу слів семантики стану з
типом безособових речень в англійській мові**

Частиномовний потенціал слів семантики стану в англійській мові	Типи речень
1. Лексеми цього розряду передаються дієсловами-зв'язками, що створюють складений іменний присудок: <i>It is cold. It is hot. It is dangerous. It is comfortable. It is hard</i> і позначають фізичні стани, стан природи і довкілля або перехід з одного стану в інший: <i>It got cold (Похолоднішало)</i>	1. Безособові речення, які складаються з формального підмета <i>it</i> та складеного іменного присудка, що виражається дієсловом-зв'язкою і предикативом, який може бути прикметником або іменником, напр.: <i>It was dark now and the stars shone out of a clear sky (G. Parker)</i>
2. Лексеми, що не мають омонімів: <i>alike, alive, afloat, afraid</i> - предикативні прикметники у функції присудка	2. Двоскладні речення головний член яких виражений складеним іменниковим присудком, що виражається дієсловом-зв'язкою і предикативним прикметником, напр.: <i>His mother was alone in a deck-chair in the dark. (G. Gordon), "I'm afraid you've not had a very happy life" (A. Christie)</i>
3. Складений присудок <i>to be + Past Participle</i> <i>The documents are signed (Документи підписано)</i>	3. Двоскладне речення з дієсловом у пасивній формі з або без прийменника, напр.: <i>The glass of the exposed window was covered with a gritty film of opaque dust. (G. Gordon); Mary was fully aware of the esteem in which Anthony was held (G. Gordon)</i>
4. Модальні дієслова <i>can, may, must, ought to</i> з предикатами стану: <i>can understand (могти зрозуміти), may know (мати можливість знати), must feel (повинен відчувати)</i>	4. Двоскладні речення головний член яких виражений складеним дієслівним модальним присудком, який складається з модального дієслова та інфінітиву дієслів, які не вживаються у формі Continuous, напр.: <i>He could feel again that warm sensation of relief and escape. (G. Gordon)</i>
5. Дієслова, що не мають форми Present Continuous: <i>to love, to like, to know, to think, to believe</i>	5. Двоскладні речення головний член яких виражений дієсловами, що не мають форми Present Continuous а також складнопідрядні і складносурядні речення де можуть бути одним із присудків.: <i>to love, to like, to know, to think, to believe</i> , напр.: <i>"You dislike me from the first moment I come here" (W.S. Maugham).</i>

<p>6. Групу іменників складають лексичні одиниці, які мають значення стану поряд з їхнім основним значенням, виражають фізичний стан людини: <i>rest</i> (спокій), <i>depth</i> (доставати ногами до дна), <i>fit</i> (здоровий); суспільний стан або діяльність людини: <i>bond</i> (кріпак), <i>watch</i> (сторож); психічний стан людини: <i>fear</i> (страх), <i>puzzle</i> (збентеження)</p>	<p>6. Безособові та двоскладні речення, предикативом у яких є іменник, який може виражати: 1) стан навколишнього середовища, напр.: <i>It was getting daylight outside</i> (G. Gordon); 2) темпоральні характеристики, напр.: <i>It is nealy ten</i> (G. Gordon); 3) просторові характеристики, напр.: <i>It is only a hundred miles to Philadelphia</i> (Y. Yordon); 4) психічний, суспільний стан людини, напр.: <i>It's a crying shame. When you think of the waste</i> (T. Lichtenberg); <i>You're a beggar!</i> (T. Lichtenberg)</p>
<p>7. Прикметники, які передають фізичний та психічний стан особи, напр.: <i>ill, glad, sad</i></p>	<p>7. Двоскладні, підрядні і субпідрядні речення головний член яких виражений складеним іменниковим присудком, який складається з дієслова-зв'язки та предикатива вираженого прикметником, напр.: <i>You don't know how I feel. I'm so sad</i> (E. Hemingway)</p>

Висновки до розділу 4.

Аналіз одиниць із семантикою стану на синтаксичному рівні є складовою частиною комплексного розгляду дискусійного питання сучасного мовознавства про статус слів семантики стану. Проведення порівняльної характеристики основних формально-синтаксичних ознак слів семантики стану у зіставлюваних мовах – це ще один крок до пізнання мовних особливостей неблизькоспоріднених мов. Тому визначення формально-синтаксичних ознак слів семантики стану, на основі яких можна здійснити їх порівняльну характеристику є важливим компонентом дослідження. Аналіз речень з предикатами стану порівнюваних мов дав змогу окреслити основні структурні типи речень зі словами семантики стану, специфіка яких виявляється у функціонуванні як предикативного центра елементарних та неелементарних із семантичного погляду речень.

Здійснюючи порівняльний аналіз формально-синтаксичних ознак слів семантики стану в українській та англійській мовах, слід наголосити на таких рисах, які притаманні обом мовам: подібна синтаксична функція, нездатність означати чи доповнювати інші члени речення, поєднання зі зв'язкою, аналітичне утворення вищо-часових форм.

Суттєвою відмінністю між українськими й англійськими конструкціями є облігаторність підмета й присудка в англійських реченнях, на противагу цьому українські речення є здебільшого односкладними безособовими утвореннями. В англійській мові слова семантики стану можуть входити до складу як персональних, так й імперсональних речень, найпоширенішим типом яких є формально двоскладні речення із зв'язкою *to be*. Наступним поширеним в обох мовах типом є двокомпонентні конструкції з суб'єктом, вираженим давальним відмінком. Розбіжність між порівнюваними мовами полягає також у тому, що зв'язка при словах семантики стану може мати в українській мові нульове вираження, тоді як у англійській вона присутня завжди. Крім того, в українській мові в конструкціях з предикатами

стану може бути відсутній суб'єкт стану, тоді як в англійській мові використовуються особові двоскладні речення.

Часове значення речень зі словами семантики стану передається зв'язкою. Поширеним в обох мовах є структурно-семантичний тип речень з інфінітивом як виразником вторинної предикації.

Розглянувши співвідношення частиномовного потенціалу слів семантики стану з типом речень в сучасній українській мові та англійській мовах, можна сказати, що односкладні речення займають різне місце у типології речення в українській та англійській мовах. В українській мові легко виявити відоме різноманіття типів односкладних речень і варіативність їхньої семантики. В англійській мові кількість типів односкладних речень незначна. Це можна пояснити аналітичною побудовою речення, що склалася у новий період розвитку англійської мови, із властивим йому твердим порядком слів і обов'язковою наявністю підмета, хоча б формального. В одних випадках великому класу українських односкладних речень, таких як: *Сутеніє. Морозить. Важко*, в англійській мові відповідають двоскладні речення, пор.: *It is getting dark. It freezes. It is difficult* з вираженим формальним підметом *It*.

Безособовим реченням в українській мові, у яких головний член, виражений предикативним прислівником або іменником на означення стану природи, навколишнього середовища, фізичного або психічного стану людини, в англійській мові відповідають двоскладні, підрядні і субпідрядні речення, головний член яких виражений складеним іменниковим присудком, який об'єднує дієслово-зв'язку та предикатив виражений прикметником, іменником, дієприкметником.

РОЗДІЛ 5. ТИПИ ВАЛЕНТНОСТІ СЛІВ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ СТАНУ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

5.1. Валентність слів семантики стану в українській та англійській мовах

Формальні критерії класифікації слів семантики стану за частиномовною ознакою досить обмежені в зіставлюваних мовах. Тому припускаємо, що розгляд питання про сполучуваність слів семантики стану, їхньої валентності та дистрибуції в обох мовах з подальшим порівняльним аналізом показників реалізації видів валентності в мові є найбільш об'єктивним виявленням синтаксичних потенцій слів семантики стану.

Вперше поняття валентності було обґрунтовано в західноєвропейському мовознавстві на матеріалі французької мови Л. Теньєром для позначення здатності дієслова до керування залежними словами – актантами. Л. Теньєр зазначив, що актанти – це живі істоти чи предмети, які беруть участь у процесі в будь-якій якості [191, с.117]. Кількість таких учасників обмежена – це підмет і додаток. Підмет вважається першим учасником, прямий додаток – другим, непрямий додаток – третім. Обставинні слова були усунені з теорії валентності. Вони одержали назву "сирконстанти". Л. Теньєр, виходячи з кількості актантів, які передбачені, поділяє всі дієслова на чотири групи: авалентні (безособові), одновалентні (неперехідні), двовалентні (перехідні з одним додатком), тривалентні (перехідні з двома додатками). У цьому тлумаченні поняття валентності, яке відноситься тільки до дієслова, пов'язане з вербоцентричною теорією речення. Г. Брінкман розділяє думку Л. Теньєра, який розглядає валентність як кількісну характеристику сполучуваності дієслів, і поширює її на іменник, прикметник, розділяючи частини мови на групи "відкритих" і "закритих", відповідно до їх обов'язкової чи факультативної сполучуваності [214, с.56].

У 60-80 роках ХХ ст. у німецькій, польській і особливо чеській лінгвістиці почав здійснюватись опис дієслівного речення на основі

валентних характеристик дієслова (П. Адамець, В. Бонзе, К. Габка, Ф. Данеш, У. Канторчик, М. Кубик, В. Мюльнер, Д. Радтке, Р. Ружичка, та ін.).

Багато відомих лінгвістів займалися вивченням валентного потенціалу мовних одиниць на матеріалі різних мов. Вагомий внесок у розробку загальної теорії валентності зробили В.Г. Адмоні [1955], Б.М. Лейкіна [1961], Ю.Д. Апресян [1963], М.Д. Степанова [1973], Г. Хельбіг [1978], С.М. Панкратова [1987], Й.Ф. Андерш [1987], А.П. Загнітко [1990, 1994], І.Р. Вихованець [1992, 1993], П. Сгалл [1998], Б. Парті [1972, 1993], Г. Хельбіг [1986] та інші. Термін “валентність слова” є вдалою екстраполяцією хімічного поняття в поняття лінгвістики [67, с.61]. Валентність як лінгвістичне явище належить до розряду найпопулярніших понять сучасного мовознавства, незважаючи на те, що ні зміст, ні співвідношення цього поняття з деякими іншими лінгвістичними явищами не можна назвати повністю визначеними. Особливий інтерес до валентності пояснюється й тим, що це граничне явище, яке перебуває на межі між граматикою і лексикологією, синтаксисом і семантикою.

С.Д. Кацнельсон [1972] у своїй праці ”Типология языка и речевое мышление” виділяє поняття валентності як одне з основних у граматиці, що розкриває сутність різних мовних явищ. Валентний аналіз найбільш активно став застосовуватися у розвідках східнослов'янських лінгвістів (див. праці, Б.О. Абрамова, П. Адамця, Й.Ф. Андерша, І.Р. Вихованця, К.Г. Городенської, А.П. Грищенко, Г. Зандау, К.-Е. Зоммерфельд, Т.П. Ломтева, Я. Руферової, Г.Г. Сильницького, М.І. Степаненка, М.Д. Степанової).

5.2. Рівні валентності слів семантики стану в українській та англійській мовах

Поняття валентності у лінгвістиці розуміють і використовують надзвичайно широко – стосовно одиниць різних рівнів [Загнітко 1990, 1994; Масицька 1993, 1995, 1998; Филичева 1967; Степанов 1975; Лосев 1981; Засорина, Берков, 1961]. Зважаючи на те, що валентність визначають, як здатність слова вступати у синтаксичні зв'язки з іншими елементами,

очевидно, що синтаксична валентність є одним з рівнів реалізацій валентності.

С.Д. Кацнельсон, який уперше увів це поняття у східнослов'янську лінгвістику, пов'язав валентність з реченням: “Здатність слова певним чином реалізуватися у реченні і вступати в певні комбінації з іншими словами можна було б назвати синтаксичною валентністю” [111, с.132].

М.Д. Степанова і Г. Хельбіг [1978] визначають рівні валентності в плані діалектики відношень між дійсністю, мисленням та мовою, виходячи з того, що явища позамовної дійсності – це об'єкт розумового відображення і також мотивація мовних структур. Вони виділяють такі рівні валентності: логічний, семантичний і синтаксичний. Логічна валентність – це немовні відношення між понятійними змістами, семантична валентність проявляється на основі сумісності та сполучуваності семантичних компонентів (ознак, сем), синтаксична валентність – це облігаторна чи факультативна заповнюваність відкритих позицій визначеного числа і виду, які є різними в різних мовах [188, с.157].

М.Д. Степанова запропонувала поняття “внутрішньої” валентності для фонетичних, морфологічних, семантичних компонентів слова, що дозволило активізувати подальші дослідження в галузі словотворення [187, с.32-61].

Крім того, слід визначити й інші види валентності. Залежно від можливостей і способів трансформаційного розгортання речення О.І. Москальська виділяє активну і пасивну валентність [154, с.104]. Залежно від порядку мовних одиниць одна відносно іншої В.В. Бурлакова виокремлює ліву і праву валентність [40, с.283]. На підставі облігаторності та необлігаторності заповнення всіх можливих позицій В.Г. Адмоні, В. Гак вирізняють обов'язкову й факультативну валентність [7, с.137; 61, с.218]. Від належності до дієслова або до залежних від нього елементів Б.О. Абрамов виділяє відцентрову і доцентрову валентність [1, с.247].

Вважаємо доцільним визначити сполучувальні властивості слів семантики стану, тобто їхню здатність вступати у зв'язок з іншими словами, а

також реалізацію цих можливостей у мові. **Валентність** – це потенційна здатність слова встановлювати зв'язок з іншими словами. **Сполучуваність** – це реалізація валентності слова, його зв'язок з іншими словами в реченні. **Дистрибуція** – це сукупність всіх оточень, у яких воно зустрічається в тексті. Для того, щоб зробити висновки про загальні валентні властивості слів семантики стану, тобто визначити категорійну валентність, слід розглянути сполучуваність і валентність одиниць, які належать до слів семантики стану.

Оскільки слова семантики стану, як частина мови у реченні вступають у зв'язок з іншими частинами мови і одночасно виконують певну синтаксичну функцію, а також мають певне лексичне значення, тому необхідно виділити граматичну й лексичну сполучуваність. Коли ми говоримо про граматичну сполучуваність, ми маємо на увазі морфолого-синтаксичну, тобто сполучуваність між словами – частинами мови, і також синтаксичну, тобто сполучуваність між словами – членами речення. За тим же принципом будемо визначати морфолого-синтаксичну і синтаксичну валентність.

Насамперед визначимо морфолого-синтаксичну, лексичну і синтаксичну валентність слів семантики стану в англійській та українській мовах, потім, проведемо валентний аналіз слів, які належать до основних частиномовних розрядів слів семантики стану, на основі яких сформувалися слова семантики стану в зіставляваних мовах і окреслимо категорійну валентність слів семантики стану. На підставі попереднього аналізу зіставимо категорійну валентність слів семантики стану в досліджуваних мовах.

Для схематичного представлення моделей сполучуваності слів семантики стану пропонуємо такі умовні позначення: St – слово семантики стану; N – іменник; V – дієслово; Link (V) дієслово-зв'язка; Adj – прикметник; Adv – прислівник; Pr – займенник; Cl – підрядне речення.

Встановимо види морфолого-синтаксичної валентності слова семантики стану *aware*. Розглянемо приклади сполучуваності слова *aware* в мові:

1. *He was aware (D. Cusack) (Він усвідомлював)*, Pr – Link (V) – St;
2. *He was suddenly aware that it was six more mouths, and the extra time shattered his complacency (D. Cusack)*,
Pr – Link (V) – Adv – St – that-cl;
3. *He was aware that he had crossed the room until he found he was snapping the blind cord to and fro against the window frame (G. Gordon)*,
Pr – Link (V) – St – that-cl;
4. *Many men counted him as their friends and their wives were aware of his popularity (G. Gordon)*,
N – Link (V) – St – of Pr N;
5. *Hunt was aware that Mrs. Ferreira had spied on his hotel on Saturday afternoons (G. Gordon)*,
N – Link (V) – St – that-cl;
6. *From the moment she had become aware that she was pregnant, she had been consumed with fear that the second child might not be as white (G. Gordon)*,
Adv – Pr – Link (V) – St – that-cl;
7. *He found his brother not only sympathetic but fully aware of the tragedy that threatened him (G. Gordon)*,
Adv – St – of N;
8. *Looking at him she was aware in a sudden flash of revelation that the mockery went out of his face and for a moment it was full of tenderness (D. Cusack)*,
Pr– Link (V) – St – in Adj N;
9. *He told her stories of the camp, and she laughed with him and was aware of something new in him (D. Cusack)*,
Link (V) – St – of Adv;
10. *Mary was fully aware of the esteem in which Anthony was held (G. Gordon)*,
N – Link (V) – Adv – St – of N;

11. *The way his heart was tic-tocking in his chest and his blood burning in his veins made him aware of an intolerable need of Jan of which he had never before been aware (G. Gordon),*

Link (V) – Pr – St – of Adj, Pr – Link (V) – St.

Можна виділити такі морфолого-синтаксичні реалізації сполучуваності слова *aware*:

- 1) Pr – Link (V) – St;
- 2) Pr – Link (V) – Adv – St – that-cl;
- 3) Pr – Link (V) – St – that-cl;
- 4) N – Link (V) – St – of Pr_N;
- 5) N – Link (V) – St – that-cl;
- 6) Adv – Pr – Link (V) – St – that-cl;
- 7) Adv – St – of N;
- 8) Pr – Link (V) – St – in Adj;
- 9) Link (V) – St – of Adv;
- 10) N – Link (V) – Adv – St – of N;
- 11) Link (V) – Pr – St – of Adj, Pr – Link (V) – St.

Ці приклади не представляють цілісну картину сукупності всього оточення, тобто всіх випадків можливої дистрибуції слова семантики стану *aware*, але дають нам відносно повну картину його сполучуваності. Всі моделі можна поділити на дві групи: перша – ті, що мають елемент Link (V), і друга – ті, що не мають його, але обов'язково мають елемент N або Pr.

Елемент St повинен сполучатися з елементом Link (V) або з елементом N/Pr: Link (V) – St та N/Pr – St – обов'язкові сполучення. Також елемент St може сполучатися з такими елементами: Adv, Adj, Pr, that-cl, in Adj, of Adj_n, of Adv, of N, of Pr_n – факультативні сполучення.

Розглянемо властивості елемента St при сполученні з іншими елементами. Оскільки елемент St стоїть праворуч від елемента Link (V) та елемента Pr, то він має з ними лівосторонній зв'язок. St має лівосторонній та

правосторонній зв'язок з елементами N, Adv, та правосторонній зв'язок з елементами: in Adj, of N, of Adj, of N, of Pr n, that-cl.

Встановимо, чи є зв'язок елемента St з іншими елементами активним, пасивним або взаємним. Для цього усуваємо з речення поперемінно елемент St і елемент, з яким він вступає у зв'язок. Якщо при усуненні якого-небудь елемента змінюється граматична структура речення, то **зв'язок взаємний**, напр.: *Now I **am** well **aware** that grandeur, malice and charity, hatred and love, can find place side by side in the same human heart (G. Gordon),*

Pr – Link (V) – Adv – St – that-cl, якщо ми виключаємо елемент *am*, схематично зазначений Link (V), то змінюється граматична структура речення: *Now I ...well **aware** that grandeur, malice and charity, hatred and love, can find place side by side in the same human heart (G. Gordon),* Pr – Adv – St – that-cl, тому що зв'язок Link (V) – St є обов'язковим. Якщо ми виключаємо елемент *aware*, то також змінюється граматична структура речення: *Now I **am** well ...that grandeur, malice and charity, hatred and love, can find place side by side in the same human heart (G. Gordon),* Pr – Link (V) – Adv – that-cl, тому що наявність елемента St в моделі речення є обов'язковою.

Якщо при виключенні елемента, з яким St вступає у зв'язок, змінюється граматична структура речення, а виключення St не приводить до подібних змін, то **зв'язок пасивний**, напр.: *She did not call him; she gave no sign that she **was aware** of his existence; she merely walked up and down composedly (S. Lewis),* Pr – Link (V) – St – of N. Усунемо елемент *she* схематично зазначений Pr, з яким St вступає в обов'язковий зв'язок: *She did not call him; she gave no sign that... **was aware** of his existence; she merely walked up and down composedly (S. Lewis)* – граматична структура речення змінилася: Link(V)–St–of N.

Усунемо елемент *aware* схематично зазначений St з близьким оточенням: *She did not call him; she gave no sign...; she merely walked up and down composedly (S. Lewis),* – граматична структура створеної трансформи не змінилася.

Якщо при виключенні елемента, з яким St вступає у зв'язок, не змінюється граматична структура речення, а виключення St приводить до подібних змін, то зв'язок **активний**, напр.: *He was not perfectly aware of how at last he took his leave (S. Lewis)*, Pr – Link (V) – Adv – St – of-cl. Усунемо елемент *perfectly* схематично зазначений Adv, з яким St вступає у факультативний зв'язок: *He was ... aware of how at last he took his leave; he was in dream from which he did not emerge till long afterwards (S. Lewis)* – граматична структура речення, яке залишилося, не змінилася Pr – Link (V) – St – of-cl. Усунемо елемент *aware* схематично зазначений St, який є обов'язковий: *He was not perfectly... of how at last he took his leave; he was in dream from which he did not emerge till long afterwards (S. Lewis)*, Pr – Link (V) – Adv – of-cl - граматична структура речення змінилася.

Ще один приклад: *His awakening was simple, easy, without movement save for the eyes that opened and made him aware of darkness (J. London)*, Link (V) – Pr – St – of N. Усунемо елемент *of darkness* схематично зазначений of N, з яким St вступає у факультативний зв'язок: *His awakening was simple, easy, without movement save for the eyes that opened and made him aware... (J. London)*, Link (V) – Pr – St – граматична структура не змінилася. Усунемо елемент *aware* схематично зазначений St, який є обов'язковий: *His awakening was simple, easy, without movement save for the eyes that opened and made him...of darkness (J. London)*, Link (V) – Pr – St – of N – граматична структура змінилася.

Таким же чином ми можемо встановити, що зв'язок St з елементами in Adj, of N, of Adj, of Prn, of N, that-cl – активний. Зв'язок St з іншими елементами може бути альтернативно-обов'язковим, якщо він прогнозує появу інших елементів, напр.: елемент St прогнозує появу елементів Link (V) або N/Pr, з іншими елементами зв'язок необов'язковий.

Узагальнимо властивості зв'язків елемента St з іншими елементами:

1. Link (V) ↔ St – зв'язок взаємний, лівосторонній, альтернативно-обов'язковий;

2. N/Pr → St – зв'язок пасивний, правосторонній, лівосторонній, альтернативно-обов'язковий;

3. Adv → St – зв'язок активний, правосторонній, лівосторонній, необов'язковий;

4. St → in Adj, of N, of Adj, of Prn, of N, that-cl – зв'язок активний, правосторонній, необов'язковий.

Зв'язки, які встановлює слово семантики стану з словами інших частин мови, складають його морфолого-синтаксичну валентність, зокрема слово семантики стану *aware* має таку морфолого-синтаксичну валентність:

1. Вербальна морфолого-синтаксична валентність (модель Link (V) ↔ St);

2. Субстантивна морфолого-синтаксична валентність (модель N/Pr → St);

3. Адвербіальна морфолого-синтаксична валентність (модель Adv → St);

4. Номінативна морфолого-синтаксична валентність (модель St → in Adj, of N, of Adj, of Prn, of N, that-cl).

Розглянемо **морфолого-синтаксичну** валентність слів семантики стану в українській мові. Для зручності зіставлення моделей категорійної валентності в досліджуваних мовах пропонуємо запис моделей сполучуваності слів семантики стану в українській мові вести тими ж умовними позначеннями, що і в англійській мові: St – слово семантики стану; N – іменник; Link (V) – дієслово-зв'язка; Adj – прикметник; Adv – прислівник; Pr – займенник; і/бо-cl – підрядне речення; cl – безприйменникове підрядне речення.

Розглянемо приклади сполучуваності слова *було страшно* (синоніми *було лячно, було моторошно, боязко*) в українській мові, та встановимо види морфолого-синтаксичної валентності:

1. *Йому було холодно й страшно у лісі* (М. Коцюбинський), Pr – Link (V) – St – St – N;

2. *На серці було неспокійно, лячно чогось* (М. Коцюбинський), N– Link (V) – St – St – Pr;
3. *Князям тоді було страшно безпорадності, з якою неминуче мали б зіткнутися, якби спробували вирішити те, чого не вдавалося ще вирішити нікому* (П. Загребельний), N – Adv – Link (V) – St – N;
4. *Маркерію справді було страшно, бо з'явилися вороги, хоч і не відав про те ніхто* (П. Загребельний), N – Adv – Link (V) – St – cl;
5. *Петрик жив з мамою край села під самісіньким лісом, і йому було страшно вечорами* (В. Кучер), Pr – Link (V) – St – N;
6. *Дівчині стало лячно, моторошно, тому вона і залишила помешкання* (М. Олійник), N – Link (V) – St – St – cl;
7. *Боязко мені, бо соромливий собі я вдався* (С. Васильченко), St+ Pr +бо-cl;
8. *Йому було боязко за міст, може, більше, ніж за власне тіло* (П. Загребельний), Pr – Link (V) – St – N;
9. *Не було мені тоді страшно* (П. Загребельний), Link (V) – Pr – Adv – St;
10. *Їй стало і радісно, і страшно, і соромно, мало не так, як у ті вечори, коли до неї почав уцацати Іван* (М. Стельмах), Pr – Link (V) – St – St – St – cl.

Моделі морфолого-синтаксичної сполучуваності слова *було страшно* та його синонімів:

- 1) Pr – Link (V) – St – St – N;
- 2) N – Link (V) – St – St – Pr;
- 3) N – Adv – Link (V) – St – N;
- 4) N – Adv – Link (V) – St – i-cl;
- 5) Pr – Link (V) – St – N;
- 6) N – Link (V) – St – St – cl;
- 7) St+ Pr +бо-cl;
- 8) Pr – Link (V) – St – N;
- 9) Link (V) – Pr – Adv – St;
- 10) Pr – Link (V) – St – St – St – cl.

Елемент St сполучається з елементом Link (V) або з елементом N/ Pr: Link (V) – St та N/Pr – Link (V) – St. Також елемент St може сполучатися з елементами: Adv, Pr, St, cl, N.

Елемент St має з елементами Link (V) та Adv лівосторонній зв'язок. St має лівосторонній та правосторонній зв'язок з елементами N, Pr, St та правосторонній зв'язок з елементами: St, cl, N.

З'ясуємо зв'язок елемента St з іншими елементами. **Зв'язок взаємний**, напр.: *Кирикові стало лячно, захотілося перехреститися (П. Загребельний)*, N–Link(V)–St–cl, при виключенні елемента *Кирикові*, схематично зазначеного N, змінюється граматична структура речення: ... *стало лячно, захотілося перехреститися (П. Загребельний)*, Link(V)–St–cl, при виключенні елемента *стало лячно*, схематично зазначений Link(V)–St, також змінюється граматична структура речення: *Кирикові...*, *захотілося перехреститися (П. Загребельний)*, N – cl.

Зв'язок пасивний, напр.: *Кушнірові стає моторошно, тому що мовчки вони проходять повз хату Василя Підпригори (М. Стельмах)*, N – Link (V) – St – тому що-cl. Усунемо елемент St з близьким оточенням: ... *тому що мовчки вони проходять повз хату Василя Підпригори (М. Стельмах)* - граматична структура речення, яке залишилося, не змінилася, при виключенні елемента *Кушнірові*, схематично зазначеного N, змінюється граматична структура речення: ... *стає моторошно тому що мовчки вони проходять повз хату Василя Підпригори (М. Стельмах)*.

Зв'язок активний, напр.: *Маркурію було боязко, тому що ординці могли завадити йому повернутися до Мостища (П. Загребельний)*, N–Link(V) –St – тому що-cl. Усунемо елемент *тому що ординці могли завадити йому повернутися до Мостища*, схематично зазначений *тому що-cl*, з яким St вступає у зв'язок: *Маркурію було боязко, ... (П. Загребельний)*, N–Link(V)–St–граматична структура речення, що залишилося, не змінилася. Усунемо елемент *було боязко*, схематично зазначений Link(V) – St: *Маркурію ..., тому*

що ординці могли завадити йому повернутися до Мостища (II Загребельний), N – тому що cl – граматична структура речення змінилася.

Можно встановити, що зв'язок St з елементом N альтернативно-обов'язковий, з елементами Link(V), Pr, St, Adv зв'язок необов'язковий, з елементами й St, cl, N – активний.

Узагальнимо властивості зв'язків елемента St з іншими елементами:

1. N/Pr ↔ St – зв'язок взаємний, правосторонній, лівосторонній, альтернативно-обов'язковий.
2. Link(V) → St – зв'язок пасивний, лівосторонній, необов'язковий.
3. Adv → St – зв'язок активний, правосторонній, лівосторонній, необов'язковий.
4. St → St, cl, N, Adj – зв'язок активний, правосторонній, необов'язковий.

Морфолого-синтаксична валентність слова семантики стану *було страшно* та його синонімів становить:

1. Вербальна морфолого-синтаксична валентність (модель Link(V) → St).
2. Субстантивна морфолого-синтаксична валентність (модель N/Pr ↔ St).
3. Адвербіальна морфолого-синтаксична валентність (модель Adv → St).
4. Номінативна морфолого-синтаксична валентність (модель St → St, cl, N, Adj).

Так, слова семантики стану в досліджуваних мовах мають чотири види морфолого-синтаксичної валентності.

Перший вид валентності – це **вербальна валентність**, при якій слова семантики стану в англійській мові мають потенційну здатність вступати у взаємний, лівосторонній, альтернативно-обов'язковий зв'язок з дієсловами-зв'язками. В українській мові слова семантики стану мають потенційну здатність вступати у пасивний, лівосторонній, необов'язковий зв'язок.

Другий вид – **субстантивна валентність**, при якій слова семантики стану в англійській мові мають потенційну здатність вступати у пасивний, правосторонній, лівосторонній, альтернативно-обов'язковий зв'язок з іменниками або займенниками. В українській мові слова семантики стану

мають потенційну здатність вступати у взаємний, правосторонній, лівосторонній, альтернативно-обов'язковий зв'язок з іменниками або займенниками.

Третій вид – **адвербіальна валентність**, де слова семантики стану в англійській мові мають потенційну здатність вступати в активний, правосторонній, лівосторонній, необов'язковий зв'язок з прислівниками. В українській мові слова семантики стану мають потенційну здатність вступати у зв'язок активний, правосторонній, лівосторонній, необов'язковий зв'язок з прислівниками.

Четвертий вид – **номінативна валентність**, при якій слова семантики стану в англійській мові мають потенційну здатність вступати в активний, правосторонній, необов'язковий зв'язок з іменниками, прикметниками, або з безприйменниковим додатком. В українській мові слова семантики стану мають потенційну здатність вступати у зв'язок активний, правосторонній, необов'язковий з іменниками, прикметниками, або з безприйменниковим додатком.

Під **лексичною валентністю** ми розуміємо потенційну здатність слова встановлювати семантичний зв'язок зі словами, словосполученнями та реченнями на основі їхнього лексичного та функціонально-семантичного значення.

Для того, щоб визначити лексичну валентність слова *aware* будемо використовувати дані про його синтаксичну валентність та досліджуватимемо його лексичну сполучуваність. Для схематичного представлення моделей сполучуваності слів семантики стану пропонуємо такі умовні позначення: Sub – підмет, Prdv – присудок, St Prd/ Attr /Com – предикатив, означення, об'єктне уточнення, які виражені словом семантики стану.

Розглянемо лексичне наповнення елементів, з якими слово *aware* вступає у зв'язок в моделях синтаксичної валентності. Опрацюємо модель Sub→StPrd: *They were more aware of developments than he imagined* (D. Cusack).

При реалізації моделі в мові місце елемента Sub займають слова, які позначають людину і мають абстрактне лексичне значення ”жива істота”. Крім того в реченні вони вступають в семантичний зв'язок і мають ще одне значення – функціонально-семантичне. Слово *they* має функціонально-семантичне значення “носій стану”. Лексичне та функціонально-семантичне значення складають основу для визначення лексичної валентності.

Лексична сполучуваність – це семантичний зв'язок слів у лінійному ряді при їх функціонуванні [196, с.23]. Досліджуючи лексичну валентність слів семантики стану, ми розглядаємо семантичні зв'язки між словами. Розглянемо такі приклади: *He was aware of certain physical sensations in himself – slight dizziness and heat – a tendency to inhale sharply and with effort* (D. Cusack), Sub – St Prdv; *I do not think that Miss Arundell was aware of the true facts of the matter* (Y. Yordon), Sub – StAttr. Між словами *aware* і *he* у першому прикладі та *aware* і *Miss Arundell* у другому, існує семантичний зв'язок. Тому при розгляді лексичної валентності необхідно простежити лексичне наповнення моделей синтаксичної валентності та лексичне наповнення синтаксичних конструкцій Sub – St Prdv і Sub – StAttr.

Слова семантики стану вступають у зв'язок зі словами такого функціонально-семантичного значення:

1. Дія – наявність стану, напр.: *She was half asleep* (D. Cusack).
2. Дія – залежна наявність стану, напр.: “*Anyway, it'll be better than being cooped up alone with that all the time*” (S. Maugham).
3. Дія – одночасна зі станом, напр.: *Now it showed half past ten as he entered the village, which was half asleep, wore a reassuring air of calm* (A. Cronin).
4. Дія – причина стану, напр.: *When I explained that he was anxious to forgive, the doctor looked at him suddenly, with curious searching eyes* (A. Cronin).
5. Предметність – носій стану, напр.: “*I am afraid something has happened,*” *she faltered* (S. Maugham)-(жива предметність); *Her soul had been transparent as glass; now it was aware that its depths held something he did not know* (S. Maugham)- (нежива предметність).

6. Предметність – причина стану, напр.: *He was so well **aware of** his amiable **gift** that he took it as a matter of course (S. Maugham)- (нежива предметність);*
*But I'm quite sure you're **afraid of him** (F. O'Connor)- (жива предметність).*
7. Процес – причина стану, напр.: *"I'm so **ashamed that I shall not go to her as pure as she will come to me**" (S. Maugham).*
8. Судження – причина стану, напр.: *A wave of physical weakness came over Page as he broke off, **aware that he had made not the slightest impression on Somerville** (A. Cronin).*
9. Невизначеність – причина стану, напр.: ***What are you afraid of** (D. Cusack).*
10. Ставлення до реальності – оцінка стану, напр.: *"I'm **perfectly aware of that**", - Henry said (A. Cronin).*
11. Відтінок, який був принесений зовні – оцінка стану, напр.: *He left **horribly sick** (D. Cusack).*

Слід зауважити, що під функціонально-семантичним значенням “причина стану”, ми розуміємо, що всі слова, словосполучення, які означають живі та неживі істоти, явища, факти, і були пов’язані зі словами семантики стану семантичними зв’язками, представляють собою причину виникнення цього стану.

Визначимо лексичну валентність слова *було страшно* та його синонімів. Опрацюємо модель $Obj' \rightarrow St Prd$: *Їй стало страшно від моторошного грюку (Панас Мирний)*. Слово *їй* має функціонально-семантичне значення “носій стану”. Розглянемо модель $Obj' + StAttr$ і встановимо семантичні зв’язки між словами, напр.: *Єлизавета гладила йому волосся, а йому було так лячно, що жодного разу не погладив її кіс (П. Загребельний)*.

Між словами *стало страшно* і *їй* у першому прикладі та *було так лячно* і *йому* у другому існує семантичний зв’язок. Тому при розгляді лексичної валентності, як в англійській мові, так і в українській необхідно простежити лексичне наповнювання моделей синтаксичної валентності та лексичне наповнювання синтаксичних конструкцій $Obj' - St Prdv$ і $Obj' - StAttr$.

Слова семантики стану в українській мові вступають у зв'язок зі словами такого функціонально-семантичного значення:

1. Дія – наявність стану, напр.: *Ні в яких султанських щоденниках не **писано** про цю ніч. І сам Сулейман забув про неї уже вранці (П. Загребельний).*
2. Дія – залежна від наявності стану, напр.: ***Дивно було** йому і з того, що його не розпитують, хто він і як у нетрі забився (І. Багрянний).*
3. Дія – одночасна з наявністю стану, напр.: *Григорій слухав лагідну, спокійну мову цієї жінки, цієї матері, і **було йому дивно приємно** (І. Багрянний).*
4. Дія – причина стану, напр.: *Це його зворушувало, і за це **він був вдячний** їм (І. Багрянний).*
5. Предметність – носій стану, напр.: *Озирнувся: **в хаті було порожньо** (І. Багрянний).*
6. Предметність – причина стану, напр.: *Найперше — **ніж** мусить **бути гострий** (І. Багрянний)-(нежива предметність); *Аж самому **стало** себе **шкода**, **шкода** того безжурного, молодого, веселого обличчя, що колись зводило дівчат з розуму (І. Багрянний)- (жива предметність).**
7. Процес – причина стану, напр.: ***Було приємно**, аж здавалося, що ноги п'ють воду жадібно і вона поступає по жилах вище, вище і заспокоює, і втихомирює біль у м'язах та суглобах (І. Багрянний).*
8. Судження – причина стану, напр.: *І взагалі раджу **бути пильнішими** (І. Багрянний).*
9. Невизначеність – причина стану, напр.: *Чи **можна кохати** зараз, чи ця лиха година **вбиває** все в наших серцях? (О.Гончар).*
10. Ставлення до реальності – оцінка стану, напр.: ***Тяжко було** без тебе, а з тобою **ще** **тяжче** (Марко Вовчок).*
11. Відтінок, який був принесений ззовні – оцінка стану, напр.: ***Ще ж було зовсім рано**, ще роса мерехтіла на травах, вилучаючи проміння, як найкоштовніші перлини (І. Багрянний).*

Зіставлювані мови мають наступні види лексичної валентності: “Дія – наявність стану”, “Дія – залежна наявність стану”, “Дія – одночасна з

наявністю стану”, “ Дія – причина стану”, “Предметність – носій стану”, “Предметність – причина стану”, “Процес – причина стану”, “Судження – причина стану”, “Невизначеність – причина стану”, “Відношення до реальності – оцінка стану”, “Відтінок, який був принесений ззовні – оцінка стану”.

Встановимо **синтаксичну валентність** слова семантики стану “*aware*” та одиниць, з якими воно вступає у зв'язок на прикладі речень, які були розглянуті з погляду сполучуваності слова “*aware*” у мові. Для запису моделей сполучуваності пропонуємо такі умовні позначення: Sub – підмет, Prdv – присудок, Obj – додаток, який відноситься до члена речення, вираженого словом семантики стану; Obj' – додаток, до якого відноситься член речення, виражений словом семантики стану; Cl – підрядне речення; Attr – означення; Prd – предикатив; Adm – обставина; St Prd/ Attr /Com – предикатив, означення, об'єктне уточнення, які виражені словом семантики стану.

1. *He was aware* (D. Cusack),

Sub – St Prd.

2. *He was suddenly aware that it was six more mouths, and the extra time shattered his complacency* (D. Cusack),

Sub – St Prd – Adm;

3. *He was aware that he had crossed the room until he found he was snapping the blind cord to and fro against the window frame* (G. Gordon),

Sub – St Prd – Adm;

4. *Many men counted him as their friends and their wives were aware of his popularity* (G. Gordon),

Sub – St Prd – Obj;

5. *Hunt was aware that Mrs. Ferreira had spied on his hotel on Saturday afternoons* (G. Gordon),

Sub – St Prd - Cl;

6. *From the moment **she had become aware that** she was pregnant, she had been consumed with fear that the second child might not be as white (G. Gordon),*

Adm – Sub – St Prd – Obj;

7. *He found his brother not only sympathetic but **fully aware of** the tragedy that threatened him (G. Gordon),*

Sub – PrdV – St Attr – Obj;

8. *Looking at him she **was aware in** a sudden flash of revelation that the mockery went out of his face and for a moment it was full of tenderness (D. Cusack),*

Sub – St Prd – Cl;

9. *He told her stories of the camp, and she laughed with him and **was aware of** something new in him (D. Cusack),*

Sub – PrdV – Obj – St Prd – Obj;

10. *Mary **was fully aware of** the esteem in which Anthony was held (G. Gordon),*

Sub – St Prd – Adm;

11. *The way his heart was tic-tocking in his chest and **his blood** burning in his veins **made him aware** of an intolerable need of Jan of which he had never before been aware (G. Gordon),*

Sub – PrdV – St Attr – Obj.

Так, слово семантики стану *aware* має наступні види синтаксичної валентності:

1. **Предикативна валентність** ($V \leftrightarrow St\ Prd$), де слова семантики стану у функції предикативного члена мають потенційну здатність вступати у взаємний, лівий, неальтернативно-обов'язковий зв'язок з дієслівною частиною присудка.

2. **Суб'єктна валентність** ($Sub \rightarrow St\ Attr$), за якої слова семантики стану у функції означення мають потенційну здібність вступати в пасивний, правосторонній, лівосторонній, альтернативно-обов'язковий зв'язок з підметом.

3. **Об'єктна валентність** ($St\ Prd/Attr/Com \rightarrow Obj$), потенційна здатність слів семантики стану у функції предикатива, об'єктного уточнення або

означення вступати в активний, правосторонній, необов'язковий зв'язок з додатком.

4. **Обставинно-уточнювальна валентність** (St Prd/ Attr → Adm), потенційна здатність слів семантики стану вступати в активний, правосторонній, лівосторонній, необов'язковий зв'язок у функції предикатива, означення, об'єктного уточнення з обставинами.

Встановимо **синтаксичну валентність** слова семантики стану *страшно* та його синонімів і слів, з якими воно вступає у зв'язок. За допомогою умовних позначень запишемо синтаксичні моделі сполучуваності St "страшно" та його синонімів:

1. *Йому було холодно й страшно у лісі* (М. Коцюбинський),

Obj' – St Prd – Obj;

2. *На серці було неспокійно, лячно чогось* (М. Коцюбинський),

Obj – St Prd – StPrd;

3. *Князям тоді було страшно безпорадності, з якою неминуче мали б зіткнутися, якби спробували вирішити те, чого не вдавалося ще вирішити нікому* (П. Загребельний),

Obj' – Adv – St Prd – Obj – Cl;

4. *Маркерію справді було страшно, бо з'явилися вороги, хоч і не відав про те ніхто* (П. Загребельний),

Obj' – Adv – St Prd – бо-cl;

5. *Петрик жив з мамою край села під самісіньким лісом, і йому було страшно вечорами* (В. Кучер),

Cl – Obj' – St Prd – Adv;

6. *Дівчині стало лячно, моторошно, тому вона і залишила помешкання* (М. Олійник),

Obj' – St Prd – St Prd – тому-cl;

7. *Боязко мені, бо соромливий собі я вдався* (С. Васильченко),

St Prd – Obj' – Cl;

8. *Йому було боязко за міст, може, більше, ніж за власне тіло* (П. Загребельний),

Obj' – St Prd – Obj;

9. *Не було мені тоді страшно* (П. Загребельний),

Obj' – St Prd;

10. *Їй стало і радісно, і страшно, і соромно, мало не так, як у ті вечори, коли до неї почав учащати Іван* (М. Стельмах),

Obj' – Link (V) – St Prd– St Prd– St Prd– Cl.

Слово семантики стану *було страшно* та його синоніми мають наступні види синтаксичної валентності: предикативна валентність ($V \leftrightarrow \text{StPrd}$), суб'єктна валентність ($\text{Obj}' \rightarrow \text{StPrd}$), об'єктна валентність ($\text{St Prd/Attr/Com} \rightarrow \text{Obj}$).

Слова семантики стану в українській мові мають наступні види синтаксичної валентності. Перший вид – **предикативна валентність**, де слова семантики стану в функції предикативного члена мають потенційну здатність вступати у взаємний, лівий, неальтернативно-обов'язковий зв'язок з дієслівною частиною присудка. Другий вид – **суб'єктна валентність**, при якій слова семантики стану у функції предикатива мають потенційну здатність вступати в пасивний, правосторонній, лівосторонній, альтернативно-обов'язковий зв'язок з прямим, неузгодженим додатком. Третій вид – **об'єктна валентність** – потенційна здатність слів семантики стану у функції предикатива, вступати в активний, правосторонній, необов'язковий зв'язок з додатком.

Для встановлення **категорійної валентності** слів семантики стану було проаналізовано слова, які належать до основних частиномовних розрядів слів семантики стану, на основі яких сформувалися слова семантики стану в англійській мові: *It is dangerous. It is comfortable; asleep, afraid, alone, alike; to be written, to be done, to be shut; to look, to smell, to taste; could doubt, ought to notice, must have been, may depend; beggar, bond, date, fit, fear; glad, hungry, hostile, puzzled* і зроблено висновок, що категорійну валентність слів

семантики стану становлять: по-перше – вербальний, субстативно-займенниковий і адвербіальний види морфолого-синтаксичної валентності, по-друге – предикативний, суб'єктний, об'єктно-уточнювальний, обставинно-уточнювальний види синтаксичної валентності, по-третє – “Дія – наявність стану”, “Дія – залежна наявність стану”, “Дія – одночасна з наявністю стану”, “ Дія – причина стану”, “Предметність – носій стану”, “Предметність – причина стану”, “Процес – причина стану”, “Судження – причина стану”, “Невизначеність – причина стану”, “Ставлення до реальності – оцінка стану”, “Відтінок, який був принесений ззовні – оцінка стану” – види лексичної валентності.

Потенційна здатність слів семантики стану вступати у зв'язок з іменниками, прикметниками, прислівниками тощо може бути реалізована кілька разів у реченні, напр.: *“I can't resent that John who was so alive is dead, and that I who am half dead am alive” (D. Cusack)*, і також зустрічаються приклади, де в реченні реалізується тільки один із цих зв'язків, напр.: *How long deep concern to Sid and Daniel were still alive, but not now, after so much time they had lost interest (D. Cusack); His job was to be alive to detail (M. Lewis)*.

Методика визначення морфолого-синтаксичної, лексичної, синтаксичної та категорійної валентності слів семантики стану в українській мові така ж сама, що й в англійській мові.

Встановимо категорійну валентність слів семантики стану, для цього розглянемо слова, які належать до основних частиномовних розрядів слів семантики стану: *затишно, жарко, холодно, душно, весело, сумно, гарно, досадно, клопітно, легко; любо, боязно, блакитно, солоно, запашно, строкато; пояснено, написано, нараховано, насаджено, опрацьовано, пояснено; можна, не можна, необхідно, потрібно, доступно, доцільно; любити, кохати, ненавидіти, думати, вірити; лихо, лінь, гріх, жаль, диво, досада, пора; складатися, писатися, називатися.*

Категорійну валентність становлять: по-перше – вербальний, субстативно-займенниковий і адвербіальний види морфолого-синтаксичної валентності, по-друге – предикативний, суб'єктний, об'єктний види синтаксичної валентності, по-третє – “Дія – наявність стану”, “Дія – залежна наявність стану”, “Дія – одночасна з наявністю стану”, “ Дія – причина стану”, “Предметність – носій стану”, “Предметність – причина стану”, “Процес – причина стану”, “Судження – причина стану”, “Невизначеність – причина стану”, “Ставлення до реальності – оцінка стану”, “Відтінок, який був принесений ззовні – оцінка стану” – види лексичної валентності.

Слова семантики стану можуть вступати у зв'язок з іменниками, прикметниками, прислівниками кілька разів у реченні, напр.: *Як крила тих вітряків, що чорніють над полем: байдужно і безупинно роблять в повітрі круг, немов говорять: так буде вічно... так буде вічно... in saecula saeculorum... in saecula saeculorum... (М. Коцюбинський)*, і також зустрічаються приклади, де в реченні реалізується тільки один із цих зв'язків, напр.: *Щоб нашим ворогам було тяжко, як добре мовляє мій сват! (П. Куліш); Се було прекрасно (М. Коцюбинський).*

При порівнянні категорійної морфолого-синтаксичної валентності слів семантики стану в українській мові з категорійною морфолого-синтаксичною валентністю слів семантики стану в англійській мові ми виявили, що субстантивна морфолого-синтаксична валентність (модель $N/Pr \leftrightarrow St$), адвербіальна морфолого-синтаксична валентність (модель $Adv \rightarrow St$), і номінативна морфолого-синтаксична валентність (модель $St \rightarrow St, i/bo-cl, N$ (в українській мові) та (модель $St \rightarrow and Adj, with N, Adj, cl$ (в англійській мові) схожі. Завдяки тому, що в англійській мові дієслово-зв'язка (*be, become*) є облігаторною, а слова семантики стану в українській мові можуть використовуватись з експліцитною або імпліцитною зв'язкою (*бути, стати*), тобто відсутність зв'язки в українській мові не змінює граматичну структуру речення, тому у вербально морфолого-синтаксичній валентності (модель $V \rightarrow St$) зв'язок необов'язковий, тоді як в англійській

мові (модель $V \leftrightarrow St$) зв'язок обов'язковий. В українській мові наявність підмета необов'язкова, тоді як в англійській мові підмет – це невід'ємна частина речення.

Порівняння категорійної лексичної валентності слів семантики стану в українській та англійській мовах не виявило відмінностей. Зіставлявані мови мають наступні види лексичної валентності: “Дія – наявність стану”, “Дія – залежна наявність стану”, “Дія – одночасна з наявністю стану”, “Дія – причина стану”, “Предметність – носій стану”, “Предметність – причина стану”, “Процес – причина стану”, “Судження – причина стану”, “Невизначеність – причина стану”, “Відношення до реальності – оцінка стану”, “Відтінок, який був принесений ззовні – оцінка стану”.

Місце елемента Sub в англійській мові посідають слова, які виконують функцію підмета, мають функціонально-семантичне значення “носій стану”, позначають людину або предмет і мають абстрактне лексичне значення “жива істота” або “нежива істота”, а в українській мові такий підмет необов'язковий.

Зіставлення категорійної синтаксичної валентності дало такі результати: в англійській мові слова семантики стану мають наступні види категорійної синтаксичної валентності: предикативна валентність ($V \leftrightarrow StPrd$), суб'єктна валентність ($Sub \rightarrow St\ Attr$), об'єктна валентність ($St\ Prd/Attr/Com \rightarrow Obj$), обставинно-уточнювальна валентність ($St\ Prd/Attr \rightarrow Adm$), в українській мові слова семантики стану вживаються в безособових реченнях, тому мають наступні види валентності: предикативна валентність ($V \leftrightarrow StPrd$), суб'єктна валентність ($Obj' \rightarrow StPrd$), об'єктна валентність ($St\ Prd/Attr/Com \rightarrow Obj$). В українській мові слова семантики стану не виконують функцію означення, тому не мають обставинно-уточнювальної валентності.

У зіставляваних мовах слова семантики стану можуть реалізовувати свою здатність вступати у зв'язок з іменниками, прикметниками, прислівниками один або кілька разів у реченні.

Висновки до розділу 5.

Розглядаючи питання про сполучуваність слів семантики стану, їхньої валентності та дистрибуції в обох мовах було виділено рівні на яких аналізували валентний потенціал слів семантики стану це – морфолого-синтаксичний, лексичний, синтаксичний, а також була окреслена категорійна валентність.

Установлено, що зв'язки, які має слово семантики стану зі словами інших частин мови, складають його морфолого-синтаксичну валентність. Слова семантики стану в обох мовах мають однакову морфолого-синтаксичну валентність: вербальну (модель $Link (V) \leftrightarrow St$); субстантивну (модель $N/Pr \rightarrow St$); адвербіальну (модель $Adv \rightarrow St$); номінативну (модель $St \rightarrow in Adj, of N, of Adj, of Prn, of N, that-cl$). Розбіжність полягає в облігаторній наявності дієслова-зв'язки (*be, become*) а також підмета в англійській мові, тому в моделі ($V \leftrightarrow St$) зв'язок обов'язковий, тоді як в українській мові в моделі ($V \rightarrow St$) зв'язок необов'язковий і наявність підмета необов'язкова.

Зіставлювані мови мають наступні види лексичної валентності: “Дія – наявність стану”, “Дія – залежна наявність стану”, “Дія – одночасна з наявністю стану”, “Дія – причина стану”, “Предметність – носій стану”, “Предметність – причина стану”, “Процес – причина стану”, “Судження – причина стану”, “Невизначеність – причина стану”, “Відношення до реальності – оцінка стану”, “Відтінок, який був принесений ззовні – оцінка стану”.

Розглянувши синтаксичні функції слів семантики стану та одиниць, з якими воно вступає у зв'язок на прикладі речень, тобто сполучуваність між словами – членами речення було встановлено наступні види синтаксичної валентності в англійській мові: предикативна ($V \leftrightarrow St Prd$), суб'єктна ($Sub \rightarrow StAttr$), об'єктна ($St Prd/Attr/Com \rightarrow Obj$), обставинно-уточнювальна ($St Prd/Attr \rightarrow Adm$), тоді як в українській мові: предикативна ($V \leftrightarrow St Prd$), суб'єктна ($Obj' \rightarrow StAttr$), об'єктна ($St Prd/Attr/Com \rightarrow Obj$).

Для визначення категорійної валентності слів семантики стану були проаналізовані слова, які належать до основних частиномовних розрядів слів семантики стану, на основі яких сформувався слова семантики стану в досліджуваних мовах. Методика визначення морфолого-синтаксичної, лексичної, синтаксичної та категорійної валентності слів семантики стану в українській мові така ж сама, як і в англійській мові.

Категорійна морфолого-синтаксична валентність слів семантики стану в досліджуваних мовах має однакові моделі: субстантивна (модель $N/Pr \leftrightarrow St$), адвербіальна (модель $Adv \rightarrow St$), і номінативна (модель $St \rightarrow St$, $i/\text{бо-cl}$, N (в українській мові) та (модель $St \rightarrow \text{and Adj, with N, Adj, cl}$ (в англійській мові)). Розбіжність полягає у вербально морфолого-синтаксичній валентності (модель $V \rightarrow St$) де зв'язок необов'язковий в українській мові, тоді як в англійській мові (модель $V \leftrightarrow St$) зв'язок обов'язковий.

Категорійна лексична валентність слів семантики стану в українській та англійській мовах не має відмінностей.

Види категорійної синтаксичної валентності залежать від типів речень з якими вживаються слова семантики стану, якщо в англійській мові це двоскладні речення, то слова семантики стану мають наступні види валентності: предикативна, суб'єктна, об'єктна, обставинно-уточнювальна. В українській мові слова семантики стану вживаються в безособових реченнях і мають наступні види валентності: предикативна, суб'єктна, об'єктна. В українській мові слова семантики стану не виконують функцію означення, тому не мають обставинно-уточнювальної валентності.

ВИСНОВКИ

Особливою формою систематизації знань виступає робота, пов'язана з типологічним дослідженням. Вона представляє певний інтегральний результат пізнання природи не тільки лінгвістики, а й філософії на певному ступені їхнього дослідження. Змістом типологічних досліджень є синтез конкретно-лінгвістичних і філософських понять-уявлень про матерію, рух, стан, простір, час, які становлять невід'ємну частину наукового світогляду. У ході дослідження було розглянуто різні наукові теорії про критерії визначення частин мови, про місце слів семантики стану у сучасній лінгвістиці, про види лексико-семантичних полів, про рівні валентності.

Основний підсумок дисертаційної роботи полягає у визначенні статусу слів семантики стану в сучасному мовознавстві, окресленні їхнього частиномовного потенціалу, з'ясування морфологічних і семантичних ознак, охарактеризування специфіки формування семантико-синтаксичної структури речень із словами семантики стану, визначення ЛСП слів семантики стану та їхньої валентності в українській й англійській мовах – питань, які й досі не отримали вичерпного висвітлення у лінгвістичній літературі. Проведене дослідження дозволило зробити такі загальні теоретичні й практичні висновки.

1. Розглянувши всі наявні погляди на питання про статус слів семантики стану і проаналізувавши основні ознаки досліджуваних слів, можна віднести слова семантики стану до окремого **лексико-семантичного угруповання** слів у межах інших частин мови. Але поняття “лексико-семантичне угруповання” не ототожнюється з поняттям “частина мови”. Категорія “частини мови” – основне поняття для всієї граматики, вона поділяє весь словниковий склад мови на класи, що полегшує вивчення й опис функціонування слів у мовному потоці.

Опрацьовано багато наукових праць щодо сутності частин мови, які містять теоретичні міркування про частини мови, про кореляцію слова й

частини мови, про те, яку ознаку (семантичну, морфологічну, синтаксичну) вважати доміантною під час визначення частини мови. “Лексико-семантичне угруповання” позначає визначену кількість слів, об’єднаних низкою загальних ознак. Слова семантики стану в українській і англійській мовах характеризуються специфічним синтаксичним уживанням, морфологічними і семантичними особливостями й мають визначену сполучуваність з іншими словами в реченні.

2. Лексико-семантичне угруповання слів із семантикою стану сформоване на підставі певних для одиниць цього класу характеристик: загального категорійного значення, визначеного функціонального вживання й специфічної граматичної сполучуваності, складається з різних лексичних одиниць інших частин мови в англійській мові: складеного іменного присудка; слів типу *alive*, які не мають омонімів; складеного присудка *to be + Past Participle*; модальних дієслів з предикатами стану; дієслів, що не вживаються в *Continuous form*; іменників, які мають значення стану поряд з їх основним значенням; прикметників, які передають фізичний чи психічний стан особи, в українській мові: прислівників з обставинним та якісно-означальним значенням; лексем, що не мають омонімів серед інших частин мови, але є похідними від них; віддієприкметникових дієслівних форм на *-но*, *-то*; лексичних одиниць з модальним значенням; дієслів на зразок *любити*, *думати*, які не виражають значень дії або процесу; іменників які виконують предикативну функцію; пасивних форм дієслова, які утворені за допомогою постфікса *-ся (-сь)*. Частиномовний потенціал слів семантики стану має багато точок сходження в обох мовах.

3. Слова семантики стану в українській і англійській мовах характерні специфічними морфологічними особливостями й мають визначену сполучуваність з іншими словами в реченні. Морфологічно слова семантики стану є аналітичними утвореннями, які використовуються у реченні в поєднанні з первинними або вторинними зв’язками, і становлять з ними граматичні єдності, у яких зв’язка є носієм граматичного, а слова семантики

стану – лексичного значення. Відмінність між граматичним ладом порівнюваних мов в тому, що в українській мові, на відміну від англійської, зв'язка у складі предиката в теперішньому часі відсутня. Морфологічні характеристики є спільними в досліджуваних мовах: наявність форми ступенів порівняння (синтетичних й аналітичних), наявність форм часу, можливість утворення форм способу, співвідносність, омонімічність, форми виду.

4. Слова семантики стану реалізують семантику становості в конкретній мовленнєвій ситуації. Найбільш істотними семантичними ознаками слів семантики стану в обох мовах є відношення до часової осі (ці лексичні одиниці описують часові стадії існування предмета чи особи, приписуючи їм ознаку, актуальну для окремого проміжку часу), інактивність (аналіз контекстуальної семантики стану дозволив встановити також ознаку неактивності, пасивності носія стану, оскільки йому не потрібно докладати зусиль для досягнення того чи того стану), орієнтованість на суб'єкт стану (стан стосується насамперед осіб, указуючи на їхні внутрішні, психічні властивості, які не можна спостерігати безпосередньо або через їхні зовнішні прояви), статичність (слова семантики стану в будь-якому контексті зберігають значення безперервного протікання актуальне для окремого відрізка часу). Сприйняття людини є основним критерієм розподілу слів за лексико-семантичними групами. Слова семантики стану дають характеристику природних явищ, фізичного і психічного станів людини, але значення стану в обох мовах передається різними частинами мови.

5. Слова семантики стану в обох мовах виділяються характерним синтаксичним уживанням. В досліджуваних мовах слова семантики стану мають спільні формально-синтаксичні ознаки: синтаксична функція, нездатність означати чи доповнювати інші члени речення, поєднання зі зв'язкою, аналітичне утворення видо-часових форм, здатність керувати відмінковими формами. Відмінність між словами семантики стану досліджуваних мов простежується на формально-синтаксичному рівні,

оскільки слова семантики стану є головним членом односкладних безособових речень в українській мові, тоді як граматична система англійської мови тяжіє до формальної завершеності речення, тому імперсональні конструкції з предикатами стану містять зазвичай обидва елементи граматичної основи: суб'єкт і предикат. Зв'язка при словах семантики стану може мати в українській мові нульове вираження, тоді як у англійській вона присутня завжди. Двокомпонентні конструкції з суб'єктом, вираженим давальним відмінком також поширені в обох мовах.

6. Установлено структуру ФСП стану. В порівнюваних мовах воно є однаковим, але компоненти, що складають цю структуру, залежать від структури мови і пов'язані зі специфікою граматичних підсистем, лексичних форм та синтаксичних конструкцій. Ядро ФСП стану представлено категорією стану в обох мовах, але в українській мові це – прислівники з обставинним та якісно-означальним значеннями, в англійській мові – це предикативні прислівники або прикметники. Склад близької периферії ФСП стану в досліджуваних мовах представлений формами дієслів, прислівників, прикметників, які мають тісний зв'язок з ядром поля. Але в українській мові це: слова семантики стану, які не мають омонімів серед інших частин мови (прикметників, іменників, прислівників), але є похідними від них; віддієприкметникові предикативні форми на *-но*, *-то*. В англійській мові: складений іменний присудок, який утворюється за допомогою дієслова-зв'язки; складений присудок (*to be + Past Participle*).

Склад мовних засобів, які утворюють дальню периферію в українській мові: іменники в предикативній функції; дієслова, які не виражають значень дії або процесу; слова, що мають модальне значення необхідності, можливості; пасивні форми дієслова, утворювані за допомогою постфікса *-ся (-сь)* від дієслів недоконаного виду дійсного способу. В англійській мові це: іменники, які втрачають у певному контексті свою мовну семантику; прикметники, які передають фізичний чи психічний стан особи; модальні дієслова з предикатами стану.

7. Важливим аспектом в дослідженні слів семантики стану є висвітлення потенційної здатності слова встановлювати зв'язки з іншими словами, виділення рівнів валентного потенціалу слів семантики стану: морфолого-синтаксичного, лексичного, синтаксичного, а також виявлення категорійної валентності. Слова семантики стану в обох мовах мають однакову морфолого-синтаксичну, лексичну, синтаксичну валентність. Розбіжність полягає у вербально морфолого-синтаксичній валентності (модель $V \rightarrow St$) де зв'язок необов'язковий в українській мові, тоді як в англійській мові (модель $V \leftrightarrow St$) зв'язок обов'язковий, а також у наявності підмета, який необов'язковий в українській мові, тоді як в англійській мові підмет – це невід'ємна частина речення, а також у синтаксичній валентності де види валентності залежать від типів речень з якими вживаються слова семантики стану. В англійській мові слова семантики стану мають наступні види валентності: предикативна, суб'єктна, об'єктна та обставинно-уточнювальна. В українській мові слова семантики стану мають наступні види валентності: предикативна, суб'єктна, об'єктна. Слова семантики стану в українській мові не виконують функцію означення, тому не мають обставинно-уточнювальної валентності.

Для отримання об'єктивних результатів зіставного дослідження необхідно виробити методику та дотримуватися певних принципів і прийомів, характерних для низки методів лінгвістичного аналізу, зокрема, зіставного, типологічного, семантичного, описового, структурного, кількісного тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамов Б.А. Избранные работы по немецкой грамматике и общим проблемам языкознания / Борис Александрович Абрамов // под общ. ред. д.ф.н. Н. Н. Семенюк. – М. : "Кругъ", 2003. – 424 с.
2. Абрамов Б.А. Теоретическая грамматика немецкого языка. Сопоставительная типология немецкого и русского языков / Борис Александрович Абрамов. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 288 с.
3. Абрамов Б.А. Синтаксические потенции глагола (в его сопоставлении с другими частями речи) / Борис Александрович Абрамов// Филологические науки №3, 1966. – С. 34–44.
4. Адамец П. К вопросу о синтаксической парадигматике / П. Адамец // *Cecoslovenska rusistika*. – XI. – 1966. – № 2. – С. 88-97.
5. Адамец П. Очерк функционально-трансформационного синтаксиса современного русского языка. I : Однобазовые предложения / П. Адамец. – Praha : Statni pedagogicke nakladatelstvi, 1973. – 136 с.
6. Адамец П. Изучение валентности русских глаголов на философском факультете Карлова университета / П. Адамец // Актуальные проблемы русского синтаксиса // Под ред. К.В. Горшковой и Е.В. Клобукова. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – С. 115–126.
7. Адмони В.Г. Введение в синтаксис современного немецкого языка / Владимир Григорьевич Адмони. – М. : Наука, 1955. – 391 с.
8. Адмони В.Г. Синтаксис современного немецкого языка. Система отношений и система построения / Владимир Григорьевич Адмони. – Л. : Наука, 1973. – 336 с.
9. Адмони В.Г. Теоретическая грамматика немецкого языка: Строй современного немецкого языка / Владимир Григорьевич Адмони. – М. : Просвещение, 1986. – 336 с.
10. Аксаков К.С. Полное собрание сочинений К.С. Аксакова. – Т. 3. – Ч. 2. Опыт русской грамматики. – М. : Типогр. П. Вахметева, 1880. – 709 с.

11. Анастасия Л.И. Категория состояния и разноуровневые средства ее выражения в современном английском языке : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. Наук : спец. 10.02.04 “Германские языки” / Л.И. Анастасия. – О., 1982. – 14 с.
12. Андерш Й.Ф. Проблеми синтаксичної семантики в сучасному зарубіжному мовознавстві / Йосип Фрідріхович Андерш// Мовознавство № 1, 1983. – С. 11–19.
13. Андерш Й.Ф. Структурно-семантическая типология простого предложения: (на материале глагольных предложений современных чешского и украинского литературных языков) : Автореферат дис. ... докт. филол. наук. Ин-т мовознавства АН УРСР. / Й.Ф. Андреш. – К., 1987. – 33 с.
14. Андерш Й.Ф. Семантико-синтаксичне моделювання простого речення (на матеріалі чеської та української мов) / Йосип Фрідріхович Андерш// Зіставні дослідження української, чеської та російської мов: Зб. наук. праць. – К. : Наук. Думка, 1987.– С. 97–110.
15. Андерш Й.Ф. Валентно-інтенційна структура предиката і типологія простих речень у сучасних слов'янських мовах / Йосип Фрідріхович Андерш// Слов'янське мовознавство : Доповіді X Міжнар. зїзду славістів, Софія, вересень 1988р. – К., 1988. – С. 124–136
16. Апресян Ю.Д. Современные методы изучения значений и некоторые проблемы структурной лингвистики / Ю.Д. Апресян // Проблемы структурной лингвистики. – М. : Наука, 1963. – С. 110–121.
17. Апресян Ю.Д. Синтаксическая обусловленность значений / Ю.Д. Апресян // Рус. яз. в шк. – 1967. – № 6. – С. 3–6.
18. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика : Синонимические средства языка / Ю.Д. Апресян. – М.: Школа “Языки русской культуры”, 1995. – 472 с.
19. Аракин В.Д. Сравнительная типология английского и русского языков / В.Д. Аракин. – М. : Просвещение, 1979. – 254 с.
20. Арват Н.Н. Семантическая структура простого предложения в современном русском языке / Н.Н. Арват. – К. : Вища шк., 1984. – 159 с.

21. Арутюнова Н.Д. Семантическая структура и функции субъекта / Н.Д. Арутюнова // Изд. АН СССР: Совр. лит. яз. – 1979. – Т. 38. – № 4. – С. 323–334.
22. Балиашвили О.К. Вопрос о категории состояния в русском языке [Текст]: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. Наук: спец. 10.02.01. “Русский язык” / О.К. Балиашвили. – Тбилиси, 1952. – 17 с.
23. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. Пер. с франц. / Шарль Балли. – М. : Изд-во иностр. лит., 1955. – 416 с.
24. Бархударов Л.С. Структура простого предложения современного английского языка / Л.С. Бархударов. – М. : Высш. шк., 1966. – 200 с.
25. Бархударов Л.С. О так называемой «категории состояния» / Л.С. Бархударов // Иностранные языки в школе, – М., 1958. – № 5. – С. 74 – 77.
26. Бархударов Л.С. Очерки по морфологии современного английского языка / Л.С. Бархударов. – М. : Высш. шк., 1975. – 156 с.
27. Бархударов Л.С. Грамматика английского языка / Л.С. Бархударов, Д.А. Шгелинг. – М. : Высшая школа, 1973. – 287 с.
28. Безпояско О.К. Грамматика української мови / О.К. Безпояско, К.Г. Городенька, В.М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – 322 с.
29. Безпояско О.К. Грамматика української мови. Морфологія / О.К. Безпояско, К.Г. Городенька, В.М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – 336 с.
30. Блох М.Я. Теоретическая грамматика английского языка / М.Я. Блох – М. : Высшая школа, 1966. – 241 с.
31. Блох М.Я. Теоретическая грамматика английского языка / М.Я. Блох – М. : Высш. шк., 2000. – 367 с.
32. Бондарко А.В. К проблеме функционально-семантических категорий (Глагольный вид и «аспектуальность» в русском языке) / А.В. Бондарко // Вопросы языкознания. – 1967. – № 2. – С. 18-31.

33. Бондарко А.В. К функциональному анализу элементов разных языковых уровней / А.В. Бондарко // Единицы разных уровней грамматической системы языка и их взаимодействие. – М. : Наука, 1969. – 340 с.
34. Бондарко А.В. Грамматическая категория и контекст / А.В. Бондарко. – Л. : Наука, 1971. – 254 с.
35. Бондарко А.В. К теории поля в грамматике – залог и залоговость (на материале русского языка) / А.В. Бондарко // Вопросы языкознания. – 1972. – №3. – С. 20–35.
36. Бондарко А.В. Функциональная грамматика / А.В. Бондарко. – Л. : Наука, 1984. – 136 с.
37. Бондарко А. В. К проблеме интенциональности в грамматике (на материале русского языка) / А. В. Бондарко // Вопр. языкознания. – 1994. – № 2. – С. 29-42.
38. Брюно Ф. Мысль и язык / Ф. Брюно. – М. : Госсоцэкономиздат, 1922. – 182 с.
39. Буланин Л.Л. Структура русского глагола как части речи и его грамматические категории / Л.Л. Буланин // Спорные вопросы русского языкознания: Теория и практика. – Л. : Изд. Ленингр. ун-та, 1983. – С. 93–113.
40. Бурлакова В.В. Основы структуры словосочетания в современном английском языке / В.В. Бурлакова. – Л. : Изд. ЛГУ, 1975. – 565 с.
41. Буранов Дж. Сравнительная типология английского и тюркских языков: Учеб. пособие для пед. ин-тов / Дж. Буранов. – М. : Высш. шк., 1983. – 267 с.
42. Буслаев Ф.И. Историческая грамматика русского языка. Синтаксис / Ф.И. Буслаев – М. : КомКнига, 2006. – 344 с.
43. Васильев Л.М. Предикаты состояния в русском языке / Л.М. Васильев // Исследования по семантике (Семантика языка и речи). – Уфа : Изд-во Башкирск. гос. ун-та, 1991. – С. 32-49.

44. Вайсгербер Й.Л. Родной язык и формирование духа / Й.Л. Вайсгербер; [Пер. с нем., вступ. ст. и коммент. О.А. Радченко]. – М., 1993. – 264 с.
45. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / А. Вежбицкая ; [Пер. с англ].– М. : Языки русской культуры, 1999. – I – XII. – 780 с.
46. Виллюман В.Г. Семантика причастия II и категория состояния в английском языке : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 “Германские языки” / В.Г. Виллюман. – Л., 1953. – 13 с.
47. Виноградов В.В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) / В.В. Виноградов – М. : Высш. шк., 1986. – 640 с.
48. Винокурова Л.П. Грамматика английского языка / Л.П. Винокурова. – Л. : Учпедгиз, 1954. – С. 72-74.
49. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І.Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с.
50. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І.Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 224 с.
51. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис / І.Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
52. Вихованець І.Р. Чи є слова категорії стану? / І.Р. Вихованець // Актуальні проблеми граматики: зб. наук. праць [відп. ред. В.М. Ожоган]. – Кіровоград : КДПУ, 1997. – Вип. 2. – С. 127–129.
53. Вихованець І.Р. Теоретична морфологія української мови / І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська. – К.: Університетське вид-во ”Пульсари”, 2004. – 400 с.
54. Вихованець І.Р. Семантико-синтаксична структура речення / І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська, В.М. Русанівський. – К. : Наук. думка. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні, 1983. – 3с., 219 с.
55. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки / Е.М. Вольф – М. : Наука, 1985. – 176 с.
56. Вольф Е.М. Эмоциональные состояния и их представление в языке /

- Е.М. Вольф // Логический анализ языка: Проблемы интенциональных и семантических контекстов. – М. : Наука, 1989. – С. 115 – 118.
57. Востоков А.Х. Русская грамматика / А.Х. Востоков. – М. : Наука, 1959. – 216 с.
58. Всеволодова М.В. Теория функционально-коммуникативного синтаксиса / М.В. Всеволодова. – М., 2002. – 211 с.
59. Всеволодов М.В. Синтаксемы и строевые категории предложения в рамках функционально-коммуникативного синтаксиса (к вопросу о предикативности, предикации и членах предложения) / М.В. Всеволодов // Вестник Московского университета. Сер. 9. Филология. – 2000. – №1. – С. 75-95.
60. Гак В.Г. К проблеме семантической синтагматики / В.Г. Гак // Проблемы структурной лингвистики: сб. ст. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та, 1971. – С. 217-218.
61. Гак В.Г. Сравнительная типология французского и русского языков / В.Г. Гак. – М. : Комкнига, 2006. – 290 с.
62. Галкина-Федорук Е.М. Безличные предложения в современном русском языке / Е.М. Галкина-Федорук. – М. : Изд-во МГУ, 1958. – 117 с.
63. Галкина-Федорук Е.М. О категории состояния в русском языке / Е.М. Галкина-Федорук // Русский язык в школе. – 1957. – № 4. – С. 617.
64. Галкина-Федорук Е.М. Современный русский язык. Лексикология. Фонетика. Морфология / Е.М. Галкина-Федорук, К.В. Горшкова, Н.М. Шанский. – М. : Учпедгиз, 1957. – 400 с.
65. Гальперин И.Г. Стилистика английского языка / И.Г. Гальперин. – М. : Высш. шк., 1977. – 336 с.
66. Гальперин И.Г. Учебник английского языка для II курса педагогических институтов, факультет иностранных языков / И.Г. Гальперин. – Изд. 2-е. – М.: Высш. шк., 1966. – 376 с.

67. Гальперин И.Г. К проблеме необычных сочетаний слов. Проблемы общего и германского языкознания / И.Г. Гальперин – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1978. – С. 61–67.
68. Гаркавец О.М. Про критерії поділу слів на частини мови / О.М. Гаркавец // Укр. мовознавство. – 1982. – № 10. – С. 15–20.
69. Головин А.К. "Введение в языкознание" / А.К. Головин. – М., 1975. – С. 56–60.
70. Горпинич В.О. Морфологія української мови / В.О. Горпинич. – К. : ВЦ “Академія”, 2004. – 336 с.
71. Городенська К.Г. Дери́вація синтаксичних одиниць / К.Г. Городенська. – К. : Наукова думка, 1991. – 192 с.
72. Городенська К.Г. Параметри семантико-синтаксичної структури елементарних односкладних речень / К.Г. Городенська // Зб. наук. Праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. Серія Філологічна. – Полтава, 2001. – Випуск 4 (18). – С. 17–23.
73. Горяний В.Д. Предикативи в українській мові / В.Д. Горяний // Укр. мова і література в шк. – 1982. – № 3. – С. 40–42.
74. Грабе В. Общее значение синтаксической конструкции и трансформации / В. Грабе // Československa rusistika. – XI. – 1966. – № 2. – С. 74–79.
75. Грищенко А.П. Взаємодія формально-граматичної і семантичної валентності у структурі словосполучення та речення / А.П. Грищенко, М.І. Степаненко. – К. : Укр. мовно-інформаційний фонд. 1997: Рецензія // Вісник Полтавського педінституту ім. В.Г. Короленка: Збірник наукових праць. Серія “Філологічні науки”. – Полтава: Полт. держ. пед. ін-т ім. В.Г. Короленка, 1998.– С. 227–230.
76. Грищенко А.П. Безособове речення/ А.П. Грищенко // Українська мова: енциклопедія. – 2-е вид. – К.: Вид-во “Українська енциклопедія ” ім. М.П. Бажана , 2004. – С. 44-45.

77. Грубор Д. Из книги «Видовые значения» / Д. Грубор // Вопросы глагольного вида. – М. : Изд.-во иностр. лит-ры, 1962. – С. 68–76.
78. Гумбольдт фон В. "Избранные труды по языкознанию" / Вильгельм фон Гумбольдт – М. : Прогрес, 1984. – 340 с.
79. Данеш Ф. Проблематика уровней с точки зрения структуры высказывания и системы языковых средств / Ф. Данеш, З. Гаузенблас // Единицы разных уровней грамматического строя языка и их взаимодействие. – М. : Наука, 1967. – С. 7–20.
80. Данеш Ф.К. Семантика основных синтаксических формаций / Ф. Данеш, З. Гаузенблас // Грамматическое описание славянских языков. – М. : Наука, 1974. – С. 90–97.
81. Демидова А.Л. Об источниках пополнения категории состояния в английском языке / А.Л. Демидова – М. : Высш. шк., сер. Филологические науки, вып. 5, № 4 (20) 1962. – 194 с.
82. Добровольский Д.О. Факторы сочетаемости : семантика, прагматика, узус / Д.О. Добровольский // Русский язык в научном освещении. – 2005. – № 10 (2). – С. 43–87.
83. Желтов Ю.О. О лексико-семантических особенностях категории состояния / Ю.О. Желтов // Вестник Башкирск. ун-та. – 2001. – № 3. – 57 с.
84. Жигадло И.В. Современный английский язык / И.В. Жигадло, И.П. Иванова, Л.Л. Иофик. – М. : И.Л., 1956. – 354 с.
85. Жирмунский В.М. Общее и германское языкознание : Избр. труды / В.М. Жирмунский. – Л.: Наука, 1976. – 695 с.
86. Жлуктенко Ю.О. Порівняльна грамати́ка української та англійської мови / Ю.О. Жлуктенко. – К. : Рад. шк., 1960. – 157 с.
87. Жовтобрюх М.А. Курс сучасної української літературної мови / М.А. Жовтобрюх, Б.М. Кулик. – К.: Рад. шк., 1972. – Ч.1. – 407 с.
88. Загнітко А.П. Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці / А.П. Загнітко. – К.: НКМ ВО, 1990. – 129 с.
89. Загнітко А.П. Система і структура граматичних категорій дієслова /

- А.П. Загнітко. – К.: НМК ВО, 1990. – 74 с.
90. Загнітко А.П. Структура та ієрархія валентних значень дієслова / А.П. Загнітко. – К.: НМК ВО, 1990. – 64 с.
91. Загнітко А.П. Позиційна модель речення і валентність дієслова / А.П. Загнітко. // Мовознавство. – 1994. – №2–3. С. 48–56.
92. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Морфологія / А.П. Загнітко. – Донецьк: Дон ДУ, 1996. – 437 с.
93. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис / А.П. Загнітко. – Донецьк: Дон НУ, 2001. – 662 с.
94. Ландау Г. Семантические условия факультативности реализации валентности / Г. Ландау, К.Е. Зоммерфельд // Иностранные языки в школе. – 1978. – № 2. – С. 21–22.
95. Засорина Л.Н. Понятие валентности в языке / Л.Н. Засорина, В.П. Берков // Вестник Ленинградского университета. Сер. истории, литературы и языка. 1961. Вып. 2, № 8. С. 133–139.
96. Зернов Б.Е. Спорные вопросы английской грамматики / Б.Е. Зернов, А.И. Варшавская, Л.П. Чахоян и др.; Отв. ред. В.В. Бурлакова. – Л. : Изд - во Ленингр. ун-та, 1988. – 208 с.
97. Золотова Г.А. Коммуникативные аспекты синтаксиса / Г.А. Золотова. – М. : Наука, 1982. – 368 с.
98. Иванова И.П. Теоретическая грамматика английского языка / И.П. Иванова, В.В. Бурлакова, Г.Г. Почепцов. – М.,1981. – 286 с.
99. Ильиш Б.А. Современный английский язык / Б.А. Ильиш. – М. : И.Л.,1948. – 354 с.
100. Ильиш Б.А. История английского языка / Б.А. Ильиш. – М. : И.Л.,1958. – 336 с.
101. Ильиш Б.А. О категории состояния в английском языке / Б.А. Ильиш // Памяти академика Л.В. Щербы. – Л. : Наука, 1951. – С. 48–53.

102. Иофик Л.Л. О развитии слов категории состояния как части речи в английском языке / Л.Л. Иофик. – Уч. зап. ЛГУ, сер. филол. наук, вып. 23, №197, 1957, – С. 229–239.
103. Иофик Л.Л. Хрестоматия по теоретической грамматике английского языка / Л.Л. Иофик, Л.П. Чахоян, А.Г. Поспелова. – Л. : Просвещение, 1981–221 с.
104. Иртеньева Н.С. Теоретическая грамматика английского языка / Н.С. Иртеньева. – М. : Высшая школа, 1969. – 327 с.
105. Исаченко А.В. О возникновении и развитии “категории состояния” в славянских языках / А.В. Исаченко // Вопросы языкознания. – 1955. – № 6. – С. 48-65.
106. Історія української мови: Синтаксис / [Г.П. Арполенко, А.П. Грищенко, В.В. Німчук та ін.]. – К. : Наук. думка, 1983. – 503 с.
107. Каламова Н.А. Категория состояния в современном русском языке / Н.А. Каламова – М. : Изд-во Московского ун-та, 1991. – 21 с.
108. Каращук П.М. Производное слово в лексико-семантической системе английского языка: Автореф. дис. ... докт. филол. наук. / П.М. Каращук. – М., 1974. – 52 с.
109. Каращук П.М. Словообразование английского языка. / П.М. Каращук. – М. : Высшая школа, 1977. – 202 с.
110. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. / Ю.О. Карпенко. – К. : Академія, 2006. – 334 с.
111. Кацнельсон С.Д. О грамматической категории / С.Д. Кацнельсон // Весник ЛГУ. – Вып. 13. – 1948. – №90. С. 132–133.
112. Кацнельсон С.Д. Типология языка и речевое мышление / С.Д. Кацнельсон. – Л. : Наука, Ленингр. отд-ние, 1972. – 216 с.
113. Киприянов В.Ф. О дейктивности коммуникативов / В.Ф. Киприянов // Русские местоимения: Семантика и грамматика: Межвуз. сб. научн. тр. / Ред. кол. : А.Б. Пеньковский (отв. ред.) и др. – Владимир : ВГПИ, 1989. – С. 54–67.

114. Колшанский Г.В. Логика и структура языка / Г.В.Колшанский. – М.: Высшая школа, 1965. – 240 с.
115. Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник / Н.И. Кондаков. – [2-е изд.]. – М. : Наука, 1975. – С. 29.
116. Котелова Н.З. Лексическая сочетаемость слова в современном русском языке : Автореф. дис. д-ра филол. наук. / Н.З. Котелова. – Л., 1977. – 41 с.
117. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов / І.В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 459 с.
118. Кочерган М.П. Загальне мовознавство / М.П. Кочерган. – К. : Академія, 2006. – 34с, 416 с.
119. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства / М.П. Кочерган. – К. : Академія, 2006. – 423 с.
120. Кошанский Н.Ф. Общая риторика / Н.Ф. Кошанский. – СПб., 1824. – 130 с.
121. Кржижкова Е. Дистинктивные семантические признаки и структура предложения / Е. Кржижкова // Грамматическое описание славянских языков. – М. : Наука, 1974. – С. 100–107.
122. Кржижкова Е. Темпорально-квантитативная детерминация глагола / Е. Кржижкова // Cescoslovenska rusistika. – 1996. – № 2. – S. 86–93.
123. Кржижкова Е. Проблемы простого предложения / Е. Кржижкова // Cescoslovenska rusistika. – 1967. – № 2. – S. 71–89.
124. Кубик М. К вопросу классификации предложений в русском языке / М. Кубик // Cescoslovenska rusistika. – XIII. – 1986. – № 2. – С. 94–102.
125. Кузнецова Э.В. Части речи и лексико-семантические группы слов / Э.В. Кузнецова // Вопросы языкознания. – 1975. – № 5. – С. 78–89.
126. Кузнецова Э.В. Итоги и перспективы семантической классификации русских глаголов / Э.В. Кузнецова // Семантические классы русских глаголов. – Свердловск : Изд-во Уральск. ун-та, 1982. – С. 3–10.
127. Кузнецов А.М. Структурно-семантические параметры в лексике / А.М. Кузнецов. – М. : Наука, 1980. – 160 с.

128. Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови. Морфологія / І.К. Кучеренко. – К. : Вид-во Київськ. ун-ту, 1961. – Ч. 1. – 171с.
129. Кучеренко І.К. Дієслово / І.К. Кучеренко // Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – Вінниця : Поділля – 2000, 2003. – С. 303–330.
130. Леута А.И. Семантико-синтаксическая структура предложений с глагольными предикатами состояния в современном литературном украинском языке: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.02 “Украинский язык” / А.И. Леута. – К., 1988. – 22 с.
131. Леута О.І. Структура і семантика дієслівних речень в українській літературній мові: монографія / О.І. Леута. – К. : Такі справи, 2008. – 208 с.
132. Лейкина Б. М. Некоторые аспекты характеристики валентности / Б.М. Лейкина // АН СССР. Доклады на конференции по обработке информации. – М. : МГУ, 1961. – С. 50–59.
133. Ли А. Категория состояния и разноуровневые средства ее выражения в современном английском языке: Автореф. дис... канд. филол. наук: / А. Ли. – О., 1998. – 26 с.
134. Лисина Л.Л. Слова категории состояния и их валентность в современном английском языке / Л.Л. Лисина // Лекция. – Л. : Пед. ин-т им. А.И. Герцена, 1970. – 26 с.
135. Ломтев Т.П. О некоторых вопросах структуры предложения / Т.П. Ломтев // Науч. докл. высш. шк. Филологические науки. – 1959. – № 4. – С. 3–16.
136. Ломтев Т.П. Описание структуры предложения на основе его функционального построения / Т.П. Ломтев // Науч. докл. высш. шк. Филологические науки. – 1965. – № 3. – С. 72–87.
137. Ломтев Т.П. Принципы построения формулы предложения / Т.П. Ломтев // Науч. докл. высш. шк. Филологические науки. – 1969. – № 5. – С. 56–68.

138. Лосев А.Д. О понятии языковой валентности / А.Д. Лосев // Изд. АН СССР. – № 5. – СЛЯ. – 1981. – С. 403–412.
139. Маркосян Л.Е. Семантика и синтаксис предикатов состояния: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 “Германские языки” / Л.Е. Маркосян. – М., 1985. – 23 с.
140. Маслов Ю.С. К основам сопоставительной аспектологии / Ю.С. Маслов // Вопросы сопоставительной аспектологии. – Л. : Изд-во Ленингр.ун-та, 1978. – С. 4–6.
141. Масицька Т.Є. Особливості синтаксичної сполучуваності і семантико-синтаксичної валентності / Т.Є. Масицька // Українська мова. Теорія і практика: Темат. зб. наук. праць. – К., 1993. – С. 30–34.
142. Масицька Т.Є. Семантико-синтаксична валентність дієслова: Дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Масицька Тетяна Євгенівна. - НАН України, Ін-т укр. мови. – К. 1995. – 217 с.
143. Масицька Т.Є. Граматична структура дієслівної валентності / Т.Є. Масицька. – Луцьк : Редакц. видавн. центр Волинськ. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1998. – 208 с.
144. Матезиус В. О системном грамматическом анализе / В. Матезиус // Пражский лингвистический кружок. – М. : Прогресс, 1967. – С. 42–69.
145. Матезиус В. О так называемом актуальном членении предложения / В. Матезиус // Пражский лингвистический кружок. – М. : Прогресс, 1967. – С. 239–245.
146. Мельников Г. П. Системная типология языков: Принципы. Методы. Модели / Геннадий Прокопьевич Мельников. – М.: Наука, 2003. – 395 с.
147. Мещанинов И.И. Учение И.Я. Марра о стадильности / И.И. Мещанинов. – Изв. АН СССР, т. IV, 1947. – 304 с.
148. Мещанинов И.И. Общее языкознание. К проблеме стадильности в развитии слова и предложения / И.И. Мещанинов. – Л. : Учпедгиз, 1940. – 260 с.

149. Мещанинов И.И. Новое учение о языке на современном этапе развития / И.И. Мещанинов // Русский язык в школе, 1948. – № 6. – С. 10–17.
150. Милославский И.Г. Морфологические категории современного русского языка / И.Г. Милославский. – М. : Просвещение, 1981. – 254 с.
151. Мірченко М.В. Функціональний аналіз синтаксичних одиниць (словосполучення, просте речення) / М.В. Мірченко. – К. : Вид-во ін-ту змісту і методів навчання, 1997. – С. 40–47.
152. Мороховская Э.Я. Основы теоретической грамматики английского языка / Э.Я. Мороховская. – К. : Вища шк., 1984. – 324 с.
153. Москальская О.И. Грамматика текста / О.И. Москальская. – М. : Высш. шк., 1981. – 183 с.
154. Москальская О.И. Проблемы системного описания синтаксиса (на материале немецкого языка) / О.И. Москальская. – М. : Высш. шк., 1981. – 175 с.
155. Мразек Р. Количественный предикат и его связь с двухбазисными структурами / Р. Мразек // Cescoslovenska rusistika. – 1973. – № 3. – С. 117–125.
156. Мразек Р. Типология славянского простого предложения / Р. Мразек // Языкознание в Чехословакии. Сборник статей. 1956-1974 / Под ред. А. Широковой. – М. : Прогресс, 1978. – С. 181–188.
157. Мразек Р. Синтаксическая дистрибуция глаголов и их классы / Р. Мразек // Вопросы языкознания. – 1964. – № 3. – С. 50–62.
158. Мухин А.М. Лингвистический анализ. Теоретические и методологические проблемы / А.М. Мухин. – Л., 1976. – 280 с.
159. Павский Г.П. Филологические наблюдения / Г.П. Павский. - 2-е изд. - Т. 1. - СПб., 1850. – 271 с.
160. Панкратова С.М. Валентность единиц лексико-фразеологического уровня : (на материале немецкого языка) / С.М. Панкратова. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1987. – 160 с.

161. Петерсон М.Н. Система языка / М.Н. Петерсон // Известия Академии наук СССР. Отделение литературы и языка. – М. : Изд-во АН СССР, 1946. – Т. V. Вып. 2. – С. 149-155.
162. Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении / А.М. Пешковский. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 432 с.
163. Пипаст Л.О. К вопросу о категории состояния в английском языке / Л.О. Пипаст // Иностр. языки в школе. – М. : Учпедгиз, 1951. – № 5. – С. 13-23.
164. Пономарів О.Д. Сучасна українська мова / О.Д. Пономарів, В.В. Різун, Л.Ю. Шевченко та інші ; редактор Л.Л. Щербатенко. – К. : Либідь, 1991. – 307 с.
165. Поспелов Н.С. В защиту категории состояния / Н.С. Поспелов // Вопр. языкознания. – 1955. – № 2. – С. 55–64.
166. Потєбня А.А. Из записок по русской грамматике / А.А. Потєбня. – М. : Учпедгиз, 1958. – Т. 1–2. – 640 с.
167. Пянкoвська І.В. Слова категорії стану в структурі речень німецької й української мов : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.17 “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” / І.В. Пянкoвська. – Кіровоград, 2008. – 22 с.
168. Раєвська Н.М. Теоретична грамати́ка сучасної англійської мови / Н.М. Раєвська. – К. : Вища шк., 1976. – 297 с.
169. Реформатський А.А. “Введение в языкознание” / А.А. Реформатський. – М. : 2000. – 214 с.
170. Роговська Б.Й. Грамати́ка англійської мови / Б.Й. Роговська, Б.С. Хаймович. – К. : 1960. – 440 с.
171. Русанівський В.М. Структура українського дієслова / В.М. Русанівський. – К. : Наукова думка, 1971. – 315 с.
172. Русанівський В.М. Дієслово – рух, дія, образ / В.М. Русанівський. – К. : 1977. – 111 с.
173. Русанівський В.М. Структура лексичної та граматичної семантики /

- В.М. Русанівський. - К. : Наукова думка, 1988. – 236 с.
174. Руферова Я. По поводу одного аспекта русского предложения (Место валентности в подготовке будущих преподавателей русского языка) / Я. Руферова // *Rossica Olomucensia*. – 2000. – № 38. – С. 279–282.
175. Сабурова Н.А. Структура фразео-семантического поля пространства / Н.А. Сабурова. – Филологические науки, 2002. – № 2. – С. 81–89.
176. Светлик Я. Синтаксис русского языка в сопоставлении со словацким / Я. Светлик. – Bratislava : Slovenske' pedagogicke' nakladatel'stvo, 1970. – 240 s.
177. Селиверстова О.Н. Контрастивная синтаксическая семантика: опыт описания / О.Н. Селиверстова. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 148 с.
178. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: [підручник] / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с
179. Сильницкий Г.Г. Глагольная валентность и залог / Г.Г. Сильницкий // Типология пассивных конструкций. Дитезы и залого. – Л., 1972. – С. 106–114.
180. Сильницкий Г.Г. Семантические и валентностные классы каузативных глаголов : Автореф. дис. ... доктора филол. наук, спец: 10.02.04 «Германські мови» / Г.Г. Сильницкий. – Л., 1974. – 32 с.
181. Славова Л. Л. Сучасні тенденції у зіставному мовознавстві / Л. Л. Славова // Актуальні проблеми філології та перекладознавства: зб. наук. праць. – 2007. – Ч. II. – Вип. 3.– С. 198-200.
182. Смирницкий А.И. Морфология английского языка / А.И. Смирницкий. – М. : И. Л., 1959. – 314 с.
183. Смирницкий А.И. Синтаксис английского языка / А.И. Смирницкий. – М. : И.Л., 1957. – С. 243–284.
184. Солнцев В.М. : “Язык как системно-структурное образование”/ В.М. Солнцев. – М. : Наука, 1971. – 236 с.
185. Степанов Ю.С. Основы общего языкознания: Учебное пособие для студентов филологических специальностей педагогических институтов /

- Ю.С. Степанов. – М. : Просвещение, 1975. – 271 с.
186. Степанов Ю. С. Методы и принципы современной лингвистики / Юрий Сергеевич Степанов. – М.: Едиториал УРСС, 2005. – 312 с.
187. Степанова М.Д. Теория валентности и валентный анализ (на материале современного немецкого языка) / М.Д. Степанова. – М. : МГПИИЯ, 1973. – 110 с.
188. Степанова М.Д. Части речи и проблема валентности в современном немецком языке / М.Д. Степанова, Г. Хельбиг. – М. : Высш. школа, 1978. – 259 с.
189. Сучасна українська літературна мова; за ред. А.П. Грищенко – К. : Вища шк., 1993. – с. 410.
190. Сучасна українська літературна мова ; за ред. І.К. Білодіда – К. : Наук. думка, 1969. – С. 240-247.
191. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Л. Теньер. – М. : Прогресс, 1988. – 654 с.
192. Тихонов А.Н. Категория состояния в современном русском языке / Тихонов А.Н. – С. : Изд - во Самарканского ун-та, 1960. – 37 с.
193. Тираспольский Г.И. Стативы в русском, болгарском и польском языках: автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра филол. наук: спец. 10.02.00. “Языкознание” / Г.И. Тираспольский. – СПб., 1999. – 26 с.
194. Травничек Фр. Заметки о “категории состояния” / Фр. Травничек // Вопр. языкознания. – 1956. – № 3. – С. 46–53.
195. Туманян Э.Г. Язык как система социолингвистических систем / Э.Г. Туманян. – М. : Наука, 1985. – 247 с.
196. Уфимцева А.А. К разграничению лексического и лексико-семантического уровней языка / А.А. Уфимцева // Иностранные языки в школе, 1968. – № 2. – С. 4–13.
197. Ушаков Д.Н. Краткое введение в науку о языке / Д.Н. Ушаков. – М., 1913. – 412 с.

198. Филимонова О.Е. Стативная синтаксема в английском предложении: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 “Германские языки” / О.Е. Филимонова. – Л., 1978. – 21 с.
199. Филичева Н.И. Понятие синтаксической валентности в работе зарубежных языковедов / Н.И. Филичева // Вопросы языкознания. – 1967. – № 2. С. 118–125.
200. Финагина Л.Н. Функционирование и грамматический статус лексемы *it* в современном английском языке: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. “Германские языки” / Л.Н. Финагина. – Одесса, 1982. – 185 с.
201. Фортунатов Ф.Ф. Избранные труды / Ф.Ф. Фортунатов. – М. : Наука, 1957. – Т.1. – 790 с.
202. Хаймович Б.С. Существует ли «категория состояния» в английском языке? / Б.С. Хаймович // Труды кафедры иностранных языков Днепропетровского хим.-тех. инст-та. – 1961. – вып. 1 – С. 3–11.
203. Чейф У.Л. Значение и структура языка / У.Л. Чейф. – М. : Прогресс, 1975. – 141 с.
204. Шапиро А.Б. Есть ли в русском языке категория состояния как часть речи? / А.Б. Шапиро // Вопр. языкознания. – 1955. – № 2. – С. 42–46.
205. Шахматов А.А. Очерки современного литературного русского языка / А.А. Шахматов. – М. : Наука, 1941. – 288 с.
206. Шелякин М.А. Функциональная грамматика русского языка / Михаил Алексеевич Шелякин. – М. : Рус. яз., 2001. – С. 6.
207. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови / К.Ф. Шульжук. – К. Академія, 2004.– 287 с.
208. Щерба Л.В. О частях речи в русском языке / Л.В. Щерба // Избр. работы по русскому языку. – М. : Учпедгиз, 1957. – 187 с.
209. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность / Л.В. Щерба. – Л. : Наука, 1974. – 428 с.
210. Щерба Л.В. О частях речи в русском языке / Л.В. Щерба // Русская речь. Новая серия. – Л., 1928. – Ч. 2. – С. 5–27.

211. Щерба Л.В. О тройком аспекте языковых явлений и об эксперименте в языкознании / Л.В. Щерба // Звегинцев В.А. История языкознания XIX-XX веков в очерках и извлечениях. – М. : Просвещение, 1965. – Ч. II. – С. 361-372.
212. Ярцева В.Н. Контрастивная грамматика / Виктория Николаевна Ярцева. – М. : Наука, 1981. – 112 с.
213. Allen W.S. Living English Structure / W.S. Allen. – Longmans, 1960. – 270 p.
214. Brinkmann H. Die deutsche Sprache / H. Brinkmann // Gestalt und Leistung. Die 2. Aufgabe. – Дьссeldorf: Schwan, 1971. – 282 p.
215. Bryant M.M. A Functional English Grammar / M.M. Bryant. - Boston, 1945. – 326 p.
216. Chafe W.L. Meaning and the structure of language / W.L. Chafe. – Chicago and London: The University of Chikago Press, 1970. – 360 p.
217. Curme G.O. A Grammar of English Language / G.O. Curme. - Vols. 2,3. – London – New York, 1931. – 357 p.
218. Danes F. Pokus o strukturni analizu slovesnych vyznamu / F. Danes // Slovo o slovesnost. – 1971. – Nr 3. – P. 193-207.
219. Dijk T. van. Some Aspects of Text Grammer. A Study in Theoretical Linguistics and Poetics / T. van. Dijk. – The Hague, Mouton, 1972. – 377 p.
220. Donnellan K. Reference and Definite Descriptions / K. Donnellan. – “Semantics”, ed. D. Steinberg and L. Jakobovits. Cambridg, 1971. – P. 110–114.
221. Eckersley C.E. A Comprehension English Grammar For Foreign Students / C.E. Eckersley and J.M. Ekersley. – Longmans, 1960. – 440 p.
222. Francis W.N. The Structure of American English / W.N. Francis. – New York, 1958. – 614 p.
223. Fries Ch. C. The Structure of English / Ch. C. Fries. – New York, 1956. – 475 p.
224. Fries Ch. C. English Sentence Patterns / Ch. C. Fries and R. Lado. – The University of Michigan Press, 1960. – 324 p.

225. Fillmore Ch. J. The Case for Case / Ch. J. Fillmore. – “Universals in Linguistic Theory”. New York a. o., 1966. – P. 1–88.
226. Galperin I.R. Stylistics / I.R. Galperin. – M., Higher School, 1971. – 343 p.
227. Gleason H.A. Linguistics and English Grammar / H.A. Gleason. – New York, 1965. – 519 p.
228. Gordon E.M. A Grammar of Present-Day English / E.M. Gordon, I.P. Krilova – M. : Высшая школа, 1980. – 335 p.
229. Gardiner A.H. A Theory of Speech and Language Function / A.H. Gardiner // *New Horizons in Linguistics*, ed. J. Lyons, Middlesex, Engl., 1970. – P. 29–52.
230. Halliday M.A.K. Language Structure and Language Function / M.A.K. Halliday // *New Horizons in Linguistics*, ed. J. Lyons, Middlesex, Engl., 1970. – P. 141–165.
231. Halliday M.A.K. The Place of “Functional Sentence Perspective” in the System of Linguistic Description / M.A.K. Halliday // *Papers on Functional Sentences Perspective*, ed. F. Danes, Prague, 1974. – P. 43–53.
232. Harris Z.S. Discourse Analysis / Z.S. Harris. – “Language”, 28, № 1, – 1952. – P. 1–30.
233. Hathaway B. A Transformation Syntax. The Grammar of Modern American English / B. Hathaway. – New York, 1967. – 315 p.
234. Hendriks W.O. On the Notion “Beyond the Sentence” / W.O. Hendriks // “Linguistics. An International Review”, № 37, Mouton, 1967. – P. 12–53.
235. Helbig G. Deutsche Grammatik / G. Helbig, J. Buscha. – Leipzig: Enzyklopädie Verlag Leipzig, 1986. – P.83–94.
236. Hornby A.S. The Teaching of Structural Words and Patterns / A.S. Hornby. – Oxford University Press, 1959. – 170 p.
237. Jespersen O. The Philosophy of Grammar / O. Jespersen. – London, 1935 (1st ed. 1924). – 359 p.
238. Jespersen O. A Modern English Grammar on Historical Principles, Part IV / O. Jespersen. – Heidelberg, 1931; Part V. Copenhagen, 1940 (7 vols., 1914–1949). – 512 p.

239. Jespersen O. *Essentials of English Grammar* / O. Jespersen. – London, 1933. – 370 p.
240. Joos M. *The English Verb* / M. Joos. – The University of Wisconsin Press, Madison and Milwaukee, 1964. – 251 p.
241. Kelly B. *An Advanced English Course for Foreign Students* / B. Kelly. – Longmans, 1962. – 429 p.
242. Keenan E.L. *Two Kinds of Presupposition in Natural Language* / E.L. Keenan // *Studies in Linguistic Semantics*, ed. Ch. J. Fillmore and D.T. Langendoen. – New York, 1971. – P. 45–52.
243. Kruisinga E. *A Handbook of Present-Day English, Part II* / E. Kruisinga. – Noordhoff-Groningen, 1931. – 310 p.
244. Kruisinga E. *An English Grammar. vol.1* / E. Kruisinga and P.A. Erades. – Noordhoff-Groningen, 1953. – P. 231–235.
245. Lakoff G. *On Generative Semantics* / G. Lakoff // “Semantics”, ed. D. Steinberg and L. Jakobovits, Cambridge, 1971. – P. 232–296.
246. Lee Debra S. *American Legal English: Using Language in Legal Contexts* / Debra S. Lee, C. Hall, M. Hurly. – M.: Городец, 2006. – 296 p.
247. Lyons J. *Semantics and grammar* / J. Lyons // *Semantics*. – Cambridge: Cambridge university press. – Vol. 2. – 1979.
248. Marckwardt A.H. *Introduction to the English Language* / A.H. Marckwardt. – Oxford University Press, 1950. – 347 p.
249. Onions C.T. *An Advanced English Syntax* / C.T. Onions. – London, 1932 (1st. ed. 1904). – 166 p.
250. Partee B.H. *Mathematical Methods in Linguistics* / B.H. Partee, A. Meulen and R. Wall. – Dordrecht: Kluwer, 1990. Second printing, corrected first edition, 1993. – 692 p.
251. Poutsma H.A. *A Grammar of Late Modern English. Part II* / H.A. Poutsma. – Groningen, 1926 (5 vols., 1904-1929). – 891 p.
252. Poutsma H.A. *The Infinitive, the Gerund and the Participle of the English Verb* / H.A. Poutsma. – Noordhoff-Groningen, 1953. – 240 p.

253. Quirk R. A University Grammar of English / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik. – M. : Высш. шк., 1982. – 391 p.
254. Roberts P. English Syntax. A Book of Programed Lessons. An Introduction to Transformational Grammar / P. Roberts. – New York, 1964. – 404 p.
255. Ross J.R. On Declarative Sentences. Readings in English Transformation Grammar, ed. R. Jacobs and P. Rosenbaum. – Waltham, Mass., 1970. – P. 222–272.
256. Sgall P. Teorie valence a její formální zpracování / P. Sgall // Slovo a slovesnost. – 1998. – № 49. – S. 15–29.
257. Scheurweghs G. Present-day English Syntax / G. Scheurweght. – Longmans, 1958. – 434 p.
258. Schibsbye Knud. A Modern English Grammar / Knud. Schibsbye. – Oxford University Press, 1970. – 390 p.
259. Strang B.H. Modern English Structure / B.H. Strang. – London, Edward Arnold Ltd, 1962. – 264 p.
260. Stockwell R.P., Schachter P., Partee B.H. The Major Syntactic Structures of English / R.P. Stockwell, P. Schachter, B.H. Partee. – Holt, Rinehart, and Winston, 1972. – P. 175–208.
261. Sledd J. A Short Introduction to English Grammar / J. Sledd. – Glenview, Illinois, 1959. – P. 5–13.
262. Sweet H. A New English Grammar, Logical and Historical. Part I / H. Sweet. – Oxford, 1892; Part II. Oxford, 1898. – 127 p.
263. Thomas O. Transformational Grammar and the Teacher of English / O. Thomas. – London, 1969. – 240 p.
264. Trier J. Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes / J. Trier. – 1931. – 347 p. – 347 s.
265. Waterhouse V. Independent and Dependent Sentences / V. Waterhouse // International Journal of American Linguistics, 1963. vol.29. – N1. – parti. – P.45–54.

266. Whitehall H. *Structural Essentials of English* / H. Whitehall. – New York, 1956. – 154 p.
267. Weinreich U. *Explorations in Semantic Theory* / U. Weinreich // *Current Trends in Linguistics*, III. The Hague, 1966. – P. 395–477.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2001. – 1440 с.
2. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 682 с.
3. Словарь української мови. В 4-х т. [Електронний ресурс]: Упорядк.з додатком власного матеріалу Борис Грінченко / НАНУ.Ін-т укр. мови. Редакція мовознавства та словників. – Київ: Наукова думка. – Режим доступу: <http://hrinchenko.com/> Словник української мови: В 11 т. – К. : Наук. думка, 1970 – 1980.
4. Словники України – інтегрована лексикографічна система [Електронний ресурс] / В. А. Широков, І. В. Шевченко, О. Г. Рабулець, О. М. Костишин, М. М. Пещак. – К.: Український мовно-інформаційний фонд, 2001. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Систем. вимоги: Pentium-200 MMX, 64 Мб ОЗП, 4-х CD-ROM; Windows ME/2000/XP.
5. Философский энциклопедический словарь / [гл. ред. Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов]. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
6. Fowler H.D. A Dictionary of Modern English Usage. London – Oxford, 1944. – 725 p.
7. Longman Advanced American Dictionary. Pearson Education Limited, 2000. – 1746 p.
8. New Webster’s Dictionary. – NY: Consolidated Book publishers, 1998, – 1824 p.
9. Webster’s Third New International Dictionary of the English Language Unabridged with seven language dictionary. Encyclopedia Britannica, [inc. William Benton Publisher] – 1968 p.
10. Oxford English Dictionary, second edition, [edited by John Simpson and Edmund Weiner]. – Clarendon Press, twenty volumes, hardcover, – 21728 p.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багрянний І.П. Тигролови. Роман та оповідання / Іван Багрянний. – К. : Молодь, 1991– 263 с.
2. Бедзик Ю.Д. Гіпсова лялька / Юрій Бедзик. – К. : Дніпро, 1989 – 252 с.
3. Васильченко С. Вибрані твори / Степан Васильченко. – Харків: Ранок, 2005. – 300 с.
4. Винниченко В.К. Сонячна машина / Володимир Винниченко. – К. : Сакцент Плюс, 2006 – 365 с.
5. Вінграновський М.С. Поезії. З обійнятих тобою днів / Микола Вінграновський. – К. : Веселка, 1993. – 302 с.
6. Вовчок М. Інститутка / Марко Вовчок. – К. : Школа, 2007 – 98 с.
7. Вовчок М. Оповідання. Казки. Повісті. Роман / Марко Вовчок. – К. : Наукова думка, 1983. – 638 с.
8. Волошин І.І. Місячне срібло: Повісті, оповідання / Ігор Волошин. – К. : Молодь, 1961. – 364 с.
9. Глібов Л. Байки / Леонід Глібов. – К. : Школа, 2005. – 128с.
10. Гончар О.Т. Людина і зброя / Олесь Гончар. – К. : Сакцент Плюс, 2005 – 320 с.
11. Грінченко Б.Д. Батько та дочка / Борис Грінченко. – К. : Дніпро, 1974 – 347 с.
12. Грінченко Б.Д. Поезії. Повісті. Оповідання / Борис Грінченко. – К. : Наук. думка, 2002. – 432 с.
13. Гримайло Я.В. Великий слідопит / Ярослав Гримайло. – К. : Молодь, 1989. – 314 с.
14. Григоренко Грицько Штрихи до портретів / Грицько Григоренко. – К. : Вища школа, 1995. – 223 с.
15. Гулак-Артемівський П.П. Твори / Петро Гулак-Артемівський. – Том 1. – К : Державне видавництво художньої літератури, 1957, 287 с.

16. Гуцало Є. Княжа гора / Євген Гуцало [Електронний ресурс] // Режим доступу до кн. : www.ukrlib.com.ua/books/printzip.php?id=40.
17. Довженко О. Вибрані твори / Олександр Довженко. – К. : Наук. думка, 2004. – 530 с.
18. Донченко О.В. Школа над морем / Олесь Донченко. – К. : Веселка, 1987. – 231 с.
19. Дорошко П.О. Вірші та поема. Том перший / Петро Дорошко. – К. : Дніпро, 1991. – 428 с.
20. Досвітній О. Вибрані твори / Олесь Досвітній. – К. : Держлітвидав, 1959. – 438 с.
21. Журахович С.М. Монологи на самоті. Повісті, оповідання / С. М. Журахович. – К. : Рад. письменник, 1990. – 335 с.
22. Загребельний П. А. Я, Богдан (Сповідь у славі) / Павло Загребельний. – К. : Школа, 2005 – 269 с.
23. Загребельний П. А. Диво / Павло Загребельний. – Харків : Фоліо, 2006 – 640 с.
24. Загребельний П.А. Первоміст / Павло Загребельний. – Харків : Фоліо, 2002 – 350 с.
25. Загребельний П.А. Смерть у Києві / Павло Загребельний. – Харків : Фоліо, 2003 – 602 с.
26. Загребельний П.А. Європа 45 / Павло Загребельний. – Харків : Фоліо, 2003 – 605 с.
27. Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Твори : у 2-х томах. Т. 1 / Григорій Квітка-Основ'яненко. – К. : Дніпро, 1978. – 408 с.
28. Козаченко В. Коні воронії / Василь Козаченко. – К. : Рад. письменник, 1989. – 453 с.
29. Колісник Г.А. З меча і до орала / Григорій Колісник. – К. : Рад. письменник, 1990. – 543 с.
30. Костенко Л. Неповторність / Ліна Костенко. – К. : Молодь, 1980. – 221с.

31. Костенко Л. Вибране / Ліна Костенко. – К. : Дніпро, 1989. – 559 с.
32. Коцюбинський М.М. Вибрані твори: Оповідання, новели, повісті / Михайло Коцюбинський. – К. : Генеза, 2004. – 305 с.
33. Кропивницький М.Л. Вибрані п'єси / Марко Кропивницький. – К. : Дніпро, 1965. – 453 с.
34. Куліш П.О. Вибрані твори / Пантелеймон Куліш. – К. : Сакцент Плюс, 2007 – 352 с.
35. Кучер М. Дубравлаг: Спогади, оповідання / М. Кучер. – Дніпропетровськ : Дніпро, 1996. – 98 с.
36. Ле І.Л. Твори: у 7-ми т / І.Л. Ле. – Т. 7. – К. : Дніпро, 1984. – 760 с.
37. Левада О.С. Два кольори / Олександр Левада. – Сер. Романи й повісті, № 8. – К. : Дніпро, 1990. – 173 с.
38. Микитенко І. Вуркагани [Електронний ресурс] / Іван Микитенко // Режим доступу до кн.: www.ukrlib.com.ua/books/printzip.php?id=68.
39. Мирний П.Я. Хіба ревуть воли, як ясла повні? / Панас Мирний. – К. : Школа, 2007 – 299 с.
40. Мокрієв Ю. О. Плавні палають / Юрій Мокієв. – К. : Дніпро, 1991. – 562 с.
41. Мушкетик Ю. Яса [Електронний ресурс] / Юрій Мушкетик // - Режим доступу до кн. : www.ukrlib.com.ua/books/printzip.php?id=72.
42. Нечуй-Левицький І.С. Твори: в 2-х т / Іван Нечуй-Левицький. – К. : Наукова думка, 1986.
43. Олійник Б.І. Міра / Борис Олійник. – К. : Радян. письм., 1984. – 81 с.
44. Олійник М.Я. Вибрані твори : у 2-х т / Микола Олійник. – Т. 1. – К. : Дніпро, 1983, 446 с.
45. Руданський С. Твори: Співомовки. Пісні. Приказки. Байки. Небилиці / Степан Руданський. – К., 2005. – 399 с.
46. Самійленко В. Твори / Володимир Самійленко. – К. : Дніпро, 1989. – 686 с.

47. Сиротюк М.Й. Українська історична проза за 40 років / Микола Сиротюк. – К. : Радянський письменник, 1958. – 335 с.
48. Смолич Ю.К. Твори: у 8-ми т / Юрій Смолич. – Т. 4. – К. : Дніпро, 1984. – 869 с.
49. Стельмах М.П. Кров людська – не водиця / Михайло Стельмах. – К. : Держ. Вид-цтво худ. літ., 1958 – 273 с.
50. Стефаник В.С. Камінний хрест / Василь Стефаник. – К. : Школа, 2007 – 87 с.
51. Стороженко О.П. Марко Проклятий / Олекса Стороженко. – К. : Дніпро, 1989. – 623 с.
52. Ткач Д. В. Черное сальто. Повести / Д.В. Ткач. – К. : Рад. шк., 1986. – 287 с.
53. Томчаній М.І. Жменяки / Михайло Томчаній. – Карпати, 1982. – 118 с.
54. Тулуб З. Людолови. В 2-х т / Зінаїда Тулуб. – Хмельницький, 1994.
55. Тютюнник Г.М. Вир / Григорій Тютюнник. – К. : Дніпро, 1964. – 544 с.
56. Українка Л. Поезія. Драматичні твори / Українка Леся – К. : Наукова думка, 1999. – 384 с.
57. Франко І.Я. Твори. У 3-х т / Іван Франко. – К. : Наук. Думка, 1991.
58. Хоткевич Г.М. Тарасик / Гнат Хоткевич. – Х. : Балаклійщина, 2002. – 591 с.
59. Цюпа І.А. Вибрані твори. В 2-х т Т. 2. Дзвони янтарного літа / Іван Цюпа. – К. : Дніпро, 1991. – 604 с.
60. Шевченко Т. Кобзар / Тарас Шевченко. – К. : Дніпро, 1999. – 668 с.
61. Шевчук В. Жінка-змія: Повісті / Валерій Шевчук. – Львів : Класика, 1998. – 175 с.
62. Шиян А.І. Дороги життя / І. А. Шиян. – К. : Видавець Вадим Карпенко, 2006. – 224 с.
63. Щоголів Я.І. Поезія. Історія української літератури ХІХ ст. 70-90-ті роки. Книга 2 / Яків Щоголів. – К. : Вища школа, 2003. – 435 с.
64. Aldrige J. The Sea Eagle / James Aldrige. – Kiev, 1973. – 280 p.

65. Aldington R. *Death of a Hero* / Richard Aldington. – CRW Publishing, 2008. – 247 p.
66. Baum L.F. *The Wonderful Wizard of Oz* / L. Frank Baum. – Forgotten Books, 1968. – 191p.
67. Christie A. *Murder after Hours* / Agatha Christie. – Pan Books, LTD, USA, 1965. – 265 p.
68. Christie A. *Dumb Witness* / Agatha Christie. – Pan Books, London, 1949. – 218 p.
69. Cronin A. J. *The Nothern Light* / Archibald Joseph Cronin. – Kiev, 1975. – 263 p.
70. Cusack D. *Say No to Death* / Dymphna Cusack. – Изд. «Юпитер-Интер», 2006. – 292 p.
71. Cornell P. *Doctor Who: Human Nature* [электронный ресурс] / Paul Cornell. – Режим доступа до кн. : <http://www.feedbooks.com/book/2934/doctor-who-human-nature>.
72. Dickens Ch. *A Christmas Carol* / Charles Dickens. – Study Pubs, LLC, 2010. – 150 p.
73. Galsworthy J. *The Man of Property* / John Galsworthy. – Moscow, 1950. – 314 p.
74. Galsworthy J. *The Forsyte Saga in Chancery* / John Galsworthy. – Moscow, 1974. – 278 p.
75. Galsworthy J. *The Forsyte Saga To Let* / John Galsworthy. – Moscow, 1974. – 239 p.
76. Galsworthy J. *A Modern Comedy. The White Monkey* / John Galsworthy. – Moscow, 1976. – 281 p.
77. Gordon G. *Let the Day Perish* / G. Gordon. – London, UK: Methuen Publishing Ltd, 1952. – 263 p.
78. Graeme M. *Crystal Says* [электронный ресурс] / M. Graeme. – Режим доступа до кн.: <http://www.feedbooks.com/userbook/8561/crystal-says>.

79. Grey Z. The Heritage of the Desert [электронный ресурс] / Zane Grey . – Режим доступа до кн.: <http://www.feedbooks.com/book/1819/the-heritage-of-the-desert>.
80. Hilton J. Lost Horizon / James Hilton. – London, 1933. – 183 p.
81. Hemingway E. A Farewell to Arms / Ernest Hemingway . – Moscow, 1976. – 286 p.
82. Kipling R. Just so Stories / Rudyard Kipling. – Moscow, 1972. – 220 p.
83. London J. Hearts of Three / Jack London. – Kessinger Publishing, 2003. – 124 p.
84. London J. The Little Lady of the Big House / Jack London. – Сибирское университетское издательство, 2009. – 240 с.
85. London J. The Son of the Wolf [электронный ресурс] / Jack London. – Режим доступа до кн.: <http://www.feedbooks.com/book/2849/the-son-of-the-wolf>.
86. Lichtenberg T. All Geeked Up [электронный ресурс] / Tom Lichtenberg. – Режим доступа до кн.: <http://www.feedbooks.com/userbook/22817/all-geeked-up>.
87. Lewis S. Babbitt / Sinclair Lewis. – Moscow, 1962. – 427 p.
88. Lawrence D.H. Women in love / D. H. Lawrence. – CRW, Publishing, 2005 – 664 p.
89. Maugham W.S. The Narrow Corner / W. Somerset Maugham. – Pan Books, Great Britain, London, 1975. – 206 p.
90. Maugham W.S. Theatre / W. Somerset Maugham. – Moscow, 1979. – 273 p.
91. Maugham W.S. Rain and Other Short Stories / W. Somerset Maugham. – Moscow, 1977. – 372 p.
92. Maugham W.S. The Painted Veil / W. Somerset Maugham. – Moscow, 1981. – 238 p.
93. Mansfield K. At the Bay [электронный ресурс] / Katherine Mansfield. – Режим доступа до кн.: <http://www.feedbooks.com/userbook/23076/at-the-bay>.

94. McGillveray D. The Plastic Elf of Extrusion Valley [электронный ресурс] / David McGillveray. – Режим доступа до кн. : <http://www.feedbooks.com/book/3456/the-plastic-elf-of-extrusion-valley>.
95. Nicholson M. The Madness of May / M. Nicholson. – Echo Library, 2009. – 60 p.
96. O’Conner F. Shot Stories / Flannery O’Conner. – Moscow, 1980. – 247 p.
97. Parker G. The Darkness of the Morning / Gordon Parker. – Moscow, 1978. – 211 p.
98. Poe Ed. A Von Kempelen and His Discovery / Edgar Poe. – Quill Pen Classics, 2009. – 238 p.
99. Rand A. Anthem / Ayn Ranf. – Diginovus, 1964. – 105 p.
100. Spark M. The Public Image. Stories / Muriel Spark. – Moscow, 1976. – 248 p.
101. Stevenson R.L. Treasure island [электронный ресурс] / Robert Louis Stevenson.– Режим доступа до кн.: <http://www.feedbooks.com/book/97/treasure-island>.
102. Voynich E.L. The Gadfly / E. L. Voynich. – Kiev, 1974. – 363 p.
103. Wells H. G. The Treasure in the Forest [электронный ресурс] / Herbert George Wells.– Режим доступа до кн.: <http://www.feedbooks.com/book/633/the-treasure-in-the-forest>.
104. Wharton Ed. The Fruit of the Tree [электронный ресурс] / Edith Wharton. – Режим доступа до кн.: <http://www.feedbooks.com/book/443/the-fruit-of-the-tree>.
105. Wilde O. The Happy Prince and Other Stories / Oscar Wilde. – CRW Publishing, 2009. – 288 p.
106. Woolf V. The Years / Virginia Woolf. – Houghton Mifflin Harcourt, 2002. – 444 p.

ДОДАТКИ

Таблиця №1

Співвідносність частиномовного потенціалу слів семантики стану в українській та англійській мовах

Українська мова	Англійська мова
<p>1. Прислівники з обставинним та якісно-означальним значенням: <i>важко, затишно, небезпечно, сумно, спекотно, тяжко, холодно</i>. Лексеми цього розряду позначають почуття, фізичні стани, стан природи і довкілля</p>	<p>1. Лексеми цього розряду передаються дієсловами-зв'язками, що створюють складений іменний присудок: <i>It is cold. It is hot. It is dangerous. It is comfortable. It is hard</i>, і позначають стан природи і довкілля</p>
слово/речення	слово/речення
<p><i>Блакитно</i>, напр.: Блакитно так... Тільки де-не-де хмарка пропливе, радіють всі: трави, дерева, комахки та я (П. Загребельний)</p> <p><i>Безхмарно</i>, напр.: Кілька хвилин тому було безхмарно, а зараз дощ періщить як з відра! (Б. Грінченко)</p> <p><i>Безлюдно</i>, напр.: Тихо й безлюдно, а однак я щось там чую, поза своєю стіною (М. Коцюбинський)</p> <p><i>Біло</i>, напр.: А довкола – біло, аж засліплює, тільки чогось люди засмучені, невеселі (М. Стельмах)</p> <p><i>Вітряно</i>, напр.: І знову вітряно, але ж так, що дерева гнуться (В. Винниченко)</p> <p><i>Вогко</i>, напр.: А на вулиці холодно, вечір все ж таки, ніхто не виходить, а тут ще дощ почався, вогко буде (М. Стельмах)</p> <p><i>Весело</i>, напр.: Веселенько нам, — аж серце трепече! (Марко Вовчок)</p>	<p><i>It is bright</i> (<i>ясно</i>), напр.: It was bright with clouds billowing from the north-west (D.H. Lawrence) (Було ясно, хмари здіймалися з північно-західного напрямку)</p> <p><i>It is balmy</i> (<i>заспокійливо</i>), напр.: It was balmy, not too much heat in the sun (A. Christie) (Було заспокійливо, не жарко на сонці)</p> <p><i>It is cold</i> (<i>холодно</i>), напр.: “It is very cold here,” he said, “but I will stay with you for one night, and be your messenger” (O. Wilde) (“Тут дуже холодно, – сказав він, – але я, на одну ніч, залишуся з тобою та буду твоїм посильним”)</p> <p><i>It is calm</i> (<i>тихо</i>), напр.: But here, at Shangri-ha, it was a deep calm. In a moonless sky the stars were bright, and a pale blue sheen lay upon the dome of Karakal (James Hilton) (Але тут в Шангі-ха було дуже тихо. На безмісячному небі зірки були яскраві, і бліде блакитне сяйво лягло на купол Каракала)</p> <p><i>It is changeable</i> (<i>мінливо</i>), напр.: “A chill – it was very changeable – and</p>

Гарно, напр.: Не знаю, що й тобі казати, сьогодні – пан, а завтра – пропав, тож **гарно** нам, як бачиш (П. Куліш)

Гірко, напр.: **Гірко** ставало од сії думи, а Черевань тільки похитувавсь, гладючи череву; а щоки - як кавуни: сміявся од щирого серця (П. Куліш); **Гірко**, що сьогодні треба відступати, хотілося б ще залишитися трошки (П.Куліш)

Душно, напр.: На вулиці було **душно** (М. Коцюбинський)

Дрімотно, напр.: **Дрімотно** вже, ходімо спати, у світі чимало ще таких як ми з тобою (В. Винниченко)

Духмяно, напр.: **Духмяно** в кімнаті, у вікна яскраво сяє сонце (М. Стельмах)

Запашно, напр.: **Запашно** на подвір'ї, та це не дивує нікого, весна надворі... (П. Загребельний)

Зелено, напр.: Помрій на хвилину про те, як там **зелено**, які там чисті веселі струмочки ... (П. Загребельний)

Зоряно, напр.: А чи може щось бути краще зараз, ніж просто подумки мріяти як **зоряно** вночі? (О. Гончар)

Лячно, напр.: **Лячно**, холодно, байдуже, проте, надія ще є, вона ніколи не згасне, вона наче той промінь світла, що зігриває мою душу (Г. Квітка-Основ'яненко)

Людно, напр.: Ти тільки-но подивися як тут **людно**! (П. Куліш)

Млосно, напр.: Душно йому, **млосно**, пече попід боками, а в вічню - вона та й вона (Панас Мирний)

too rich feeding” (A. Christie) (“Холод – було мінливо – і дуже багата їжа)

It is cruel (*болісно*), напр.: **It was cruel** (A. Christie) (Було болісно)

It is dark (*темно*), напр.: **It was very dark**, and the wind howled horribly around her, but Dorothy found she was riding quite easily (L.F. Baum) (Було дуже темно, вітер жахливо завівав навколо неї, але Дороті зрозуміла, що вона дібралася досить легко); “**It is so dark**,” he said. “Shall we have the light?” (D.H. Lawrence) (“Тут так темно, – сказав він. – Можна ввімкнути світло?”)

It is difficult (*тяжко*), напр.: **It's difficult** now, but we have to try again (M. Nicholson) (Зараз нам важко, але ми повинні робити знову спроби)

It is dangerous (*небезпечно*), напр.: “**It's dangerous** for you to be here,” I whispered at last, squatting down at the base of one of the trees (D. McGillveray) (“Це небезпечно для тебе тут знаходитись,” – зрештою прошепотів я, сидячи при основі одного з дерев)

It is fortunate (*щасливо*), напр.: **It is fortunate** for Kansas that you have brains (L.F. Baum) (Канзасу пощастило, що ти маєш розум)

It is frosty (*морозно*), напр.: We could go for a walk if **it wasn't frosty** (D.H. Lawrence) (Ми б пішли на прогулянку, якби було не так морозно)

It is fine (*ясно*), напр.: **It was fine**, the sun already burning off the early mist and gilding the groves of beeches on the Eldon hills (A. Cronin) (Було ясно, сонце вже припікало із-за раннього туману і золотило гаї буків на Елдонських пагорбах)

It is good (*добре*), напр.: **It is better** for people to keep away from Oz,

Світло, напр.: А в кімнаті – **світло** й радісно, аж диву даєшся (О. Гончар)

Соромно, страшно, напр.: Чує Мотря, та боїться озирнутись: їй чогось **соромно, страшно** (Панас Мирний); Що знову **соромно?** (П. Загребельний)

Смішно, напр.: **Смішно**, але він мало не як дівчина любив свого Тимофія, тягнувся до цього русявого мовчазного красеня з сумовитими очима. (М. Стельмах)

Сумно, напр.: **Сумно**, біля свіжої могили залишилися тільки Степан і Ольга (М. Стельмах)

Спокійно, напр.: **Спокійно** мені, твої міцні стіни стануть між мною і цілим світом. (М. Коцюбинський)

Сніжно, напр.: Незважаючи на те, що **сніжно**, він повагом йшов уперед (В. Винниченко)

Сонячно, напр.: Літом, наприклад, майже щодня **сонячно**, але ти тут до чого? (В. Винниченко)

Тоскно, напр.: І хоч **тоскно** чоловікові, але він завзято голосує за всіх кандидатів, бо хіба вгадаєш, хто з них пройде? (М. Стельмах)

Тепло, напр.: «Проте, сьогодні **тепло**», – не дочекавшись відповіді відказала вона (І. Багряний); Скажи мені правдоньку, тобі **тепло**, чи ти вже зігрілась? (Б. Грінченко)

Тяжко, напр.: **Тяжко** мені! (П. Куліш)

Темно, напр.: Круг мене було **темно** (М. Коцюбинський)

unless they have business with him (L.F. Baum) (Для населення краще триматися подалі від Оза, якщо тільки вони не ведуть з ним бізнес)

It is moonless (безмісячно), напр.: **It was moonless** and the crisp freezing air seemed crystal clear (D.H. Lawrence) (Було безмісячно і свіже морозне повітря здавалося кришталево чистим)

It is nice (приємно), напр.: **It is nice** to find out that you're going to do it (D.H. Lawrence) (Приємно дізнатись, що ти збираєшся зробити це)
It's nice now. Are you going for a walk? (D.H. Lawrence) (Зараз гарна погода. Ти збираєшся на прогулянку?)

It is uncomfortable (незручно), напр.: “If you see any house, or any place where we can pass the night,” she said, “you must tell me; for **it is very uncomfortable** walking in the dark.” (L. F. Baum) (“Якщо ти побачиш якийсь будинок або якесь місце, де ми можемо переночувати, – сказала вона, – ти мусиш повідомити мені про це, адже це дуже незручно подорожувати в темряві”)

It is stuffy (душно), напр.: **It's stuffy**, somehow, in this forest (H.G. Wells) (Якось тут душно, в цьому лісі)

It is sultry (душно), напр.: **It was sultry** and Kitty sat at the window looking at the fantastic roofs ... (D.H. Lawrence) (Було душно і Кіті сиділа біля вікна, дивлячись на дивні дахи)

It is sweet (духмяно), напр.: **It was sweet**, the pavements dry, birds singing in the gardens, the air soft and cool (A. Cronin) (Було духмяно, тротуари сухі, птиці співають в садах, повітря м'яке і холодне)

It is warm (тепло), напр.: **It's warmer** than last spring, but it's still cold (V. Woolf) (Зараз тепліше, ніж торішню весною, проте все ще

<p>Тихо, спокійно, напр.: Так тихо, спокійно в зелених берегах, що хочеться сісти на човен й поплисти (М. Коцюбинський)</p> <p>Холодно, напр.: Не було ще такої зими! Сніг лежить пухкесенький, білесенький, а холодно як! (М. Стельмах)</p> <p>Чорно, напр.: Чорно там, але я продовжував вдивлятися, все пильніше й пильніше, нічого не помічаючи (В. Винниченко)</p> <p>Шумно, напр.: Щось дуже шумно тут, тобі так не здається? (В. Винниченко)</p> <p>Ясно, напр.: Після тривалого дощу, нарешті, стало ясно (Б. Грінченко)</p>	<p>прохолодно); It was warm enough to make the trees be in bloom (Z. Grey) (Було досить тепло, щоб дати поштовх деревам цвісти)</p> <p>It is wet (вогко), напр.: But I'm not sure—it's so wet (D.H. Lawrence) (Але я не впевнена – зараз так вогко)</p> <p>It is windy (вітряно), напр.: It is windy, don't you see? (H.G. Wells) (Зараз вітряно, ти що не бачиш?)</p>
<p>2. Лексеми, що не мають омонімів: <i>боязно, видно, весело, вільно</i> - предикативні прислівники у функції присудка</p>	<p>2. Лексеми, що не мають омонімів: <i>alike, alive, afloat, afraid</i> - предикативні прикметники у функції присудка</p>
<p style="text-align: center;">слово/речення</p>	<p style="text-align: center;">слово/речення</p>
<p>Безпечно, напр.: Зараз тут безпечніше, ніж було колись, бо бувало, що й на вулицю ми не виходили (І. Багряний)</p> <p>Видно, напр.: Видно, що ти не з тутешніх козаком будеш (П. Куліш)</p> <p>Веселенько, любенько, напр.: Веселенько та любенько їм укупці... (Марко Вовчок); Веселенько нам, — аж серце трепече! (Марко Вовчок)</p> <p>Велично, пишно напр.: Як славно, бабусечко, як славно, як у нас велично та пишно! (Марко Вовчок)</p> <p>Весело, любо, напр.: А зійдуся з ним, — весело й любо; усе лихо забуду (Марко Вовчок)</p> <p>Вільно, напр.: Якось розважить мене, підможе мене та думка, що вільно</p>	<p>Alone (наодинці), напр.: “ The child was alone!” (G. Gordon) (Дитина була одна!)</p> <p>Asleep (той, хто спить), напр.: She was still asleep when Doreen came, her face full of unspoken questions (D. Cusack) (Коли Дорін зайшла, вона ще досі спала, її обличчя було сповнене мовчазними питаннями)</p> <p>Astir (на ногах), напр.: Children were already astir, laughing and playing among the flowers or being called in to breakfast by their mothers (J. London) (Діти вже були на ногах, сміючись та граючись поміж квітів або звані матір'ю йти до сніданку)</p> <p>Ahead (nonperedu), напр.: He resembled a deer, that throws one ear back upon the trail behind, and one ear forward, to know what is ahead (D.H. Lawrence) (Він був схожий на оленя, що повертає одне вухо за</p>

мені, що не зв'язані руки мої (Марко Вовчок)

Добре, напр.: **Добре**, що ми зібралися! (П.Куліш); Зовсім **добре!**
(І. Багрянний)

Дивно, напр.: **Дивно**, як він цього раніше не помічав? (І.Багрянний)

Зручно, напр.: Сів я та й замріявся, було **зручно**... (М.Стельмах)

Любо, напр.: Гарно тобі, **любо**, весело! (Панас Мирний); **Любо** на волі дихнути! (Марко Вовчок)

Легко, напр.: - Якось так тихо, так **легко** (С. Васильченко)

Морозно, напр.: **Морозно**. В такий скипень добрий хазяїн собаку не вижене на поле (М. Сиротюк)

Мирно, напр.: А сьогодні, як не на біду, досить **мирно** та тихо
(П. Загребельний)

Нудно, напр.: Та **нудно** без роботи, дитино! (Марко Вовчок)

Просто, напр.: Було **просто** й спокійно, жайворонок кидав на поле пісню, а я стояв та слухав, і щось тремтіло в мені (М. Коцюбинський)

Порожньо, напр.: У салон-вагоні майже **порожньо** (І. Багрянний)

Смішно, напр.: **Йому смішно**. Він — Грицько ж таки, а тепер Григорій — крадькома розплющує одне око (І. Багрянний)

Славно, напр.: Як **славно**, бабусечко, як **славно**, як у нас велично та пишно! (Марко Вовчок)

стежиною назад, а друге – вперед, щоб знати, що очікує попереду)

Aware (успіомлювати), напр.: His awakening was simple, easy, without movement save for the eyes that opened and **made** him **aware** of darkness (J. London) (Його пробудження було простим, легким та, без зайвих рухів, його очі відкрилися та усвідомили темряву)

Alive (живий), напр.: Her wellgroomed spring coat **was alive** and flaming in the morning sun that slanted straight under the edge of the roof of trees (J. London) (Її доглянуте весняне пальто було «живим та палаючим» у вранішніх променях сонця, що схилялися прямо під крону дерев)

Amis (погано), напр.: Ursula wondered if something **was amis**, and if the wedding would yet all go wrong (D.H. Lawrence) (Урсула розмірковувала чи щось було погано, чи весілля могло б вже зіпсуватися)

Awake (пробуджений), напр.: No! I **was awake** that night (D.H. Lawrence) (Ні! Тієї ночі я була пробуджена)

Astride (бути верхи), напр.: Several times, business-looking men, college-marked, **were astride** horses or driving carts, stopped him and conferred with him (J.London) (Декілька разів, чоловіки, що мали підприємницький вигляд випускників коледжу, які були верхи на конях або керували візками, зупиняли його та радилися з ним)

Afoot (на ногах), напр.: I see that they **are** still **afoot** (J.London) (Я бачу, що вони ще й досі на ногах)

Alike (схожий), напр.: They **were** so **alike** that I couldn't find any distinction (E. Wharton) (Вони були настільки схожі, що я не міг відшукати відмінності)

<p>Сніжно, напр.: Було сніжно. Надворі стояв молочний день; білі, пухкі хмари вкутали небо (Є. Гуцало)</p> <p>Сумно, напр.: Сиджу сама у дівочій; сумно, тиша така... (Марко Вовчок)</p> <p>Страшно, моторошно, напр.: А може, йому самому страшно, може, йому моторошно на хвості цієї диявольської комети, і він підбадьорює себе пострілами у чорну зрадливу ніч ... (І. Багрянний)</p> <p>Тихо, напр.: Тихо, тихо, ні найменшого подиху вітру (І. Нечуй-Левицький); Здається, що в хуторі тихо і мирно; цвіте хутір і зеленіє (Марко Вовчок)</p> <p>Цікаво, напр.: Дуже цікаво мені (І. Багрянний)</p> <p>Чорно, напр.: Панночка на стільчику розкинулась, плаче; а стара над мою головою стоїть і так то вже мене лає, така вже люта, — аж їй у роті чорно (Марко Вовчок)</p>	<p>Ashamed (<i>присоромлений</i>), напр.: I can't believe you're ashamed! (A. Rand) (Я не можу в це повірити – ти присоромлений!)</p> <p>Aflame (<i>у вогні</i>), напр.: Where are my papers? I've just seen something was aflame (T. Lichtenberg) (Де мої папери? Я щойно бачила, що щось було у вогні)</p> <p>Astray(<i>заблукати</i>), напр.: You can't imagine how long I've been astray (M. Graeme) (Ти собі не можеш уявити, як довго я блукав)</p> <p>Ajar(<i>нещільно зачинені</i>), напр.: The door was ajar, so I could hear something about it (E. Wharton) (Двері були не щільно зачинені, тому я змогла почути щось про це)</p> <p>Athirst (<i>прагнучий</i>), напр.: So, I'm athirst for news. Let's say it (A. Rand) (Тож, я прагну новин. Ну-бо, розкажи їх)</p> <p>Astrain (<i>у напруженні</i>), напр.: For two days he was astrain, however, he was almost aware (M. Nicholson) (Впродовж двох діб він був у нервовому напруженні, проте, поведив себе цілком свідомо)</p> <p>Aloof (<i>той що цурається</i>), напр.: Please, don't seem aloof and detached (H. Whells)(Будь-ласка, перестань здаватися замкнутим та відстороненим)</p>
<p>3. Лексеми, які мають віддієприкметникові дієслівні форми на -но, -то: <i>написано, пояснено, опрацьовано</i></p>	<p>3. Складений присудок to be + Past Participle <i>The documents are signed</i></p>
<p>слово/речення</p>	<p>слово/речення</p>
<p>Взято, напр.: Уже ж ти не бачиш нічого, уже тебе наче взято із сього світу: так чого ж тобі вертатись до-гріхів людських? (П. Куліш)</p> <p>Вирізано, напр.: Сволок гарний, дубовий, шгучно пофарбований; і сло-</p>	<p>to be accepted (<i>прийнято</i>), напр.: She knew she was accepted in the world of culture and of intellect (D.H. Lawrence) (Вона знала, що її було прийнято в світ культури та інтелігенції)</p>

ва з святого письма вирізані; **вирізано** і хто світлицю збудував, і якого року (П. Куліш)

Вигнано, напр.: Там, звідки його **вигнано** (І. Багряний)

Втрачено, напр.: **Втрачено** було все: людей, коней, зброю, знамена (П.Загребельний)

Записано, напр.: І в реєстрах-то, коли хочете знати, не Чепурним його **записано** (П. Куліш)

Збережено, напр.: Але наші традиції **збережено** (І. Багряний)

Зажато, напр.: Його було **зажато** поміж дерев (І. Багряний)

Звинувачено, напр.: А її все таки було **звинувачено**, хоч і не справедливо (В. Винниченко)

Казано, напр.: Він зараз їде, купує там, що **казано** (Марко Вовчок)

Надіслано, напр.: Скільки всього було **надіслано!** (П. Загребельний)

Наповнено, напр.: Я знаю, що тебе **наповнено** жалем до рідної землі, проте, ти маєш послухати старого козака (П. Куліш)

Написано, напр.: Ти і в наш край загнався, то теж, може, скажеш, що це так у книжках **написано**, а не насправді?.. (І.Багряний)

Оставлено, напр.: Шість тисяч тільки їх **оставлено** в реєстрі, да й тії, буди в великій неволі в старшини, тягли, хотя й нехотя, за ляхів руку і тільки вже при Хмельницькому одностайне за Україну повстали (П.Куліш)

Обнесено, напр.: З-за хатки виглядали невеличкі хлівці, повіточкі; тро-

to be called (*викликано*), напр.: One day at this time Birkin **was called** to London (D.H. Lawrence) (Одного дня, в цей час, Біркіна було викликано до Лондона)

to be clenched (*зжато*), напр.: His hands **were tightly clenched** (D. Cusack) (Його руки міцно зжато)

to be filled (*сповнено*), напр.: She **was filled** with repulsion (D.H. Lawrence) (Вона була сповнена неприхильністю)

to be finished (*закінчено*), **to be put away** (*відкладено*), **to be dismissed** (*звільнено*),напр.: The lesson **was finished**, the books **were put away**, at last the class **was dismissed** (D.H. Lawrence) (Урок було закінчено, книги було відкладено, зрештою клас був звільнено)

to be forced (*примушено*), напр.:The day she **was forced** to stay in bed, it snowed (D. Cusack) (Того дня, коли її було примушено лежати в постелі, сніжило)

to be fired (*розпалено*), напр.: His imagination **was fired** by the possibilities of his literary efforts (G. Gordon) (Його уява була розпалена можливостями його літературних зусиль)

to be frozen (*заморожено*), напр.: They **were frozen** like statues in leaping postures (P.Cornell) (Вони були заморожені подібно статуям в позиції стрибка)

to be hidden (*сховано*), напр.: The sisters **were hidden** (D.H. Lawrence) (Сестер було сховано)

to be kept (*утримано*), напр.: Then he ran toward the sheds where the cows and horses **were kept** (L.F. Baum) (Потім він побіг прямо в сарай, де

хи далі - тік; за током - огород; а все кругом **обнесено** низенькою ліскою (Панас Мирний)

Об'явлено, напр.: А через місяць йому **об'явлено**, що тепер він піщанський громадянин - козак, Остап Макарович Хрущ (Панас Мирний)

Обрано, напр.: З Венеції прийшла вість, що дожем Пресвітлої Республіки **обрано** старезного Андреа Гріті, батька Луїджі (П.Загребельний)

Пошрамовано, напр.: У тих-то случаях **пошрамовано** його вздовж і впоперек, що козаки, як прозвали його Шрамом, то й забули реєстрове його прізвище (П. Куліш)

Підперто, напр.: Вони не знали, що їм далі робити, та ще й двері не відчинялися – міцно їх **підперто** (О. Гончар)

Помальовано, напр.: Ніч **помальовано** квітами, межі квітами — два голубі цілуються (І.Багряний)

Приневолено, напр.: Багато з них до підданства старостам і державцям **приневолено** (П. Куліш)

Поздобувано, напр.: Кругом стін полиці, а на тих полицях срібні, золоті й кришталеві кубки, коновки, пляшки, таці і всяка посудина, що то на війні **поздобувано** (П. Куліш)

Придумано, напр.: - Хитро **придумано**, Іване (М. Стельмах)

Поневолено, напр.: **Поневолено** тіло її, **поневолено** й дух (П.Загребельний)

корови та коней було утримано)

to be lined (*відкреслено*), напр.: The road **was lined** on either side with flowering jessamin, nodding and fantastic (G. Gordon) (Дорога була відкреслена з кожного боку квітучим жасмином, нахиленими та чаруючими)

to be lit (*освітлено*), напр.: His face **was lit** with a new hope (G. Gordon) (Його обличчя освітлено новою надією)

to be made (*зроблено*),напр.: The men looked up, but no move **was made** to the dining-room (D.H. Lawrence) (Чоловіки подивилися, але жодного руху не було зроблено до їдальні)

to be overruled (*відхилено*), напр.:But the objection **was overruled** (G. Gordon) (Але заперечення було відхилено)

to be seared (*притуплено*), напр.: When he thought that the illness might be serious, fear gripped him, and his conscience **was seared** (G. Gordon) (Коли він подумав, що хвороба може бути серйозною, його охопив страх, а свідомість була притуплена)

to be stunned (*приголомшено*), напр.: Bart **was stunned** momentarily (D. Cusack) (Барта було миттєво приголомшено)

to be shut (*закрито*), напр.: Her mouth **was shut** closely, her face averted (D.H. Lawrence) (Її рот був щільно закрито, її обличчя—відвернене)

to be surprised (*вражена*), напр.: The younger woman **was surprised** (P. Cornell) (Юна пані була вражена)

to be stuffed (*наповнено*),напр.: My head **is stuffed** with straw, you know, and that is why I am going to Oz to ask him for some brains (L.F. Baum)

<p>Пролито, напр.: Скільки-то князів, лицарства і гетьманів добуло, воюючи за тебе, слави; скільки-то на твоїх улицах, на тих старосвітських стогонах, на валах і церковних цвинтарях пролито крові християнської (П. Куліш)</p> <p>Писано, напр.: Ні в яких султанських щоденниках не писано про цю ніч. І сам Сулейман забув про неї уже вранці (П.Загребельний)</p> <p>Сказано, напр.: Від цих слів Мірошніченко мимоволі червоніє: наче про нього сказано (М. Стельмах)</p>	<p>(Моя голова наповнена сіном, як ти знаєш, ось чому я маю намір йти до Оза, – щоб попросити в нього трішки мізків)</p> <p>to be touched (<i>перетинало</i>), напр.: His thrill of exhilaration was touched with exasperation because she wouldn't let him announce that they were engaged (D. Cusack) (Його нервово тремтіння від збудження перетинало із роздратуванням, тому що вона не сповістила йому, що вони були заручені)</p> <p>to be tortured (<i>замордовано</i>), напр.: And yet her soul was tortured (D.H. Lawrence) (Її душу вже було замордовано)</p>
<p>4. Лексеми, які мають модальне значення можливості, необхідності: <i>доцільно, доступно, можна, необхідно, потрібно</i> з предикатами стану</p>	<p>4. Лексеми, які утворюються за допомогою модальних дієслів can, may, might та дієслова, яке не вживається у формі Continuous (non-Continuous verb): <i>can understand, may know, can feel</i></p>
<p style="text-align: center;">слово/речення</p>	<p style="text-align: center;">слово/речення</p>
<p>Варто, напр.: Нам не варто довіряти цим людям (М.Стельмах); «Сьогодні варто бути обережним, та обачливим», – казав він (О. Гончар)</p> <p>Доцільно, напр.: Наше основне завдання полягає в нашій обачності, доцільно помічати все, що оточує нас (О.Гончар)</p> <p>Можна, напр.: Не вагайся, адже тобі можна мати досить багато з собою речей (В. Винниченко) ; Чи можна кохати зараз, чи ця лиха година вбиває все в наших серцях? (О.Гончар); Можна мати все, а й можна й нічого не мати... (О.Гончар); Нарешті можна відчутти спокій (П.Загребельний); Хіба можна поважати їх за це? (О.Гончар); Як ти гадаєш, чи можна в цьому світі коштувати так дорого, відповідай же, не барися! (О. Гончар)</p> <p>Мати, напр.: Всі люди, мабуть, живуть тим, що ждуть: щось має</p>	<p>Can be (<i>може бути</i>), напр.: She could only have been seventeen or so, but her face, as well as being gaunt, was lined with experience (P. Cornell) (Йй можливо було близько сімнадцяти, але її схудле обличчя було просякнуте досвідом)</p> <p>Can feel (<i>можна відчувати</i>), напр.: Ursula wondered if the trees and the flowers could feel the vibration, and what they thought of it, this strange motion in the air (D. H. Lawrence) (Урсула була в роздумах про те, чи дерева та квіти могли б відчути вібрацію, що б вони думали про це дивне коливання в повітрі)</p> <p>Can see (<i>можна бачити</i>), напр.: I can see you studying (A. Rand) (Я можу бачити, що ти навчаєшся)</p> <p>Can trust (<i>можна довіряти</i>), напр.: “And can you trust your missis?” asked the other (R. L. Stevenson) (“Чи можете ви довіряти своїй міс?” –</p>

статися, якась подія, якась зміна, злам у житті, щастя, чудо(П.Загребельний); Я **мав** витримати (П.Загребельний)

Мусити, напр.: Тепер не **маєш** часу роздумувати – **мусиш** битися (П.Загребельний)

Могти, напр.: Демко вже, мабуть, добрався до Чигирина, і я думав про Чигирин і про Мотрону, думав про свій народ, не **міг** спати цілу ніч од дум піднесених і тривожних, ріс душею (П.Загребельний)

Необхідно, напр.: **Необхідно довіритись** йому, це останнє, що можна зробити (О. Гончар); Нам **необхідно цуратися** того ганебного вчинку (В.Винниченко)

Не можна, напр.: **Не можна** зараз собі це уявити, **не можна...** (О.Гончар); **Не можна бачити** в темряві, проте, здається, я знаю що робити (О.Гончар); **Не можна бачити** крізь стіни, не вигадуй (О.Гончар)

Не потрібно, напр.: Послухай мене, **не потрібно вважати**, що все так погано, адже це ще не зовсім так (О.Гончар)

Потрібно, напр.: Часом нам **потрібно** краще **помічати** один одного (О.Гончар)

Слід, напр.: Найважливіше зараз – дійти згоди, тому нам не **слід мати суперечності** (О. Гончар); Тобі **слід було слухати**, а не зволікати! (В. Винниченко); **Слід вважати** все плинним (П. Загребельний); Чи тобі **слід бути вихованішим?** (М.Стельмах)

Треба, напр.: **Треба було** все усвідомити, перш ніж діяти (О.Гончар); Не **треба** нам **залежати** від інших, запам'ятай це назавжди (В.Винниченко); Не поспішайте, нам **треба почекати** ще трохи (П. Куліш); Немає нічого кращого, ніж довіра, тож **треба довіряти**

спитав другий)

Can't see (не можна зрозуміти), напр.: **Can't you see** that I don't want to tell it you? (M. Nicholson) (Ти що не можеш зрозуміти, що я не хочу тобі це розповідати?)

Could doubt (міг вагатися), напр.: I suppose he **could doubt** it (P. Cornell) (Я припускаю, що він міг вагатися)

Couldn't be (не могли бути), напр.: If she didn't have any pain, things **couldn't be** too bad (D.Cusack) (Якщо вона не мала ніякого болю, речі не могли бути дуже поганими)

Ought to notice (має помічати), напр.: You **ought to notice** something strange (T. Lichtenberg) (Ти маєш помітити щось незвичне)

Must have been (повинна бути),напр.: Of course it **must have been** a fish-bone (D. Cusack) (Звичайно це повинна бути риб'яча кістка)

Mustn't dislike (не повинен відчувати неприязнь), напр.: But he **mustn't dislike** them (E. Wharton) (Але не повинен відчувати неприязнь до них)

May depend (може залежати), напр.: It **may depend** on a wide variety of factors (M. Graeme) (Це може залежати від широко спектру факторів)

Might cost (мабуть коштувати), напр.: It **might cost** hundreds of pounds (E. Wharton) (Це мабуть коштувати сотні фунтів)

Might expect (мабуть очікувати), напр.: It was colonial in nature, a swirling and colourful pattern such as one **might expect** to see on some foreign woman's clothing (P. Cornell) (Це було колоніальним за своєю природою, кручений, кольоровий зразок, такий, який хтось мабуть очікував побачити на іноземному жіночому вбранні)

<p>(В.Винниченко)</p> <p>Хотіти, напр.: Мірошніченко хотів розсердитися, але передумав (М. Стельмах)</p>	<p>Might be (мабуть бути), напр.: They <i>might be</i> sick men, but they were still men. (D. Cusack) (Вони мабуть були хворі люди, але вони були і досі людьми)</p>
<p>5. Дієслова на зразок: <i>любити, кохати, знати, вірити, думати</i>, які не виражають значень дії або процесу</p>	<p>5. Дієслова, що не мають форми Present Continuous: <i>to love, to like, to know, to think, to believe</i></p>

слово/речення	слово/речення
<p>Бачити, напр.: Ішла по улиці,- не бачила світа перед собою; прийшла додому,- як п'яна, мов чмелена...(Панас Мирний)</p>	<p>To agree (погоджуватися), напр.: “Far too much, ” agreed the doctor (R. L. Stevenson) (“Дуже далеко”, – погодився лікар)</p>
<p>Боятися, напр.: Чує Мотря, та боїться озирнутись: їй чогось соромно, страшно (Панас Мирний)</p>	<p>To appear (видаватися), напр.: My aunt in Grims appears to be ailing, and I'd like to discover the precise situation (P. Cornell) (Моя тітка в Грімсі видається хворою, тому я хочу довідатись про справжній стан)</p>
<p>Бути, напр.: Пам'ятаєш, який був тоді садок зелененький, квітчастий, — як, було, з тобою походжаємо, говоримо? (Марко Вовчок)</p>	<p>To adore (обожнювати), напр.: I adore oysters (D. H. Lawrence) (Я обожнюю устриць)</p>
<p>Важити, напр.: А навіщо ж так важити життям? Ви б сіяли хліб, годували свиней, курчат (І.Багряний)</p>	<p>To assume (вважати), напр.: “I assume that's a rhetorical question, sir,” said Hutchinson (P. Cornell) (Я вважаю, що це риторичне запитання, сер», – сказав Хаткінсон)</p>
<p>Вчуватися, напр.: У вухах його ще вчувався її голос свіжий, тонкий, її сміх молодий та дзвінкий...(Панас Мирний)</p>	<p>To believe (вірити), напр.: I don't believe in love at all– that is, any more than I believe in hate, or in grief (D. H. Lawrence) (Я зовсім не вірю в кохання, навіть сильніше, ніж я не вірю в ненависть чи в горе)</p>
<p>Ввижатися, напр.: “Що це?” - думав він.- “Чи справді, чи ввижається?” (Панас Мирний)</p>	<p>To depend (залежати), напр.: Ah, on what little things does happiness depend! (O.Wilde) (Ох,від яких маленьких речей залежить щастя!)</p>
<p>Вибачити, напр.: А законтентуйте ж си, газди, та й вбачейте за решту (В. Стефаник)</p>	<p>To deny (заперечувати), напр.: I don't deny it was a good lay (R. L. Stevenson) (Я не заперечую, це була хороша робота)</p>
<p>Вміщувати в собі, напр.: Всю її, велику, розкішну, створену вже, -</p>	

всю я **вміщаю в собі** (М. Коцюбинський)

Вважати, напр.: “**Вважайте** самі”, — одказує панночка всіміхаючись бо поза всякими програмами й партіями - земля належить до мене (М. Коцюбинський)

Виглядати, напр.: Він **виглядав** ще зовсім молодим (О.Гончар); Згори кінь **виглядав**, як би Іван його повісив на нашильнику за якусь велику провину, а ліва рука Івана обвивалася сіттю синіх жил, як ланцюгом із синьої сталі (В.Стефаник)

Глядіти, напр.: **Глядить** із берега на воду, як на утрачене щастя (В. Стефаник)

Діждати, напр.: **Діждали** панночки, приїхала...(Марко Вовчок)

Доводитися, напр.: А Сомко, знаєте самі, **доводиться** Юрусеві дядько, бо старий Хміль держав уперве його сестру Ганну; так він і не злюбив, що чура орудує небожем (П.Куліш)

Думати, напр.: Усе **думаю**: а може, якось і перемінилися списки (М.Стельмах)

Домислювати, напр.: І хто тільки бачив, як вони з поля повернули в гай, усяке зараз **домислялось**, куди вони простують (П. Куліш)

Дивитися, напр.: **Дивлюся** на дівчину і **почуваю** себе ніяково, як школяр, їй найбільше вісімнадцять років, а таке сердите (І. Багрянний)

Жаліти, напр.: З сьогоднішньої ночі почав **жаліти** мене? (М.Стельмах)

Знати, напр.: От захотіли що **знати!**.. (Марко Вовчок)

To detest (*ненавидити*), напр.: I **detest** the spirit of emulation (D. H. Lawrence) (Я ненавиджу дух суперництва)

To doubt (*сумніватися*), напр.: That Von Kempelen and his immediate friends will reap a rich harvest, it would be folly to **doubt** for a moment (E. A. Poe) (Той Вон Кемплен та його найближчі друзі зібрали багатий урожай, це було б безглуздо на якийсь час засумніватися)

To dislike (*не дьобити*), напр.: She taught science at Hulton College and she **disliked** it, all those chemical mixtures, and no idea of anything behind it (P. Cornell) (Вона навчала науки в Халтонському коледжі та не любила це й всі ті хімічні суміші, хоча вона не мала уявлення про те, що позаду цього)

To deserve (*заслужувати*), напр.: I'm an adult woman and thus **deserve** the vote (P. Cornell) (Я доросла жінка, тому заслуговую на виборчий голос)

To envy (*заздрити*), напр.: “How I **envy** him,” she said, in low, desirous tones (D.H. Lawrence) (“Як я йому заздрю”, – сказала вона тихим жадаючим тоном)

To expect (*чекати*), напр.: One is led to **expect** that the selfish infant will by her kiss transform the ugly dwarf into a handsome prince (O.Wilde) (Залишилося тільки чекати, що поцілунок інфанти перетворить потворного карлика на гарного принца)

To fit (*годитися*), напр.: Instead of chopping yourself down to **fit** the world, chop the world down to **fit** yourself (D.H. Lawrence) (Замість того, щоб підлаштовуватися під світ, підлаштуй світ під себе)

To feel (*почувати*), напр.: She **felt** like a beetle toiling in the dust (D.H. Lawrence) (Вона почувала себе наче жук, що тяжко працював в пиляці)

Заздрити, напр.: Признаюсь - **заздрю** планетам: вони мають свої орбіти, і ніщо не стає їм на їхній дорозі (М. Коцюбинський)

Залежати, напр.: Зараз ми вже ні від чого **не залежимо** (О. Гончар)

Зобижатися, напр.: Тоді **не зобижайся, не зобижайся** на мене!
(М. Стельмах)

Заслуговувати, напр.: А втім, кожен з нас **заслуговує** на увагу
(П. Загребельний)

Згадатися, напр.: Багато чого **згадалося** чоловіку перед своїми найкращими словами (М. Стельмах)

Здаватися, напр.: Може, комусь він **здається**, так як мені
(М. Коцюбинський); Маленька, кругленька, швидка й жвава, одягнена в зелене убрання, між високим зеленим житом,- вона **здавалася** русалкою... (Панас Мирний)

Знати, напр.: **Знаю**, сутужно в тебе з хлібом (М. Стельмах)

Любити, напр.: Дуже **люблю** Дубці (Марко Вовчок)

Мати, напр.: Ти тут **не маєш** коріння (І. Багряний)

Мріяти, напр.: **Мрієте** вернути колишнє, неповторне (В. Винниченко); Все **мріяла** і просила, щоб її відвезли вмирати додому, на рідну землю, на кладовище до батьків (І. Багряний)

Міркувати, дивуватися, напр.: Не раз хлоп'я рівняло казку до життя, а життя до казки - і само собі **міркувало, дивувалося**...(Панас Мирний)

To have (*мати*), напр.: “That is because you **have** no brains” answered the girl (L.F. Baum) («Це тому що ти не маєш мізків», – відповіла дівчинка)

To hope (*сподіватися*), напр.: But do you **hope** to get anywhere by just marrying? (D.H. Lawrence) (Ти що сподіваєшся досягти чогось тільки завдяки шлюбу?)

To hear (*чутти*), напр.: I thought you **had heard** me come in (D.H. Lawrence) (Я гадав, що ти почула як я ввійшов)

To hate (*ненавидіти*), напр.: “You **hate** this, don't you?” she asked (D.H. Lawrence) (Ти ж ненавидиш це, чи не так?)

To involve (*вміщувати*), напр.: But this **involves** a lot of things (Rand) (Але це вміщує в себе чимало речей)

To imagine (*уявляти*), напр.: **Imagine** yourself in the midst of that, my dear (D.H. Lawrence) (Уяви себе посередині цього, моя любя)

To know (*знати*), напр.: Gudrun **knew** she was being admired (D.H. Lawrence) (Гадран знав, що вона буде в захваті)

To love (*любити*), напр.: You will wear it tonight next your heart, and as we dance together it will tell you how **I love** you (O.Wilde) (Сьогодні ввечері ти причепиш її біля серця, і, коли ми будемо танцювати, вона розповість тобі як я тебе кохаю)

To look (*дивитися*), напр.: Gudrun **looked** at Ursula with a masklike, expressionless face (D.H. Lawrence) (Гудрун подивилася на Урсулу з кам'яним, відсутнім на емоції виразом обличчя)

Надивитися, напр.: Та нехай же я перше сама тобою натішусь, рибко, нехай на тебе **надивлюся!** (Марко Вовчок)

Ненавидіти, напр.: Не можна було залишитись...Але якби хто знав, як **ненавиджу** це все (О. Гончар)

Обдивлятися, напр.: Недаром в таку годину - аби неділя або яке свято - хлібороби виходять на поле хліба **обдивляться!** (Панас Мирний)

Означати, напр.: Це все ще **означає** те саме, що й раніше, чи вже ні? (О.Гончар)

Обгадувати, напр.: Жінка **обгадувала**: напасть... (Панас Мирний)

Признавати, напр.: Але ви, ви **не признаєте** (В. Винниченко)

Повірити, напр.: Чи, може, так **повіримо** Тимофієві? (М. Стельмах)

Пасувати, напр.: Це тобі зовсім **не пасує**, повір! (В. Винниченко)

Походити, напр.: Своєю зовнішністю вона часом **походила** на матір (О. Гончар)

Погодитися, напр.: Отак, як бачиш, він і **погодився** (П. Куліш)

Почувати, напр.: Так взяв, знаєте, в пальці чудову сочисту сливу... і **почув** в роті приємний солодкий смак... (М. Коцюбинський); Ніколи перше **не почував** я так ясно зв'язку з землею, як тут(М. Коцюбинський)
Тоді я раптом **почув** велику тишу (М. Коцюбинський)

To look (*виглядати*), напр.: He **looked** calm, but inwardly a sudden terror had seized him and his heart was beating quickly (G. Gordon) (Він виглядав спокійним, але всередині раптовий страх заволодів їм і його серце билося швидко)

To remember (*пам'ятати*), напр.: We could only find test transmissions in the radio spectrum, **remember?** (P. Cornell) (Ми змогли знайти тільки пробні передачі серед радіохвиль, пам'ятаєш?)

To see (*бачити*), напр.: I **have seen** something that concerns you (J.London) (Я бачив щось, що має до тебе відношення)

To suppose (*гадати*), напр.: I **suppose** they are quite fashionable in London (O.Wilde) (Я гадаю, що вони цілком модні в Лондоні)

To see (*розуміти*), напр.: I **see** that you belong to the lower orders (O. Wilde) (Я розумію, що ти належиш до нижчих чинів)

To suppose (*припускати*), напр.: I **suppose** that God saved him (P.Cornell) (Я припускаю, що Господь зберіг його)

To smell (*нюхати*), напр.: He **smelled** around the stuffed man as if he suspected there might be a nest of rats in the straw (L. F. Baum) (Він обнюхав навкруги наповненого чоловіка ніби підозрюючи, що там, в соломі, могло бути лігво щурів)

To seem (*здаватися*), напр.: Really, Ursula, he **seems** to reap the women like a harvest (D.H. Lawrence) (Насправді, Урсула, він здається отримує жінок, як урожай)

To think (*вважати*), напр.: “Do you **think** it need be an experience?” replied Ursula(D.H. Lawrence) (“Ти вважаєш, що це має бути досвідом?” – відповіла Урсула)

Пам'ятати, напр.: Нехай любить її такою, якою **пам'ятає**
(І. Багрянний)

Покохати, напр.: **Покохала** його й панночка (Марко Вовчок)

Признавати, напр.: Але ви, ви **не признаєте** (В. Винниченко)

Почутися, напр.: З бічної вулички виразно **почулись** чийсь голоси
(М. Стельмах)

Подумати, напр.: "Хто б це?" -**подумав** він та й пішов на голос
(Панас Мирний)

Роздумувати, розгадувати, напр.: Мотря й Оришка **роздумували,**
розгадували...(Панас Мирний)

Розслухатися, напр.: Чи не збігав би ти, слідом за ним, у волость та
розслухався б: що воно за чоловік (Панас Мирний)

Сподіватися, напр.: Чи ти ще **сподіваєшся?** (О. Гончар)

Сумніватися, напр.: І він таки насправді ніде не перебивав свого
товариша, інколи спокійно, а іноді з подивом прислухаючись до його
розмови, **не сумнівався**, що при теперішній власті з Мірошніченка
має вийти не менше, як повітове начальство (М.Стельмах)

Сподівати, напр.: Бувало тоді, у ту старовину, таке, що і вдень і вночі
сподівайсь лихого гостя - татарина або ляха. (П. Куліш)

Тямити, напр.: Люди й осудять зараз: вчилася, та й **не тямить!**
(Марко Вовчок)

To understand (*розуміти*), напр.: I began dimly to **understand**
(R. L. Stevenson) (Я почав тьмяно розуміти)

To want (*хотіти*), напр.: I **want** to go back, I **want** to go away, I **want** not to
know it, not to know that this exists (D.H. Lawrence) (Я хочу повернутися
назад, я хочу піти звідси, я не хочу це знати, знати, що це існує)

To wish (*хотіти*), напр.: Ursula **wished** to be alone, freed from the tightness,
the enclosure of Gudrun's presence (D.H. Lawrence) (Урсула хотіла побути
наодинці, звільненою від напруженості, оточення присутності Гудрон)

<p>Уважати, напр.: Так, ти стаєш мені на дорозі і уважаєш, що маєш на мене право (М. Коцюбинський)</p> <p>Хотіти, напр.: Ти справді хочеш йти зараз, я б на твоєму місці віддав перевагу другому (О.Гончар); Я не хочу нічого знати, слухати, бачити! (Марко Вовчок)</p> <p>Чутися, напр.: “-А ти що, найстарший тутечки?”– скрипить чийсь голос, і в цьому скрипі чується погано прихована злоба (М. Стельмах)</p> <p>Чекати, напр.: Наша мама і Великодня так не чекала, як землі (М. Стельмах)</p>	
<p>б. Іменники, які виконують предикативну функцію: <i>біда, гріх, диво, лінь, жаль, шкода, пора, час.</i></p>	<p>б. Групу іменників складають лексичні одиниці, які мають значення стану оряд з їхнім основним значенням виражають фізичний стан людини: <i>depth, fit</i>; суспільний стан або діяльність людини: <i>bond, watch</i>; психічний стан людини : <i>fear, puzzle.</i></p>
<p style="text-align: center;">слово/речення</p>	<p style="text-align: center;">слово/речення</p>
<p>Гріх, напр.: Не гріх тому добре повечеряти, хто не обідав! (Марко Вовчок); Гріх тобі так говорити! (Марко Вовчок); І не удавайсь у тугу, щоб вона тобі віку не укоротила: бо гріх смертельний накликає на себе не тільки смерть, - і саму біль, хоч би яку-небудь: бо, не поберігши тіла, загубиш і душу на віки вічні! (Г. Квітка-Основ'яненко)</p> <p>Досада, напр.: Досада, знову не виходить (В. Винниченко)</p> <p>Діло, напр.: Дурне то було діло й темнее (П. Загребельний)</p> <p>Жаль, напр.: Жаль, що не та душа у Мирона, яку Василь мав (М. Стельмах); От жаль тільки, що грамот на землю нема: за ними сильніше чули б закон і біднота, і куркульня. (М. Стельмах);</p> <p>Лишечко, напр.: Ох, мені лишечко! (Марко Вовчок)</p>	<p>Beggar (<i>жебрак</i>), напр.: <i>You're a beggar!</i> (Т. Lichtenberg) (<i>Ти жebрак!</i>)</p> <p>Bond (<i>кріпак</i>),напр.: They are bonds, you knew that exactly, my dear (Т. Lichtenberg) (Вони кріпаки, ти повністю це знала, моя люба)</p> <p>Date (<i>дато</i>),напр.: It's a date, Vall; we'll do it (Н. В. Piper) (Пора, Вел, ми зробимо це)</p> <p>Fit (<i>настрій</i>),напр.: The fit was on her, so she was going to meet him (Z. Grey) (Вона була в настрої, тому збиралася зустрітися з ним)</p> <p>Fear (<i>страх</i>),напр.: Sometimes I sit at home with fear, it's a really awful feeling (Т. Lichtenberg) (Інколи з острахом сиджу вдома, це – посправжньому жахливе відчуття)</p> <p>A pity (<i>жаль</i>), напр.: “It's a pity he didn't bury you and save me all the</p>

Невдячність, напр.: Яка **невдячність!** (М. Коцюбинський)

Пора, напр.: А чи не **пора** вже обідати? (І. Багряний)

Правда, напр.: **Правда**, правда, добродію мій любий! (П.Куліш); Ви дивитесь на мене з докором - і ваша **правда** (М. Коцюбинський)

Сором, напр.: І не **сором** тобі ото так казати? (М. Стельмах)

Сила, напр.: “**Сила** небесная!” - закричав, ухопившись за голову, Шрам (П. Куліш)

Самотність, напр.: Лиха доля заблуканих, відірваних від рідної ріднини, судилася їм **самотність** безнадійна й холодна, як безмежні снігові поля(П. Загребельний)

Час, напр.: А зараз **час** відступати (О.Гончар)

Шкода, напр.: “**Шкода** мені, дідусю, твоєї темноти,”- каже кобзареві,- “Ось на лиш полапай, яке тут диво” (П.Куліш); **Шкода** молодості, **шкода** втраченого безповоротно того, що вже ніколи, ніколи не повернеться (І. Багряний); Аж самому стало себе **шкода**, **шкода** того безжурного, молодого, веселого обличчя, що колись зводило дівчат з розуму (І. Багряний)

Щастя, напр.: Буде шматок хліба в руці та чоботи на ногах – от і все його **щастя** (М. Стельмах)

trouble,” was Francis’ parting shot (J. London) («Жаль, що він тебе не закопав та створив мені проблем); **It's a pity**, sir, we lost that second load (R.L. Stevenson) (Шкода, сер, ми втратили другий вантаж)

Pleasure (задоволення),напр.: **It's a pleasure** to talk to him (Ch. Dickens) (Приємно з ним говорити)

Red (червоний колір),напр.: Suddenly he turned **red**, and the others did not know what to do (E.A. Poe) (Раптово він розгнівився, що інші не знали що робити)

Rest (перерва),напр.: Then he felt at **rest**, and the tension gone (K. Mansfield) (Потім він заспокоївся, та напруження зникло)

Shame (сором),напр.: It's a damned **shame** I had to let the public in on it (J. London) (Страшний сором, що я мав розповісти таємницю народові); It's a crying **shame**. When you think of the waste (T. Lichtenberg) (Жахливий сором. Коли ти думаєш про марнотратство)

Sin (гріх),напр.: Really, **it's a sin** for you to wear clothes, my dear (K. Mansfield) (Насправді, гріх тобі носити одяг, моя люба); **It is a sin** to write this. **It is a sin** to think words no others think and to put them down upon a paper no others are to see (A. Rand) (Гріх писати таке. Гріх думати про те, про що не думають інші та записувати це на папері, якого ніхто не побачить)

Time (час),напр.: **It's time** to leave, then? (R.L. Stevenson) (Час вже йти?)

7. Пасивна форма дієслова, утворювана за допомогою постфікса -ся

7. Відповідник в англійській мові не належить до слів семантики стану

(-сь) від дієслів недоконаного виду дійсного способу: <i>писати-писатися, будувати – будуватися</i>	
слово/речення	слово/речення
<p>Відчиняється, напр.: Вмить вагон відчиняється засудженням, і купачей починають пильнувати (І. Багрянний)</p> <p>Виснажується, напр.: Їхня свідомість виснажується цими подіями (В. Винниченко)</p> <p>Вимітатися, напр.: Нами повинно вимітатися феодальне сміття, в нас на меті визволити Україну (М.Стельмах)</p> <p>Відкриватимуться, напр.: Незабаром відділом народної освіти відкриватимуться якісь курси для перепідготовки вчителів (М.Стельмах)</p> <p>Гнеться, напр.: А верба все гнеться вітром, аж додолу (П. Загребельний)</p> <p>Гналися, напр.: До морського узбережжя сильним штормовим вітром гналися хвилі (В. Винниченко)</p> <p>Ділилися, напр.: А панські та куркульські землі все ділилися громадою, серед якої був і Тимофій (М.Стельмах)</p> <p>Женуться, напр.: Отак вони женуться туди своїми мріями, думками, планами на майбутнє (В. Винниченко)</p> <p>Клепалися, напр.: Вже чутно було, як хлопцями клепалися підкови, а ще й до світанку було далеко (М. Стельмах)</p> <p>Називається, напр.: На те вона служба називається (Марко Вовчок)</p>	

Не переймався, напр.: Але ніхто тим **не переймався**, — все те нове, небачене, прекрасне своєю новиною і екзотикою (І. Багрянний)

Не вирішувалося, напр.: Якщо **не вирішувалося** це питання громадою на зборах, то сьогодні треба буде нам з тобою щось вирішити (М. Стельмах)

Не мовилося, напр.: Отак до самого села жодне слово **не мовилося** його устами (М.Стельмах)

Просовується, напр.: Потім воно повільно **просовується** чоловічою рукою (М. Стельмах)

Переслідуватися, напр.: І знову в його серці розгорівся вогонь отого страху та ненависті, він почав **переслідуватися** майором (І. Багрянний)

Прибивався, напр.: Ну, а долі ви знаєте: від паршивого берега відчалував, а на паскудний **прибивався** лихим вітром (М.Стельмах)

Прикрашалися, напр.: Тим часом дівчата **прикрашалися** квітами та стрічками (П.Загребельний)

Робиться, напр.: А вже воно Тимофієм **робиться**, скоро й до тебе черга дійде (М. Стельмах)

Розкладалися, напр.: Недобілені полотна **розкладалися** потрісканими негустими хмарами аж за ліс (М. Стельмах)

Співатися, напр.: В салоні веселими пасажирами почали **співатися** каторжанські пісні (І. Багрянний)

<p><i>Схопився</i>, напр.: Потім вінчестер схопився Грицьком, який щодуху почав мчати подалі від хати (І.Багрянний)</p> <p><i>Світилося</i>, напр.: Небо світилося сьйвом тих далеких нувідомих людині зір (П. Загребельний)</p>	
8. Відповідник в українській мові не належить до слів семантики стану	8. Прикметники, які передають фізичний та психічний стан особи, напр.: <i>ill, glad, sad</i>
слово/речення	слово/речення
	<p><i>Angry (сердитий)</i>, напр.: Robert Cohn was angry (E. Hemingway) (Роберт Кон був сердитий)</p> <p><i>Anxious (стурбований), sure (упевнений)</i>, напр.: I am anxious to get back to my aunt and uncle, for I am sure they will worry about me ((L.F. Baum) (Я схвильована поверненням назад до моїх тітки та дядька, тому що я впевнена, що вони неспокійні за мене)</p> <p><i>Busy (зайнятий)</i>, напр.: She was busy, the end of the day was here, the work went on as a peaceful tide that is at flood, hushed to retire (D.H. Lawrence)(Вона була зайнята, кінець дня наближався, робота продовжувалася як спокійна течія, яка у повідні стихає, віддаляється)</p> <p><i>Conceited (самодовільний), contemptuous (зневажливий)</i>, напр.: We are so conceited, and so contemptuous (D.H. Lawrence) (Ми такі самовдоволені та зневажливі)</p> <p><i>Dead (мертвий)</i>, напр.: Aunt Em has told me that the witches were all dead—years and years ago (L.F. Baum) (Тітка Ем сказала мені, що всі чаклунки мертві вже багато років)</p> <p><i>Grateful (вдячний)</i>, напр.: The dog trotted at his heels; he felt its cold nose against his hand and was grateful for its companionship (D. Cusack) (Пес</p>

підповз до його колін, він відчув холодний ніс навпроти своєї руки та був вдячний за його товариство)

Glad (*радий*), напр.: I didn't want to make you cry, and I'm **glad** to see you now (D.H. Lawrence) (Я не хотів завдати тобі болю, зараз я радий тебе бачити)

Hungry (*голодний*), напр.: "I **am** never **hungry**," he said, "and it is a lucky thing I am not, for my mouth is only painted, and if I should cut a hole in it so I could eat, the straw I am stuffed with would come out, and that would spoil the shape of my head. "(L.F. Baum) ("Я ніколи не буваю голодним, " – сказав він, – і це щастя, що я не буваю, тому що мій рот просто намальований, і якщо я прорізаю би дірку в ньому та зміг їсти, то солома, якою я наповнений, випадала б, що б зіпсувало форму моєї голови")

Hostile (*ворожий*), **resentful** (*ображений*), напр.: Both women **were hostile** and **resentful** (D. H. Lawrence) (Обидві жінки були ворожими та ображеними)

Hot (*роздратований*), **puzzled** (*спантеличений*), напр.: She **was** so **hot**, so **flushed**, so **furious**, that Ursula **was puzzled** (D. H. Lawrence) (Вона була такою роздратованою, такою збудженою та розлюченою, що Урсула була спантеличена)

Impatient (*нетерплячий*), напр.: Gudrun **was impatient** of talk (D.H. Lawrence) (Гудрун була нетерпеливою через розмову)

Impudent (*нерозсудливий*), напр.: I do think she's **impudent** (D. H. Lawrence) (Я гадаю, що він нерозсудливий)

Keen (*заповзятливий*), напр.: My last headmaster, Mr Gothley, **was** very **keen** on knowing everyone's affairs (P. Cornell) (Мій останній директор школи,

містер Готлі, був заповзятливий, щоб знати про справи кожного)

Proud (*гордий*), напр.: Rather like Great Britain herself, we're **proud** of our unwritten constitution (P. Cornell) (Так само як і Велика Британія, ми горді нашою неписаною конституцією)

Right (*у доброму стані*), напр.: They are rusted so badly that I cannot move them at all; if I am well oiled I shall soon **be all right** again (L.F. Baum) (Вони так сильно заіржавіли, що я не можу навіть поворохнути ними, якщо я гарно промажуся олією, то вже скоро зможу знову бути у доброму стані)

Sick (*хворий*), напр.: Everybody's **sick**. I'm **sick** too (E. Heminguei) (Кожен хворий. Я – також)

Uncomfortable (*незручний*), напр.: Joan, seeing that Smith **was uncomfortable**, decided not to pursue the matter further, and changed the subject (P. Cornell) (Джоан, побачивши, що Сміт був незручний, вирішила не вимагати подальшого матеріалу та змінила тему)

Well (*здоровий*), напр.: The father, who **was not well**, withdrew to rest (D.H. Lawrence) (Батько, який був не здоровий, відмовився відпочити)

Sleepy (*сонний*), напр.: I did not move; it did not occur to me to move: I **was sleepy** (D.H. Lawrence) (Я не рухалася, мені не спало на думку поворохнутися, я була сонна)

Right (*правий*), напр.: You're **right**, son, you're **right**. We ought to change anyway (P. Cornell) (Ти правий, синку, ти правий. Ми маємо змінитися в будь-якому випадку)

Лексико-семантичні групи слів семантики стану в українській та англійській мовах

1. Лексико-семантична підгрупа слів на позначення фізичного стану людини			
1. Слова зі значенням стану, який виникає при больових та температурних відчуттях			
Українська мова		Англійська мова	
слово/речення	частина мови	слово/речення	частина мови
<i>гаряче</i> , напр.: Сама озирнулась, аж той парубок уже тут, — з кутка на мене задивився, аж гаряче мені стало (Марко Вовчок)	дієслово-зв'язка + прислівник	<i>to be cold</i> (<i>мерзнути</i>), напр.: He was cold and wretched and the trip back from the sanatorium seemed interminable (D. Cusack) (Йому було холодно та погано, і повертання із санаторію здавалось нескінченним)	дієслово-зв'язка + прикметник
<i>душно</i> , напр.: Душно мені, дрімота, а сну немає (Марко Вовчок)	прислівник	<i>to be hot</i> (<i>жарко</i>), напр.: She was too hot (D. Cusack) (Їй було дуже жарко)	дієслово-зв'язка + прикметник
<i>млосно, паморочливо</i> , напр.: Млосно йому й паморочливо , але хтось непокірний у нім підводить його (І. Багрянний)	прислівник	<i>to be ill</i> (<i>бути хворим</i>), напр.: She was obviously ill (Y. Yordon) (Вона була явно хвора)	дієслово-зв'язка + прикметник
2. При положенні людини у просторі, в русі, часі			
<i>побіч</i> , напр.: <i>Сьогодні, коли перечитую ті розгублені пожовклі листочки, здається іноді, що не я те переживала, - здається - неначеб я була побіч - і гляділа на себе...</i> (Уляна Кравченко)	дієслово-зв'язка + прислівник	<i>to be aside</i> (<i>окремо</i>), напр.: George was aside from her and grabbed the steps. (M. Spark)(Джордж був окремо від неї і раптово схопився за сходинки)	дієслово-зв'язка + прислівник
<i>тісно</i> , напр.: То й реєстровим чи городовим козакам було тісно (П. Куліш)	дієслово-зв'язка + прислівник	<i>to hold (to keep/to stand) aloof</i> (<i>триматися осторонь</i>), напр.: She stood aloof and looked well bred (M. Spark)(Вона трималася осторонь і виглядала вихованою)	дієслово-зв'язка + прислівник
<i>пізно</i> , напр.: Було пізно коли я повертався додому (М. Коцюбинський)	дієслово-зв'язка + прислівник	<i>to be ahead</i> (<i>середу</i>), напр.: Genie was way ahead (J. Aldridge) (Джіні була попереду)	дієслово-зв'язка + прислівник

3. Відносно протяжності у просторі

мілко , напр.: Було мілко, тому вони не могли підійти близько до коси, і люди кидалися в воду ще далеко від берега (С. Добровольський)	дієслово-зв'язка + прислівник	to be in bed (<i>бути в ліжку</i>), напр.: When you were in bed the coming of a stranger was an event that broke the monotony of the day (D. Cusack)(Коли ти був у ліжку, прихід незнайомця був пригодою, яка зламала монотонний день)	дієслово-зв'язка + іменник
побік , напр.: - Ти думаєш, - ..почала Галя, - ..легко мені дивитись на життя батькове побік з життям добрих людей? (Панас Мирний)	прислівник	to be alone (<i>бути на самоті</i>), напр.: That evening after supper Anthony waited until his father was alone (G. Gordon) (Того вечора після вечері Антоні зачекав поки його батько був на самоті)	дієслово-зв'язка + прикметник
близько , напр.: Підняв я поли, чимчикую, Вона ж [баба Гася] за мною навздогін: От-от настигне... близько, чую... (Л. Глібов)	прислівник	to be ahead (<i>бути попереду</i>), напр.: "Bufus is going to be ahead of you"(O'Connor) (Бафас збирається бути попереду тебе)	дієслово-зв'язка + прикметник

4. При зорових і слухових відчуттях

видно , напр.: Днями було видно, як красувалась і цвіла земля, розливаючись морем квітів (І. Багрянний)	дієслово-зв'язка + прислівник	to hear (<i>чутти</i>), напр.: Through the undergrowth he could hear the sound of running water (Y. Yordon) (Крізь підлісок він міг чути шум бігучої води)	дієслово
чутно , напр.: Орісі було чутно, як він дихає і як у нього в грудях щось шваркотить і присвистує (Г. Тютюнник)	дієслово-зв'язка + прислівник	to remained silent (<i>залишатися мовчазним</i>), напр.: Steve remained silent (G.Gordon) (Стів залишився мовчазним)	дієслово-зв'язка + прикметник
помітно , напр.: Семенець помовчав, проте було помітно по очах, що йому теж не весело (С. Васильченко)	дієслово-зв'язка + прислівник	to notice (<i>помічати</i>), напр.: Staring vacantly in front of him, he did not notice that the sky had grown dark again(Y. Yordon) (Витріщивши безглуздо очи перед собою, він не помітив, що небо знову потемніло)	дієслово

5. При органічних відчуттях

погано , напр.: Погано було за ляхів, та вже ж і наші гуляють не в свою голову! (П. Куліш)	дієслово-зв'язка + прислівник	to feel rested (<i>почувати відпочивши</i>), напр.: Burt felt rested and peaceful (D.Cusack)(Берт почував себе відпочивши і спокійним)	дієслово-зв'язка + прикметник
добре , напр.: І було йому добре... (І. Багрянний)	дієслово-зв'язка +	to feel well (<i>почувати добре</i>), напр.: He felt well after that (G. Gordon) (Він почував себе добре після цього)	дієслово-зв'язка +

	прислівник		прикметник
тяжко , напр.: Так мені тяжко стало!.. (Марко Вовчок)	дієслово-зв'язка + прислівник	to feel sick (<i>нудить</i>), напр.: He felt sick (D. Cusack) (Його нудило)	дієслово-зв'язка + прикметник
2.Лексико-семантична підгрупа слів на позначення психічного стану людини			
1.Емоційного стану людини			
весело, легко , напр.: Та інколи й мені так легко , так-то вже весело стане, як подумаю, що аби схотіла, — зараз і покинути ту службу вільно (Марко Вовчок)	прислівник	to be glad (<i>бути радісним</i>), напр.: Gilbert will be so glad to see you (S. Maugham) (Гілберт буде таким радим зустріти вас)	дієслово-зв'язка + прикметник
любо , напр.: А любо ж тобі буде , як прийде хто до нас та буде з нас глумитись: “от живуть-бідують!” (Марко Вовчок)	дієслово-зв'язка + прислівник	to be happy (<i>бути щасливим</i>), напр.: “Is she happy?” (S. Maugham)(Вона щаслива?)	дієслово-зв'язка + прикметник
радісно, легко, дивно , напр.: Стало легко , і радісно , і дивно (І. Багрянний)	дієслово-зв'язка + прислівник	to be disappointed (<i>бути розчарованим</i>), напр.: They were all disappointed (G. Gordon) (Вони всі були розчаровані)	дієслово-зв'язка + прикметник
2. Вольового стану людини			
мука , напр.: Нестерпною мукою було Данькові дивитись на неї. Очі - повні страждання (О. Гончар)	іменник	to be sure (<i>бути впевненим</i>), напр.: He was sure that, if she knew, she could not love him (G. Gordon) (Він був впевненим, якщо вона знатиму, вона не зможе покохати його)	дієслово-зв'язка + прикметник
нужда , напр.: Ми були в нужді та в утисках, але ж ми бились (М. Вороний)	іменник	to want (<i>хотіти</i>), напр.: “I want to look at human beings and motor-cars and crowded streets” (D. Cusack)(“Я хочу дивитись на людей, на автомобілі і на людні вулиці”)	дієслово
нехіть , напр.: Ганна замкнулася в собі, відчуваючи якусь нехіть до всього (В. Козаченко);	іменник	to grow accustomed (<i>звикати</i>), напр.: Each week Jan grew accustomed to sanatorium life (D. Cusack) (З кожним тижнем Ян звикав до санаторного життя)	дієслово-зв'язка + прикметник
3. Морального стану людини			
соромно , напр.: Дмитрові стало соромно за свою горячковість	дієслово-зв'язка +	to be ashamed (<i>бути присоромленим</i>), напр.: Not because he was	дієслово-зв'язка +

(М. Стельмах)	прислівник	ashamed of them but because in some way they would tarnish her (D. Cusack)(Не тому що він був присоромлений ними, а тому що яким-небудь способом вони хотіли ганьбити її)	прикметник
жалко , напр.: А вступаючи в двір, схопимо з себе, позакидаємо, — та так було жалко тих вінків кидати, так жалко! (Марко Вовчок)	дієслово-зв'язка + прислівник	to feel sorry (почувати засмученим), напр.: Anthony felt sorry for his mother, and desperately sorry for himself(G. Gordon)(Ентоні почував себе засмученим за свою матусю, і відчайдушно засмученим за себе)	дієслово-зв'язка + прикметник
чудно , напр.: Чудно йому. Глянув на себе — він у білій мережаній сорочці (І.Багрянний)	прислівник	to be proud (бути гордим), напр.: He was proud of him! (J. Galsworthy)(Він був гордий за нього!)	дієслово-зв'язка + прикметник
4. Інтелектуального стану людини			
ясно , напр.: Вона не вірить, це ясно (І. Багрянний)	прислівник	to be aware (бути обізнаним), напр.: “It was advisable, I thought, that Miss Lawson should not be aware of what had happened” (A. Christie) (“Було доцільно, я думав, що міс Лоутон не була обізнана в тому що трапилось)	дієслово-зв'язка + прикметник
дивно , напр.: Я от скільки днів дивлюсь на оцю хату вашу — і мені якось дивно (І. Багрянний)	прислівник	to be mad (бути безрозсудним), напр.: “Mad! He must have been mad! ” (G. Gordon) (Безрозсудний! Він мабуть безрозсудний!)	дієслово
цікаво , напр.: Але це, я тобі скажу, було цікаво! (І. Багрянний)	дієслово-зв'язка + прислівник	to became dignified (стати поважним), напр.: Suddenly he became quite dignified (G. Gordon) (Раптом він став цілком поважним)	дієслово-зв'язка + прикметник
5. З модальним відтінком			
треба , напр.: Душі моїй треба було руки, щоб погладила мене тихо і лагідно (П.Загребельний)	присудкове слово	it is possible (можливо), напр.: It was not possible that he understood how much he meant to her (S. Maugham) (Не можливо, що би він зрозумів, яке він має значення для неї)	дієслово-зв'язка + прикметник
можна , напр.: Можна дратувати людей, кидати їм злі слова, дихати ненавистю, а можна радувати, звеселяти серця, сподіваючись на добро (П.Загребельний)	присудкове слово	it is necessarily (необхідно), напр.: “ It was necessarily to realize that you was only an episode” (S. Maugham) (Необхідно було уявляти собі, що ти був тільки епізодом)	дієслово-зв'язка + прислівник

<i>варто</i> , напр.: Це дуже цікаво!.. Над цим варто подумати (О. Гончар)	присудкове слово	<i>it is well worthless</i> (<i>не варто</i>) напр.: “ It was well worthless that I ever married you, I never should have done it, I was a fool ” (S. Maugham) (“ Було не варто те, що я одружився на тебе, я би цього ні коли не зробив, я був дурний”)	дієслово- зв’язка + прислівник
3.Лексико-семантична підгрупа слів на позначення стану природи			
1. Органами зору			
<i>темно</i> , напр.: Круг мене темно (М. Коцюбинський)	прислівник	<i>it is dark</i> (<i>темно</i>),напр.: It was dark and it was cold (J. Galsworthy)(Було темно і холодно)	дієслово- зв’язка + прикметник
<i>безлюдно</i> , напр.: Тихо й безлюдно , а однак я щось там чую, поза своєю стіною (М. Коцюбинський)	прислівник	<i>it is light</i> (<i>світло</i>), напр.: It is light , all pale, but not a soul stirred – no living thing in sight! (O’Connor) (Світло, все бліде, жодна душа не ворухиться – немає нікого живого навкруги!)	дієслово- зв’язка + прикметник
<i>сніжно</i> , напр.: Сніжно , надворі вже третю добу реве пурга, замігає наш будинок (О. Донченко)	прислівник	<i>it is bright</i> (<i>ясно</i>), напр.: It was a bright but the clouds billowed from the north (A. Christie) (Було ясно, але хмари насувались з півночі)	дієслово- зв’язка + прикметник
2. Органами слуху			
<i>тихо</i> , напр.: Десь у верхівіттях кедрів шепотів вітер, а внизу було тихо і затишно (І. Багрянний)	дієслово- зв’язка + прислівник	<i>it is still</i> (<i>тихо</i>), напр.: It was still and the only sound was of the horse’s shoes on the stones (Y. Yordon) (Було тихо, єдиним звуком був цокання підків о камені)	дієслово- зв’язка + прикметник
<i>шумно</i> , напр.: Шумно на базарі - місці продажу рибалками здобичі моря й овочівниками плодів землі (Ю. Смолич)	прислівник	<i>it is calm</i> (<i>безвітряно</i>), напр.: It was calm , starry and very warm, and the sea had a pale, sticky look, like condensed milk (A.Christie) (Було безвітряно, зоряно і дуже тепло, море мало блідий, неприємний вигляд, подібно згущеному молоку)	дієслово- зв’язка + прикметник
<i>вітряно</i> , напр.: Було вітряно , почалися заморозки (Д. Бедзик)		<i>it is calmly</i> (<i>спокійно</i>), напр.: It was calmly at that moment when from just ahead of him he heard a little cry (A. Christie) (Було спокійно на той момент коли саме попереду він почув дріб’язковий плач)	дієслово- зв’язка + прислівник

3. При температурних відчуженнях

<i>холодно</i> , напр.: На вулиці було холодно (А. Тесленко)	прислівник	<i>it is hot</i> (<i>жарко</i>), напр.: How hot it was! Surely it must be going to thunder; the air was so close and oppressive (A.Cronin) (Як було жарко! Напевно збирався грім, повітря було задушливим і обтяжливим)	дієслово-зв'язка + прикметник
<i>душно</i> , напр.: Сонце високо підбилося вгору, надворі стало душно (М. Коцюбинський)	дієслово-зв'язка + прислівник	<i>it is warm</i> (<i>тепло</i>), напр.: “ It was warm these March evenings”, she said (A.Cronin) (“Було тепло тими мартовськими вечорами”, сказала вона)	дієслово-зв'язка + прикметник
<i>жарко</i> , напр.: Жарко , задушливо в кімнаті, дарма, що вікно відчинене (О. Гончар)	прислівник	<i>it is cold</i> (<i>холодно</i>), напр.: It was bitterly cold , a strong wind gusted from the sea (Y. Yordon) (Дуже холодно, сильний вітер дує з моря)	дієслово-зв'язка + прислівник

4. При дотиковому відчужті

<i>слизько</i> , напр.: Було слизько , глина осувалась під ногами (О. Донченко)	дієслово-зв'язка + прислівник	<i>it is wet</i> (<i>вогко</i>), напр.: It was wet and cold in summer that year (A.Cronin) (Було вогко і холодно літом того року)	дієслово-зв'язка + прикметник
<i>сухо</i> , напр.: Випала бездощівна весна, було сухо (І. Волошин)	дієслово-зв'язка + прислівник	<i>it is dank</i> (<i>волого</i>), напр.: It was dank but clear now and the dripping water was not cold (A.Cronin) (Було волого але ясно, і вода яка капала не була холодна)	дієслово-зв'язка + прикметник
<i>вогко</i> , напр.: Внизу було півтемно і вогко (І.Багрянний)	дієслово-зв'язка + прислівник	<i>it is dry</i> (<i>сухо</i>), напр.: It was dry and clear (O'Connor) (Було сухо і ясно)	дієслово-зв'язка + прикметник

5. При смакових та нюхальних відчужтях

<i>смердюче</i> , напр.: Порпалися в смітті кури, смердюче на дворі (З. Тулуб)	прислівник	<i>it is tasty</i> (<i>смачно</i>), напр.: “Yes-yes, I can see that would be very tasty ” (A. Christie) (“Так, так, я розумію, то мабуть дуже смачно”)	дієслово-зв'язка + прислівник
<i>духмяно</i> , напр.: Букети нагідок, красолі, чорнобривців стояли в кухликах на розчинених вікнах, було духмяно , але ще більше пахнув любисток, яким посипали долівку (П. Панч)	дієслово-зв'язка + прислівник	<i>it is sour</i> (<i>кисло</i>), напр.: “Oh, I know, dear, it is rather sour , but it looks very attractively” (A. Christie) (О, я знаю, люба, це достатньо кисло, але виглядає надто привабливо)	дієслово-зв'язка + прикметник

пекуче , напр.: Було пекуче від гостро приправлених, прямих овочів і городини (Ю. Смолич)	дієслово- зв'язка + прислівник	it is smell (<i>смердюче</i>), напр.: It is smell of floor polish (<i>S. Maugham</i>)(Смердюче від полірування підлоги)	дієслово- зв'язка + іменник
6. Стан емоційно оцінюваний людиною			
важко , напр.: Тихо та важко стало в хаті, як у льоху (Панас Мирний)	прислівник	it is beautifully (<i>красиво</i>), напр.: It was beautifully , the day was clear, warm and sunny (<i>S. Maugham</i>) (Красиво, день був чистий, теплий і сонячний)	дієслово- зв'язка + прислівник
гарно , напр.: Широко, гарно , спокійно (М. Коцюбинський)	прислівник	it is peaceful (<i>спокійно</i>), напр.: It was very peaceful and beautiful, the wide borders were full of lupins and delphiniums and great scarlet poppies (<i>A. Christie</i>) (Було спокійно і красиво, широкі облямівки були наповнені тюльпанами і великими яскраво-червоними маками)	дієслово- зв'язка + прикметник
чудово , напр.: - Як його звати, те містечко біля Мілана, куди ви мали поїхати? - Монца. Там чудово (Ю. Яновський);	прислівник	it is hopeless (<i>безнадійно</i>), напр.: It was hopeless , it was no good to try, she was a slut (<i>S. Maugham</i>) (Було безнадійно, даремно було старатися., вона була неохайною жінкою)	дієслово- зв'язка + прикметник